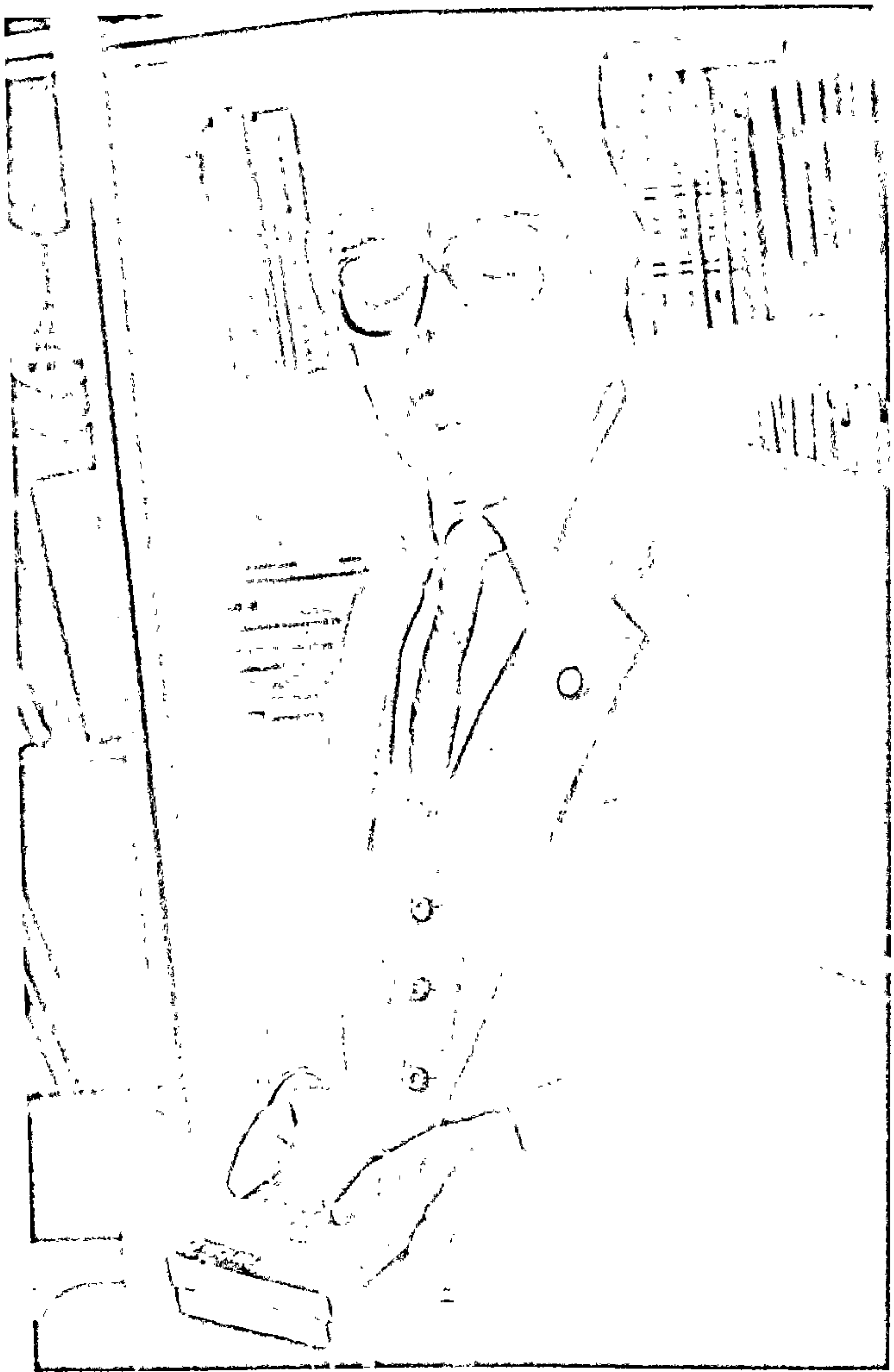

Валянцін ЛУКША

ПОКЛІЧ ЛІЄСУ

*ВАЛЯНЦІН
ЛУКША*

Paul Lyman

Валянцін ЛУКША

ПОКЛІЧ ЛЁСУ

Выбраныя творы
ў дзвюх
кнігах

Кніга
другая

ВЕРШЫ
ПАЭМЫ

Мінск
«Юнацтва»
1997

КАЛІ ПАКЛІЧА ЛЁС...

Калі пакліча лёс круты за дзверы
Ашчодрыць свет і сэрцам,
І душой,—
Цнатлівым,
Чыстым аркушам паперы
Дарога паплыве перада мной.

Яна мяне нястомнасці навучыць,
Яна мяне навучыць дабрыні,
Да таямніц нязведаных далучыць,
Да прагі вышыні
І глыбіні.

Яна мне шмат раскажа
І падкажа,
Па казачных краінах правядзе,
Калі сляпым не буду,
Безразважным,
Ад тых не адварнуся,
Хто ў бядзе.

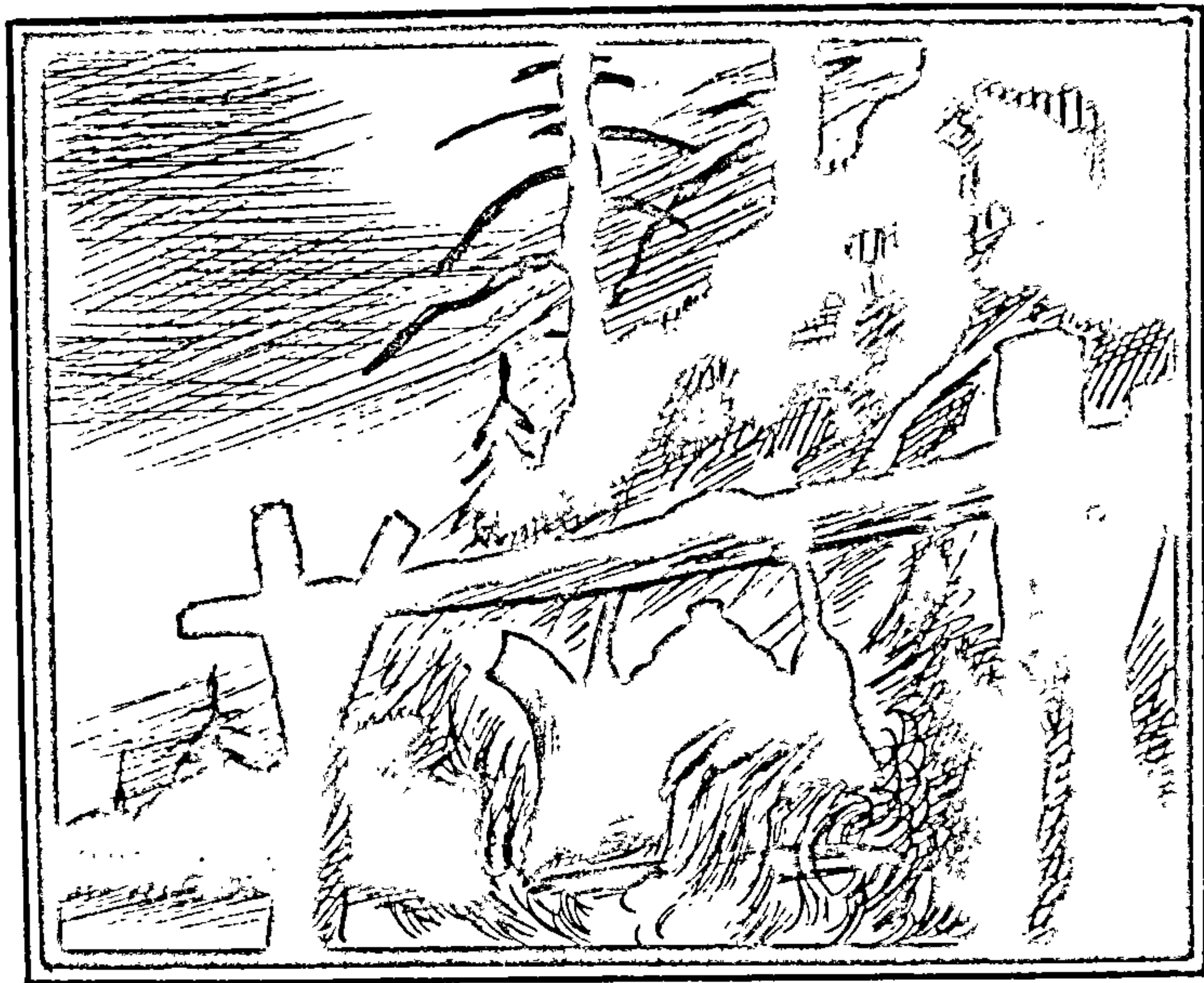
Але ў канцы вандровак запытае,
Ці нездарма адолеў доўгі шлях,
Ці, можа, з сэрца выпала святая,
Адзіная
Бацькоўская зямля.

Ці мо скруціла склізкая спакуса,
Перасцярога рукі апляла,
І абяцанак прывідным абрусам
Даверлівых сабрала да стала.

Я наталюся песнямі.
І з часам
Іх людзям перада́м удзячны зноў.
І калі стане свет на хвілю шчасны,
Я,
Значыць,
Нездарма у свет прыйшоў.

I. НЕБА НАД ПАЛАТКАЙ

СЛЯДЫ

Хвалююча
І радасна вяртацца
На сцежкі хутканогага юнацтва.

Заўжды вяртанне неабходна нам,
Нібы прычал стамлёным караблям.

Бо перад тым,
Як зноў пайсці наперад,
Ты сілы ўзважыш
І маршруты зверыш.

Душой збалелай цягне
У тайгу,
Дзе, думаў, след мой

Стыне ў мурагу.
Дзе, думаў,
Свае сцэжкі да Тыная
У балатах закінутых пазнаю.

О дзіва!
Дзе былі мае сляды —
Цяпер гукаюць
Дзіва-гарады!..

Задумайся прад мараю высокай —
Ці шмат зрабіў ты
Непатрэбных крокаў?!

ТАЙГА ХРЫПІЦЬ, ЯК РАНЕНЫ АЛЕНЬ...

Тайга хрыпіць,
Як ранены алень,
Трасуць вятры
Загрыўкамі сумётаў.
Мароз лютуе,
І каторы дзень
Маўкліва
Ледзянеюць верталёты.

Антэна скача,
Кашляюць лябёдкі,
Нясецца слепа вецер
На таран...

Хоць сумныя даюць
Метэазводкі,
Выходзім зноў
З палатак
У буран.

ТУРГАЙСКАЯ ДАЛІНА

І пакрочыла ўдалеч
Даліна Тургайская.
За плячыма,
Як кайстра,—
Уральскі хрыбет.
Комнас —
Неба з халоднымі зоркамі майскімі,
Праваднік —
Медзвядзямі пакінуты след.

Залапоча гуллівае полымя вечарам,
У грудзях не стрымаеш
Гарачыя песні.
І ад водару бульбы,
У прысаку печанай,
Ап'янее шчаціністае узлесце.

Вечар вочы прымружыць.
Стралою бліскавіца
Рассякае прастор некрануты
Былінны...

Гэта з нашай
Нястомнаю экспедыцыяй
Маладосць пачынае
Сівая даліна.

ЗАПАЛЯР'Е

На кволым снезе,
Быццам на планшэце,
Праклаў сахач пункцір да хмызняка.
Грымела глуха
Ў лёдавым суквецці
Няўрымслівая горная рака.

Рышелі парты.
Векавыя сосны
Стаялі
У расшытых тарбазах.
Выжарыны
Насупіліся злосна,
Дыміўся снегам
Незнаёмы шлях.

Снягі,
Снягі калматыя бясконца
У прывідных адгор'яў на плячах...

Ад холаду
Дрыжэла нават сонца
У пасіNELых лапах
Кедрача.

КАЗАРКА

Злосна вецер кідаў
На адгор'і хмаркі,
А Іртыш шугой шурпатай шапацеў.
На далёкі поўдзень
Шэрая казарка
Качанят вяла з балот,
Дзе снег бялеў.

Трэскалі на холад
Векавыя кедры,
Ліст дрыжэў мядзяны
Ў скразняку бяроз...

І рассыпаў ранак
На калючы верас
Кроплі ледзяныя
Развітальных слёз.

ЛЁД ЗАКРАКТАЎ ЗА МОЛАМ...

Лёд закрaktaў за набрынялым молам,
Луску скаціла чорная рака,
І качак —
Шызабокiх навасёлаў —
Май высыпае
У рачны рукаў.

Умлелая тайга стаіць сцяною,
Спрабуе галасы птушыны грай...

Дзе пройдзем
Сцежкай продкаў векавою, —
У маладых агнях
Сiбірскі край!

ПЕРШЫ СНЕГ

Сiвер кроў у жылах кедраў студзіць,
За плячо
Зiму сiвую будзіць.
Праскуголяць на дасвецці ўпарта
Лайкі
Каля перасохлых нартаў...

Зранку ўсё
Пабеліць пад арэх
Пухкі пух —
Таежны першы снег.

СIБIРСКI ВЕЧАР

Рыпіць, як ліст капусты,
Жорсткі наст.
Ад кволай фiялетавай зары

Глядзяць з-пад чараможніку на нас
Гарачыя гарэзы снегіры.

Сутонее...
Знікае лёгкі след.
Стрыножаны наструнены спакой.
І важны,
Бы ў пенснэ вясковы дзед,
Грудасты лось ідзе на вадапой.

Ідзе,
Як гаспадар тайгі, упэўнена.
Ў смузе калючай ціхае сяло...

І сонца,
Як гарачы грэбень пеўня,
Нырнула ў бор,
Нібыта пад крыло.

ПРАДВЕСНЕ

Прылізalı чупрыны сівыя сумёты,
Разбудзіў Заіртышша траскун-крыгалом.
На дасвецці тайгу скалануць верталёты
Курс на скарбы зямныя упарта бяром.

Ранкам на валатоўках завойкалі пілы,
Задыміўся за рыжай палаткаю снег...

У гушчар нівелір углядаецца пільна —
Выбірае сцяжынку гарластай вясне.

МАК ТАЎКУЦЬ КАМАРЫ...

Мак таўкуць камары.
Будзе дзень,
Як званок.
Мы у кайстры складаем

Палатачны горад.
Але раптам,
Кульгаючы з боку на бок,
Хмара цягне,
Як сеці набраклыя,
Морак.

Дождж цыбатымі ножкамі —
Цок-
        цок-
                цок-
                        цок...

Пахне мёдам марошкі
Купіна калматая.

Э-эх,
Гітара ахрыпла!
Не ўгледзеў, браток...

Мак таўкуць камары.
Будзе дзень,
Як званок.

ВЕЧАР НА ІРТЫШЫ

Чырванню нальецца сонца густа
І нырне ў іртышскіх хваль прабор,
І накіне шоўкавыя хусткі
Ноч
На схілы рыжабокіх гор.

Пахне бульбай печанай.
Спявае
І бубніць паходны кацялок...
Мроіцца да ранку,
Што трымаеш
У руках адбойны малаток...

Абудзіў трубой сахач абшары,
Быццам змене даў сігнал ізноў...

Я гляджу на стомленыя твары
Гартаваных бурамі сяброў.

Быццам зоры сыпануць алмазы,—
Не лянуйся на зямлі,
Рука!..

Ля агню нам самай светлай казкай
Жвавая гаворка кацялка...

ШЧОДРЫ МАЙ

Месяц май
Багаты спрэс
Завітаў у весні лес.

Беласнежны вэлюм
Чаромхі надзелі.

Залатыя завушніцы
У бярозанькі-сястрыцы.

Кубавых пралесак
Кінуў на узлесак.

І алмазы —
Бляск расы —
Высыпаў на верасы.

ТАЕЖНЫ ПАЖАР

Чыркнуў гром па скалах крамянём,
Дождж скуны ў крыніцах млява булькаў.
Раптам за таежным ручаём
Закурыў пажар стракаты люльку.

З чорнага ўсмыслелага пагорка,
Што чакаў цяжкой набраклай хмары,

Ў вёску праімчалася вавёрка,
Як іскра пякучага цажару.

І трывога сэрца ахапіла —
Акіян бяды паўстаў другім.
Як жа нам скруціць такую сілу?
Як нам з пекла вырвацца самім?

Мы ў агонь-траскун пайшлі аддана,
Дружна,
Смела —
Да пляча — плячо...

Закіпалі вогненным буранам
Лапы пасівелых кедрачоў.

РАСАМАХА

Абабраць мядзведзя —
Справа звычайная.
Зіркне расамаха злосным позіркам,
З крадзенаю кабаргой —
Здабычаю —
Рушыла да возера.

Лесам,
Дзе прайшла яна паспешліва,
Шчэрачы замурзаную ляпу,
Тупаў ёй насустрач той жа сцежкаю
Касалапы.

ГЕАДЭЗІСТЫ

У маёй крыві пачатак карты
Той зямлі,
Дзе б'юць снягі прыбоем.
Зарыпелі,
Быццам боты, .

Нарты
Сіняй неабуджанай тайгою.

Нам, бязвусым,
Без імён і рангаў,
У краі,
Дзе ночы калабродзяць,
Сонечныя,
Звонкія ярангі
Давялося на дрыгве
Узводзіць.

Мы наперад
Крочылі упарта,
І праменна
Палымнеў прасцяг...

У маёй крыві —
Пачатак карты
І пачатак
Новага
Жыцця.

ДЗІВАСІЛ

Веpr ікламі выцяў камень кедрача —
Задрыжэлі крыніц валошкі.
Мы пад зьяннем паўночным пакрочылі ў шлях
Па халодным вуголлі марошкі.

Чорны лебедзь над хваляй гарбатай праплыў
Ценем лебедзя белым-белага.
Я прывал пасля доўгай дарогі зрабіў
На іртышскім абветраным беразе.

У паднеб'і біблейскім кружыў вольны птах
Над нямымі азяблымі стромамі.
Сіл ужо не ставала...
А сэрца ў грудзях,
Бы у бераг білася стронга.

Томік вершаў, што ў кайстры ляжаў,
Разгарнуў —
Прагнуць новых узлётаў крылы,
Быццам келіх гаючай вады пракаўтнуў,
Дзівасілавай
Дзіўнай сілы.

БАРХАНЫ, БЫЦЦАМ ЖОЎТЫЯ МАРШЧЫНЫ...

Барханы, быццам жоўтыя маршчыны,
Апалены спякотаю пясок,
І саксаул калючыя галіны
Ад сонца адварочвае у бок.

Ды азярцо саланчакі глынаюць
Сярод барханнай выцвілай грады.
З жалобным крыкам птушкі прыпадаюць
Да горкай
І салёнае вады.

Зялёны «колак»
Крылы апускае
З маўклівацю каменнай на лістах...

А шлях згубіла
Хмарка дажджавая
У сівізне
Уральскага хрыбта.

ВЫЦВІЛЫЯ ДАЛІ КАВЫЛЁВЫЯ...

Выцвілыя далі кавылёвыя,
Свежая,
Пахучая ралля,
Горкія узвалкі палыновыя.

Цягнікі бягуць —
У добры шлях!

Зоркамі электразварка ўспыхвае,
Стыне гул матораў
У палях...

Нечым родным,
Беларускім,
Дыхае
На мяне
Сібірская зямля.

ЗНІЧКА

Яна праклюнулася ледзьве,
Як промнік фары праз туман.
Мы праз гушчар таежны лезлі
Да выспы,
дзе стаяў будан.

Нас болей не трымалі ногі.
Знясіленым,
здалося нам,
Што ўжо няма
канца дарогі,
Канца балотам,
камарам,

Што толькі стома ёсць на свеце
І гэты несканчоны шлях,
Што знічка
міг апошні свеціць,
Апошні міг жыве зямля.

Дрыгва пад ботамі траслася,
І цёмнай поўначчу над ёй
Чырвоным знічка налілася,
Стоць паляцела галавой.

Стаў праваднік
як апантаны,
Сказаў:
— Я ведаў:
Быць бядзе...
Я ведаў:
Позна або рана
Мая
падучая
ўпадзе...

Дайшлі мы ранкам да палатак,
На злосць паданням
І чарцям,
На злосць правадніку.
Ён раптам
Сатлелай знічкай
Здаўся
Нам.

САРАКІ

Гналі саракі
Снег да ракі,
Скручвалі сувоі белыя.
За аселіцай вечавалі шпакі —
Гарластыя,
Смелыя.

Снег наздраваты,
Нібы наждак,
Шамаціць,
Рыпіць пад нагамі,
Гаманкое, нібыта грак,
Прадвесне
Ляціць шляхамі.

З сілай казачнай,
Нібы ў волата,
Кайданы ледзяныя раструшчвае.

Як казку велічнай красы
Любіце родныя лясы.

Калі на сэрцы стане неспакойна
І сум бярэ уладу над табой,
Прыйдзі

у лес вячэрняю парою —
Ён неспакой твой зніме як рукой.

Як казку велічнай красы
Любіце родныя лясы.

Калі у марах светлыя турботы,
Пра ўзлёты дбаеш шчыраю душой,
Прыйдзі

у лес вячысты, ён ахвотна
Цябе акрыліць шчодрасцю сваёй.

Як казку велічнай красы
Любіце родныя лясы.

Спрадвеку дзелім страты і удачы
З зялёным другам —

існасцю зямной.

За ўдзячнасць адплаці яму гарачай
Любоўю і прыхільнасцю людской.

Як казку велічнай красы
Любіце родныя лясы.

ПА-САПРАЎДНАМУ ЖЫЦЬ

Мне да болю знаёмы
Пах вясновай раллі,
Песні новага дома,
Краскі любай зямлі.

Пошчак свежага ветру
Захаваю ў душы,
Невычэрпную веру
Па-сапраўднаму жыць.

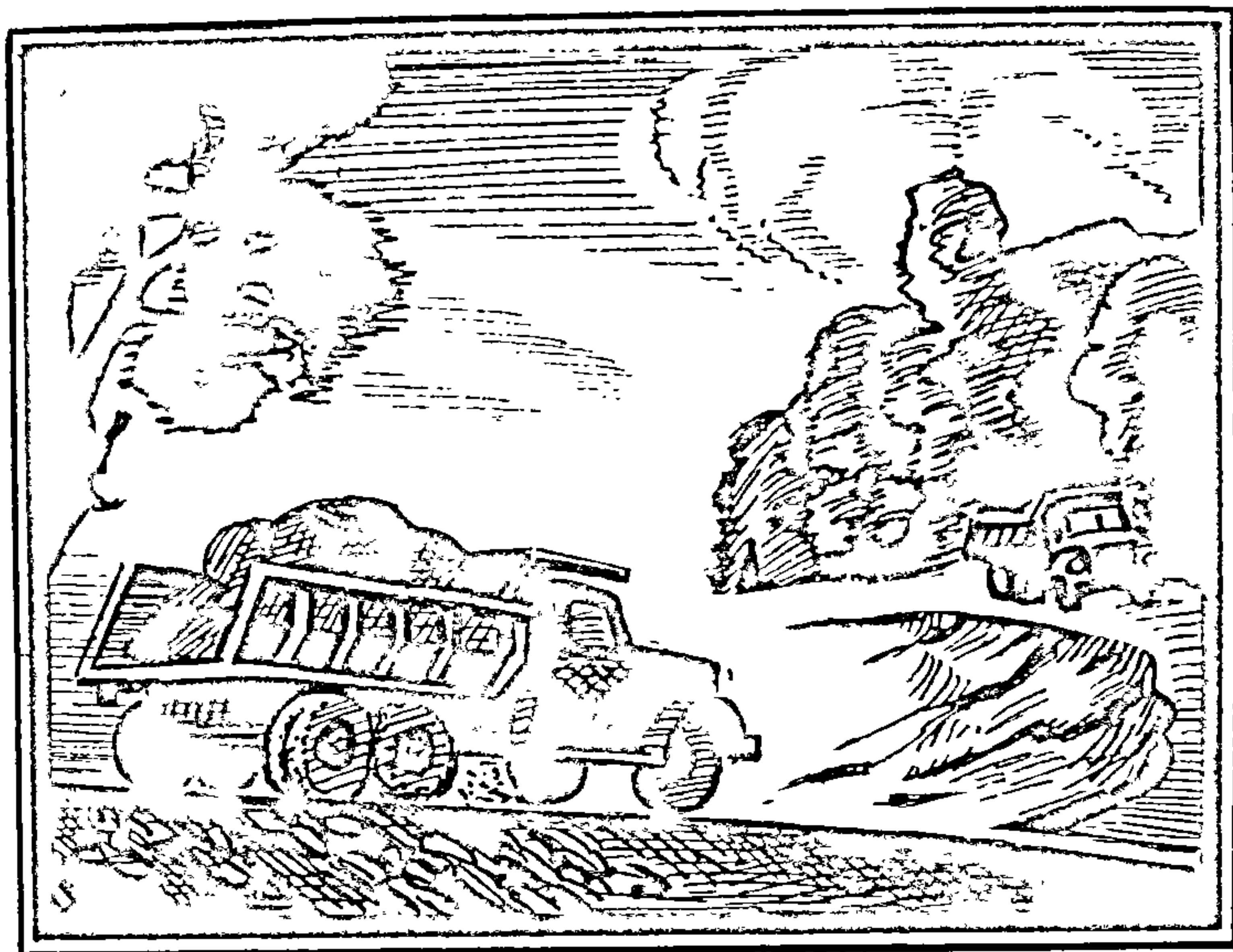
Мне прызначана лёсам
Быць адказным заўжды
За блакіт у пябёсах,
За зямлю маладых.

Сонца шчодрое — дзецям.
Юным — з песняй дружыць.
Людзям трэба на свеце
Па-сапраўднаму жыць.

Мне з дарогі не збочыць,
Стомы горкай не знаць —
Прагай свецяцца вочы
Свет да кроплі слязнаць.

Мне адужаць напасці,
Мне стыхію скарыць —
За сапраўднае шчасце
Па-сапраўднаму жыць!

II. ГЛУШЦЫ НА ПЛОШЧЫ

СТАЯЦЬ НА РЭЙДЗЕ БРЫГАНЦІНЫ...

Стаяць на рэйдзе нашы брыганціны,
Стаяць

і морам трызняць каравелы.

І сотні вёрст,

і сотні дзён прайсці нам,

Калі яны падымуць крылы белыя.

Прыйшлі ў свае семнаццаць

да прычала,

Прыйшлі,

на іх глядзім

маўкліва,

строга.

І сто вятроў

са ста дарог крычала,

І клікала далёкая дарога.

Хай сняцца нам прасоленыя ветры
І песні будзяць жартуна Нептуна,
Шукаем ключык залаты ад петраў.
Капрызная нам скорыцца фартуна.

Яё прытулім дужымі рукамі,
Фартуну мы прымусім усміхнуцца,
І падарожны вецер будзе з намі,
Пад ветрам нам ніколі не сагнуцца.

Стаяць на рэйдзе нашы брыгадзіны,
Стаяць
                  і морам трызняць каравелы,
І сотні вёрст,
                  і сотні дзён прайсці нам,
Калі яны падымуць крылы белыя.

РАМАНТЫКІ

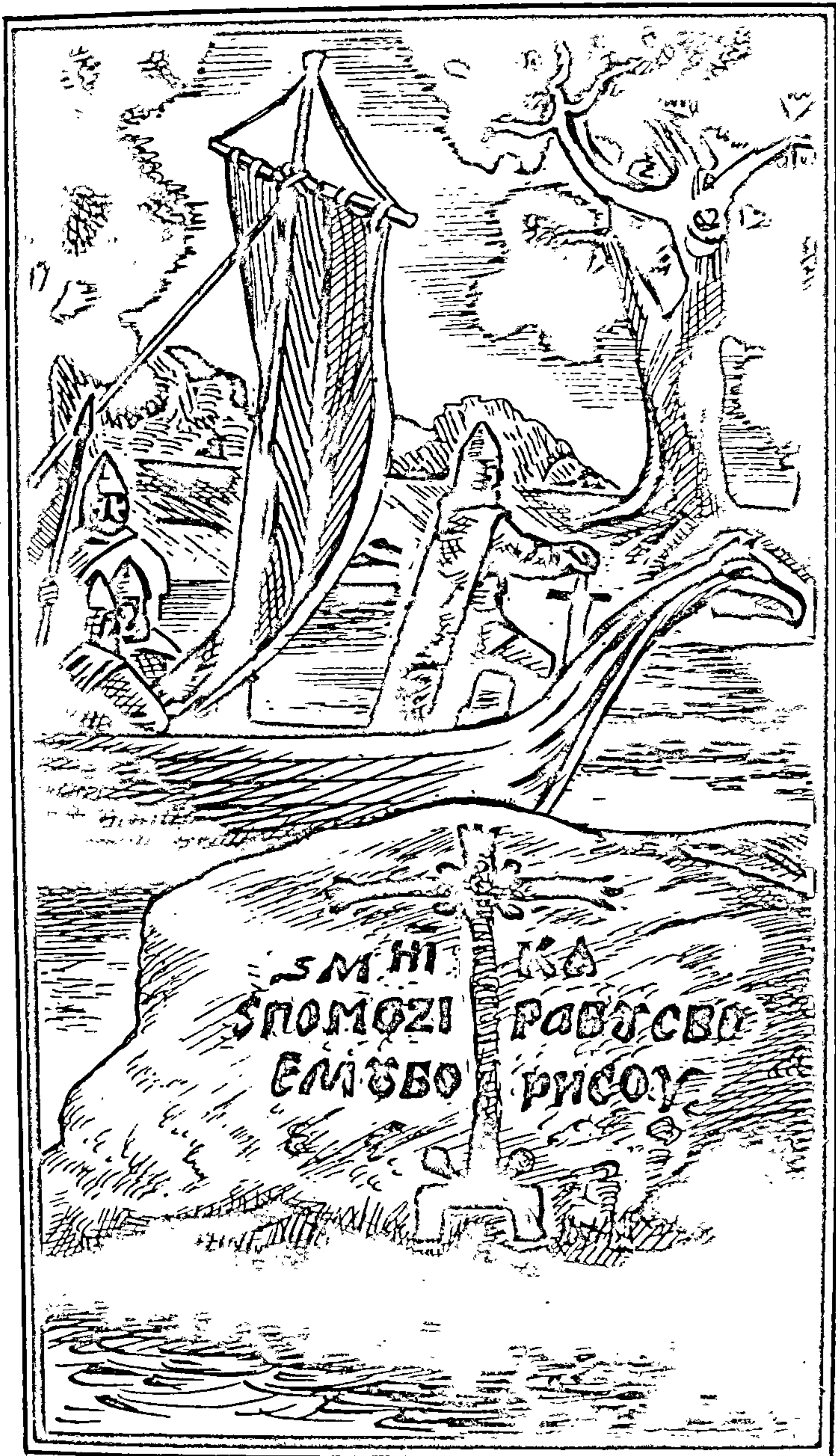
Нам па сэрцу неспакой,
Буры і трывогі.
Выбіраем мы з табой
Новыя дарогі.

Пройдзем стромы гор і рэк,
Тундрай і тайгою,
Бо заручаны навек
З песняй маладою.

На зямлі сівой зімы,
На зямлі мяцеліц
Гарады узводзім мы,
Будуць наваселлі.

А калі надыдзе час,
З першаю ракетай
Абжываць адправяць нас
Новыя планеты.

Нам маршрут не называй —
Самі адшукаем.

СМН
СПОМОЗИ
ЕМЪВО

КА
РАВЪСВО
РИСОУ

Ў шлях-дарогу выпраўляй
Белапенным маем.

Нам па сэрцу неспакой,
Подых спраў гарачых,
Мы рамантыкі з табой,
Нельга нам іначай.

ШАФЁРЫ

Нам прывычна заснуць без вячэры
На прасёлках,
Дзе гразь і морак.
Мы ўрываемя
Ў ранішні горад,
Як вясновы скразняк
У кватэру.

Нам услед уздыхаюць дыспетчары,
Праціраюць заспанья вочы...

Маладосцю
Нам забяспечаны
Дні гарачыя,
Зорныя ночы.

БАРЫСАЎ КАМЕНЬ

Пры беразе Заходняй Дзвіны,
непадалёку ад Наваполацка, ёсць
некалькі камянёў, устаноўленых
у XII стагоддзі полацкім князем
Барысам, быццам бы для арыен-
тацыі ў суднаходстве.

Поўдзень скінуў пукатыя кайстры
У канюшыну,
Дзе конікаў змора,
І прараб,
Барадаты,

Як Кастра,
Прабасіў:
— Тут пачнецца горад!

А з ракі голаў чорную высунуў
Чорны камень
У космах імхоў.
Камень —
Сведка княства Барыса.
Камень —
Сведка далёкіх вякоў.

Ён стаяў,
Як глухі у лесе.
Ускалмачаны,
Зеленаваты.
Белабрысыя хвалі лезлі
За вусы дзядулю пакратаць.

Ветры камень ілбамі білі,
Плынь за грудзі
Трэсла сярдзіта.

Ў Нафтаград мы з табой прыхапілі
Важкі
Чорны кавалак граніту.

Разгуляўся чэрвень чырвоны,
Сівагрывыя хвалі
Ўздыхалі.
Мы граніт той
З першым бетонам
У падмурак першы
Заклалі.

На вякі!..

МАНТАЖНІКІ

Мантажнікі —
Як цыганы, ўсе з твару,
Асмужаныя спёкай
І вятрамі,

Пад хмарамі жалеза вараць
У золкі дождж
І ў студзеньскую замець.

Гарачыя і кемлівыя хлопцы.
У вачах —
Агонь.
У вачах —
Плюскоча сінь.
Мае сябры —
Паветраныя лоцманы,
Гаспадары завоблачных вышынь.

Тых,
Дзе патрэбна шчырая падтрымка
(Не толькі з моцным дротам рамяні.)
Кідалася Наддзвінне у абдымкі
Ім з трыццаціметровай вышыні.

Ім ветла усміхаюцца абшары
У золкі дождж
І ў студзеньскую замець...
Мантажнікі —
Як цыганы, ўсе з твару,
Асмужаныя спёкай і вятрамі.

У ІНТЭРНАЦЕ НАД ДЗВІНОЮ

Мне сніцца на будоўлі карабель.
*(З запіснай кніжкі былога
марака-балтыйца — нафтабу-
даўца Зайцава)*

Інтэрнаты —
Караблі у штормы.
І рыніць падлога,
І хістаецца —
У саланаватай флоцкай форме
З вахты
Нафтабудаўцы вяртаюцца.

Вапну з бесказырак
Ды з бушлатаў
І падзол з цяжкіх гумовых ботаў
Хлопцы працавітыя заўзята
Ад каханых стрэсваюць употай.

За акном —
Завей-карусель.
За Дзвіной —
У пене ноч глыбокая...

І здаецца хлопцам:
Карабель
Кліча іх
У плаванні далёкае.

БУДАЎНІКІ

Цэльсій,
Як гавораць, —
Пад завязку
Выцягнуў распараную шыю.
У пыле,
Быццам у дзівосных масках,
Жоўтыя і шэрыя машыны.

Падрыхтоўка скончыцца,
А потым
Ў катлаван парывістым атрадам,
Ліўнямі абмытыя
І потам,
Рушаць цягавітыя брыгады.

Стомленасць тады —
Ім не ў залік.
Цішыня сабе не знойдзе сховішча...

Цвёрда я лічу,
Што будаўнік
Ўсё жыццё
На баявым становішчы.

У СПЁКУ

Скуголіць вецер стомлены нясмела,
Кран вежавы хістаецца,
Рыпіць...
Ад смагі
І метал заіржавелы,
Бы кнігаўка,
Выпрошвае:
— Пі-і-ць!..
— Піць!..

ПЕРАПРАВА

Ужо цяльняшка выцвіла да белі,
Бо развітаўся з Балтыкай даўно.
А тут Дзвіна
Вірамі каруселіць,
Уткнула хваля ў жвір
Халодны нос.

Плывуць машыны
З левага на правы.
Спякота.
На цяльняшцы —
Чорны пот...

Тут,
На плячах паромнай пераправы,
Будоўля
набірае
разварот.

НЕФЕРЦІЦІ

А была Неферціці сонцам.
А была Неферціці песняй.
Была...

І вось уваскрэсла.
І мантажнікі азіраліся,
І мантажнікі спатыкаліся,
І (адкуль гаваркія ўзяліся?)
Неферціці ў каханні кляліся.
У нашым мікрараёне бясконцымі
Сталі песні
І стала бяссонніца.
У скупыя хвіліны вольныя
Хлопцы ўпарта гітары асвойвалі.
Хлопцы вершы пісаць спрабавалі,
Хлопцы доўга і цяжка ўздыхалі,
Калі рыжы адзін,
Як сланечнік,
Да яе завітаў пад вечар.

Сёння ў мікрараёне спакойна.
Хлопцы вызвалілі пакойчык
І сказалі госцю:
— Будзь дуж!..

Да царыцы
Прыехаў муж.

ДЗЕСЯТЫ КУБРЫК

- З Балтыкі? — пытае камендант нафтабудаўскага маладзёжнага інтэрната.
- Так точно. З Балтыкі.
- Усе шасцёра?
- Так точно. Усе шасцёра.
- У дзесяты пакой...

(3 размовы)

Тут будоўля падобна шырокаму плёсу,
Што спрачаецца з грознай,
Вірлівай ракой.
Усяляюць шасцёрку
Ўчарашніх матросаў
У дзесяты пакой.

На сцяне са спяцоўкамі побач —
Бушлаты.
Подых службы салёнай
Марской.
І завуць цяпер кубрыкам
Хлопцы заўзята
Той дзесяты пакой.

Хоць не чутна усплёску
Начнога прыбою,
Гулкай боцманскай дудкі
Даўно ўжо няма,
Хлопцы ў дружбе
З парадкам марскога адбою,
І прыбоем на вуліцы
Стогне зіма.

А калі за акном,
Запалае усход,
Устае па-рабочаму хутка
Горад...

Зноў ідуць будаваць
Велізарны завод
Усе шасцёра.

НАШЫ ЛЮБЫЯ

Абвятрэлыя нашы любыя,
Ды не ведаюць стомы вочы.
Нашы любыя
Крыху грубыя
У спяцоўках рабочых.

Змена
Новую змену гукае,
І,
Нібыта краска вясновая,
На спатканне ўжо выбягае

Каралева
Будоўлі!

Мы блукаем
Да ранку сіняга
Пад зялёнымі парасонамі...

І на змену,
Нібы пінгвіны,
Крочаць любыя ў камбінезонах.

ПЕРШЫНЕЦ

Дзіцё нарадзілася шумнае,
Як навігацыя.
Дзіцё засмялася —
Стралянула стручкамі акацыя.

Сакочуць суседкі:
— А сын —
Бацька выліты!..

У маці ад шчасця
Нібы крылы выраслі.

Першынцу бацька
Каляску-«Ракету» купляе:
— Хай прывыкае!..

КАПЯЖЫ

Капяжы звінелі топенька,
Быццам чэрвеньскія конікі.

Капяжы звінелі мне
Зімнім раннем аб вясне.

Ды размашыста і смела
Крочыў студзень у футры белым.

Схаладзелі капяжы,
Як даўжэзныя нажы.

Не пазнаць сягоння бору,—
Дзе была адліга ўчора,

Між сасонак стройных,
рыжых
Хлапчукі ляцяць на лыжах...

Капяжы,
Відаць,
У сне
Мне званілі аб вясне.

СТАНЦЫІ МАЙГО ЮНАЦТВА

А па рэйках грымяць і грымяць
Цягнікі да світання.

На блакітных дарогах —
Юнацтва з зялёнымі ранцамі.
Дзе ж, мая ты бяссонніца?
Дзе ты, каханне?
На якой, адкажы,
Заблудзілася станцыі?..

Э-эх! Туды б,
Дзе са стром Ангара
Ў рукатворнае рэчышча падае!
Белай пенай хлапцоў ахінае
З зялёнымі ранцамі.
— Гэ-эй!..

Таварыш касір!
Гэ-эй! —
Буджу я аконца заспанае.—
Мне білет, калі ласка,
Да самай малодшае станцыі!..

1. Грамы

Залева адшалела за ракою,
За ўзвалкамі адгрукалі грамы.
Са школай расстаёмся над Дзвіною
І з працавітай станцыяй Грамы.

У спёку і ў калючую парошу
Яна, як маці, нас аберагала.
Калі ж у маці не хапала грошай —
Яна карміла нас
І аіранала.

О памяць
Пра акраец чэрствы хлеба
Ваенных,
Грозных,
Агнявых гадоў!
Акраец ёсць —
Нічога больш не трэба.
Ёсць хлеб —
Святлейшы ў Полацк час прыйшоў.

А недзе там за Одэрам,
Ля Шпрэе
Ідзе апошні бой за нас,
За мір.

Грамы,
Пасля якіх пшаніца спее,
Вязуць на захад
Дзень і ноч Грамы.

Пасляваенны час...
Далёкі.
Блізкі.
Прыходзіць часта
З неспакойных сноў...
Ля станцыі
Нямыя абеліскі
Вартуюць пільна
Мірны сон грамоў.

2. Калій

Ляціць машына як страла
Па штрэку.
Блішчыць парода казачным агнём.
Мне здаўся
Цудадзейным чалавекам
Кірпаты салігорац за рулём.

А там, наверсе,
За паўкіламетра —
Яго маленства —
Вёска Кулакі,
Густое вераснёвае паветра,
Капры,
Нібы гіганты-ветракі.

Як прагна марыў хлапчуком у школе
Знайсці ў нікім не ходжаных краях
Ён камень,
Каб было ўрадлівым поле.

Не ведаў —
Прывядзе дадому шлях.
Пад лугам,
Дзе калісь футбол ганялі,
Дзе марылі пра космас ля ракіт,
Геолагі
Той камень адшукалі
З нязвыкла гулкім імем —
Сільвініт.

3. Нафтаград

Тут зямля як зямля —
Беларуская шэрая глеба.
І п'яніць,
І дурманіць
Чабору гарачае полымя.
Тут стаяла, нібыта крыніца,
Глыбокае неба
Над палаткай,
Пракуранай навасёламі.

Тут усе і на смех,
І на жарты багатыя,
Асыпаюцца зоры,
Як пойдзе агонь-карагод.

Над Дзвіною
Хлапцы і дзяўчаты
Заўзята
Пачыналі узводзіць
Вялізны завод.

У зарэччы аціхла ў спякоце
Чырвонае лета.
Лета дыхала цяжка
Саляркай і горкім пылам.
І, мігаючы залацістымі самацветамі,
Пераправа напружвала
Ўсю шасціцыліндровую сілу.

Вечар водарам дыхаў,
І песня не засынала.
У прарабцы да ночы
Над першым карпелі загадам,
А ля вогнішча
Бульбай ушацкай
І слуцкім салам
Частавалася
Сёння залічаная брыгада.

Залаціліся зоры.
Асыпаліся сінія зоры
І ляцелі ў Прыдзвінне
Жаданым нябесным госцем.

На нядаўнім ільнянішчы
Узняўся юначы горад —
Аднагодак вясны,
Аднагодак маёй маладосці.

І дыспетчар з ілба
Рукавом пот сцірае салёны
І глядзіць, як ад новых
З таполькаў танклявых прысад
Ў шлях далёкі

Імкліва ляцяць і ляцяць эшалоны
Ад маленечкай станцыі.
Клічуць яе —
Нафтаград.

Але зноўку грымяць і грымяць
Цягнікі да світаня.
На бацькоўскіх дарогах —
Юнацтва з зялёнымі ранцамі
Зноў шукае каханне
На аснежанай
Самай малодшае станцыі.

СКУЛЬПТАР

Метал кусае рукі, як сабака.
Метал,
Пякельным студзенем застуджаны
За тройчы прамарожаным баракам,
На тройчы прамарожанай калюжыне.

А ранкам прыпаўзае аўтакран,
Бярэ метал заснежаны за карак
І апускае ў сіні акіян
Электразварак.

Сякуць метал упарта электроды,
Аж іскры рассыпаюцца з-пад дзюбаў.
Як волат, плечы карпусы завода
Расправілі з таго металу грубага.

Насуціць вечар снегавыя бровы,
Зався пачынае скавытаць,
І зваршчыку крычыць прараб суровы:
— Ідзі, Канёнкаў!..
Час адпачываць!..

І хлопца ахінае сіні сон.
Ўсю ноч маланкі сняцца агнявыя...

Так,
Сапраўды,
Выдатны скульптар ён —
Вунь узняліся карпусы якія!

СПОВЕДЗЬ

Заўсёды чалавеку неабходна,
Што пабываў у шмат якіх краях,
Успомніць перавалы
І паходы,
Здаля зірнуць на свой жыццёвы шлях.

Памацаць пачарнелыя далоні,
Узважыць,
Што зрабіў ты
У жыцці,
Які ты ўчора быў,
Які ты сёння,
Каб, бы ў чысцец,
У кут свой увайсці.

...Мне вільгаццю чароўнай Іпакрэна
Была Дзвіны зрыжэлая вада.
Гудзеў надрыўна вецер,
Як сірэна,
Ў напях,
Нібы струны,
Правадах.

Чырвоныя таполі
І асіны
Стаялі сіратліва ўзбоч шашы.
Тут не было ні казкі,
Ні быліны,
Тут не было наогул ні душы.

Тапографы дакладна і заўзята
Прамацвалі шчаціністае ўзлессе,
І заімшэлы,
Чорны бор кашлаты
Пад нос бубнеў сваю лясную песню.

Не вытрымаў кірпаты палахлівец,
Пракаркаў:
— Тут не стрэнеш перамогі...
Тут нас чакаюць маразы і ліўні...
Прараб,
Здаецца мне,
Занадта строгі...

Мы палахліўцу не зрабілі «цёмнай»,
Мы проста паказалі на парог:
— Да пераправы блізка да паромнай —
Шлях знойдзеш.
Ты ж сюды прыехаць змог...

Мы ўсё прайшлі:
І маразы,
І ліўні.
Мы ўсё змаглі.
Мы не ўцяклі, як ён.
Расказваю я сёння,
Як быліну,
Пра справы тых цяжкіх,
Ударных дзён.

КАЛІ ПОРУЧ ТАВАРЫШ

Аддана верым заповітнай мары,
Крылатым песням,
Маладым вятрам.

Калі з табою поруч ёсць таварыш,
Тады бяда і радасць —
Напалам.

Вясне і сонцу адчыніце дзверы,
І дзень ласкавы усміхнецца вам.

Калі у дружбу моцную паверыш,
Тады бяда і радасць —
Напалам.

Нас далягляды новыя гукаюць,
Няма канца прасторам і шляхам.

Калі ты сэрца людзям саграваеш,
Тады бяда і радасць —
Напалам.

Заўжды бацькоўскай клятвы будзем варты,
Ў дарозе светлай не спыняцца нам.

Калі ты будзеш шчырым і унартым,
Тады бяда і радасць —
Напалам.

Аддана верым запаветнай мары,
Крылатым песням,
Маладым вятрам.

Калі з табою поруч ёсць таварыш,
Тады бяда і радасць —
Напалам.

КРЭДА

Я па тайзе ішоў не магіканам —
Са мною поруч —
Верныя сябры:
Геолагаразведкі капітаны,
Бурыльшчыкі,
Бетонных спраў майстры.

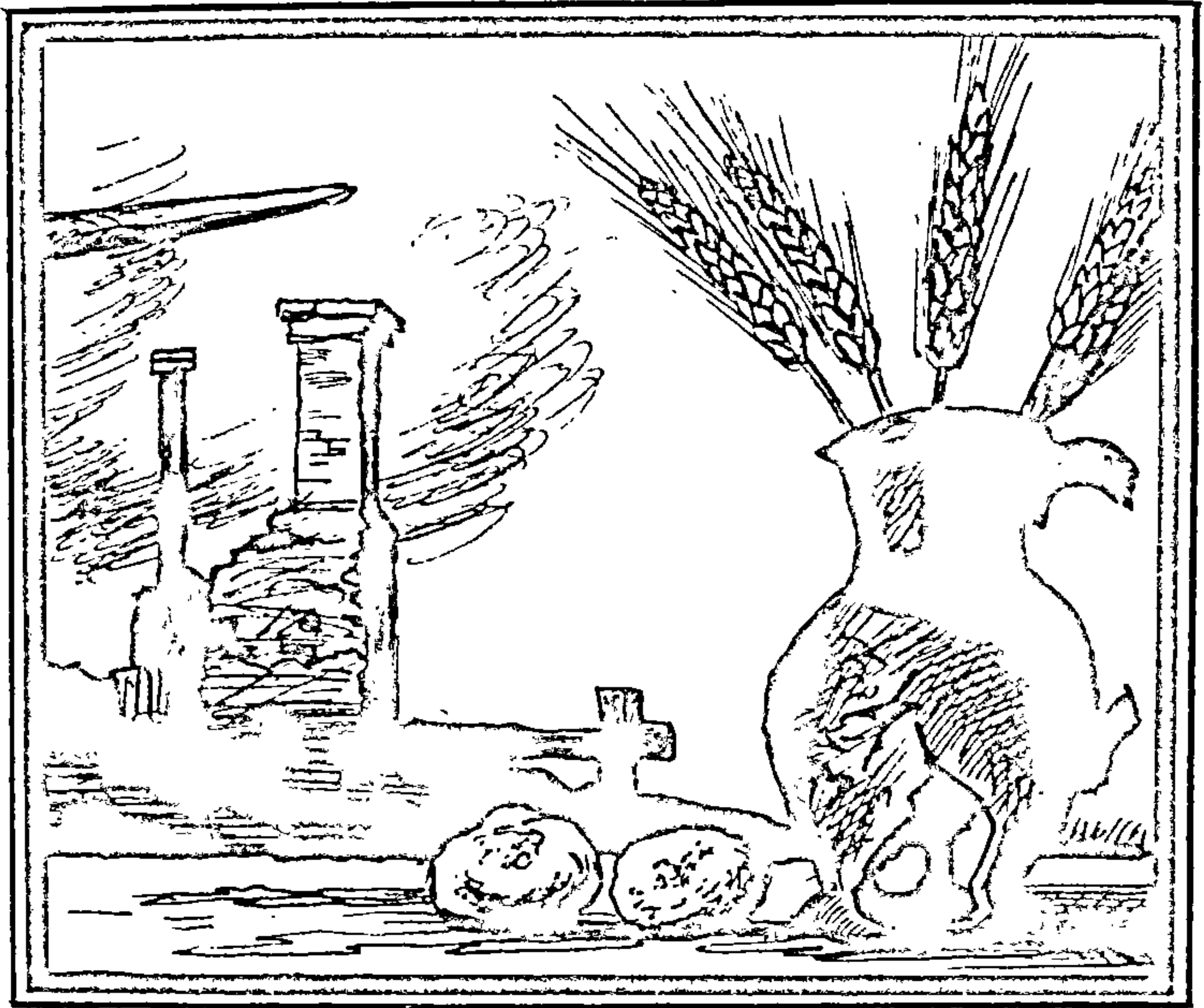
З равеснікамі дужымі
І мужнымі

(З такімі і на бой,
І на парад!)
Стыхію апантаную адужалі.
У кожнага —
Свой
Дзіва-Санцаград!

Я зноў пяю нялёгка дарогі,
Юнацтва незабыўнае пяю.

ІІІ. ПАХ РОДНАЙ ЗЯМЛІ

МАЯ ПЕСНЯ

За песню я,
Як за дзіцё, баюся.
Трывожуся бяссоннымі начамі,
Сачу за ёй стамлёнымі вачамі,
Ухутваю,
Пакутую ў адчаі...
За песню я,
Як за дзіцё, баюся,
Не абмінула б важнага чагосьці,
Каб шчодрою была,
Нібыта восень,
Каб для людзей была
Жаданай госцяй...

За песню я,
Як за дзіцё, баюся.

Смялейшы
Сам раблюся
Ў светлай скрусе...

СОНЦА

Чалавеку
замнога патрэбна сонца!

Сонца —
поўная галава.

Сонца —
поўныя вочы.

Сонца —
поўнае сэрца.

Чалавеку
замнога патрэбна сонца!

Каб сонечныя
былі мары,

Каб сонечныя
былі справы,

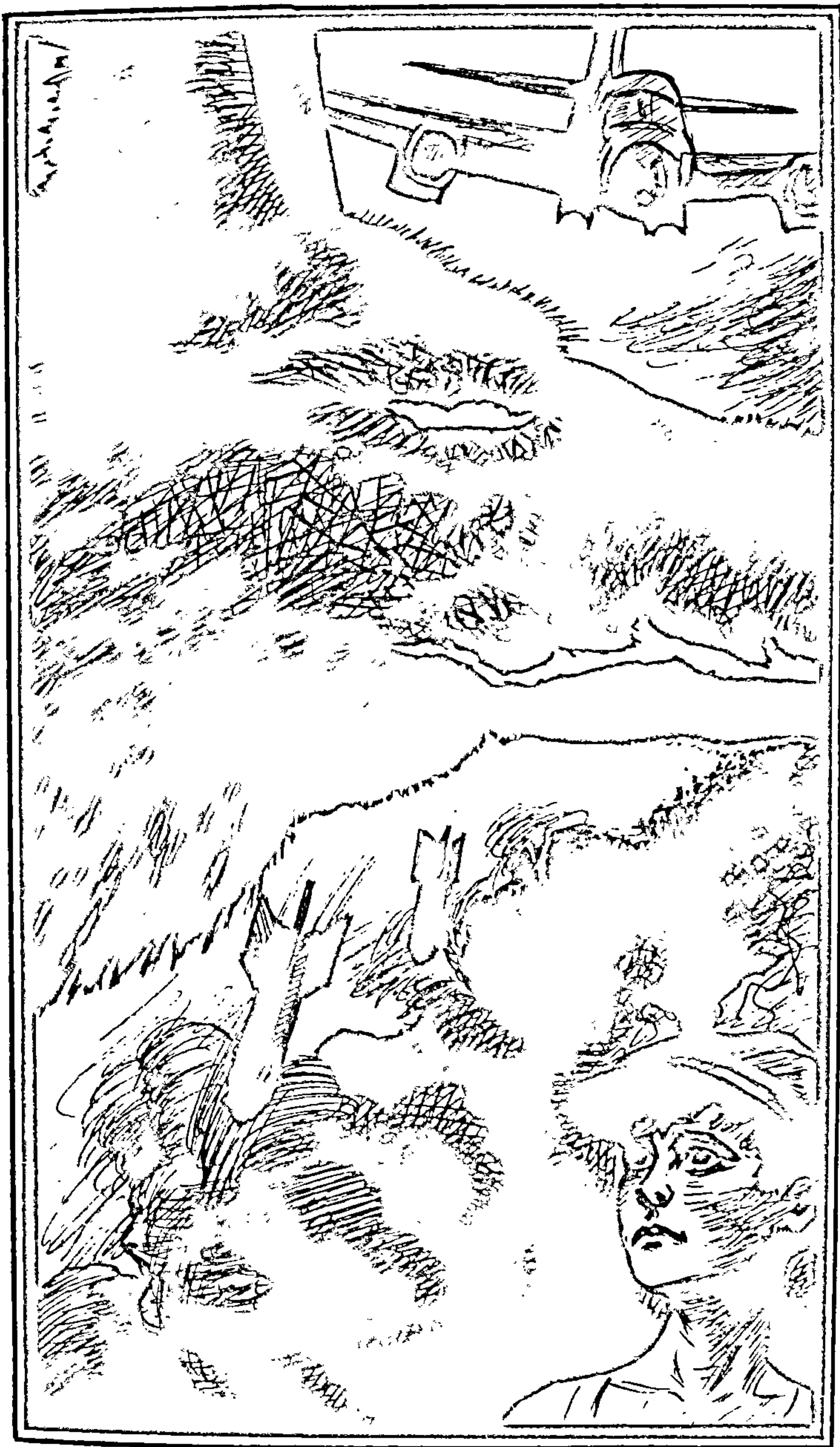
Каб сонечнае
было Заўтра.

Беражы,
Чалавек,
Сонца!

РАЊІЦА

Як блазнюк-ірדзель на батуце,
Па світальнай зямлі

скача промнік.
Усміхаецца шчыра людзям:
— Шчасце будзе,

1890

Як поўня,
Поўным!..

Аціхае ў чупрынах клёнаў
Пераборам сініц пісклявых:
— Добры дзень, Янка!
— Добры дзень, Алена!..

Ляпаюць дзверы,
Пазвоньваюць клямкі...

Падымаюць, крэкнуўшы,
Кварту сырадою
І звіняць наостранай,
Вогненнай касою...

Травы імі скошаны —
Муражыны росныя.
Сцелюць луг дарожкамі,
І не бачна ростані...

Што за дзіва дзіўнае,
Што за слава слаўная —
Старана радзімая,
Дарагая самая!..

МІХАЙЛАЎСКАЕ

I

Ранне летняе заірдызелася,
Павялі дубы карагод.
Мне з Міхайлаўскім стрэцца хацелася —
Я ішоў сюды
Столькі год!
Я ішоў сюды нібы ў Мекку.
З той нары басаногай ішоў,
Калі быў хланчуком,

Няўмекам,
Бегаў з гуртам малых настушкоў.

Я ішоў сюды праз ваганні,
Цераз цэлы,
Здаецца,
Свет.
І глядзелі
У вандраваннях
Мне паэтавы вочы ўслед.

Дакаралі,
Калі маўчаў,
Калі часам
Агортвалі мукі,
І калі ў адчаі крычаў,
Ён, як бацька,
Працягваў рукі.

Над Міхайлаўскім
Золак ірдзее
І трапеча высокая сінь...

— Добры дзень,
Аляксандр Сяргеевіч!..

Галаву я схіляю,
Як сын...

II

«Тут у час Вялікай Айчыннай
вайны быў назіральны пункт
нямецкага снайпера».

(Надпіс на сасне)

Гад укармлены,
Чорны крук,
Наглытаўшыся слёз сірочых,
Выглядаў сабе лепшы сук
На сасне,
Каля сіняй Сароці.

Вершаў ён зусім не чытаў.
Толькі добра «Майн кампф» засвоіў.
Ён НП сабе выбіраў
У Міхайлаўскім
Над ракою.

Ён цяпер таптаў тыя сцежкі,
Дзе Паэт калісьці хадзіў,
Гарлапаніў на ціхім узмежку,
Дзе Паэт вялікі тварыў.

Дзе нашчадкі Пушкіна бегалі,
Дзе ягоны Геній віталі,
Дзе да дзірак Яго «Анегіна»
З хваляваннем высокім чыталі...

І старая сасна трымцела
Ад абразы і горкіх мук —
Проста ў сэрца Паэтава цэліў
З яе голля
Фашыцкі крук...

Ад Сароці — славутай ракі,
З нашых родных п'явучых абшараў
Паляцелі да д'ябла крукі,
Долу падалі ніцма штандары.

І пяшчотай Радзімы сагрэты,
Як малітва
І наша Любоў,
Над блакітнай
Вясновай планетай
Верш Паэта лунае зноў.

Я іду па алеі Керн.
Рады сонцу
І весняму дню.

Сэрца Пушкіна —
Цвёрда веру —
Я ад кулі злой
Засланю!

УСПАМІН МАЛЕНСТВА

Блін — не клін,
Жывот не расколе.
Смачны —
Язык праглынеш —
Маці нясе ў прыполе.
У ката Базыля
Слупам сталі вочы —
Упрочкі ісці не хоча.
Дружбака частую —
Навошта звяга?
Кот аблізваецца,
Курню зацягвае...

Ранкам зірнуў на скроні —
Шэрань прабіваецца...

Маленства ўспамінаецца.

ЗАЙЦАЎ ХЛЕБ

Мне зайцаў хлеб на досвітку прыносіў
Кульгавы,
Заікасты старшына.
А ў сенцах сіпла галасіла восень,
І грукацелі чэрці давідна.

Перамінаўся дзядзька азалелы —
Халодны дождж за вокнамі хвастаў.
І час ішоў,
І ўсё яшчэ не днела.
Я раніцы крамянай не чакаў.

Я расхінаў старэнькую анучку
У дробных рабацінках тытуню,
І хлеб смактаў,
Прамерзлы і калючы,
І бачыў недалёкую вясну,

Калі сінела
Чыстай сінню неба,
Калі гуляць хацелася,
Спяваць,
Калі я мог
Удосталь есці хлеба
І «пеўнікаў» салодкіх паспытаць.

Плылі, як ночы,
Хмары над Дзвіною,
Заход гарэў агнём,
І доўгі час
Кашчэй няшчадны сонца залатое
У падземеллі злым
Хаваў ад нас.

З ім біўся старшына —
Адважны самы,
Што ў шпіталі быў сшыты са шматкоў...

Пра гэта мне пазней
Сказала мама —
Адна з гаротніц
І адна з удоў.

Усход святлеў.
І хлеб сняжынкай таяў...
Я верыў у Вясну,
Цяпло
І Сінь...

І сцежка лёсу
Не была крутая —
Дабро прыйшло
Свяцейшым ад святынь!..

ПАРТЫЗАНСКІ БУДАН

За мора сіняе,
За акіян
Адпльваў штоночы будан.
І ваўкі
Завывалі на ўзлеску...

Сніўся край мне
З цацкамі веснімі.
Той,
Дзе ззяла ад сонца шыбка,
Дзе жыла залатая рыбка,
Дзе ласункаў поўны рукзак
Сам Царэвіч прыносіў за так,
Той,
Дзе Бабы Ягі няма,
Той,
Куды не даходзіць зіма...

Дзень усхопліваўся,
Як заяц...
Маці з коўдры
Іней страсае...

І за мора сіняе,
За акіян
Адплываў
Партызанскі будан.

ЛЯСНЫЯ СНЫ

Аўтаматныя
Чуліся чэргі.
Снегам пахла
І ў будане,
У фашыцкім адзенні
Чэрці
Страшна сніліся ўночы мне.

Я на ўсю прыціхлую
Выспу
Ў пудкай цемрадзі
Маці гукаў —
Мне здалося,
Фашыст калыску
Ботам наваксаваным
Таптаў.

ШАМШАЛІ

Павявала вільготная гліца —
Праснакі
Пачыналі сніцца...

Мы выкопвалі шамшалі
З перазяблай
Глёўкай зямлі.
Скрыгатала жарствой рыдлёўка,
Буркі мокрыя,
Як памакі.
Шамшалі мы вылузвалі лоўка,
Шыбавалі дамоў нацянькі.
Праснакі з іх рабіла
Мама —
Нам ласункі
Лепшыя самыя...

Войкаў вецер,
Нібы гайня,—
За Дзвіною
Гула
Вайна.

«ЦАЦКІ» ВАЕННАЙ ПАРЫ

Вайна.
Куродым.
Галеча.
Голад...

У кожным сэрцы —
Горкае гора.
Мачынка радасці —
Сонца весняе.

Пра гэта добра фашысты ведалі.
Ведалі нелюдзі —

Не забывалі,
«Цацкі» забаўныя падсылалі.

«Цацкі» стракатыя падаюць з неба.
Дзеці,
Бярыце па густу,
Што трэба.

Вось з-за травінкі праклюнуўся пеўнік.
Возьмеш —
Струной абарвецца песня.

Возьмеш цукерку
Ў паперцы блішчастай,
І пашматае на дробныя часткі.

Возьмеш дзівосную аўтаручку —
Выбух патрушчыць схуднелыя ручкі.

У шакаладкі, што нам дасылалі,
Калій цыяністы падсыпалі...

Колькі экзаменаў крывава-строгіх
Нам падарылі лясныя дарогі?

Далёка за дымнай смугой вайна,
Ды не забудзецца век яна.

«Цацкі» ваеннай пары
Не забудзем!
Дамовіліся,
Людзі?!

ПАСЛЯВАЕННАЕ НАВАГОДДЗЕ

Ведзьміна вяселле на дварэ.
Зімна ў хаце.
— Вось табе і спіткі,
І з'едкі, —
Кажа маці.

Скуголіць вецер
Ці лютых ваўкоў гайня?

Дужа далёка
Да цёплага дня.

Кіпецень мама падае ў ложкак:
— Будзь душою прыгожы!
Будзь здаровенькі
На ўвесь год,
Як калядны лёд!..

ХАТЫНСКІ РЭКВІЕМ

Сакавік сачыўся сцюдзёным сокам,
У асмужаных хатах Хатыні
Перамога мроілася

недалёкая,
У яе верылі,
як у святыню.

У яе верылі,
як у збаўленне.

Перамогу
азызлым ранкам
Каля студні,
сустрэўшыся на імгненне,
Моўчкі віталі хатынянкі.

Хатынянкі песнямі мроілі веснімі,
Хатынянкі дзяцей люлялі.

Толькі пошчак вясны
і вясновыя песні
Аўтаматныя чэргі працялі.

...Планета не бачыла з часоў Пампеі
Пекла больш жудаснага.

Агонь,
здабыты калісь Праметэем,
Ля пуні дзіка скавытаў.

Колькі думак крылатых палала ў полымі,
Колькі казак,
якіх расказаць не паспелі,
Колькі мар і надзей,
што маглі быць вясёлымі,
У пекле вогненным тлела.

Аднагодкі мае,
аднагодкі ваеннай пары,
Вастравокія,
будучыя паэты!
Мне дазвольце
ад вашага імя гаварыць,
Вашы песні спяваць недапетыя.

Каб ніколі-ніколі
вогненным факелам
Не палала
дзяцінства наша бязвоблачнае,
Каб квітнела
вясёлкавымі фарбамі,
Каб пявучым было,
вясёлым.

Я схіляю голаў ніжэй
Перад вамі —
мае любімыя.
Аб'яцаем:
не будзе чорных начэй
Над нашай
светлай
Радзімаю.

ДАЛЬВА — СЯСТРА ХАТЫНІ

Ты як казка дзяцінства даўняга,
Мая радасць і боль мой,
Дальва...
Кроў гарачая ў жылах стыне,

Дальва —
Сястра Хатыні.

У хаціны над ціхімі шатамі
Прыляцелі чужынцы-каты.
Не раса гарыць на шыпшыне,
Дальва —
Сястра Хатыні.

І усталі над марамі-вёснамі
Вартавымі маўклівымі сосны.
Спі спакойна пад небам сінім,
Дальва —
Сястра Хатыні.

У каюшыне сакочуць конікі,
Сэрца сцісне шчымлівым болем.
Чорных сноў больш не будзе ў паміне,
Дальва —
Сястра Хатыні.

Не кружыць груганам над краскамі,
Не прыходзіць крывавым казкам.
Прысягаем на вернасць Айчыне,
Дальва —
Сястра Хатыні.

ТРЫВОЖНАЯ ПАМЯЦЬ

Вайна

яшчэ мыліцамі парыпвае,
пазвоньвае медалямі «За вызваленне»,
сыны равеснікаў Перамогі
старанна пішуць у сшытках:

«Мір!»

А ў сэрца маё,
як у званы трывога,
як птушка ў цесную клетку,
грукае

Сапгмі.

А ці не замнога
 на лёс аднаго пакалення
 было Асвенцімаў,
 Арадураў,
 Хатыняў,
 Бабіных Яроў?

А ці не замнога
 на лёс аднаго пакалення
 надзей, безнадзейна страчаных,
 спыненых памкненняў,
 учарнелых бароў?

А ці не замнога
 на сіняй планеце ўдоваў,
 бязбацькавічаў — сыноў і дачок?
 А колькі мільёнаў ратаяў
 не прычакала Радзіма?

А ці не замнога
 родных маіх,
 сяброў маіх
 завеямі пакут і ўспамінаў
 заснежылі зімы?

У маю чацвёртую вясну
 не вясна прыйшла
 звонам ручаёвым,
 песняй жаўруковай,
 галінкай вербнаю.

У маю чацвёртую вясну
 вайна прыйшла
 галашэннем бомбаў,
 хіжастай свастыкай,
 куродымным небам.

...Сны мае
 лютай вайной расстраляныя,
 а ў сэрца маё,
 як у званы трывога,
 як птушка ў цесную клетку,
 грукае
 Сангмі.

І вайна дагэтуль
 мыліцамі парыпвае,
 пазвоньвае медалямі «За вызваленне»,
 і сыны равеснікаў Перамогі
 рашуча нішчуць у сшытках:

«Мір!»

ЗГАДКА ПРА ДЗЕНЬ ПЕРАМОГІ

Паронка ў печы
Цёплай парай пыхкае,
Ад каганца ажно займае дых.
Дзень Перамогі!
Свята ў нас вялікае.
На стол —
Саган,
Капу гуркоў рудых.

А недзе разрываецца гармонік.
Па-даваеннаму
Вясёлы май.
Які высокі дзень у нас сягоння!
На нас, галодных,
Полацк,
Не зважай!

Хапаем бульбу,
Быццам бы з жароўні
Вугольчык
Кіне сябра за каўнер.

Злуецца маці:
— Вы б, сынкі, пароўну.
Ёсць бульба —
Голад нам няўзнак цяпер.
Няхай сабе хоць дробненькая,
Толькі
Часова гэта...
Будзем лепей жыць...

Парою блісне «свечка»
Ў поснай поліўцы,
І за вушамі ў нас —
Ажно вішчыць.

...Усё ў нас ёсць.
Гнявіць свой лёс не будзем.
Ды калі лыжку
Я бяру парой,

Здаецца:
Ў сагане булькоча бульба,
Спяшаецца,
Як сябра лепшы мой.

Таму,
Калі збіраецца застолле,
Паронка уладарыць за сталом,
І даражэйшага ласунку болей
Няма...

Бяда
Не прарасла быллём...

У БРЭСЦКАЙ КРЭПАСЦІ

Да вас прыйшоў,
Каб нізка пакланіцца,
Прышоў,
Каб стаць чысцей,
Каб стаць вышэй,
Апаленыя бураю байніцы,
Апаленыя бураю байніцы —
Вяршыня Славы,
Мужнасці людзей.

Да вас прыйшоў
З трывогай трапяткою,
Каб зноў
На ўсю планету пракрычаць,
Што болей не паўторыцца такое,
Што болей не паўторыцца такое —
Ваеннаму нажару
Не палаць!

Зямля святая,
Як табе прызнацца
Ў любові,

Што мацнее з кожным днём.
Перад табою, быццам перад маці,
Перад табою, быццам перад маці,
Радзіме
Клятву вернасці даём.

Тут,
Дзе аглухлі сцены ў лютым гуле,
Дзе сёння
Зоры свецяцца вясне,
Бацькі маіх равеснікаў паснулі...

Я знаю,—
Не заснуць да рання мне.

З ХВАЛІ ДЗВІНЫ...

З хвалі Дзвіны,
з хвалі Даўгавы,
як з прыполу матулі,
Вочы мае
на свет белы зірнулі.
Вайна рыпела
старою драгаю...
— Лудзу, даргі драгі!
— Калі ласка, дарагія сябры! —
хтось шапнуў ад душы —
Побач з нашым буданом жылі латышы.
Бульбай з прысаку нас, бежанцаў, частавалі,
Кіпетнем, завараным ажынай, сагравалі.
І блакаднай часінаю
ранню раннюю
Ля дымных вогнішчаў
снявалі песні Райніса.
А па вёсках
галасіла голасна гора,
А па вёсках
гнеў ракатаў, як гнеўнае Балтыйскае мора.

У гарнізонах фашысцкіх —
чырвоныя пеўні пажараў,
Помсты поўныя вочы
ў абсівераных партызанскіх камісараў.
І па грэблях,
па сцежках балацяных, вузкіх
У атаку ішлі
латышы з беларусамі.
Ападалі фашыстаў штандары
лістотай гнілою,
Сонца пырснула прыгарашчай промняў,
ласкавае і маладое.
У абсмыслелых,
траншэямі апаясаных засценках
З латышамі пілі бацькі
ў новенькіх пяцісценках.
Келіх узнімалі
за пройдзеную дарогу,
За перамогу.
З хвалі Дзвіны,
з хвалі Даўгавы,
як з прыполу матулі,
Вочы мае
на свет белы зірнулі.
І лунае песня над палачанскай зямлёю
сцягам.
— Лудзу, даргі драугі!
— Калі ласка, дарагія сябры!

ПАХ РОДНАЙ ЗЯМЛІ

Шчымлівы боль
Апякае грудзі —
Вось родны кут
ЛЯ Дзвіны-ракі.
А пах —
Успаміны светлыя будзіць.
Так нівы пахнуць
І васількі.

Так пахне лета
У росных травах —
Які прыбой
І які разліў!..

Насумаваўся...
Толькі азваўся
З глыбіняў сэрца
Пах роднай зямлі.

Не,
Ёй не здрадзіць
Сыноўская памяць —
Трывогі душы маёй
Супакой...

Нялёгкімі край мой
Прайшоў шляхамі,
Каб з ім назаўжды
Заручыўся снакой!

IV. ГЭТЫМ ТРЭБА ДАРАЖЫЦЬ

ВЫСНОВА

Глыбокi сэнс свяшчэнных фаліянтаў
Не па плячу пахмурным дылетантам,
Зусім глухім да спадчыны зямлі,
Да паху хвоі,
Водару раллі,
Да позірку агністай палачанкі,
Да песні салаўя празрыстым ранкам.

Як цяжка ім крутому санцавею
Ўсміхацца з-пад цяжкіх
Свінцовых веек!

Ім даспадобы першыя паверхі,
Ім даспадобы ўсё,
Што на паверхні.

Глыбокі ж сэнс свяшчэнных фаліянтаў
Не па плячу пахмурным дылетантам.

ПРАДЧУВАННЕ ВЕРША

Вытокі песні —
На крутых дарогах.
Дарогах
Да нястрачаных сяброў.
Бяды і радасці
Спазнаеш многа,
Пачуеш
Чысты голас жаўрукоў,
Адчуеш
Прысмак смагі гаркаваты,
Пракос прагоніш роўны,
Як струна,
І з першым промнем,
Што загляне ў хату,
Ў душы тваёй абудзіцца вясна.

ЗАКЛІНАННЕ

Хай сумленне задушыць,
Адрачэцца сям'я,
Калі стрэну двурушнасць
І змаўчу,
Як змяя!

Лёс у гневе бязмежным
Хай раструшчыць снакой
І звядзе з непазбежнай
І жорсткай бядой!

Мая хата не з краю —
Саграваю вясну...

Многім —
Цвёрда я знаю —
Цяпер не да сну!..

МАЭСТРА

Г. І. Цітовічу

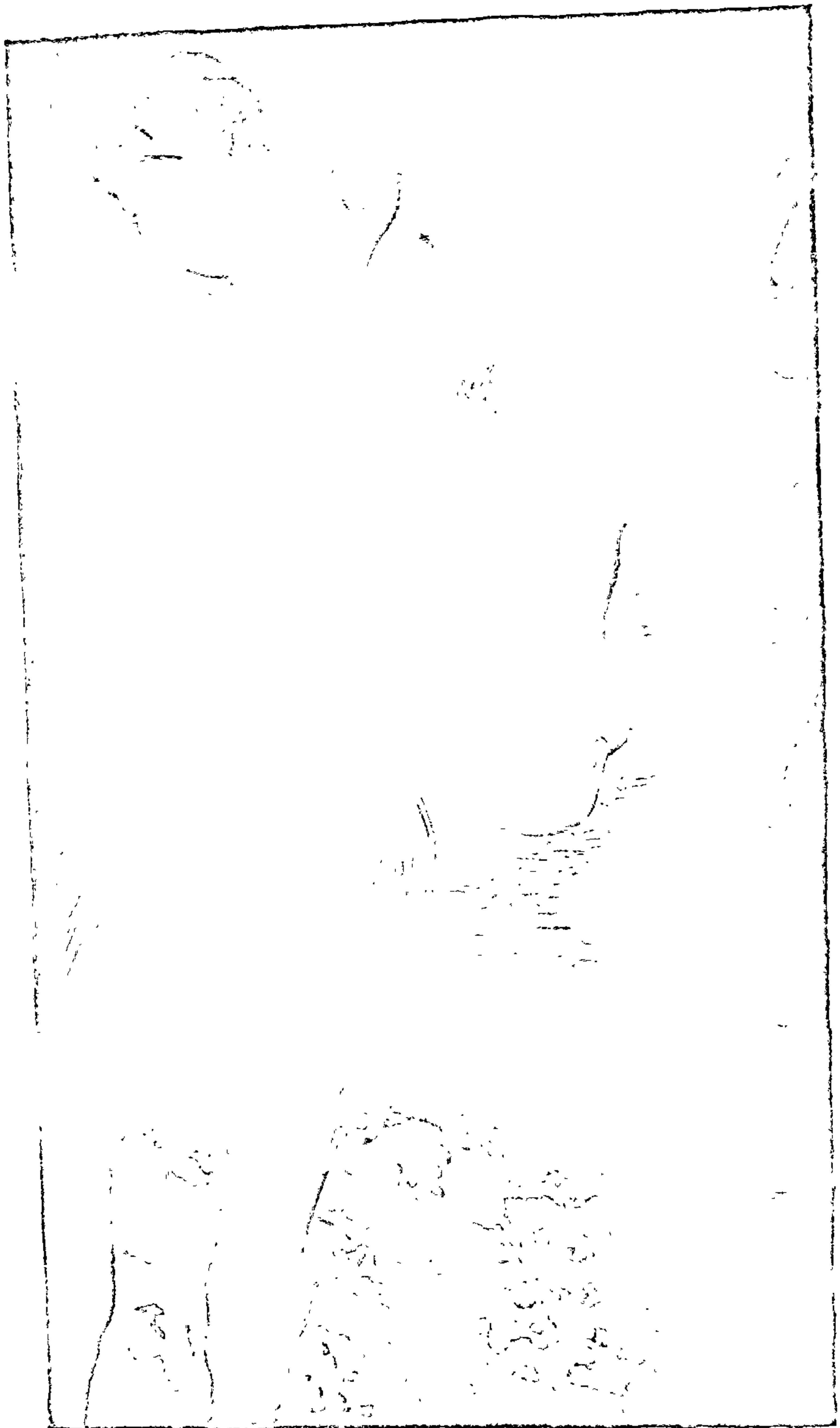
Адпывалі вёсны
На вясёлкавых вёслах.
Вёсны лічылі
Універсітэта жыцця семестры,
А праз вёсны
З кайстраю крочыў па вёсках
Неўтаймаваны маэстра.

Патаналі засценкі ў чаромхавай кіпені,
Гады міналі,
На скроні
Падаў і падаў снег.
Толькі песні
Ні кропелькі не палінялі:
У іх —
Радасць народная,
Боль і смех.

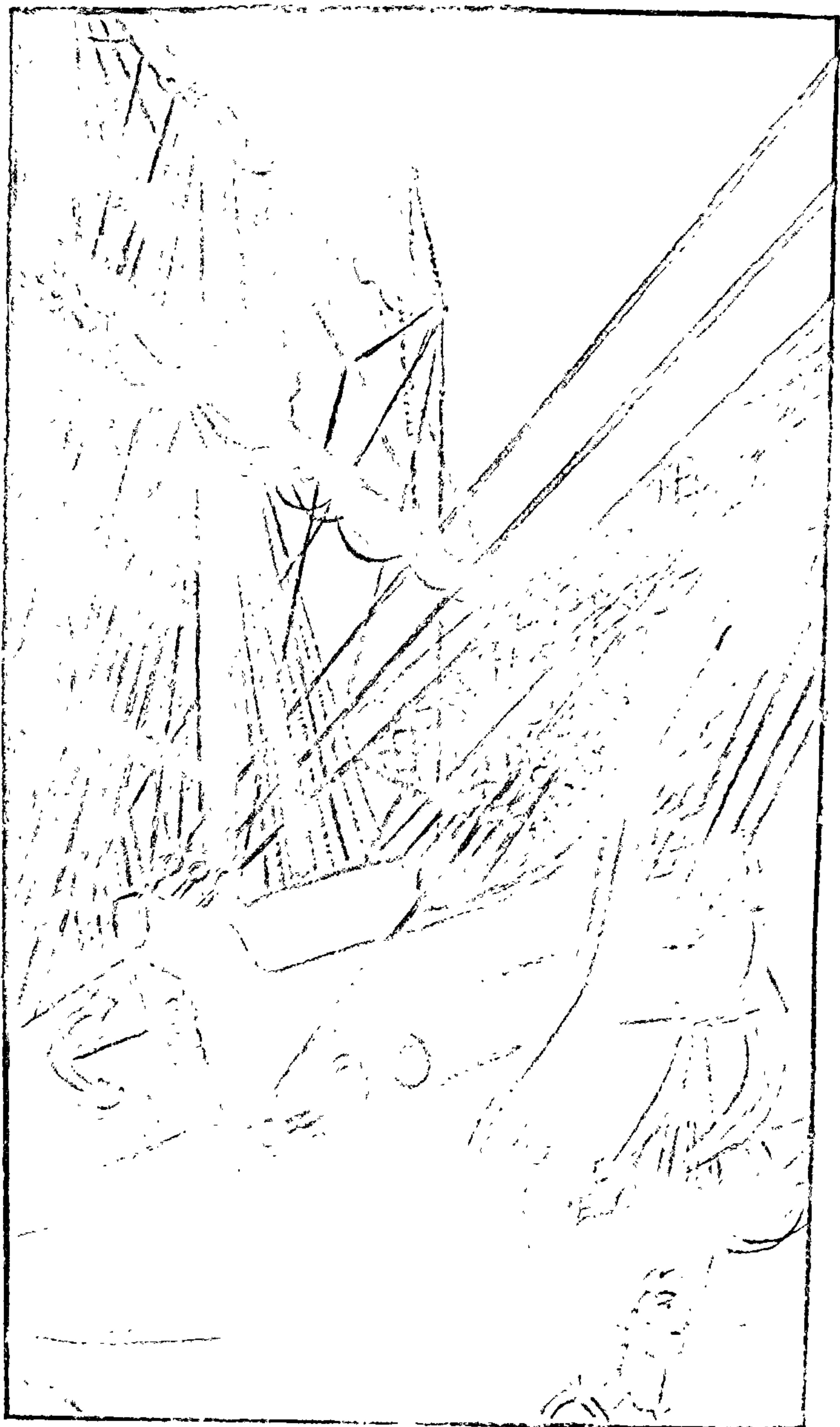
Гудуць гарады.
Брава маршы іграюць аркестры.
Прыслухайся —
Песня плыве павольна,
Як поўня...

На паўкроку сныніўся
Неўтаймаваны маэстра:

Ой, рэчанька, рэчанька,
Чаму ж ты няпоўная...

Сібірскі вечар

Стаяць на рэйдзе брыганціны

МУЗЫКА

Р. Р. Шырму

Лёс здружыў мяне
З дзіўнай музаю
І забраў назаўжды спакой —
Несціхана пульсуе музыка
У артэрыі кожнай маёй.

Глінка,
Мусаргскі
і Бетховен...

Ёсць у мары —
Адданы жрэц!
Толькі трубам Іерыхона
Не прыйшоў яшчэ поўны канец.

У Бейруце —
Сталёвы лівень,
Сёлы паляць у Сальвадоры...
Я сягоння шапчу пра дзіва,
Але свята помню пра гора.

Як падобны людскія песні!
Тое ж шчасце,
Нядоля пякучая...

Як сумленным надзеям цесна!
Як крылатым марам балюча!

Чысты, музыка,
Прад табою —
Бо з табою глыбока спазнаў:

Калі жыць,
Дык толькі героем.
І памерці —
Толькі героем
Пад высокі
І светлы харал!

НЕСПАКОЎ

І. П. Мележу

Трывожны сон у мастакоў сапраўдных:
За шыбай злосна вецер уздыхнуў,
Галінка ціха грукнула у браму —

Да раніцы крамянай не заснуць...

РУКІ

Што ты за чалавек?
Не трэба мне
Уважліва чытаць тваю анкету.
Нібы кара на мачтавай сасне,
Мне рукі скажуць пра твае сакрэты.

Барозны скуры —
Вечны твой надзел.
Хвіліны шчасця,
Падарожжаў мілі...

Мяне ні кроплі вочы не здзівілі,—
Я на твае далоні паглядзеў.

СТАРЫ МАЯК

Калі пяро развучыцца рука
Трымаць
І класці травы спелым летам,
Не пазайздросчу лёсу маяка
Я і тады,
Бо той маяк —
Аслеплы.

Калісьці уладарна на зямлі
Ён стаў —

Стварэнне зграбнае металу —
І клікаў на Піцунду караблі,
Якіх ішло у гэты край нямала.

Усевідушчым вокам працінаў
На мілі чарнаморскія прасторы —
Са шчасцем шчасцю стрэчы прызначаў
І вызначаў сустрэчы гора з горам.

Адзіны
Упрыгожваў шчодры мыс,
Адзінаму
Спявалі сосны песні,
І падалі сівыя хвалі ніц
Пад позіркам валадара узлесся.

Ды вечнага пад зоркамі няма,
І лёс з ім абышоўся вельмі крута,—
Узняўся на ўзбярэжжы светлы гмах,
Як крылле чаек голасных, бялюткі.

Бетоннымі плячыма засланіў
Маяк,
І патушыў святло жывое,
І промень у паднеб'і запаліў
Над прывіднаю безданню марскою.

Былую славу не вярнуць ніяк,
Бо іншы караблям падкажа трасы...

Стаіць у ціхай распачы маяк,
Як чалавек,
Які адстаў ад часу.

ДАСТАРХАН

Прыкрэкнуўшы, угнулася падлога,—
Раскашаваўся полымны дыван.
І ўсё сабраў, што ў хаце,—
Дзякуй богу! —
Мужчынскі памяркоўны дастархан.

Каб ладам-складам пацякла гаворка,
Каб пачастунак не засеў калом,
Не абышлося без празрыста-горкай,—
Бяседу абяцаў ташкенцкі дом.

Шашлык дыміўся,
Плоў гарбеў барханам
У акулерах хіжых тамады,—
Ён гімн спяваў узнёсла багдыхану,
Зялёнаму,
Яшчэ без барады.

Той багдыхан сышоў з наменклатуры
Вагі прыдаць дасціпным землякам.
Каб кіраўнічай не псаваць фігуры,
Трымаў падоўгу келіх у руках.

І кідаў кіраўнічыя пагляды,
Высновы кіраўнічыя рабіў
І аксакалам аддаваў загады,—
Не гаварыў,
А мёд нібыта ліў.

Ды гримнуў аксакал сівы:
— Даволі!

Табе —
Пад сорака,
Мне ўжо каля ста...

І лямпачка падскочыла пад столлю,
І гулка хрумснуў у руцэ сустаў...

— Даволі!
Мы наслухаліся ўдосталь
Заплямленых, азораных багоў.
Калі не можаш быць сапраўдным госцем,
Дык —
Вунь і ганак...
І —
Бывай здароў!..

І знік, як цень, ружовашчокі ботал,
Знік бляск і пыха прывідным дымком,
І людзі загулі,
Як пчолы ў сотах,—
У хату патыхнула свежаком.

ПОЛТЭРГЕЙСТ

Грузды у бабкі Ганны сталі сінія.
— То — полтэргейст! —
Сказаў сусед.—
Ага-а-а...

У земляка майго мазгі заклініла,
Шуміць,
Нібы асенняя куга.

Праносіцца знішчальнаю віхурай,
Абы зласлівей
І абы гулчэй.
Пра сутнасць
І пра змест літаратуры
Мяркуе, як сапраўдны карыфей.

Пра прозу
І паэзію гамоніць,
Нагою б'е у пах сацрэалізм...

Прыгледзеўся:
Нямы яго гармонік,
Мяхі пустыя рэбрамі уніз.

Лёс адплаціў за хіжасць
І за грубасць.
Усё,
Як весні крыгаход, сплыло,
Бо таленту,
Бы ў камарынай дзюбе,
У гэнага бажка заўжды было.

КАЛЕКІ

У хлусні —
Кароткія ногі.
Спатыкнецца ў пачатку дарогі.

У пляткарак —
Доўгія вушы.
Языкi на паркане сушаць.

У хабарнікаў —
Доўгія рукі.
Што паболей заціснуць рупяць.

Назваюць людзі спрадвеку
Ілгуноў,
Пляткарак,
Хабарнікаў —
Ка-
    ле-
    кі.

ПІСЬМО

Дачушцы Тані

I

Непагадзь,
Халепа ў крымскіх краях
Разгневалася,
Усхадзілася.
Пісьмо ад дачкі...
Бы крывінка мая
Сама да грудзей прытулілася.

I хоць у дачушчыным
Сціплым пісьме
Пра школьныя справы,

Пра гульні,
Пра студзеньскі мінскі
Бялюткі снег,—
Сэрцу і цёпла,
І ўтульна.

II

«Я цябе люблю!» —
Чытаю зноў я.
Слова лечыць —
Крылы прараслі.
Усемагутны,
Дай ты ёй здароўя,
Шчасця,
Многа сцежак на зямлі,
Мудрасці і гонару
У меру,
Сціпласці
(Мо гэтага найперш!).

Аркуш белаі ранішняй паперы,
Ветру спадарожнага,
Даверу,
Маладосці звонкай,
Нібы верш!

МНЕ ЦЯБЕ НЕ СТАЕ...

Мне цябе не стае, быццам мору прыбою,
Ветру — ветразям,
Ранню — барвовай зары,
Як сасмяглым у дальніх дарогах спакою,
Хуткім стругам прычалу ля роднай зямлі.

Мне цябе не стае, як вясёлкі над полем,
Сэрцу — песні крылатай,
Лугоў — ручаям.
Мне цябе не стае, як вярбы над ракою,
Салаўіных мелодый зялёным гаям.

Мне цябе не стае, нібы промніка раіню,
Як сцюдзёнай крыніцы струменнай вады.
Мне цябе не стае,
Як над стромай дыхання,
Як няўрымслівых мрояў гадам маладым.

Мне цябе не стае, нібы красак узлессю.
Ты патрэбна заўжды,
Як дарозе — прасцяг.
Мне цябе не стае, нібы сонечнай песні,
Мне цябе не стае, як самога жыцця.

ЦЯРЭШКА

Цярэшка, Цярэшанька,
Мая ты пацешанька.
(З народнага)

Толькі-толькі
                                Новы год
Адшумеў,
                                як крыгаход,
Ходзіць дзед
                                як завадны:
— Дзень сягоння —
  выхадны.

Ажаніць нягрэшна
Увечары «Цярэшку».
Багата моладзі
У клуб заходзіць.

— Бацьку выбралі?
— Кіньце выбрыкі!
— А дзе свацця?
— Выбралі маці?

Бацькоў памалу —
У цэнтр залы.
Падкінулі на «ура»,
«Лявоніху»
Ян зайграў.

Аж перахапіла дых:
— Трэба сватаць маладых!

Маці ў чарадзе дзяўчатак,
Бацька хлопцам вельмі рады.
Ну, цяпер,

канешне,

Жэняць
«Цярэшку».

Хлопец з дзеўчынай
у круг —

Сарамлівы поціск рук.
— Ат, які дасужы!
«Лявоніху» кружыць.

«Цярэшка, ха-ху, ха-ху,
А што ў цябе ў мяху?..
Цярэшка,
цярэжыла
На печы не ўлежала».

Сталі ў круг цесны
Жаніхі,
нявесты.

Уперадзе маладых,
Як і мае быць,
сваты.

Хата ходзіць хадунюм —
Бацька круціцца ўюном.

— Дзе ты, цаца? —
Маці ловіць бацьку.
У хаце —
Ажно дым.

— Цяпер слова маладым.

Стомлены дазвання.
Зноў выпрабаванне:
— Той за ўсіх лаўчэй,
Скочыць хто вышэй.

— Рукі счэплены?
— Хто лаўчэйшы?

Скочыў Ясь:

— Р-раз!
— Два!!!

— Адпачні галава.

— Ну, ты, Ясь,—
Герой.
Танцуй з любой.

Аж расцвіў герой,
Закружыўся з дарагой.

— Ці ж вяселле у вас?
Час даўно пайсці ў вальс.

Сваты закружыліся,
Хлопцы прахапіліся.

«Хоць у хаце цесна,
Запрашу «нявесту».

— Ой, позні час...
— Я праводжу вас...

Аж да пеўняў сяло
Заснуць не магло.

А наранку з любай
Зноў да клуба.

Бацькі дзецям сваім:
— Шчасцейка маладым.

Дзеці зычаць бацькам:
— Здароўечка вам.

— Каб вяселле ўвёсну.
— Ці будзеце хросным?

Грыміць застолле:
— Шчаснай долі!

Пары за аселицу —
Блізкае вяселле.

Цярэшка, Цярэшка...
Арол
ці рэшка?

БАТЛЕЙКА

Сыпануў снежань
З прыпола
снегу свежага.
Прыцярусіў ляды.
На ганку —
каляды.
За спіной —
піліпаўка.
Медавуха выніта.

Адладзілі скрынку —
Будзе скарынка.
Ад'еліся батлейчыкі
Бульбы з алейчыкам.
Лёку кварту зранку,
Чухаюць патыліцу:
— Не задужа, Янка,
Тут загасцілася?

— Мо ў дарогу кропнуць?

— Каб табе лопнуць!
Ані мачыны.
Чым аддзячыш?

— Пераб'юся і так.
— Чалавек — дзівак.

— Была б дарэчы
Новая сустрэча.

Талент бог не астудзіць.

— Будзе!

— Будзе!

Зноўку дарога

Ад парога

Да парога.

«Дазволь, дазволь, гаспадар,

У новую хату зайсці,

У новую хату зайсці,

Па маснічынках прайсці...»

— Ці ж вы дзэгцем мазаны?

Разам!..

— Разам!..

«Ці не маеш, гаспадар,

Ў хаце лішняга бервяна?

Калі ёсць яно,

Дазволь высекчы яго.

Ці не маеш, гаспадар,

Ў хаце лішняга віна?

Калі ёсць яно,

Дазволь выпіць нам яго».

— У пору трапілі.

Давай святочны трапар!

Несуладны хор

Напаўняе двор.

Хтось з-за хлева:

— Адам і Ева!

— Анёл з мечам

Гоніць прэч іх!

— Бач, ягняткі, пастух

Кланяюцца Хрысту?

— Памаўчы, не гавары —
Вунь выходзяць тры цары.

— Злосны Ірад
У ярусе вырас.

— З малым жанчына...
Плача, магчыма?..

— Вер не вер,
Выйшла Смерць...

Укленчыла дзятва.
— Гату, каб вас...

— Зараз Смерць і Чорт
Возьмуць цара ў абарот.

— Не верыў, Іван!
Бач, далоў галава?

— Пан з паненкай крывабокай
Вунь пусціліся ў скокі.

— Цяпер да рана
Скакаць Цыгану.

«Я цыган — маладзец,
Ні баярын,
Ні купец».

— Філімон з Салохай
Патаўкуцца троху.

— Вунь Васіль з даўбнёй.
Будзе ой-ёй-ёй...

— Вунь Антон Казу вядзець,
А Каза не ідзець.

«Антон плача,
Антоніха скача».

Аж скрынка трасецца —
Рускі з туркам б'ецца.

Дзеці ўскочылі —
Паказ скончаны.

«Многія леты...»

Зноў пайшлі светам.

ВЯСЕЛЬНЫ КАРАГОД

А над лесам сонейка іграе,
Там мой брацейка коніка сядлае,
У яго мамулька пытае:
— Куды, мой сынку, паедзеш?
— Я ж паеду, мамулька, жаніцца.
— Не выбірай, мой сынку,
у карагодзе,
А выбірай, мой сынку, у агародзе.
(З народнага)

1. Сугляды

У хаце —
ляда лядам.
— Навошта нам сугляды?
— Патыліцу чухай,
Трымай востра вуха.
Абрус пад настольнік —
Для шчаснай долі.
Каравайны абрус —
З ладам-складам хаўрус.
Каханага да яе,
Як жалезам, прыкуе.

Бацька злосны,
Хмара хмарай:
— Значыць, пара?
— Значыць, пара!
— Ну, давай за стол,
Радня!
Што хадня
Да дня...

2. Запоішы

Барышы —
барышамі,

З вусамі
і самі.

Слухаць —
слухаем,

П'ём медавуху.

Піць —
не піць,

Нішчымніцы
не быць.

Не ведаць дзяўчыне

Суму й камлачынкі.

Сукенка шаўковая,

Пяціценка
новая.

Усё зрабіў
у час

Звеннявой
калгас.

Старшыня ўручыць
даў слова

Тэлевізар каляровы.

— Налівай, свацця!

— Поўны дом багацця!

— Каб шчаслівыя нашчадкі,

Як антоны,
былі гладкі.

Госці змучаны...

На ганку —
заручыны.

3. Заручыны

Лічы —
навекі злучаны:

Як рой,
гудуць заручыны.

— Каб саюз не зачах —
Па руках!

— Абгаворым, як быць.
— Колькі піць?
— Што піць?
— Не смяшыць жа сяло.
— Каб як мае быць было.
— Не па-людску будзе —
Не даруюць людзі.

Кожны пра сваё вядзе.
— А пасядзем дзе?
— А ці хопіць чарак?
— А ці досыць скварак?

Цешча ўзяла слова:
— «Волгу» б старшынёву.
— Не было б той бяды:
Абы добра
Маладым!

4. Дзявочнік

Касу сяброўкі
расплятаюць,
Сяброўкі
елку завіваюць.
— Як дачакацца ранку
Мне без Янкі?
Ой, наплачуся
У ахвоту
Я у зборную суботу...
Я чакаю,
як у сне.
Першы промень
у акне.
Каралавая раніца
Шашэрыцца,
туманіцца,
Набраклымі пушынкамі,

Асмужаная,
                                пырскае,
Трывожнымі надзеямі,
Як нядзеля,
                                надзелена.

5. Вяселле

Маўчанне тут
                                не лічаць золатам.

— За маладога!
— За маладую!
І ўсё ж такі:
— Не соладка! —
Госці лямантуюць.

— Каб жыццё
                                не зеллем горкім —

Мёдам стала
                                ўсім на радасць!..

— Горка!
— Горка! —
Ляціць за прысады.

Паспявае
                                каравай,
Паспявай — налівай!
— Конаўка пустая!

...Каравай падзялілі,
Чаркі асушылі.
Як фіранка,
Шызы дым.

— Добрай ночы
Маладым...

6. Пярэзвы

На пад'ём цяжкі,
                                як звер,
Перазоўны
                                чацвер.

Ды зноў,
як пір, пярэстыя
Вясельныя
пярэзвы.
Госці лёгкі на пад'ём —
Хоць конаўку нагбом!
Асіпла глотка —
Усё салодка.
Пярэзвы —
перазовы —
Ой ты,
месяц мядовы!
— Будуць жыць
шчасна!..
За шыбай —
дзень ясны.

КАБ ПАМЯЦЬ НЕ ЗГАНЬБІЦЬ

Чалавек,
Які пасадзіў дрэва
Ці напісаў кнігу,
Не адыдзе ў нябыт,
Як падталая весняя крыга.

Лёсу ўдзячны,
Хацеў бы я кнігу стварыць такую,
Каб не зганьбіць ніколі
Удзячную памяць людскую.

ПАДКОВА

Дружыннік Усяслава скакаў па палях, —
Падковы звінелі на гулкіх шляхах.
І вось за ўзбалоткам,
Каля пералеску,

У жвір з капыта слізганула жалезка.
Блішчэла, як сонца,
У змроку начы...
Падкову знайшлі мужыкі-крывічы.
Знаходку каваль пакруціў ля агню —
Падкову вярнуў вараному каню.
І зноў камяні,
І пясок,
І балота —
Каня, як і люд,
Дзень паклікаў работны.
То ціха ішоў,
То галопам ён шпарыў,—
Зляцела падкова наранку за ярам...
Не знікла...
Служыла хлапцу талісманам —
На войска французай ішлі партызаны...
Магілы зладзюг параслі муравой —
За край свой народ падымаўся на бой!
Але пад панамі —
Ні волі,
Ні долі.
І зноўку паклікала ратнае поле.
З сядла паваліўся яшчэ малады
Прапрадзед —
Нястрымны, віхор залаты.
Захроп і памчаў, нібы вецер, канёк
Ад кулі бандыцкай у стромкі лясок.
Іржанне яго не пачуў гаспадар —
Над вёскай курыўся злавесны пажар.
Лясная глушэча —
Туманны світанак.
Каня баявога апошні прыстанак.
Крывавае сонца над лесам іскрыцца,
Нібыта крывёю падкова дыміцца...

Мой бацька дубок на падрубку шукаў
І яблыньку-дзічку ў ляску напаткаў.
Застыў ад здзіўлення вясёлы пагляд:
«Цябе забяру я, красуня, у сад...»
Дзірван утравелы рыдлёўкаю тнуў —
Рыдлёўкай крануты, метал скрыгатнуў!
Падкова?...
Знаходкі няма даражэй!

Хай будзе на шчасце вісець ля дзвярэй.
Вісела нядоўга у хаце падкова —
З ёй бацька кружыў па дарогах жыццёвых.
Ён даўняй вясной не дайшоў да Берліна —
Упаў пад агнём,
Але ў тую хвіліну
Ён сябру-салдату сказаць яшчэ змог:
«Падкову у кайстры
Для сына збярог...
На шчасце...»

АПОШНІ ДЗЕНЬ СОКАЛА

Над выспаю шалёны вецер свішча.
Гаркавым дымам цягне з-за ракі.
Што ж не чуваць варожае дружыны
І воклічаў да бітвы не чуто?
І ля гармат ужо ключоць насамі
Стамлёныя старыя пушкары.
Чаму ж трывожна гэтак на душы,
Хоць непрыступны горды горад Сокал*,
Хоць вежы сочаць пільнымі вачамі
І чорныя, нібыта ў тых сабак,
Паразяўлялі пашчы ўсе гарматы?
Апошні раз драч рыпнуў на узвалку,
Бы хтосьці на маснічыну ступіў.
Лось недзе пратрубіў сігнал трывогі.
У рукі папрасіліся мячы.
Але не лось трубіў за пералескам —
Трубіў трывожны баявы ражок,
І над дарогай пыл узняўся рыжы.
І завінелі звонкія падковы.
Салдат перахрысціўся,
Ў неба глянуў,—
Яно такім яму здалося блізкім,
Хоць чарпані далонямі і пі.
Смылела каля вёсачкі быллё,
І шызы дым спаўзаў да паплавоў.

---

* Замак Сокал на Полаччыне набудаваны ў 1566 годзе і зруйнаваны захопнікамі 11 верасня 1579 года.

Чутно было дыханне чалавека
У чуйнай цішыні за паўварсты.
І зразумелі ў замку, што бяда
Над горадам павісла, быццам хмара.
Але не пасылаў парламенцёраў
Для перамір'я горды горад Сокал.
Не пасылаў, бо гордым,
Сакаліным,
Было тады у горада імя,
І гордымі, як сокалы, былі
Яго гаспадары і абаронцы.

...Святая палачанская зямля!
Ніколі галавы ты не схіляла,
Не падала ніколі на калені,
Якім бы грозным вораг твой ні быў.
Без хітрыкаў ішла на чэсны бой,
Каб погань не таптала родных гоняў
І не піла святой вады з Дзвіны!..

Закашлялі ўсе адзінаццаць вежаў
Сухім, траскучым, хваравітым кашлем,
Над ровам дым паплыў парахавы...
Агонь лісой-хітруннай падпаўзаў
Да сцен.
Ён вуркатаў і грыз бярвенне,
І чорным станавілася яно.
І галасы хрыпелі абаронцаў,
І вочы станавіліся чырвонымі.
І замак Сокал стаў вар'яцкім пеклам.
Не!..
Тут было жахлівей, чым у пекле.
Тут быў агонь.
Тут быў адзін агонь...
Ды не ішлі на вал парламенцёры.
Не!..
Людзі не выходзілі з агню,
Каб літасці у ворага прасіць.

...Святая палачанская зямля!
Ніколі галавы ты не схіляла,
Не падала ніколі на калені,
Якім бы грозным вораг твой ні быў.

У ПОЛАЦКІМ МУЗЕІ КНІГАДРУКУ

Маўчыць Дзвіна,
Ці злосна трушчыць крыгі,
Ці хоча човен хваляй захліснуць,
Не спяць ў музеі кнігадруку кнігі,—
Свой дыялог з гісторыяй вядуць.

З гісторыяй,
Што не сышла ў адрыну,—
Дух беларуса ставіць на крыло...
І са старонак томікаў Скарыны
Праменіцца свяшчэннае святло.

Яно душу і сэрца наталіе,
Яно дае надзею людзям жыць...
Хоць пустата і глухата гуляе,
Яго не патушыць,
Не заслانیць.

Хоць дзікая разбэшчанаць наўкола,
Хоць правіць баль хапуга і ілжэц,
Стаіць,
Нібы мудрэц,
Разважны Полацк —
Памкненняў і высокіх дум вянец.

Пранізліва ўзіраецца у высі,—
Не зразумець старому аднаму,
Як тыя,
Што КПСС кляліся,
Цяпер клянучца ў вернасці яму.

Цяпер клянучца ў вернасці народу...
Не помніць іх дрыжачая рука,
Што столькі кніг падводзіла да зводу.
Як гэта дараваць былым кручкам?

Іду ў музей.
І на душы — адліга.
Як запавет гучыць ў Сафійцы хор...

Так,
Будзе жыць
Яе Вялікасць Кніга...

Над ёю —
Богаяўленскі Сабор.

ФРЭСКИ СВЯТОЙ ЕФРАСІННІ

Гады дазволаў межы абкасілі.
Падумаць пра духоўнасць самы час...
І фрэскі прападобнай Ефрасінні
Зірнулі праз імжу вякоў на нас.

І дабрыню пасеялі наўкола,
Бо колькі можна ў прыцемках гібець!
І людзі пачалі на стольны Полацк,
Як на анёла светлага, глядзець.

І згадаць,
Як да боганоснай славы,
У келлю,
Дзе не выпрастаць крыло,
Прыйшла калісьці юная Прадслава,
Каб несці людзям радасць і святло,

Каб над вірліва-плыткай Палатою,
Як немаце-няведанню дакор,
Узняўся,
Нібы сонца маладое,
Над стромай Свята-Спасаўскі сабор.

І каб душа была заўсёды з Богам,
Каб веры ані кроплі не згубіць,
Залатарукі палачанін Богша
Крыж неацэнны для яе зрабіў.

Вякі,
Нібы туман наддзвінскі сіні,

Сплылі за перакаты на спакой...
Крыляе над зямлёю Ефрасіння
Асветніцай,
Пакутніцай,
Святой.

Саборы з рынам расчынілі брамы,
Змеў павуцінне ранішні прамень,
І атэіст забранзавелы самы
Малітваю вітае існы дзень.

У сцены манастырскія сышліся,
Хто верыць у Хрыстоў свяшчэнны шлях.
Крыжы зазіхацелі ў чыстай высі,
І крыжыкі заззялі на грудзях.

І, трэба спадзявацца,
Што ніколі
Пад стайні іх не будуць зачыняць,
І сэрца працінаць нясцерпным болем,
І на крыжы шурпатым распінаць.

ГЭТЫМ ТРЭБА ДАРАЖЫЦЬ

Адданы мы зямлі сваёй адзінай.
Яна для нас —
І клятва,
І статут.
З усіх святынь няма вышэй
Радзімы,
Цяплей кутка няма,
Чым родны кут.

Усё з Айчынай сэрцам знітавана
На доўгі век,
Як берагі з ракой:
І радасць стрэч,
І боль пякучай раны,

І горыч страт,
І творчы неспакой.

...Маленечкі кавалачак планеты
Там,
Дзе бруіцца сіня Дзвіна.
Тваім дыханнем сонечным сагрэты.
Ты для мяне —
Жаданая вясна.

Я за табою
Пільна і раўніва
Сачу,
Нібы за любую дачкой.
Як выспелі у год залеўны нівы,
Якія гмахі ўсталі над ракой?

Там адплыло гарластае дзяцінства
За плёсы ў лазняку
У дальні край.
Але ў грудзях шчымлівым болем сцісне —
Ты толькі басаногае згадай.

І згадваю,
Калі зірну наўкола
У твары вастравокай дзетвары,
Я старадаўні
Роўны славе Полацк
З маёй далёкай золкавай пары.

Ад Замчышча віхлясты брук Стралецкай,
Крыжы Сафіі,
Вала цішыня,
Ашчэраныя карпусы Кадзецкага,
Якія не патрушчыла вайна.

Тут звездаў я нішчымніцы багата,
І холаду,
І голаду спазнаў,
А дабрыню старой замшэлай хаты
Ў вандроўках
Ні на міг не забываў.

Не здраджваў ёй,
Няўтульнай,

Аніколі,
Бо разумеў:
Забудуся,
Тады
Мяне забудзе
Мой гасцінны Полацк,—
Горш для мяне
Не можа быць бяды.

Ён для мяне,
Як сонечнае ранне,
Глыток з крыніцы —
Без яго не жыць!

Як ачышчэнне —
Ў родны край вяртанне.
Заўсёды

гэтым

трэба

даражыць!

ПЁТР I У ПОЛАЦКУ

Ён на жвірысты бераг
выходзіў уранні.

Усміхаліся хвалі

ля самых ног.

Толькі ён не ўсміхаўся —

у прасторах бяскрайніх

Бачыў полымя бітваў,

сувоі дарог.

Лапатала рака

языкатымі хвалямі,

На Сафіі

надрыўна званілі званы,

Па-сірочаму плакалі

жураўліныя далі,

Палачанкі

ратунку прасілі ў Дзвіны.

Ох, як бабы галосяць
 балюча і голасна!
 Ох, як бабы галосяць
 без слоў і без голасу!
 Толькі ўсхлішы глухія.
 Вочы —
 студні сухія...

Пётр цяжка ішоў
 брукаванаю вулкаю,
 Позірк вогненны
 ў холад кідаў людзей.
 Над прысадамі
 пракацілася гулка:
 — Крок цвярдзей!
 — Крок цвярдзей!
 — Крок цвярдзей!

І ляцелі адчайна ў атаку уланы,
 І кіпеў,
 як крывавае варыва, бой.

...Уставаў над зямлёю
 празрысты ранак.
 Сцягі злыдняў
 выкідваў на бераг прыбой.

СЭРЦА ПАЭТА

Не можа быць
 Сэрца маўклівым,
 Калі ты —
 Сапраўдны паэт
 І любіш
 Дубровы і нівы,
 Айчыну,
 Як цэлы свет.

Спяваць будзе сэрца —
 Ты будзеш

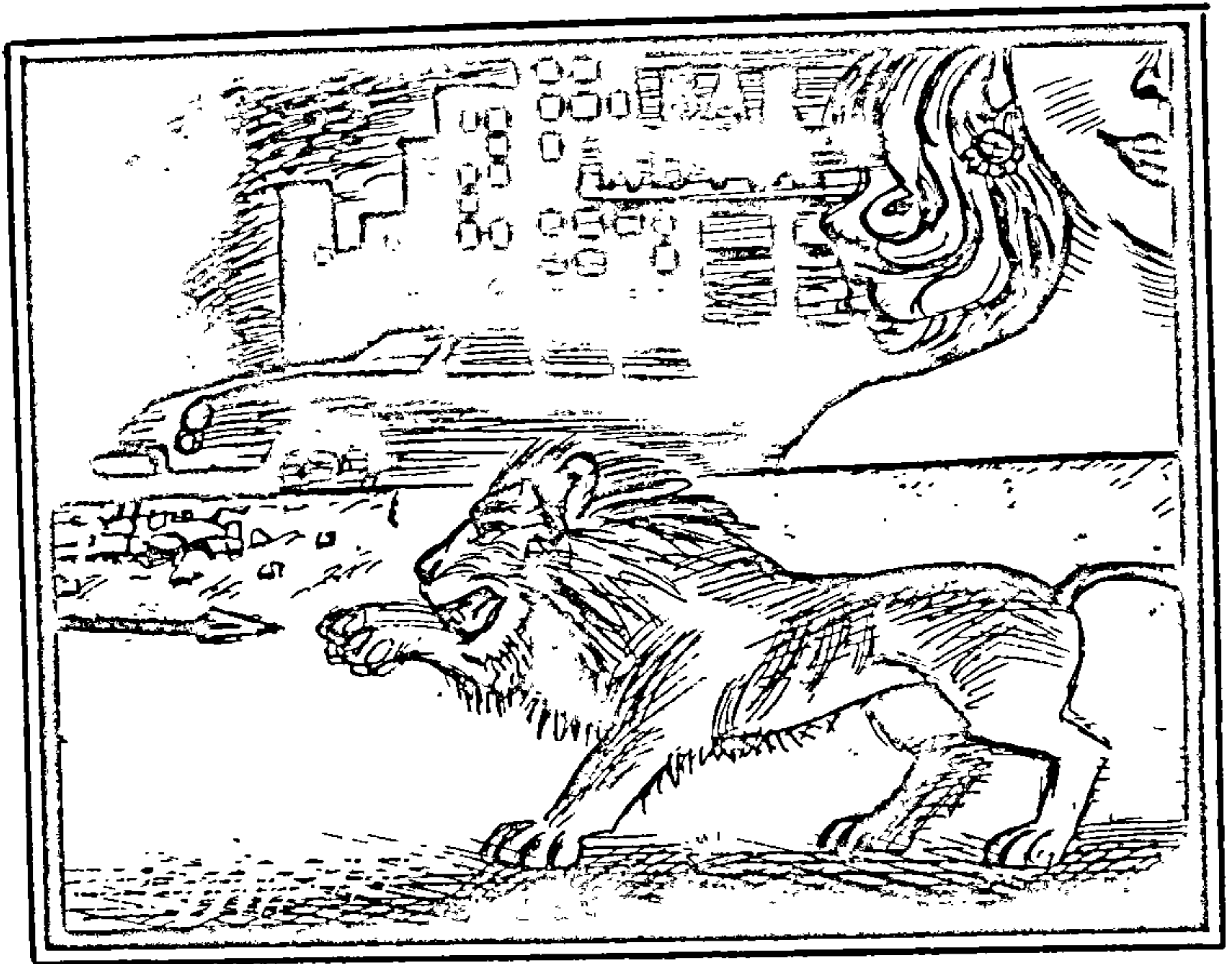

Рабіць
Шчаслівейшым свой век.
Балець —
Бо ты праўдаю судзіш
Усіх,
Хто няпраўдай жыве.

Усе беды,
Старыя і новыя,
На сэрца —
Як чэрвеню град...

Паэты —
Яны не сталёвыя.
Іх лёсы,
Як лёсы салдат.

V. СВЯТЛО УСХОДНЯЙ ЕЎРОПЫ

З АДНАГО КОРАНЯ

Вячэрняя Прага,
Як россып бурштыну, —
У барвы прыбралася шчодрая восень.
Ды з весняй усмешкай
Шчабеча дзяўчына —
Дыспетчарка аэрапорта:
— Просім!..

Сюды завітаў не да брата
Ці свата —
Дагэтуль у Празе
Не меў сваякоў.
Наш рэйс прыпазніўся.
Бяда.

Ды багата
Паслаў мне вынадак
Сардэчных сяброў.

Пачуўся даверлівы бас Міраслава:
— Дзе суму прычына?
Адкрыйце сакрэт!..
Праблемы мы вырашым хутка і
спраўна...

І вось у мяне
Ў Браціславу білет.

«ЯК» лёгка плыве у начным акіяне,
Спакойна мігцяць мірыяды агнёў.
Цяпло пацалункаў пры шчырым
расстанні

Прымножана
Цёплай сустрэчаю зноў.

Лагодна люлялі дунайскія хвалі
За вокнамі дзень
Урачысты і шчасны.

Мне:
— Просім! —
Сябры ў Браціславе казалі.

А чуў беларускае я:
— Калі ласка!

КАЗКІ ВЕНСКАГА ЛЕСУ

У чарадзейных казках спрэс
Сніць за Дунаем
Венскі лес...

Вунь там
Закуты ў латы рыцар
З супернікам ляціць счаніцца.

Крывава бой...
Апошні крок...
І ў сэрцы — вогненны клінок.

Вунь там,
На казначай паляне,
Ў шаўках прынцэса, бы ў тумане.
Каханья вецер не аціх.
Ды дзе ж, дзе казачны жаніх?

А ён ляжыць з клінком ў грудзях,—
Дачасна абарваўся шлях...

Панеслі хуткапынна хвалі
На грывах
Рэха казак ўдалеч.

Спакойна лес адвечны спіць.
Ён казкі сённяшнія сніць.

Вунь там,
Як казначая ява,
Над стромай ззяе Браціслава.

Была прынцэса.
Рыцар быў...
Дзень даўні са смугою сплыў.

Калі прыйду на бераг сёння,
Мне песні даўніх дзён чуваць:

Распрагайце, хлопцы, коней
Ды лягайце спачываць...

І слёз удзячных не стрымаць.

КРАКАЎСКАЕ ПРАДМЕСЦЕ

Гром папярхнуўся там,
За Віслай дзесьці,
І промні
Затрымцелі на мурах.
Іду наранку

Кракаўскім прадмесцем —
Святочна-засяроджана ў вачах.

Мне выпала не раз Варшаву бачыць —
І ў дні будоўлі светлай,
І тады,
Калі шляхі хацелі перайначыць
У наркатычным тлуме злыбяды.

Касматыя прыгадваюцца «хіпі»,
Іх плёткі,
Быццам у брыдотным сне.
І —
«Акупанты! Прэч дадому!» —
Ліпла
Паперкай бруднай на маёй спіне.

Ды помніцца,
Сказаў адзін прахожы,
Кульгавы ветэран былой вайны:
— Народ
Ніякі гнюс не пераможа,
Як не стрымаць зіме
Прыход вясны...

І вось ізноў жаданая сустрэча.
У сэрцы —
Цёплай радасці прыліў...

Бялюткія каштан вясновы свечкі
На скрыжаванні шчодро запаліў.

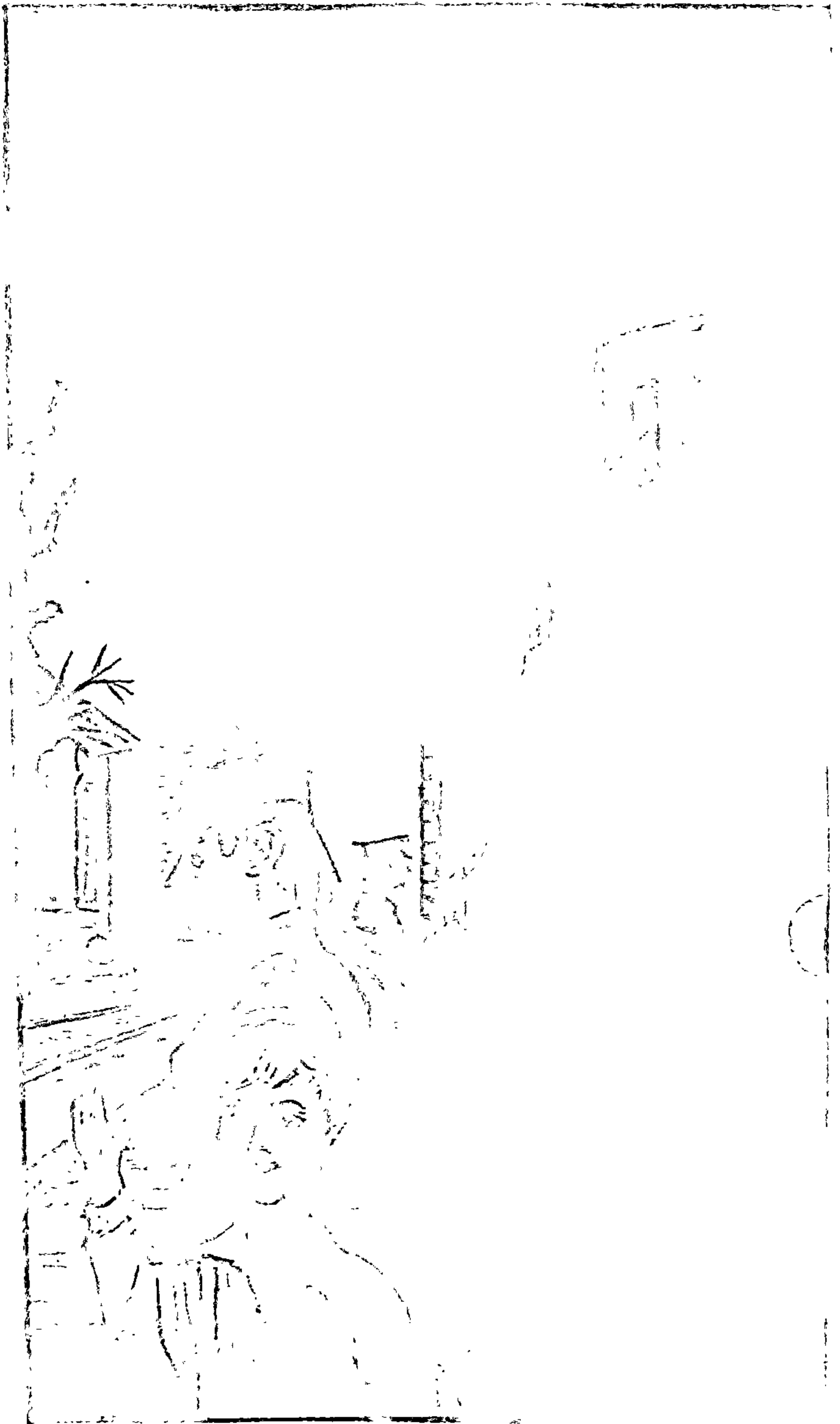
МАЙСКІ ДОЖДЖ У ВАРШАВЕ 1982-га

Брук, як под,
У твар шугае жарам,
Гром за даляглядам кружыць баль.
Сонныя,

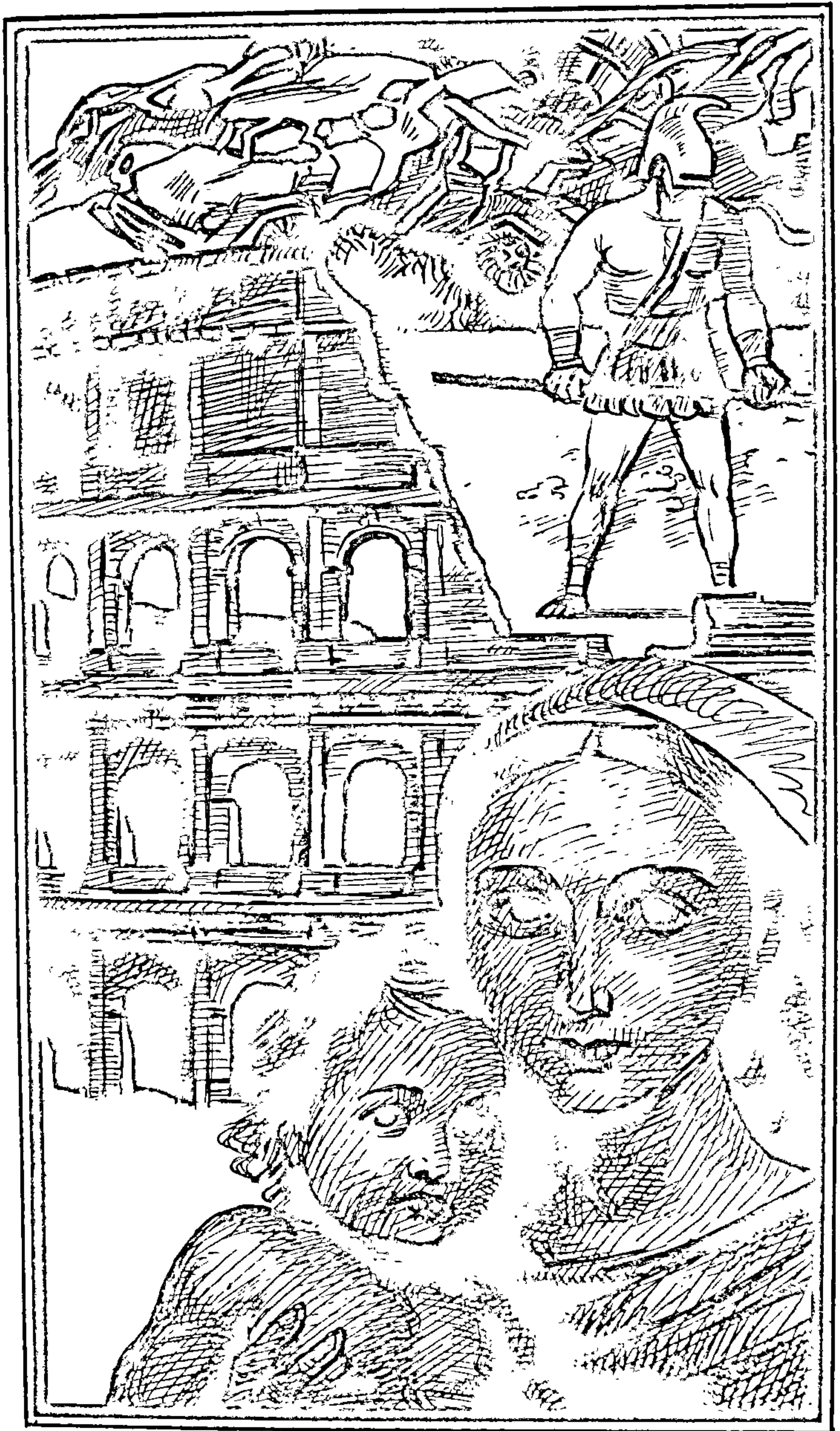

Неферціці

Станцы майго юнацтва

Нахмураныя хмары
Туляцца да ціхай Віслы хваль.

Дзень быў выхадны.
Была субота.
Ў бесклапоцці ж горад не ачах —
У вачах людзей была турбота,
Каб ясней асмужаны прасцяг.

У вачах людзей была турбота
Пра свой дом,
Сям'ю,
Гасцінны стол,
Каб быў плённы кожны дзень работны,
Зоркі хвалям поўнілі прыпол.

Ды з надхмар'я млява і лянiва
Дождж на Маршалкоўскую прыйшоў.
Водар ён прынёс вясновай нівы,
Пахі рэк,
Гасцінцаў
І лясоў.

Апусцілі ліпы долу вецце,
Пругка ў небе затрымцеў флагашток.
Цёплы майскі дождж!..
І нават дзеці,
Смеючыся, сцішвалі свой крок.

Пыл з асфальту дожджык гнаў заўзята,
Клопатна сталіцу падмятаў
І шматкі аслізлыя плакатаў
У сумёты шэрыя сабраў.

Наталіў паветрам свежым грудзі,
Краскі варшавянкам раздарыў...

Зноўку сонцу
Шчыра ўдзячны людзі,—
Дзень людзей на шчасце блаславіў.

ЖЭЛЯЗОВА ВОЛЯ

Калі туман схлынае летуценны,
Дзень
Пачынае круг турботны свой,—
Цнатлівая мелодыя Шапэна
Ускрыльвае над прывіднай вадой.

Народжаная ў промнях азалелых,
Народжаная ў ранішняй расе,
Яна імклівай думкай паляцела
І загучала ў велічнай красе.

Яна плыве
Над схаладнелым паркам,
Над пожняй кураслепную плыве,—
Жыве яна у сонечных абшарах,
У трапяткой травіначцы жыве.

Яна плыве
Над плыткаю Утратай,
Нібыта светлы позірк з-пад павек,
І робіць аскуднелага багатым,
Няшчаснага —
Шчасліўчыкам навек.

Яна плыве
Пад небасхіл агністы
І засланняе чорны троп бядзе.
Шырока вывяслоўвае над Віслай,
У свет шырокі,
Да усіх людзей...

Калі сціскае крыўда горла болем,
Спустошанасць у сэрцы,
Як агонь,—
Шапэнаўскую Жэлязову Волю
Я згадваю.
Мелодыю Яго.

ВАРШАЎСКАЯ ВОСЕНЬ

Хоць над хвалямі хмары навіслі,
Што ёй дожджык, разважлівай паве!
Усміхацца красуні-Вісле
Зіхатлівай пявунні-Варшаве.

І сталіца паннай руплівай,
Як у дзень вялікіх агледзін,
Зноў праводзіць таксі імклівыя,
На заводы,
Будоўлі едзе.

Шумам вуліцы нападуняе
І спрачаецца ў аўдыторыях,
Караблі свае выпраўляе
У далёкія акваторыі.

І таропка на золкіх ганках
Прызначаюцца зноў спатканні.
Усміхаюцца варшавянкі
Маладому,
Рабочаму
Ранню,

Бо за хмарами —
Неба просінь,
Сонцу шчыраму усміхацца...
У варшаўскую шчодрую восень
Проста нельга не закахацца.

ЛАЗЕНКІ

Пойдзем,
Дружка Яцэк, у Лазенкі
Раніцай пагодлівай гуляць.
Там,
Нібыта залатое зерне,

Промні
Залатыя зіхацяць.

Там
Лясун стаіўся за лясінай,
Моўчкі назірае за табой.
Сонца ў голлі,
Бы ў рагах ласіных,
Вымкнулася строма над зямлёй.

Там
На чыстых аксамітных сцэжках,
Быццам бы званочкі,
Галасы.

Там
Дзятвы крыштальныя усмешкі
У карáлях ранішняй расы.

Там
Нядобры позірк не сустрэне
Хлапчука даверлівы пагляд,—
Час зняверцам не падорыць стрэмя,
Каб галопам наўскапыт
Назад.

Там
Гучыць мелодыя Шапэна,
Там
Гучыць мелодыя
Жыцця.

Позіркам пранізлівым Сірэны
Свеціцца асмужаны прасцяг.

Пойдзем,
Любы Яцэк, у Лазенкі,
Раніцай пагодлівай гуляць...

Шлях наш не засееш чорным зернем,
Нашых светлых песень
Не стрымаць.

ТРАВЕСЦІ

(маналог варшаўскай актрысы)

Я — травесці.

Ўскалмачаны малы.

Які жыве

(Які жыве!)

На даху.

Я пра узрост свой думаю са страхам.

Я — травесці.

Ўскалмачаны малы.

Я пра узрост свой думаю са страхам.

І ціснуць шорты.

І парык цяжэй.

А трэба быць падобнай на дзяцей.

Я пра узрост свой думаю са страхам.

А трэба быць падобнай на дзяцей.

Смяяцца,

Плакаць

І скакаць ахвотна.

Я — травесці.

Такая ўжо работа.

А трэба быць падобнай на дзяцей.

Я — травесці.

Такая ўжо работа.

Я — Калабок.

Я — Мятлік.

Я — Хлапчыш...

Чаму ты спачувальна так глядзіш?

Я — травесці.

Такая ўжо работа.

Я — травесці.

Ўскалмачаны малы.

Я пра узрост свой думаю са страхам...

А трэба быць падобнай на дзяцей...

Я — травесці.

Такая ўжо работа...

ПАБРАЦІМ

Я з прызнаннем не буду таіцца зусім —
Мне суседзяў зямля стала роднаю,
Блізкай.
Блізкім стаў мне і светлы Патсдам,
Пабрацім
Працавітага, мужа Мінска.

Ён з нямецкай дакладнасцю будзіць гасцей,
Моцным чаем
І кавай гаркавай частуе.
Ледзь над Хафель-ракою пазначыцца дзень,
На заводы, будоўлі, у школы прастуе.

Байкі некалі баяць.
Заняты зусім
Гэты горад зялёны у цэнтры Еўропы.
Калгатлівы турыст курс бярэ ў Сан-Сусі,
У перакладзе
Палац «без клопатаў».

Тут без клопатаў толькі былыя багі
Розных графстваў і царстваў
У мармуры й бронзе.
Прыглядаюся:
Колькі маўклівай тугі
У вачах абчаплянага золатам бонзы.
Колькі шчасця ў Хрысціны агністых вачах
Прачытаў на заводзе я
У Людвігсфельдзе...

Цягавіты Патсдам
Новы вызначыў шлях.
Ён па вопыт у Мінск
Як да сябра едзе!

У ТРЭПТАЎ ПАРКУ

Шапаціць, быццам час азалелы, залева.
Набрынялай фіранкай
Ухутвае шэрую арку.
То ад гора, відаць,

Вузлаватае голле на дрэвах
У лістападаўскім Трэптаў парку.

Я на дрэвы гляджу.
І здаецца мне:
Рукі маці
Працягнулі з надзеяй
Асеннім суровым нябёсам.
У маўклівых салдатак,
Партызанскай пракуранай хаце,
Вочы выцвілі.
Выцвілі косы.

Не, не вернеш ніколі ні мужа,
Ні сына адзінага...
Трэптаў парк —
Ты вайны гераічная песня.
Краскі польныя шчодро
Прыносіць шторанак Радзіма,
Тым, хто свастыку струшчыў
Часінай далёкаю весняй.

Не, не даўняй часінай,
Бо сэрца пячэ і дагэтуль
Боль святая за гора
І горкія слёзы людскія...
Будзе доўга трывожыць бяссонне
Сумленных паэтаў.
Будуць памятаць вечна
Герояў
Жывыя!

СІКСЦІНСКАЯ МАДОННА

Без радка б мой дзень быў недарэчны.
Я сябе за гэта дакараю.
А з табою вышала сустрэча —
Крылы для палёту здабываю.

Да карціны надышоў з накланам —
Колькі сонца ў ёй
І прагі жыць!

Мне й цяпер
«Сіксцінська мадонна»
У спіну
Дакорліва глядзіць.

Штосьці узяло істоту ціха.
Я пайшоў —
З сабой святло панёс...

Свет няўтульны,
Як на стрыжні крыга,
Калі ў ім няпраўда,
Мора слёз,

Калі ў ім
У падземеллі зносяць
Ад людзей —
Людскую прыгажосць...

А дзяўчына крочыць днём марозным...
А над ёй
З пятлёй —
Нязваны госць.

Горка —
Ласкі весняй не спазнала...
Эх,
Зноў душаць думкі аб вайне,
Бо у сэрцы горычы нямала...

Дрэздэн,
Ты даруеш згадку мне?

ХЛАПЧУКІ ГУЛЯЮЦЬ У БЕРЛІНЕ

Хлапчукі гуляюць у Берліне
У сваю
Дзіцячую вайну...
А ў мяне
Чамусьці сэрца стыне,—
Я сягоння не змагу заснуць:

Там,
З-за шэрай Брандэнбургскай брамы,
Нема на мяне глядзеў рэйхстаг...

Моўчкі я сачыў за хлапчукамі,—
Вочы пёк крывёй Чырвоны Сцяг,

Той,
Што узвінуўся ў сорака п'ятым
Над бярлогам цемрашальскіх мар,
Каб ніколі больш над мірнай хатай
Не плыло крыло злавесных хмар,

Не вяла над сінім лесам грозна
Кананада чорны карагод,
Каб дачкі не праліліся слёзы,
Каб сіроцкіх не было турбот...

Гора мы ў вайну зашмат спазналі.
Боль у сэрцы —
Як пякучы жвір...

Не хачу,
Каб вы ў вайну гулялі!
Пагуляйце лепей,
Дзеткі,
У мір!

ШАРМАНШЧЫК З-ПАД ДРЭЗДЭНА

Быў Фрыдрых няшчодры на словы.
З будзённых учынкаў і спраў
Ні дугі не гнуў,
Ні падковы,
Адно —
На шарманцы іграў.

Шарманка у спадчыну дзедам
Яму перададзена:
— Хай,

Хоць крыху пацешыць суседа...
Іграй, мой унучак,
Іграй...

На святы іграў,
На вяселлях,
Нікому свой скарб не прадаў...
Ды ў край,
Дзе снягі каруселяць,
Лёс Фрыдрыха жорсткі загнаў.

Трымціць азалела асіна,
Гайнёю вятры загулі,
І сіпла «Шармант Катарына»
Гучыць на палескай зямлі...

Лясныя салдаты нямала
Страчалі музык на вяку,
Ды гэта —
Душа не прымала.
І —
«Пеўня» яму пад страху...

Бінтамі гады адбялелі,
І згадвае Фрыдрых парой,
Як люты снягамі мяцеліў
За сціплай славянскай гарой,

Як выла надрыўна жанчына
І гадаў кляла,
І зіму,
Як зычылі чорнай адрыны
На землях усходніх яму...

О, як павярнуліся крута
На фронце
І лёс,
І жыццё...

Ён круціць,
І круціць,
І круціць,
І круціць шарманку...
Кульцёй.

АГНІ ЗАХОДНЯГА БЕРЛІНА

Вокамгненна ліфт узняў у неба,
Дзе вятры на крылах сакаліных.
Бачу я за стужкай Шпрэе срэбнай
Шторм агнёў Заходняга Берліна.

Буйства звар'яцелага неона
Немагчыма сэрцу зразумець.
Хвошча,
Хвошча злосна шторм шалёны,—
Хвалям млосна ў мармуры гібець.

Вымкнуліся над азяблай аркай,
Быццам бы стракаты весні певень...

Хоць былі ў агнях
І моц,
І яркасць,
Згадвалася ціхая няпэўнасць.

БЕЛГРАДСКІ ДЫЯЛОГ

Будынак зграбны на ўзбярэжжы Савы.
У Слабадана Джурыча я —
Госць.
Расказваю пра край вячystай славы,—
У дружбы ёсць маршрут,
І мэта ёсць.

Ён слухае пра партызанскіх вояў,
Пра гора,
Што спазнала Беларусь...

Сівому ветэрану поле бою
Згадалася.
Ваенны землятрус...

Дзень сакавіцкі сонцам карагодзіў,
Будзіў ваколле
Весні крыгалом.
— Баёў гримоцце ў 41-м годзе
Там,
Пад Масквой,
Тут рэхам прагуло.
Штандар звяруг са свастыкаю падаў
На грозную зямлю у небыццё...
Мы партызанскім ужыцкім парадам
Сцвярджалі сваё права на жыццё.
Белград вітаў зару.
Усе Балканы.

НА БЕРАЗЕ АДРЫЯТЫЧНАГА МОРА

Сакавіцкім ранкам ядраным
Одум стром,
Вяршынь спакой.
Мы прыйшлі на бераг Ядрана* —
Хвалі —
Залатой луской.

Яшчарка іскрынкай пільнаю
Мільгане з зімы ў вясну...
Слухаю калегу Пірнера,—
Ёшка
Згадвае вайну.

Мой калега бачыць раніцу
Той пары —
Жалезны звон,
Як пускалі партызаны тут
Эшалоны
Пад адхон...

Галубоў буркоцце складнае,
Промняў сонечны салют...

---

* Ядрая — Адрыятычнае мора.

Ёшку слухаю —
Прыгадваю
Беларускую зямлю.

Яе не струшчаць злыдні
І вякі,
Бо родны нам
Свабоды светлы ранак,—
Мы па крыві
І духу —
Сваякі!

ТРЫГЛАЎ

Уцёкшы ад будзённых спраў,
Маны,
Ліслівасці,
Паперак,—
Зірні спакойна на Трыглаў
Пазычыць мудрасці
І веры.

Юлійскіх Альпаў цішыня
Напятая,
Нібы спружына,
І схаладнелая да дня
З вяршынь Славеніі вяршыня.

Сутонне,
Нібы шэры кот,
Цяснінай ціснецца крутою.
Апошні сонца абарот
І —
Сонца дзесьці за гарою.

Над стромамі савіны крык —
Дзіцёнак захлынуўся слёзна.
Глядзеў з прыжмурам маладзік
На шлях пустыні і марозны.

Ляцелі цёмныя лясы,
Бы з анямелага экрана.
І шэрань ледзь прыцерусіў
Струмень азяблы аўтабана.

Над маёй калыскай бітваю
Дзень гудзеў,
Як авадзень...
Так,
Як гонар свой,
Прывыклі мы
Берагчы свой мірны дзень!

ДЗІЦЯЧЫ ФЕСТИВАЛЬ У ШЫБЕНІКУ

Ужо вясну не птушкі,
А турысты
Нясуць на Адрыятыку даўно.
Апанавалі стылы пляж нудысткі,
З убрання іх —
Паперчына на нос.

Замнога іншым гэта.
Бляклай кралі,—
І фарсануць —
Адно —
Застаўся нос.
Бурштынавыя цёплыя каралі
На шыю кінуў
Ёй няўмольны лёс.

У Шыбеніку фестываль віруе
Дзіцячы...
Неба —
Нібы феерверк.
Сабе спагадных юныя цікаюць
І прыгарнуць гатовы наавер.

На катэры асіплы Чэлентана
Да слёз даярку з Брэстчыны крануў.

А вечар зоркі высыпаў старанна,
Каб лірыкам
І музам не заснуць.

Фантан у неба вогненна ударыў,
Здзівіў стракаты голасны натоўп.
І гарадок гасцінічны «Салярыс»
У ноч глядзеў эскадрай караблёў.

Дзятва спачыла —
Вернісажаў яркіх
Стамляе песканчоны карагод.
Пісклявая кабетка,
Як цацарка,
Лапоча госцю:
— Стрэнемся праз год?..

Па вулках куралесіла ўрачыстасць,
З заліва золак крочыў напразткі,
А з пляжа пасізелыя нудысткі
Самотна пазіралі з-пад рукі.

РАБІНЫ СУОМІ

Валатоўкі не палаюць верасам,
Ды ў вачах —
Сяброўская гасціннасць...

Наталіў барвовым сокам верасень
Хельсінскія стромкія рабіны.

Іх вітаю,
Як сваіх знаёмых,
Шчыра аддаю цяпло далоняў.
Мне пажар рабін у Мінску,
Дома
Прыгадаўся раніцай сягоння.

Мо таму,
Што змучыла расстанне,
Што вакол гудзе машыны гайня...

Так,
Без настальгіі мы не ў стане
Без Радзімы шчасна жыць і дня.

Без яе
З калыскі чутай песні,
Без яе
Дасціпнай прастаты,
Без яе
Усмешкі шчодро-весняй,
Без яе
Быліннай пекнаты.
Без яе вяршынь,
Яе прастораў,
Без яе крыніц,
Яе нябёс,
Без вялікіх радасцей
І гора,
Усяго,
Што ёй прызначыў лёс...

Журавы вяслуюць...
Дзень залеўны
Поўняць песняй шчырай іх шнурочкі.
Я гляджу на птушак
І на дрэвы...

Толькі слёзы засцілаюць вочы.

У ДОМЕ-МУЗЕІ АЛЕКСІСА КІВІ

За сцяною —
Лес.
Люстэрка-возера.
Ціха,
Насцярожана ў хаціне.
І чутно:
Галінка пала вобзем,
І шапача вецер вершаліне

Пра дамок над берагам пукатым,
Пра чараўніка
Жывога слова,—
Ён,
На цвік накінуўшы кульбаку,
Сцежкай да людзей пайшоў вясновай.

Травы нахіляюцца у пояс,
Лес наструніў лёгкае крыло,
І струменіць пераспелы колас
Залатое,
Чыстае святло.

Так,
Яму адкрыюць сэрцы людзі.
Ён спазнае радасць,
Бед асцё,
І ў радку ягоным кожным будзе
Біцца,
Нібы ў жылах кроў,
Жыццё.

Я стаіў трывожнае дыханне —
Падалося мне,
Што зараз зноў
Прыйдзе Ківі ў хатку
Сінім раннем
Ў чарадзе сваіх «Сямі братоў»*.

АЙНОЛА

Шэрань на узвалках —
Белай беллю,
Вецер узвінае пругка крылы.
Ці мо дакрануўся Ян Сібеліус
Пальцамі да клавішаў настылых?

---

* Класічны раман заснавальніка сучаснай фінскай літаратуры Алексіса Ківі.

Гэта Ён —
Пайшоў сцяжынкай жвірыстай
Адпачыць пад восеньскія шаты,
Покуль праміне турыстаў жылістых
Плойма
Праз утульнасць светлай хаты.

Хай лунае над прасторай тайна —
Гукі,
Фарбы,
Думка трапяткая...
Гэта Ён
Сваёй жаданай Айне
Лепшыя старонкі прысвячае.

Гэта Ён
Ад возера няспешна
Зноўку падышоў да ціхіх клёнаў...
Зноў мелодый акіяна бязмежны
Над абрусам вод шэра-зялёных.

Дысанансам завурчэла «Вольва»,
Гыркнула імклівая «Таёта»...
Знікла раптам тое,
Што міжволі
У душы згадалася прыроды...

Мармур груша грэе голлем голым.
Над зямлёй
Гудзець вятрам вякамі...

Я адчуў:
Ад ганка у Айноле* —
Вечнасць памяркоўная над намі.

---

* Музей Яна Сібеліуса, непадалёку ад Хельсінкі, названы імем жонкі выдатнага фінскага кампазітара.

РЫБНЫ КІРМАШ У ХЕЛЬСІНКІ

Сонца луской іскрыцца
У перазяблай прасторы.
Плошча фінскай сталіцы —
Дачкі Балтыйскага мора.

З самага рання плошчу,
Шэры настылы камень,
У дзікай агоніі хвошча
Рыба тугімі хвастамі.

Рыба на суднах ветлых
У цюбарах і кашолках
Пераліваецца светла
Колерамі вясёлкі.

Морам дыхаюць дошкі
Ветрам надраенай палубы.
Салака —
Агеньчык плошкі.
Буры таптыгін —
Палтус.

Не плошча мяне залюляла,
Не гэты кірмаш гарачы.
Таропка іду да прычала
Да самай юнай рыбачкі.

Год чатырнаццаць, пэўна,
Гэтай дзяўчынцы кволай.
Тавар шпурляе унэўнена,
Кроплі падаюць долу.

Рукі яе пабачыў —
Сэрца болем сціскае.
Рукі — вуголле гарачае,
Жорсткая соль раз'ядае.

Сонца ў зеніт бярэцца,
Зноўку у мора трэба...

Нялёгка дзяўчынцы дасцца
Кавалак існага хлеба.

НАЧНАЯ ТАВЕРНА

Усіх,
Хто працу страціў,
Страціў веру,
Каханне страціў
І гасцінны дом,
Начная таямнічая таверна
Сваім атуліць прывідным святлом.

Гаркавы прысмак кавы,
Шум вясёлы —
Уяўны дабрабыт.
І бляск вачэй
Умольна просіць
Не,
Не кока-колы,—
Напоўні келіх чым пагарачэй.

Напоўні —
Раўчуком памкнецца споведзь
Пра чорны
І зусім кульгавы лёс,
Пра сэнс жыцця
І што яго аснова —
Зіхоткі дым,
Што вочы есць да слёз.

Напоўні —
І ракой вірыцца марам,
Туман ружовы ў сэрцы затрымціць,
На момант адплыве цяжкая хмара,
Захоцацца шчымліва жыць
І жыць!

Напоўні —
І ліхтар —
Нібыта поўня,
І ў меламане —
Песні салаўя,
Як толькі віхляне грудзямі поўнымі
Адна.
І прашапача:

«Я —
Твая!»

А ранкам зноў скразняк абрыдлай біржы,
Блуканні-спадзяванні,
Нібы ў сне,
І толькі успамін
Паўзмрочным брызам
Па сэрцы
Жорсткім бодем хвастане.

НА ХЕЛЬСІНСКІМ ВАЎЗАЛЕ

Аціхла вакзальная калатнеча,
Скразняк піліпаўкай вые.
І золкі асенні хельсінскі вечар
Хавае ў каўнерык шыю.

Нібыта з забытага сметніку подых,
Як з чорных скляпенняў вецер,
Юнак падкаціўся на вузкіх сходках:
— Вось —
Панацэя ад смерці!..

Апоены сінябрухаўскім півам,
Боскі служка старанна
Распіхваў па кішэнях пачціва
«Евангелле ад Іаана».

Драбнютка,
Проста з мачыну, кнігі
Пад пошчак паспешлівых крокаў
Стайвалі хутка,
Як веснія крыгі,
У джынсах,
У зморшчках штроксаў...

Умольна пазіркаваў п'янюткі служка,
Натоўп прапляваў ракою
І кніжачкі неяк няўключдна гушкаў,
Нібыта дзіця чужое.

Чакалі сустрэчы мяне,
Дарога...
У служкі ў вачах —
Нярадасць...

Напэўна,
Не ўсё ў канцылярыі Бога
На сённяшні дзень ладам-складам?

У РЫМСКІМ КАЛІЗЕІ

Сутонее...
Неонам пунсавее,
Лускою фар іскрыцца цесны Рым.
Прыпынімся у гулкім Калізеі,
Сярод муроў настых памаўчым.

Уявіць кожны
Быццам бы наяве,
Як гладытар-раб канчаўся тут
І як тыран,
Што роўны богу ў славе,
Не заўважаў жывых людскіх пакут.

А са скляпенняў тыгры і мядзведзі
Ірваліся да сонца,
Да святла...
Убачыўшы часцінку неба ледзьве,
Кроў па арэне чорная цякла.

Звер адчуваў:
Пакуль ёсць сіла ў целе,
Памерці лепш у жорсткай барацьбе,
Чым звездаць голад,
Холад,
Страх
І цемру,
Чым век у надзямеллі прагібець.

І ведаў гладыятар:
Не загіне,
Зноў атрымае рабскае жыццё,
Калі глядач угору рукі ўскіне
І сэрца не кране мяча асцё...

У клопатах адвечных
«Вечны горад».
Яны —
Трывогай у вачах людзей,
Заручаных з капрызным лёсам,
Горам,
З усім,
Што ім нясе наступны дзень.

КАРОЦА!

Кароца!
Кароца!
Кароца! —
Гукаюць рыпучы вазок.
Туз лічыць прагулкай кароннай
Па Рыме.
Ну,
Хоць бы разок!

Каняка,
Пастрыгшы вушамі,
Праз вір
Ашалелых машын
Шыбуе.
Зялёная замець
Вітае яго з каляін.

І чуецца пах канюшыны,
Расянай,
Крамянай травы.
Ад рэзкага паху бензіну
Ужо не стрымаць галавы.

Каняка прастуе на ўзгорак,
І сіл ужо мала зусім...
А дзесьці удалечы —
Мора.
А дзесьці —
Буяюць аўсы.

Ад смогу аслеплыя вочы,
У кожным суставе баліць.
Конь,
Бы гараджанін,—
Штоночы
Адзіную вёсачку сніць.

Вясковая сніцца дарога,
Вясновая сніцца ралля...

Кароца!
Кароца!
Кароца!

І зноў выпраўляцца у шлях.

ВАТЫКАН

Вось так і ў даўняй вёсцы:
Пан —
Палац на ўзвалак,
Дзе вышэй...

Навіс над Рымам
Ватыкан —
Да Бога,
Бач,
З гары бліжэй!

Карэнні ў дол —
Ні даць
Ні ўзяць
Здзіўляе гмахамі сваімі.

А Цібр,
Як брудная сляза,
Бяжыць па шкле блакітным Рыма.

Вакол —
Маўклівая сцяна
Ды брама для турыцкіх плоймаў.
Як чорны жук, паўзе манах
Служыць у папскую абойму.

Там
Нератоў таемны кут,
Там
І самім ўсявышнім правяць...

Там
Дзівіцца турыцкі люд
На гульні цацачнай дзяржавы.

Умлелы дрэмле надвячорак,
Стамлёна небакрай зіхціць...

І Ватыкан,
Як айсберг чорны,
Імкнецца сонца заслانیць.

ЛА СКАЛА

Міланскі ранак светлы і ласкавы
Дзень пасадзіў, як птушку,
На карніз.
Стаіць узнёсла-велічна Ла Скала,
Бы выканаўшы оперу на «біс».

У камяніцах ціха дрэмлюць гукі,
Азяблыя,
Настылыя ушчэнт.
Патруджаныя музыканта рукі
Мазоль да рэпетыцыі цячэ.

Спявак спрабуе голас,
Нібы певень,
Ад роднага тэатра за квартал.
Пупышкі набрынялыя на дрэвах
Вясна няўмольна кідае у шал.

Але за поўдзень,
Як пачне сутонець,
Скіруе да тэатра шчыра люд,
Каб чысціню душэўную патроіць,
Пазбавіцца ад тлуму і пакут.

Не ведаю,
Ці трапіць толькі хлопчык
У залу,
Дзе буе прыгажосць,
З якой сустрэцца вельмі-вельмі хоча
І моліць:
— О, падайце, колькі ёсць!

Аб словы чэрствасць б'ецца,
Як аб скалы,
За лірай ліра ў капялюш бяжыць...

І, можа, гэтым вечарам Ла Скала
Прэм'ерай будзе для яго душы.

ЛЯ ПОМНІКА АХВЯРАМ ВЫБУХУ НА ЧЫГУНАЧНЫМ ВАКЗАЛЕ Ў БАЛОННІ

Так,
Майстры забойстваў робяць чыста —
Кроў ад стрэлаў іх,
Таемных мін...
У старых
І сённяшніх фашыстаў
Почырк для злавесных спраў адзін.

Я стаю на ранішнім пероне.
Цешыцца Балоння

Ў ціхім сне...
Можа, заўтра,
Можа, нават сёння
Тут фугас варожа ірване?

І тады
Ў канвульсіі смяротнай
Схамянецца спуджана вакзал.
Быццам бы вачніцы, стануць вокны,
А муры,
Як друз струхнелых скал.

І тады
На дошках мармуровых
Побач з тымі,
Што з ваенных год,
Прозвішчы ахвяр накрэсляць новых —
Справіць смерць
Свой чорны карагод.

Толькі я
Ў трагедыю не веру,
Не рыдаць пакутлівай бядзе:
Сонцу і Даверу
Насцеж дзверы,—
Чыстым дзіцем новы дзень ідзе!

МОГІЛЬНІК МАШЫН У МІЛАНЕ

І дзе іх бляск,
І дзе іх пыха?..
Праз рэбры хвошчуць мурагі.
Насы машыны у дол,
Бы крыгі,
Вясною трушчаць берагі.

«Фіяты»,
«Сімкі»
І «Гаёты»

На могільнік адзін прыйшлі.
За брамай —
Трасы і турботы,
Ўсе беды,
Радасці зямлі.

Цяпер машынам больш ніколі
Па магістралях не прамчаць.
Якім няцерпна-лютым болям
Іх фары мёртвыя крычаць!

Ў салонах «Фіджаў»
Апантаных
Не выветрыўся мяккі пах,
І позірк вогненны путаны,
І пацалунак на губах.

Кароткі век усіх лягцовак
У век касмічных караблёў...
Па трасах вокамгненных
Новых
Машын імчыцца статак зноў.

Тут скрыгату металалому
Даўно ніхто не замінаў...

Патрушчаны «Фіят»
Бяздомны
Пад вечар для жытла прыдбаў.

МАДОННАРЫ

1

Мастак —
Пад хіпі —
На бетоне
Угоднікаў малюе лікі.
Дзень умалотны будзе сёння.
На мёртвых ліках —
Сонца блікі.

Натоўп плыве,
Плыве ракою,
Ў бляшанку,
Нібы кроплі,—
Ліры.
Мастак вылузвае спакойна
Манеткі.
Раз...
Два...
Тры...
Чатыры...

Святы угоднік адхінае
Рыззё.
Адкрыў худыя грудзі.
З хітрынкай мастаку міргае —
Святым,
Як чарку возьмеш,
Будзеш.

Вясновы дзень на Апенінах
Бывае шчодры на дажджы.

Дождж заструменіў па галінах,
Дождж па бетонцы ўжо бяжыць,

Далоняй мокрай з тратуару
Сцёр порстка крэйдавых святых
І зноў на стромы,
На абшары
Памчаў на крылах веснавых.

У паднябессі пасвятлела.
Чароды хмар
Сплылі назад...

На дне бляшанкі заблішчэла
Скупая дробязь,
Як сляза.

2

Пакуль з-за Апенін не хлынуць хмары
На горад несканчонай талакой,—

На вуліцы выходзяць мадоннары —
Душу вярэдзіць творчы неспакой.

Майстэрня іх на тратуары гулкім,
Асфальт надзейным службыць палатном.
Хоць голадна,
І холадна,
І мулка,—
Мастак жыве пасланым богам днём.

Высозная гранітная калона
Для мастака наструнена маўчыць,—
Цнатліва-таямнічая мадонна
З сутоння на калону паглядзіць...

Мялкі ушчэнт спісаліся.
Неонам
Успыхне зараз вечны горад Рым.
І нанач зябка-прывідна мадонна
На тратуары сцішыцца сваім.

Турысты пройдуць і карабінеры
У цемрыве таропкія па ёй...
Але мастак адзінай зорцы верыць,—
Наранку зноў куточак зойме свой.

Мялкамі зноў сваю душу раскажа
Пад тупат ног
І пад сірэні выццё...

Вось на такім бясконцым вернісажы
Усё яго пакутнае жыццё.

Ён ні кала
І ні двара не мае,
Ды сэрца радасць поўніць ад таго,
Што ўнотай цэлы тыдзень назірае
Хлапчук
За ціхай творчасцю яго.

Мастак ні лёсу,
Ні багам не верыць.
Адзінаму давер —

Майстэрству рук,
І што хлапчук той стане
«Сынам ветру» —
Што будзе мадоннары той хлапчук.

Таемным думкам усміхнецца шчыра
Мастак.
Жыццё згадае
І багоў...

І конікамі азавуцца ліры
Ў кішэнях замусоленых яго.

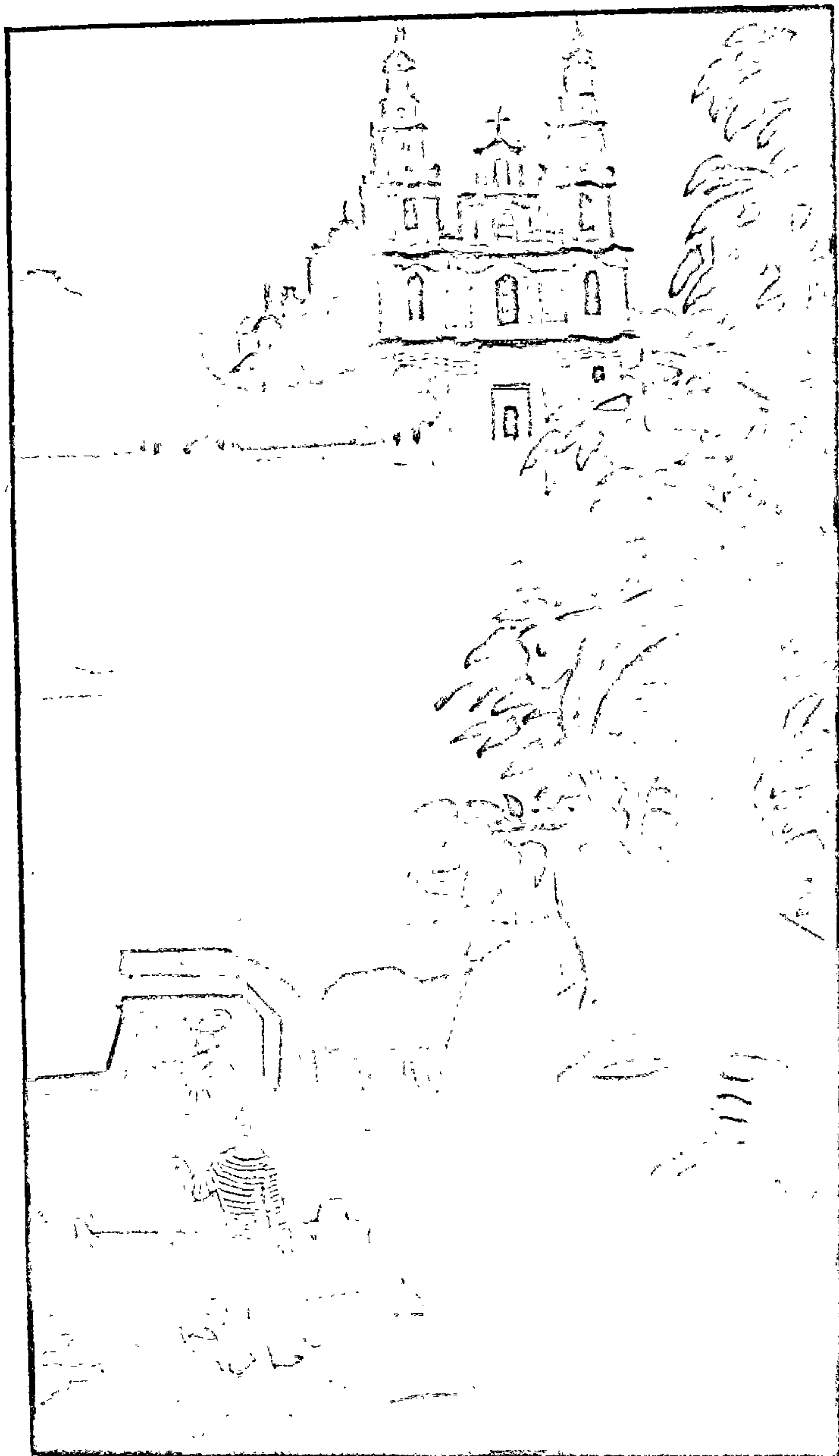
ПЫТАННЕ

Адольф сумуе
У Франкфурце-на-Майне.
Ён для дзядка
Не дзіва-адкрыццё.
Тут сціплае жытло
І жонку мае,
І неахвотна згадвае жыццё.

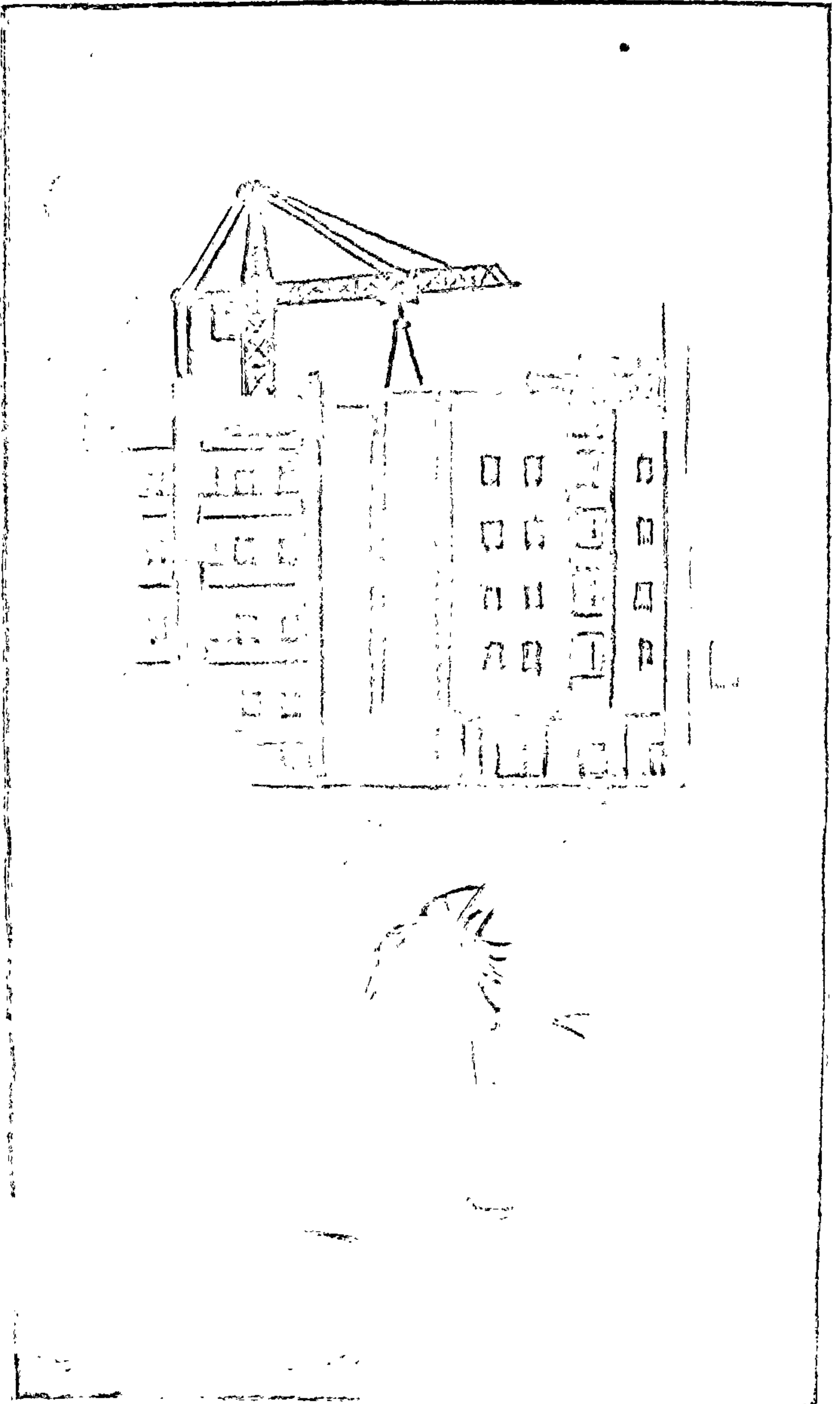
Ён абмінае тлумныя кварталы —
Не даспадобы металічны шум,
Бо за гады ўсе нервы пашматала,
Пакінуўшы у сэрцы мора дум.

Трамвай здаецца
Міні-землятрусам,
Неон,
Як вар, у сагане кініць...
Аднойчы,
Напаткаўшы беларуса,
На тыдзень пагадзіўся прытуліць,—

З капейчынай напружана, напэўна,
З перабудовай, кажуць,—
Цемната...

Белыя берагі

Белыя берагі

Ў кватэрку ўпырхнуў ён увішнім пеўнем:
— Ну, жопка,
Што ў тваіх запасах там?..

А потым пасля скваркі
Ў пары з чаркай,
Расчырванелы так распавядаў:
— Не меў у вас я за паўвеку сваркі,
Быў з беларусам,
Як адна вада.
Вырошчваў жыта на Палессі дбайна,
Старанна песціў прысядзібны сад,
І шмат гадоў трымаў штурвал камбайна,
І гушкаў сваіх дзетак-пестанят,
Ды некаму скрышыць карцела долю,
Ў душу залезці бруднаю рукой:
«Паехаў бы ў Нямецчыну,
Адольфік,
Зрабі дэмакратычны выбар свой...»

І ён зрабіў...
Хаця няўцям дагэтуль:
Навошта драць з зямліцы карані?
Было ўсё добрай любасцю сагрэта,
Цяпер разборкі чыняць
Дзень пры дні.

ГОРАД, ЯКІ БУДУЕЦЦА ВЕЧНА

Кожную восень
Глухою поўначчу
З возера Юлемістэ выходзіць дзядок
Дакладна, як поўня.
Дзядок Ярвенан
Апускаецца да гарадскіх варот
І вартаўніка
Бярэ ў абарот:
— Ці гатовы ўжо горад?..
Ці там яшчэ штосьці будуецца?..

Вартаўнік ведае,
Што адказаць,
Але шчыра хвалюецца:
— Куды там...
Спатрэбіцца многа год нам,
Каб скончыць усю работу...

Дзядок незадаволена
Пахітвае галавой,
І зноў у возеры
Знікае пад вадой.

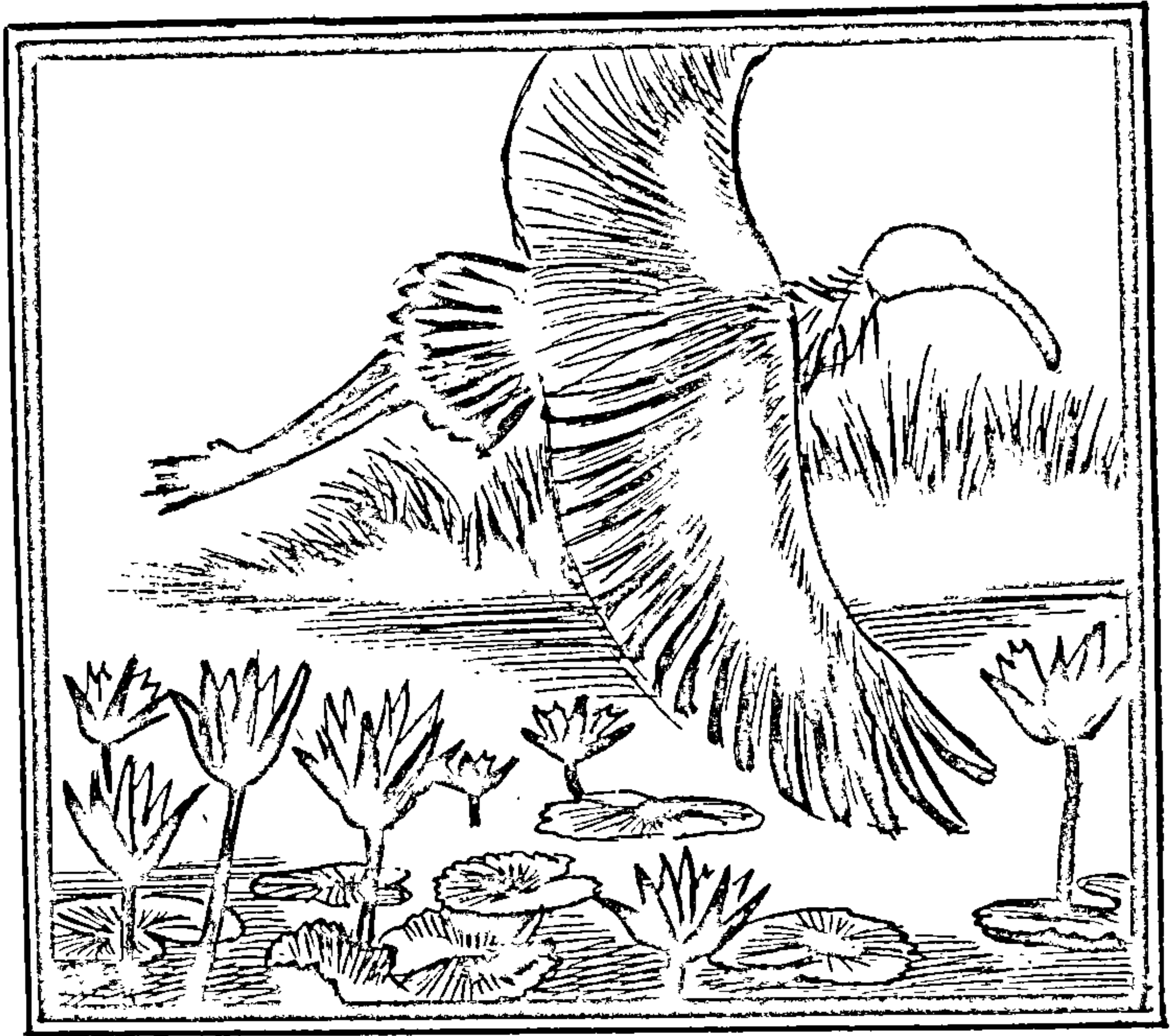
Калі б Ярвенану,
Што горад гатовы, казалі —
У тую ж хвіліну
Прапаў бы Талін:
Бо кінуцца
Воды возера Юлемістэ
З Ласнамягі ў даліну
І горад
Разам з жыхарамі загіне...

Вось чаму
Вечна
Будзе
Сонца ў рыштаваннях іскрыцца.

Вось чаму
Ніколі
Не будзе дабудавана
Эстонская сталіца.

VI. ПАД КРЫЛОМ ЕГІПЕЦЬКІХ ПІРАМІД

САХАРА

Гарачы вецер хвастануў па твары.
Пяскі,
Пяскі...
Дарога, бы страла.
Бясконца, як белы свет, Сахара
На кантыненце вечнасцю лягла.

Я лёс за спёку дакараць не буду —
Уражанням няма зямной цаны...
Узнёсла-засяроджана вярблюды
Шнуруюць жоўць пустынной цаліны.

Прастора адкрываецца двухгорбым,
Няма ў вачах разгубленай тугі,—

Ім невядома,
Як Міжземнамор'е
Люляе лёгкай хваляй берагі.

Іх,
Караваных волатаў,
Не ўразіць
Машын стракатых велічны паток.
Хутчэй бы выплыў з міражоў аазіс,
А там —
Вады гаючае глыток.

Ім брыдкі пах цяжкі у дэльце Ніла,
Ім па душы бясконцы гэты шлях,
Бо сілаю стожыльнай наталіла
Гарачая
Нішчымная зямля.

Трымціць шаша суканай шэрай ніткай.
Над ёю маладзік,
Як ятаган.
І скарабей,
Нібы зацяты крытык,
Штурхае шарык гною на бархан.

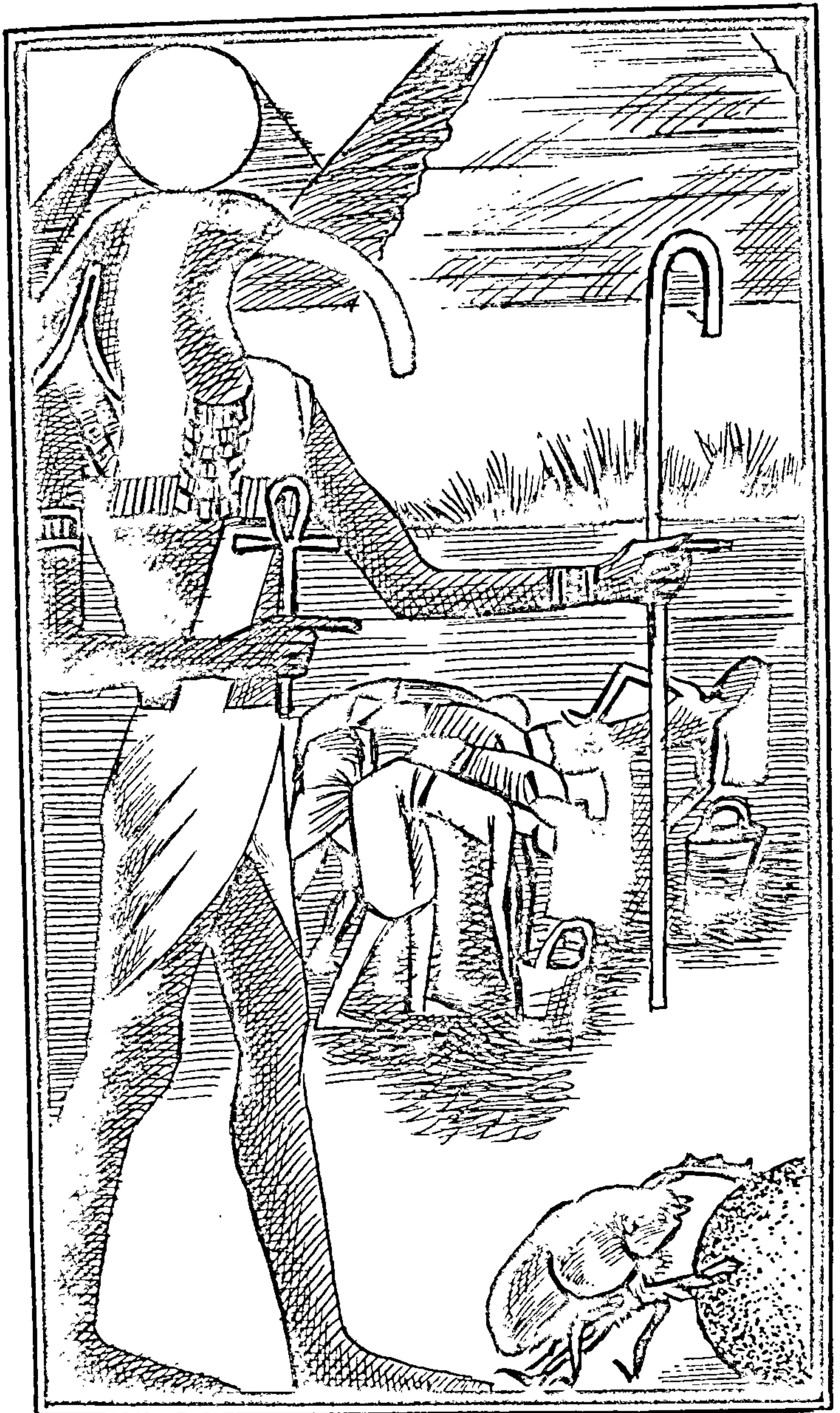
КАІРСКАЯ РАЊЦА

Кто не видел Каира —
Не видел мира.

Сказки
«Тысяча и одна ночь»

Адплыў на хвалях Ніла шэры морак,
Агні патухлі дружнай талакой.
І вось натужна загулі маторы,
Машыны з эстакад імчаць ракой.

Крануў прамень настылыя карнізы,
Святлее,
Смог пякучы не імжыць.
Гляджу —
Па аўтастрадзе з боку Гізы
Ішак з вазком духмяным церусіць.

Яго сустрэне служка «Шэратона»
Ці іншы прыгарне гігант-атэль,
І пакаштуе дар зялёнай кроны
Бар,
Што гудзе,
Нібы вясновы чмель.

Зірнула сонца тысячай каратаў,
Таксі вядуць надрыўны перагуд.
Ад шумнай метрастанцыі заўзята
Спяшаецца да рознай справы люд.

Бос і юнак з абдымкаў цёплых любай,
Пыхлівы дыпламат,
Як быццам цар.
Вось рукі ўзняў,
Нібыта певень дзюбу —
Дзень павітаў пранырлівы гандляр.

Ён крамкі адчыніў гасцінна дзверы,
Хвалу Алаху ціха прашаптаў
І першую фунтовую паперку,
Як любую сваю
Расцалаваў.

ВЕЧАРАМ ЛЯ ПІРАМІДЫ ХЕОПСА

Сляды таропкіх капытоў астылі,
Ні мітусні,
Ні лёгкай гаманы.
На звечарэлых выганах пустыні
Вярблюджыя
Вярблюд каўтае сны.

Ён цэлы дзень пазіраваў турыстам,
З каленяў на гарбы браў дзецюкоў,
Каб гаспадар хадзіў з наварам чыстым,
Да пірамід ізноў
Яго прывёў.

Вітаў ён столькі чорных,
Жоўтых,

Белых! .
Катаць іх налаўчыўся на спіне,
Няўключных
І, як правіла, пясмелых.
Цяпер турыст яго не абміне.

Цямнюткія егіпецкія ночы! —
Калісьці трапна вызначыў паэт.
Ды госць на піраміды вельмі хоча
Зірнуць,—
На іх сышоўся белы свет!

Пясок гарачы прыдушылі шыны,
І вось лапочуць шчыра над віно
Пра дзівы Гізы шчодрія мужчыны,
Хоць дзіваў ім з машыны не відно.

Гучыць ля Сфінкса дружны хор з «Аіды».
З каменных стром —
Танклявы птушкі крык...

А на вяршыні вострай піраміды
Сядзіць,
Нібыта блазан,
Маладзік.

СФІНКС У ГІЗЕ

Пад зоркамі жыве Саід.
Дакладны адрас —
Каля Сфінкса.
Гады пад ценем пірамід
Змянілі зубы ўсе на фіксы.

Незацугляным хлапчуком
Пабег шукаць скарынку хлеба.
Пад небам —
Лёс яго
І дом.
Раднёю —
Сфінкс
І гэта неба.

Турыста бачыць за вярсту
І цягне за крысо упарта.
Калі ў душы імпэт патух,
Чаго ты,
Гід мясцовы,
Варты?

Лапоча ён пра даўні час,
У час адважвае паклоны,
І адкрываецца для вас,
Як лепшы друг Тутанхамона.

Ён фунту ведае цану.
Ён ведае:
Вячэра будзе.
А за драбнютку ману
Алах, напэўна, не асудзіць.

Аціх машын загнаных віск,
І сонца курс бярэ на вечар.
Іх двое:
Гэты вечны Сфінкс,
Саіда нерушная вечнасць.

Дзень клопатны даўно спачыў,
Гід чуйна задрамаў да рання...

А Сфінкс
Глядзіць удалячынь,
І ў позірку яго —
Пытанне.

ХАНХАЛІЛЬ

Таўчэ вазок з натужным рышам
Дарог шматвекавую быль.
Каб ведаць,—
Кажа друг,—
Егіпет,
Ты завітай на Ханхаліль.

О Ханхаліль!
Усходні рынак —
Адно з дзівосаў на зямлі.
Тут ад струхнелае старызны
Да суперрэчы
Вы б знайшлі.

Тут ад Парыжа да Ганконга
Асартымент ва ўсёй красе.
Гандляр нырае лёгкай стронгай,
«Навар» збірае пакрысе.

Не,
Не купляй тавар адразу,
Круці цану разы са тры,
Інакш ты гандляра абразіш,—
З ім неабходна гаварыць.

Зіхцяць пярсцёнкі залатыя
І мішура «пад серабро».
Не крамку —
Сэрца ён адкрые,
Калі кранеш яго нутро.

Загорне твой пакунак лоўка,
І з твару знікне сумны цень,
Нібыта ў дзядзькі з Камароўкі,
Калі выключны выпаў дзень.

МЁРТВЫ ГОРАД

Спазнаўшы шчасця
І спазнаўшы гора,
Прайшоўшы да канца жыццёвы круг,
Пакліча чалавека «мёртвы горад»
Ці могільнік,
Як самы даўні друг.

Муры стаяць з развагаю,
З размахам,
Не меў кутка —

Тут можаш атрымаць.
І дом,
Як дом,
Не мае толькі даху —
Душы зручней да Бога адлятаць.

Смуродзіць аўтастрада за мурамі,
З афішы ўсмішкай пырскае кумір...

Падаць рукою —
Побач з мерцвякамі
Бетонны і неонавы Каір.

Тут напаткаеш цыхі шмат
І шыку,
Ад тлустых босаў мітусня ў вачах,
І мітусня ад беднаты,
Што звыкла
Праходзіць сумна
Свой жабрацкі шлях.

А юныя, знявераныя людзі,
Без працы і жытла,
Хоць трэба жыць?

І нанач хлопца ў свята
Ці то ў будзень
У стане «мёртвы горад» прытуліць.

Там мулкі камень —
Ложак лепшы ў свеце.
Маліся за свой лёс,
За ўсіх багоў.
Як певень,
На высозным мінарэце
Мула разбудзіць досвіткам яго.

Пацягнецца падлетак зябкім раннем,
Зірне лагодна
На магільны кут,—

Пачаць ізноў дарэмныя блуканні
Ці, можа, назаўжды застацца тут?

ЗАМАЛЕК

Жывы калос з бетону,
Шкла
І сталі —
Здзяйсненне спраў
І заповітных сноў.
Наструніўся,
Як юны клерк,
Замалек, —
Адзін з шыкоўных нільскіх астравоў.

Тут гаспадараць босы і куміры.
Шкло офісаў —
Люстэркамі крыніц.
У іх —
Суквецце слыннага Каіра
Адбілася,
Як сполах навальніц.

І,
Як належыць дзелавым кварталам,
Знітоўвае ён з дзіўнай казкай быль.
Сюды мая дарога завітала —
Спяшаюся на вуліцу Бразіль.

Мчаць «мерседэсы»,
Як Дзвіною крыгі.
О колькі тут блішчастых гэтых крыг!
Не абмінуць мне краму роднай кнігі, —
Тут томікі,
Як чыстыя сябры.

Іх позіркам не ахапіць адразу.
— Купіце, місіс!
— Вось — для вас, джэнтльмен!..

Зірнуў у вочы мне Мамдух Абаза,
Наш шчыры друг,
Славуты бізнесмен.

І хоць ад кніг няважкія прываркі,
А клопатаў
Хоць ты касі касой,

Їн прыкіпеў душою да «Аш Шарка»
І крыж нясе,
Як лёс нялёгкі свой.

Юнак з Хартума
Ці мо з Касабланкі
Стаў ля паліцы —
Светлая душа.
Купіў, відаць, для брата,
Казку Танка
Пра зорныя вандроўкі Мураша.

Магчыма, праз гады хлапчук віхрасты,
Сардэчна развітаўшыся з Зямлёй,
Прамчыць на караблі па новых трасах...
Пачатак іх —
Старонкі кніжкі той.

ЗОЛАТА ГРАБНІЦЫ ТУТАНХАМОНА

Каірскі поўдзень, як патэльня,
У скроні б'е гарачынёй.
І спёка,
Нібы келіх хмельны,
У цень штурхае на спакой.

Дзе той спакой,
Калі папірус,
Каб бед не ведаць і тугі,
Гандляр,
Што з-пад асфальту вырас,
Падсунуў...
Там —
Адны багі.

Напяўшы шыю, Неферціці
Глядзіць на вас
Ці фараон...
Хутчэй купляйце,

Не круціце,—
Гандляр няўмольны,
Нібы стогн.

Кардон гандлярскі толькі штурмам
Адолець можна.
Больш ніяк.
Інакш гандляр здзярэ тры скуры,
Калі зусім ты не жабрак.

Бяжы ў музей,
У тлум штодзённы,
Пакуль на сонцы не зачах,—
Бляск золата Тутанхамона
Балюча хвошча па вачах.

Я думаю:
Каб прыбывала
Казна валадара заўжды,
І поту,
І крыві нямала
Патрэбна.
І людской бяды.

Бяда з багаццем крочыць поруч,
І як сабе ні варажы,
Калі адзін —
Вышэй за горы,
Другі —
Ў цясніне гор дрыжыць.

Сатлела тых,
Другіх,
Нямала,
Каб фараону дагадзіць...

За залаю
Мінае зала,
А золата зіхціць,
Зіхціць.

І ў гэтым мроіве зіхоткім
Мне жыўца бачны палюсы:
Адзін —

У золаце па глотку,
Другі —
Па пяты у рыззі.

Музей нядзельна каруселіць,
Іду на выхад пакрысе...

Усё-ткі Бог
Няроўна дзеліць,
Хоць Богу моляцца усе.

ФАРАОН РАМЗЕС ДРУГІ

Дасвецце ледзь
Паспела выспець
Без аблачынкі і смугі,
На плошчы,
Як сляпы на выспе,
Стаў фараон Рамзес Другі.

Нібы з мурашніка,
З вакзала
Цячэ ў Каір натоўп людскі...
Пабачыў фараон нямала
На гэтым свеце за вякі.

Ён бачыў мір,
Ён бачыў войны,
Жыццём рабоў не даражыў.
Было заўсёды неспакойна
У фараона на душы.

Бо адчуваў, напэўна, скурай
Навокал акіян пакут,
Як грудзі помсліваю бурай
Напоўніў паднявольны люд.

Якому цяжка разагнуцца
Пад цяжкай ношаю сваёй,

Якому цяжка адгукнуцца
На дзікі крык душы нямой.
У гэтай мітусні спрадвечнай,
Рамзес згадаў у вечным сне:
Народ,
Нібыта памяць,—
Вечны,
А фараон,
Як горка,—
Не!

ХАМСІН У ПОРТ-САІДЗЕ

Світальны промнік чыста і імкліва
Пазначыў у паднеб'і ранні час.
І цяжка уявіць было,
Што дзіва
Рыхтуе афрыканскі дзень для нас.

Плыў гарызонт празрысты над Сінаем,
Квартал гандлёвы увайшоў у раж,
І хваля —
Крутабокая Даная —
Насунулася на азяблы пляж.

Чародкай да Суэцкага канала
Ішлі з марской сінечы караблі.
Над пірсам чайка голасна канала,
Бурштынам шчодро пырскі зацвілі.

І раптам,
Нібы чорны подых джына,
З пустыні соннай выбухнуў хамсін,
Залыпалі,
Нібы ад шклянкі джына,
Няўклюдна фары жоўтыя машыны.

Скруціў палатку гаспадар таверны —
У непагадзь не завітае госць,

Пакуль пякельны вецер не паверне
Упарты,
Як пушчанскі дзікі лось.

Смактаў жуду сухотную кальяна,
Як панацэю, вулічны жабрак.
Над шыльдай заіскрыўся рэстарана
Ліхтар,
Нібы надраены мядзак.

Бархан да трасы сунуўся грывасты,
Пясок у вочы —
Быццам бы асцё...

Такія незабыўныя кантрасты
Прырода падарыла
І жыццё.

ДОЖДЖ У ЛІВІЙСКАЙ ПУСТЫНІ

Яшчэ апоўдні
Віраваў хамсін,
Было з аўчынку
Неба над Сінаем,
І фары
Слепаватыя машын
Бездапаможна ў цемрыве міргалі.

Рыпеў пясок
Пракляты на зубах,
Скуголіў на пустэчах нема вецер,
Кружылася,
Шалела у дварах
І скручвалася гурбінамі смецце.

Але спачатку кропляю адной
Дождж аб сабе напамніў сарамліва.
Мы Порт-Саід пакінулі...
Ракой
На шкле хвастаў ужо зімовы лівень.

Лівійская пустыня,
Нібы ў сне,
Сасмяглая,
Лавіла прагна кроплі.
А дождж шумеў.
І падалося мне,—
Струмень цаляе у гарачы попел.

Дождж не пагнаў па хатах жыхароў —
Служыў
Сваю
Прызначаную месу...
Я кроплю на далонь злавіў ізноў,—
Яна
Грыбным дыхнула мінскім лесам.

РЫМСКІ ТЭАТР У АЛЕКСАНДРЫІ

Дзень сходкі мармуровыя цяплом
Ашчодрыў,
Як палок аслізлы лазня.
Яшчэ хвіліна...
І гучыць пралог.
Таемнасць дзеі глядача уразіць.

Да каменя я вуха прытулю,—
Мне рэха перадасць настылы камень.
І я пачую споведзь пра зямлю,
Якую выпрабоўвалі вякамі.

Прымружу вочыг
І пачую хор,
Выдатны хор той старажытнай драмы,
Дзе хіжасць падпаўзае,
Нібы тхор,
І дзе шматлікасць —
Лік надзейны самы.

Дзе вернасцю гандлююць,
Як віном,

Дзе годнасць,
Як прадажная жанчына...

Там,
Дзе жылі адным-адзіным днём,
У гібелі карон была прычына.

Бо вераю бязвер'е пакарыць
У стане толькі моцная дзяржава,
Якая сваім лёсам даражыць,
Не кідае ў нябыт былую славу...

На сцэне старадаўняй я стаю.
Калоны —
Немтурамі,—
Як святыя...

Герой адкрыў спаўна душу сваю.
Вякі прайшлі...
Праблемы —
Усё тыя ж.

КАЛОНА АЛЯКСАНДРА МАКЕДОНСКАГА

Ёсць у калосаў клопат свой будзённы —
Сцвярджаць живою явай дзіва-сны...
Паднеб'е
Македонскага калона .
Упэўнена трымае з даўніны.

Пры беразе гудзе Александрыя,
І шум калона ловіць спакваля.
Падставіўшы вятрам бакі крутыя,
За пляццю дзён
Пазіркае здаля.

Ёй сузіраць снакон вякоў ханала
Трагедый цемру,
Гвалт,

І мітусню,
І жорскі звон халоднага металу,
І пацалункаў шпаркіх цеплыню.

Міжземнамор'е воды коціць жвава,
Насамі хвалі б'юцца ў парапет...

У мармуры калоны столькі славы,
Што можна адарыць ёй белы свет.

У ёй трыумф паходаў
І баталій
І палкаводца векапомны шлях,
Які бястрашна вояў вёў удалеч
І кожнага бястрашшам акрыляў.

Таму,
Калі патухнуць сонца блікі
І ноч зямлю атуліць паранджой,
Праглядваюцца прывідныя лікі
Непераможных воінаў на ёй...

МЕНАДЗІ

Праскочыўшы стралой па эстакадзе,
Калі глыне правулак пошум шын,—
Вас апануюць жвавая менадзі —
Руплівая
Паркоўшчыкі машын.

Пра дах над галавой і хлеб
Іх мары,
Бо чашу лёсу выпілі нагбом...
Валодаюць машынамі ўсіх марак,
Як знакаміты віртуоз смычком.

І ставяць іх выключна днём і ноччу,
Звышшчыльна,
Без прымераў і прамоў.

Камар балотны носа не праточыць
Паміж блішчаста-вымытых бакоў.

Ім вуліцы каірскія законы
Далі.

Яны — іх дом

І шчасце іх.

У калгатлівых клопатах будзённых

Зрок не юнацкі,

Не юнацкі слых.

Затое — як камп'ютэр жвавы, памяць.

Не дай гасподзь не разлічыцца з кім!

Ён не забудзе легкавік з гадамі,

Адпомсціць,

Нібы ворагам сваім.

Патрушчыць шкло

І пакрамсае колы

Ўпотай.

Не ўпільнуеш,

Каб хацеў,—

Свая у аўтамафіозі школа

І свой адметна-невымерны гнеў...

Я згадваю хвалююча і шчыра,

Нібы фрагменты гарадскіх карцін,—

На вуліцах прашумленых Каіра

Прадымленых паркоўшчыкаў машын.

САМУМ

Апоўдні у таверне — ні душы.

Тут свой ад'езд мы сціпла адзначалі,—

Перахапілі шаурмы з туршы*,

Запілі каркадэ — дзівосным чаем.

Быў чай, нібы чырвонае віно,

З гранатавых пялёсткаў чыстых, строгіх.

---

* Егіпецкія стравы.

Той, калі стома вас валіла з ног,
Настройваў на наступныя дарогі.

Мы пакідалі сlynны Порт-Саід,
Калі вясновы дзень спалаў дазвання,
І сонца пад аховай пірамід
Даверліва заснула да світання.

Машына ірванула на Каір,
Ды раптам у прыцішанай Сахары
Разгневаны, як сто чарцей, факір
Са ста гармат пяском па нас ударыў.

То уладарна баль спраўляў самум,
І ажыла знямелая пустыня.
Закутая мільёнам тайных дум,
Стагнала,
Ажно кроў у жылах стыне.

Дарогу спорна засыпаў пясок,
Здзіраў з машыны фарбу з дзікім гулам.
Тут толькі крок адзін зрабі убок
І на шкілет напнешся саксаула.

Мы ехалі памалу шмат гадзін,
Ды не знялі напружання гадзіны,—
Не вывелася якасць у мужчын
Захоўваць палахлівасць без прычыны.

Каірскіх гмахаў выбліснуў прамень,
Салон напоўніў смог атрутна-горкі,—
Назаўтра абяцалі светлы дзень
Скрозь паранджу пяску зіхотка зоркі.

НА НАБЯРЭЖНАЙ АЛЕКСАНДРЫІ

Не для яго тэатр эпохі рымскай,
Калоны Македонскага граніт,
І катакомбы...
Гэта —
Для турыстаў.

Яму —
Прасторы сінь і аксаміт.

Халодны вецер хмары раскудзеліў,
Павёз турыстаў белы параход...
Для хлапчука нядзеля —
Не нядзеля,—
Заняты сціплай працай круглы год.

Хоць лёска не гудзе струной папятай,
У бераг метраномам б'е прыбой.
Стаіць малы з уловам небагатым,
У вачанятах —
Горкі неспакой.

Магчыма, мроіць зараз смачнай юшкай,
Калі з глыбінь падчэпіць акуня.
Ды хвалям паплавок прывычна гушкаць,
Набраклае вудзільна не падняць.

Не радуе Міжземнамор'е сёння,
Але рыбак здавацца не прывык,
Бо голад,
Нібы злая цётка, гоніць
Да пірса,
Дзе надрыўны чаек крык.

Хлапчук застыў над безданню марскою.
Хоць анямела кволая рука,
Бы на Дзвіне я
Золкавай парою,
Ён тройчы папляваў на чарвяка.

СУЭЦКІ КАНАЛ

Дзень тлумны за барханамі сканаў.
Паркаль нябесны знічкамі міргае.
Суэцкі шумны працаўнік-канал
Пазначыўся,
Як вуліца начная.

Глядзяць у цемру нема ліхтары,
Дакладна вызначаючы фарватэр,
А месяц меч ускінуў дагары,
Як самы бессардэчны пракуратар.

Святлом халодным пырснуў Млечны Шлях,

Бархан застыў няўключным драмадэрам,
І мрояцца анёлкамі ў вачах
Азяблыя сахарскія хімеры.
Вось заскуголіў ашалелы джаз,

Дыхнула у пустыню дымам горкім,—
То у канал
Пасунуўся якраз
Трохпалубны
Сваёй істотай горды.

Прастуде лайнер важна праз пяскі,
Дзе міражы паснулі,
Як святыя...

І хрысцяцца таропка хлапчукі
На прывіды дзівосныя марскія.

ААЗІС

У чэраве раз'ятранай Сахары,
Дзе баль хамсін спраўляе давідна
І сонца засланняе чорнай хмарай,
Аазіс трызніць у дрымотных снах.

Сюды не завярнула аўтастрада,
Шлях караванны з ганка не відзён,
Гасцей не кліча полымная радасць,—
Знямелы да трывогі гарызонт.

Ноч паранджой ухутвае барханы,
Крышталльных зор халоднае святло,—

Нібы ляціць са стромы аўтабана
Патрушчанае камянюгай шкло.

Сасмяглыя пяскі ляжаць маўкліва,
Паветра стогне,
Нібы муэдзін,
Калі барханаў вогненныя грывы
Ускалашмаціць вогненны хамсін.

Сюды не залятаюць верталёты,—
Ў пустыні драмадэр не падвядзе,—
Хоць зрэдку гаспадарская «Таёта»
Па цаліку умлелым прапаўзе.

І зноў аціхне шчодрая даліна,
Зноў скарабеі шлях адвечны ткуць...
Гаспадары —
Хрыстос і Магдаліна —
Тут,
Як святыя,
Шмат гадоў жывуць.

Яны гасцей, напэўна ж, не чакалі,
Ды праз хвіліну балбатаў агонь,—
Нас чаем на дарогу частавалі,
Нібы нектарам сонечным багоў.

САВАННА

Хаваць сябе ў пясках яшчэ зарана,
Хоць патыхае пеклам гарызонт.
Ашчэрылася дрэвамі саванна,
Нібыта патривожаны бізон.

Хмызняк касцісты,
Нібы крушні крабаў...
Глядзяць з пагардай на сяброў сваіх
Валадарамі дзіва-баабабы,
Вады каўтнуўшы з нетраў векавых.

А толькі залапоча першы дожджык,
Асілкі адхінаюць одум дзён
І па масластым голлі,
Нібы дрожджы,
Памкнецца аксаміт па рэбрах крон.

Наструніцца галіна —
Мускул пругкі,
Надзьмецца,
Як да ежы прагны госць,
І думаецца:
Ўпрысядкі папнуцца
Злагодненыя таўстуны вось-вось.

І будзе сонца ветла усміхацца,
І слухаць гімн удзячнага жыцця.
Закарагодзяць велічна акацыі,
Дыхне на грудзі поўныя прасцяг.

З зямлі знямелай смела стрэляць травы
У жоўтую сахарскую імжу.
Саванна заспявае шчыра славу
Святому
Жыццядайнаму
Дажджу.

ДРАМАДЭР

Пакуль хамсін,
Нібы драпежны звер,
Не справіў над Сахараю улазін,
Нясі мяне,
Удумны драмадэр,
За міражы,
Дзе прывідны аазіс.

Нясі,
Мой аднагорбы,

Белы друг,
Ты шляхам караваным праз бархану,
Дзе саксаул сагнуўся,
Нібы крук,
Дзе кропляю расянай трызніць ранак.

Я ведаю:
Вярблюд,
Нібыта маг,
У стане здзейсніць розныя дзівосы,—
Імёнаў мае столькі ж,
Як Алах...
Алах,
Злічылі,
Сто імёнаў носіць.

Стварыўшы чалавека,
Пэўна,
Бог
Падумаў:
Чалавеку цяжка будзе,
Калі адкінуць рэшткі гліны ўбок...

Ён пальму і вярблюда
Дорыць людзям.

Мне прызнаваўся згорблены фелак:
Бакі вярблюда —
Існае багацце.
Святая міласэрнасць —
У нагах,
А на хвасце,
Як летуценнасць —
Шчасце.

І хоць шнуруюць сённа далячынь
«Гаёты»,
«Кадылак»,
«Мазды»,
«Нівы»,
Яму не давяраць няма прычыны,—
Без драмадэра б
Люд не быў шчаслівы.

Таму
Яму павага і давер
Наканаваны на зямлі адразу...

Нясі мяне,
Удумны драмадэр,
За міражы,
Дзе прывідны аазіс.

СКАРАБЕЙ

Фелах вітае шчыра санцавей,—
Алаху дзякуй за празрысты ранак.
І моліцца...
Свяшчэнны скарабей
Матляецца у такт радкам Карана.

Жук ведае:
Пакуль зямля жыве,
Яму павага і спагада будзе,
Бо колькі існуе паднебны свет,—
Свяціла ўвасабляе верна людзям,

Калі на брудным матузу вісіць,
На шыі самым важкім талісманам,
Калі Сахарай вогненнай бяжыць
Ці шарык гною валачэ старанна.

Фелах засвоіў:
Там,
У даўніне,
За туманамі ніцымі стагоддзяў
Штовечар Сонца на сваёй спіне
Адносіў жук.
А ранкам —
Зноў прыводзіў.

Таму,
Што з Сонцам ён здаўна на «ты»,—
А хто паставіць гэта пад сумненне? —

На ім пакінуў Бог,
Як німб святым,
Святыя жыватворныя праменні.

Вось блікі ў сухадрэвінах ляглі
І залатыя выткалі красёнцы.
І скарабей уцяміў:
На зямлі
Цяпер ён для людзей —
Намеснік Сонца.

Ноч паранджой ухутвае ямчэй
Цнатлівую Сахары цёплай роўнядзь,—
То Сонца за барханы скарабей
Скаціў.
На галаве —
Пялёсткі промняў.

МІРАЖЫ

Калі пясок і ветры,
Як нажы,
Наздзекуюцца,
Нібы кат,
Над тварам,
З Сахары
Выплываюць міражы,
Бы прывідна-няздзейсненыя мары.

Здарожыўшыся,
Стома валіць з ног,
Нібы пітво зашчодраных угазін.
І раптам
За барханам дорыць бог
Зялёны
І струменісты аазіс.

Прыгледзішся:
Ні больш
Ні менш —

Эдэм!
Напоўнены цяплом,
Дабром
І ласкай.
Аглоблю пасадзі тут —
Дзён праз сем
Па ўсёй аглоблі забуюць краскі.

Прыгледзішся:
Палацы да нябёс
Стаяць,
Нібы саскочыўшы з паштоўкі.
Ачнешся:
Гэта цягне цяжкі воз
Ішак,
Адно —
Пабліскваюць падкоўкі.

Ачнешся:
І зусім няма красы,
Блакiту і зяленiва —
Ні кроплі.
Пагоншчыкаў глухія галасы,
Нібыта перамоўка далакопаў.

Падманлівы бязмежны белы свет.
Здаля —
Цнатлівы аркушык паперы...

Суквецце зор
І карагод планет —
Да самага нязведанага дзверы.

ЭЦЮД

Прачнулася Александрыя —
Суладдзе мора
І зары,
Бы завялі «Александрыну»
На сцэне дружна
«Песняры».

Дасвецце сонца не аналіць,
Свой пачынаючы дазор,
І, быццам на вяселле,
Пальмы
Надзелі з фінікаў убор.

ПІРАМІДЫ САКАРЫ

Разамлелаю птушкай пад дахам бясхмарным
Пазірае Сахара ў глыбіні нябёс.
Нямтурамі сівымі грабніцы Сакары,
Нібы сфінксы, свідруюць прадонне да слёз.

Іх няйначай трымае сусветная сіла,
Іх не струшчаць глухія стагоддзі ані.
На плато скамянелым
Над сонечным Нілам
Піраміды, як вечнасць,
Стаяць дзень пры дні.

Ад цяжару часоў
Мемфіс урос у зямліцу,
Знёс з сабою і радасць,
І горыч пакут...
Старажытнай егіпецкай дзіва-сталіцай
Выпадковы сягоння здзіўляецца люд.

Моладзь болей не вабяць былога руіны,—
Што пазначана друзам,
У Лету сплыло...
А пры беразе недзе у нільскай даліне
Ібіс ставіць сваіх птушанят на крыло.

Юны птах над сасмяглай зямлёй праплывае,
Азірае кварталы сталіцы былой...
Зноў руіны нястомна няском засынае,
Калгацяцца турысты,
Як спуджаны рой.

І калі звечарэе зусім над пустыняй,
І барханы нырнуць у дзівосныя сны,
На каменных прыступках
У прывіднай стыні
Крокі даўніх часоў —
Як выразны яны!

Галасы пакаленняў мінулых пачую,
Прыгадаю разбэрсаны сённяшні дзень...

Людзі робяць спрадвечную справу святую
І ў сутонні гадоў патанаюць,
Як цень...

ІБІС — ПТУШКА СВЯШЧЭННАЯ

Сутонне ночы сцерлі хвалі Ніла,
Абрысы піраміды набылі.
Бялюткія расправіў ібіс крылы —
Свяшчэнны птах егіпецкай зямлі.

Ён ускрыліў над ціхай соннай вёскай.
Пры беразе знясіленай ракі,—
Здалося,
Дружна падхапілі вёслы
На ранішняй рыбалцы дружбакі.

Ды ў нільскім рукаве не упалюеш,—
Трымціць атрутна-шэрая рака,
Нібыта ветэран вайны шчыруе
Схаваць кульцю пасохлую ў рукаў...

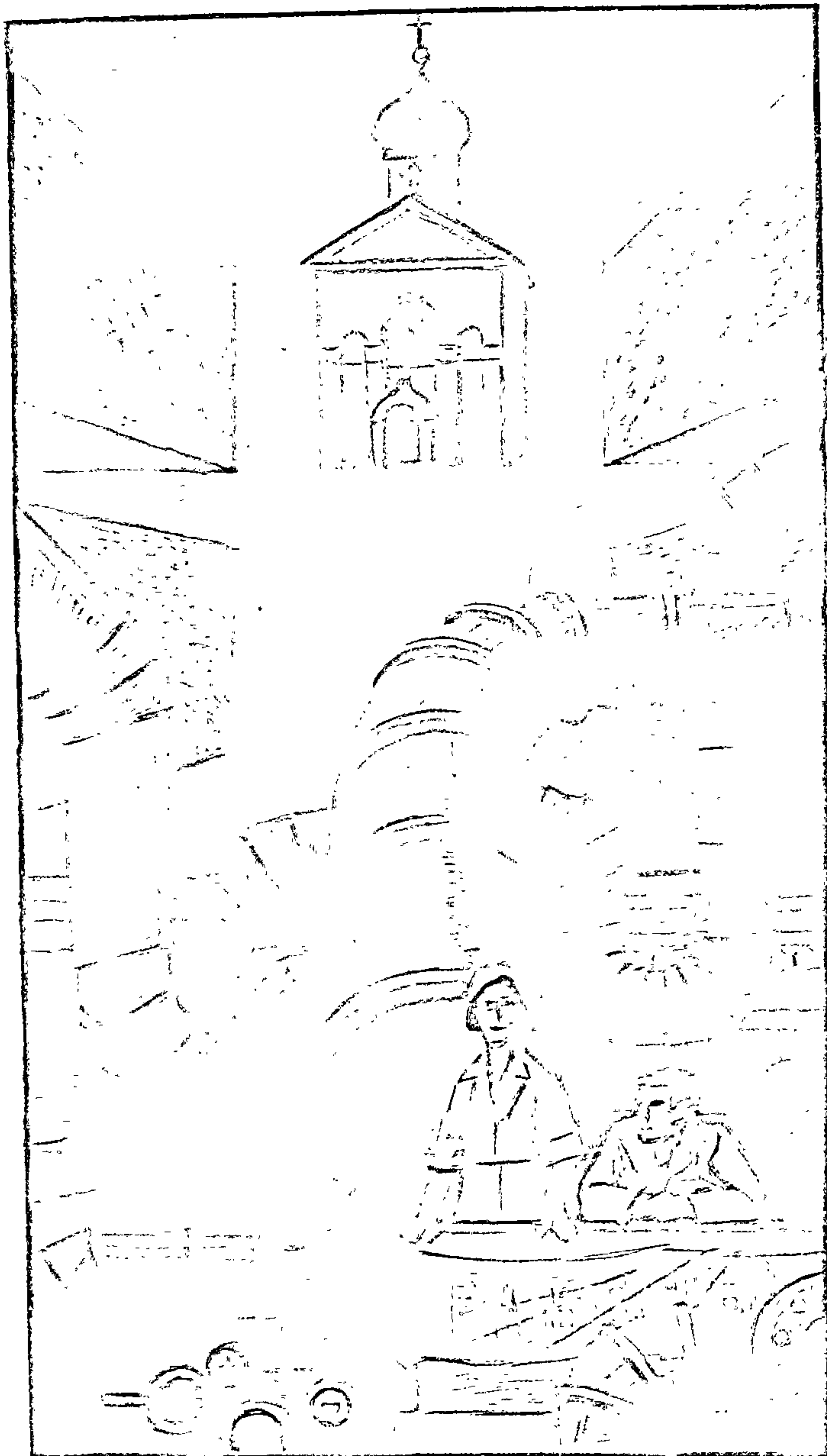
Павысыхалі рэкі ўсе
І рукі...
І варта толькі зорны час праснаць,
Сагнецца чалавецтва чорным крукам.
Каму ж тады нябожчыкаў хаваць?

Ідзе усепланетная пагібель,
Усепланетны дыхае пажар...

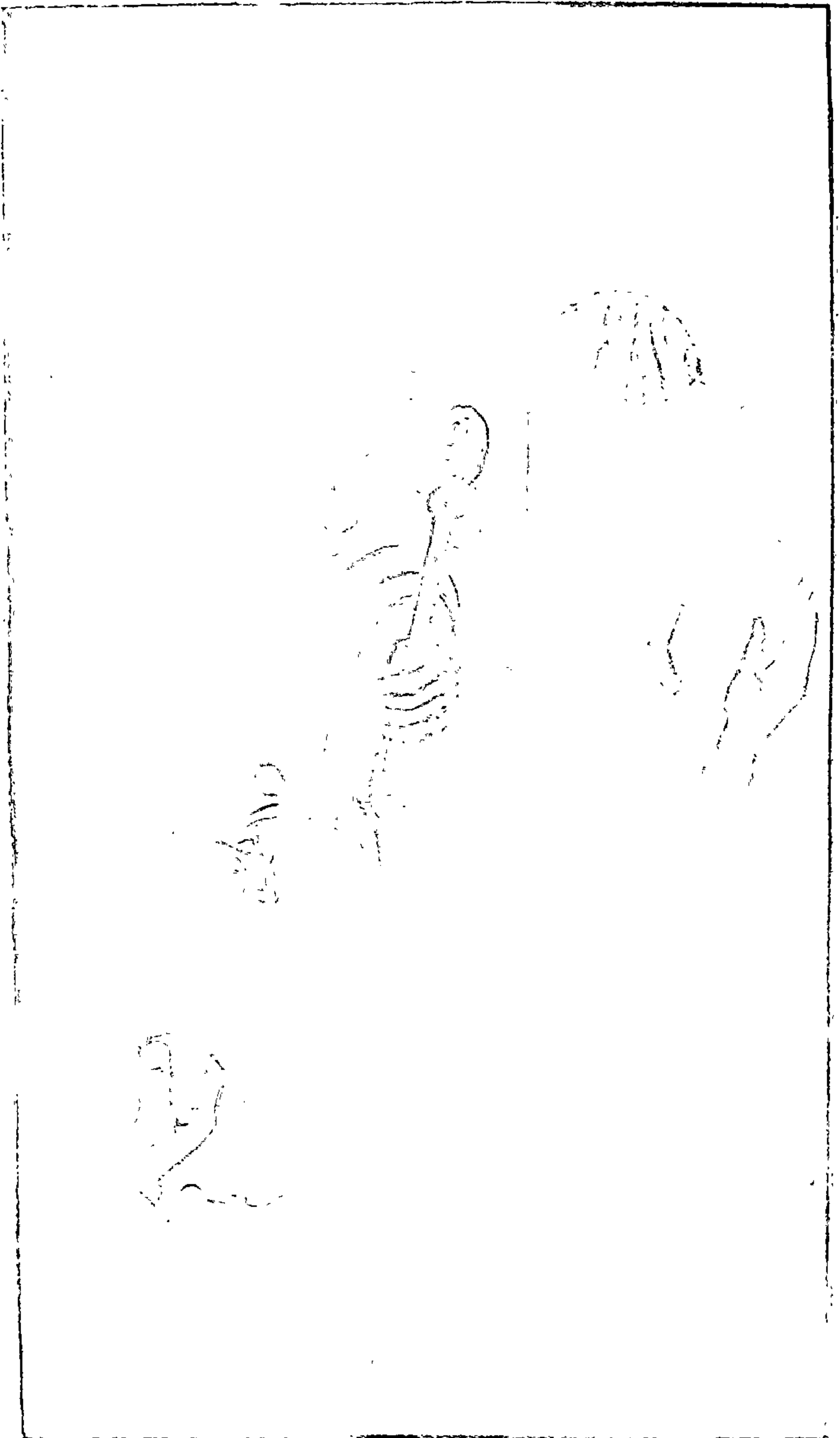
Ці ж выратуе чорна-белы ібіс,
Ці выратуе птушка — санітар?..

Наўрад ці ёй падняць бяду такую,
Што Бог наслаў за невуцтва і грэх,
Пакуль дзяржавай людзі каралююць,
Якіх народ даўно падняў на смех.

Смех гэты называецца скрозь слёзы,
Крывавыя,—
Іх да адрыны ліць...
Над вёскай,
                                  над ракой,
  над вербалозам
Свяшчэнны ібіс,
Як анёл, ляціць.

Белыя берагі

Шлях на Галгофу

VII. ЗАЎЖДЫ ЗАГАДКАВЫ УСХОД

НАД ГІМАЛАЯМІ

Масква залела у снягах настылых
Без мітусні гатовая заснуць.
Наструніў серабрысты лайнер крылы,—
У прыцемкі азяблыя нырнуць.

Зямля у чорнай бездані ляжала
Пад хмарнай коўдрай,—
Ні табе агню! —
Але на ўсходзе
Неба запалала
І —
Промні наўскапыт насустрач дню.

І цяжка кволым досвіткам паверыць,
Што казка залатая ажыве,—
Нібы з палотнаў Мікалая Рэрыха,
Зірнулі Гімалаі з-пад павек.

Пад пенай схаладнелай снегаваю
Стаялі горы
Быццам бы у сне.
І стромкія бялюткія сувоі
Лясныя сцежкі нагадалі мне,

Дзе у сумёт нырае курапатка,
Дзе у Прыддзвінні —
Петлі шаракоў,
І дзяцел стракаценнем аўтаматным
Страсае шапкі снежныя з сукоў...

Відовішча спакоем наталіла,
Наперад клікаў невядомы шлях...
Упоравень з крылом блішчастым «Іла»
Плыў бяклы Месяц,
Быццам НЛА.

СВЯШЧЭННАЯ КАРОВА

Сутоіне і цяжкі дэліійскі смог
Аселі...
Знічкам самы час заняцця.
Скубе карова лютаўскі муроґ
Узбоч ад прэзідэнцкага палаца.

Скубе сасмяглы жорсткі аксаміт,—
На пашу голад,
А не звычка гоніць,—
Не ў рэчку углядаецца —
Граніт,
Асмужаны і ашалелы горад.

Скубе, зусім змарцелая, траву,
І ледзь трымаюць стомленыя ногі,

І сіл няма ускінуць галаву,
І зырккі месяц падхапіць на рогі.

Каб вуліцай вясковаю прайсці
За дзень угрэтай шчодро,
Нібы прысак...
Наўрад ці давядзецца у жыцці
За тую трапіць прывідную рысу.

Свяшчэнную карову жыхары
Шануюць моўчкі,
Бо яна ж —
Святая...
А ёй здаецца:
Ранкам, на зары,
Яна ваду празрыстую каўтае.

У вёсцы
Там,
Скруглелая з бакоў,
Магла б абсягам пахкім любаватца.
І клікаць ва ўсё горла зноў і зноў
Сваё да болю роднае цяляці.

І пахкім малаком пачаставаць,
І залаты сустрэць настылы ранак...

Як соладка і светла прыгадаць
Даўно забыты ўжо мурог расяны.

ЗАКЛІНАЛЬНІК ЗМЕЙ

На скрыжаванні ўладкаваўся добра
І выцер шпарка узмакрэлы лоб,—
У лахманах наструнілася кобра
Ўзвінуцца,
Як з падлодкі перыскоп.

Прыкрэчне,
Бо сніна не будзе гнуткай,

Апусціцца на ранішні бетон.
І загугнявіць аднатонна дудка,
І спрытна адхіне прасціну ён.

І вышырхне,
Як пругкая спружына,
На трантах заляжалая змяя.
І роблена ўсміхнецца ёй мужчына,
Нібы фіктыўны,
Куплены сваяк.

Падсунецца сюды натоўп турыстаў.
Змяя і чалавек —
Адно:
Нуда...
І кобра схаладзелым абеліскам
Глядзіць:
Яе ўладар, на жаль, —
Жабрак.

Хоць гаспадар прытуліць і прыкорміць, —
Больш прытуліць і прыкарміць каго? —
І зноўку панясе у зрэбнай торбе,
Бо кобра —
То ж карміцелька яго.

Яна —
Яго надзея і параўнак,
Пакуль не знік зусім і не зачах...

Люляе заклінальнік змей не ўнука,
А кобру
На натруджаных руках.

РЫКША

Быў прадзед Рама хуткі і увішны,
Заўжды кавалак хлеба зарабляў,
І сорак год у Дэлі бегаў рыкшам, —
За тыдзень тлумны горад пралятаў.

І Рама-дзед быў рамяству адданы,
Служыў сваёй дынастыі
Як след,
І за жыццё сабраў самааддана
На порсткі, як агонь, веласіпед.

Мільгалі, нібы промні сонца, спіцы,
Цюрбан іскрыўся ружай агнявой,
І вуліцы агромністай сталіцы
Як прывіды знікалі за спіной.

Але народ нястрымным плыў арыкам,
І каб на сонцы шчодрым не гібець,
Адзіны
Жоўта-чорны мотарыкша
У горадзе сучасным мог паспець.

І бацька Рама сеў на мотаролер,—
Не адшукаць імклівай пекнаты!..
Але згубіўся бацька,
Нібы тролі,
У прыцемках кварталаў беднаты...

Турыста стома долу нахіляе,
І каб не назаліць сваім сябрам,
Настойліва:
— Таксі! Таксі! —
Гукае.

І падганяе «Хонду» юны Рам.

Яму — машына,
Ён — машыне служыць,
Яна —
Яго жыццё і лёс яго...
І на паўсонным Дэлі шпарка кружыць,
Няма калі сустрэцца з дарагой.

Ён літасці упарта просіць Бога,
Каб Бог
Жыццё адолець дапамог...

Кароткая у горадзе дарога,
Кароткая,
Як і жыццё само.

ФОТАГЕНІЧНЫ ЎДАЎ

Каб выжыць,
Каб свае паправіць справы,
Каб жорсткае жыццё не гнула ў крук,
На шыі двухметровага удава
На плошчу вынес стомлены хлапчук.

Ён зарабіць на хлеб гаротны рупіць.
Натоўп вірыць,
Нібыта карусель,
Ён прапануе вам за пару рупій
З удавам зняцца,—
Расхінай кашэль!

Удаў скруціўся пругкаю пятлёю,
У позірку застыў нямы дакор,
І дзівіцца людскою гаманою,
Пакуль увішна шчоўкае затвор.

Пакуль з плячэй пасунеца на шыю,
Каб выбраць ракурс,
Каб удаўся кадр,
Каб пачастункі вылузаў скупыя
З кішэняў недарослы гаспадар.

Яму б ляжаць на сонечным узмежку
Ці за здабычай лезці нап्राстка,
А не дарыць змяіныя усмешкі
Турыстам узмакрэлым,
Гаманкім.

Яму б нырнуць хутчэй у прахалоду,
Нібы раўчук шалёны у пясок...
Застыў на мінарэтах лёгкі одум,
У скронях кроў звiніць,
Нібы званок.

Сасмяглае нырнула сонца ў рэчку,
Да раніцы нагбом ваду каўтаць...

Такі ўжо лёс бязрадасны хлапечы —
У катуху глухім з удавам снаць.

ЧАЎКІДАРАМІ

Дыхнуў на Дэлі вецер з Гімалаяў,
Апёк павевам вогненных снягоў,
І вось з сутоння касцяркі міргаюць
Чаўкідарамі,
Ці вартаўнікоў.

Начным вартаўнікам вялізны горад
Адной здаецца з прывідных планет,
Дзе месца больш для шчасця,
Чым для гора,
Дзе іх аціхлы Дэлі,
Як Сусвет.

Яны глядзяць на полымя
І бачаць,—
Трымціць дрыготка на асфальце цень,
І згадваецца тлумны і гарачы
На слёзы шчодры
І удачу дзень.

Яны прымружаць вочы і згадаюць,—
Іх вуліца,
Як плыткая рака...

І голле азалелае шпурляе
У полымя знямелая рука.

Не адганяе сон і шклянка чаю.
Гамоніць нетаропка касцярок,
Нібы ў маленства шчыра запрашае
Бацькоўскі пашчарбачаны парог.

Дзе ўсё было і бедна,
І нішчымна,
І лёс не мог нічым дапамагчы,
Шчымлівая,
Маленькая Айчына
Заўжды руку трымала на плячы.

Не шчодрыла,
Нібы ў святочнай краме,
Ды хлеб і соль давала для сыноў...

Прыцмокваюць сабе чаўкідарамі,
Нырнуўшы пад крыло
Салодкіх сноў.

ТАДЖ-МАХАЛ

Калі начная траса адшумела
І захлынуўся фар зіркастых шал,
Уранні над ракой,
Як лебедзь белы,
Устаў жывою казкай Тадж-Махал.

Раса скупая астуджала ранак,
Сцякала сонца плошкай залатой
За горкаю слязою Шах-Джахана
Над жонкай незваротнаю сваёй,

Над прыгажосцю незямною чыстай
І сэрца незямною цеплынёй...
І купалы жалобна-урачыста
Схіліў світальны маўзалеі над ёй.

Застылі мінарэты немтурамі
У ганаровай варце на вякі...

Ужо мяцеліць кветкавая замець,
Над Рынай хмары пнуцца напразткі.

Вячэліць лісце у прыціхлым садзе,
Бурундукі —
Нібыта жабракі,
Не могуць з пачастункамі паладзіць,
У голлі мільгацяць,
Як светлячкі.

Высокі голас драмы чалавечай
У камені застылы назаўжды...

Пакуль каханню быць на свеце вечным,
То чалавецтву
Не спазнаць бяды.

КОЛА ЧАКРЫ

Трапічны дзень,
Як біруза прычала,
Пакуль не напаўзе атрутны дым.
Над Дэлі сцяг.
Святое кола чакры,
Як часу і жыцця палёт на ім.

Жыцця і часу ва усіх праявах...
Вірыць паводкай весняю жыццё,
І зіркае трагедыяй
І славай
У сёння немтурова небыццё.

Слон цыркавы вяртаецца паважна
З гастроляў у правінцыю дамоў.
Чародкі малпаў пнуцца безразважна
Праз плыткую дарогу стрымгалоў.

Мільгаюць дхоці,
І мільгаюць сары —
Вясёлкамі з прадымленых нябёс,
І нібы макіяж кладзе на твары
Свае штрыхі непрадказальны лёс.

Той лёс у лахманах вяшчун трымае,
І, варта раскашэліцца
Табе,
Ён прывіднае шчасце нагадае,—
Навошта у няведанні гібець?

Ды міражам не варта паддавацца —
У сэрцы ажываюць зноў і зноў

І веліч прэзідэнцкага палаца,
І позіркі нямыя жабракоў...

У стылай Джамне хвалі каламуцяца,
Ля руж пунсовых —
Вострае асцё...

А кола чакры круціцца і круціцца,
І не спыніць яго,
Як і жыццё.

ПРАДАВЕЦ БЕТЭЛЮ

Па Джамне ноч сплыла за гарызонт,
Зняў Дэлі
Вэлюм прывідны туманаў,—
Ля аўтастрады разгарнулі фронт
Уладары бетэлю або пана.

А той бетэль смачнейшы за віно.
Бетэль,—
Простанародная спакуса,—
Пераварэдзіў шмат мільёнаў сноў
Даверлівых, як немаўля, індусаў.

Вясёлкай на прыземістых сталах
Зіхцяць пакункі,
Склянчкі
І склянкі.
Прыпраў да мільгацення у вачах
Гандляр старанна падабраў наранку.

Не,
Нельга не прыняць за мастакоў
Худых,
Гарластых прадаўцоў бетэлю.
Зірніце толькі,
Як віхор мазкоў,
Прыпраў па лісці цвёрдым каруселіць.

Сіроп пльве,
Бы застарэлы ром,
Кладуцца сухафрукты,
Як барханы...
А зверху ліст сусальным серабром
Для вас аздобіць прадавец старанна.

Свой згорне твор адметным галубцом
І ветліва падасць тавар рукою,
Прыцмокне з асалодай языком —
Дзе знойдзеце вы смакаццё такое?!

І пацячэ на жылах цеплыня,
І сэрца перапоўніцца даверам
Да трапяткога сонечнага дня,
Які не скруцяць шэрыя хімеры.

ЛОТАС

Калі руплівы дзень свае турботы
На сэрца возьме шчыра,
Як паэт,
Праклянецца з вады цнатлівы лотас,
Зірне, як немаўля, на белы свет.

Ля копанкі гразюка, непралазве,
Ні прытуліцца,
Ні спачыць душой...
А ён ваколле сціплае уразіць
Сваёю непадробнай чысцінёй.

Ён досвіткавым полымем асвеціць
Будзённасць,
Што Эдэм далёкі сніць,
І здзівіцца,
Што у паднебным свеце
Багата зла
І мала дабрыні.

Што брандахлыст дзяўчыне кволай строфы
Гудзе,

Нібы на лузе авадзень,
І моўчкі на сусветную Галгофу
Ўсё чалавецтва талакой ідзе.

А за плячыма —
Крыж усеатрутны
За здзейсненае на нямой зямлі.
Страшэнныя абранніка пакуты
Да кожнага смяротнага прыйшлі.

За хіжае маўчанне
І за здраду,
За подласць
І за танную ману...
Так,
Грэшнікаў не напаткае радасць,
Спакойна ім не выпадзе заснуць.

Бо ёсць на свеце суд
Святла і неба.
Ён Каінаў зямных не абміне...

Відаць,
Каб бруд разгледзець, вельмі трэба
На дзіва-лотас падзівіцца мне.

ХОЛІ

Убраннем новым стракацець даволі,
Кашулям,
Сары адпачынак дай,—
Прышло у шумны Дэлі
Свята холі,
Рызэ з шуфляд рыпучых падавай.

Фантазіі і гумару багата
Індусы назапасілі за год,
Каб пырснула
Вясёлкай спелай свята,
Каб сакавік выкручваў карагод.

Каб песняй абудзіўся светлы ранак,
Каб з радасцю ішло паняцце жыць,—
Прахожага вадой падфарбаванай
І фарбай неабходна адарыць.

Прахожы грозны вуліцай імкнецца,
Да крамачкі —
Карміцелькі сваёй,
І раптам бомба на плячы ўзарвецца
З чырвонаю
Ці сіняю вадой.

І бліснуць вачаняты за фіранкай,
Рассыпецца,
Нібы званочак, смех.
Насупленасць прахожага наранку
Адрыне свята холі пад арэх.

Плыве жыццё,
Як вызначыў ўсявышні.
Каму — Эдэм,
Каму — глыток бяды...
Ды свята,
Што прыйшло ад Бога Крышны,
Заўсёды застаецца маладым.

ХВАЛІ ЦІХАГА АКІЯНА

Зіркаста цемру паласнулі фары,—
Мне на Дананг за перавалы мчаць...
Вунь каганцы запозненых гандлярак
На разамлелых вуліцах мігцяць.

Тут суп і каву рэкламуюць палка,
Гасцінна запрашаюць пакурыць.
Адну запалку,
Нават паўзапалкі
Гандлярка прапануе вам набыць.

Сон спуджаны...
Спякотна сушыць смага.
На досвітных абшарах —
Ні души.
Як родныя бярозкі, дрэвы манга
У промнях фар бялеюць ля шашы.

Асмужаныя шызай дымкай горы,
Нібы азяблы прывідны сампан.
І хвалі,
Быццам казачныя жорны,
Упарта круціць Ціхі акіян.

Вада,
Як цёплы сырадой вячэрні,
Удалечы, бы дзіўны самаград.
З вымоіны злавесна бок ашчэрыць,
Як напамінак грозных год снарад.

Пляж залаты лагодна сонца лашчыць,
Гандляркі падаюць в'етнамскі чай.
Каўтае чай схуднелы рыкша нашча
Адным глытком,
Нібыта джын «джы-ай».

А хвалі раскашуюцца утомна,
І асалода сэрца не міне,
Але шчымліва хочацца дадому
На Беларусь,
На родны бераг, мне.

ЛАСТАЎЧЫНЫ ГНЁЗДЫ

Бос з Сінгапура
І гурман з Ганконга,
Каб самалюбству неяк дагадзіць,
За ластаўчыны гнёзды
Сотні донгаў
Гатовы ў рэстаране заплаціць.

Калісьці каштаваў іх імператар,—
Раз служка боскі,
Значыць,
Харч багоў!
А смертны пакаштуе,
І —
За краты,
Ці грэшную галованьку далоў.

Той харч даваў і маладосць,
І сілу,
Каб бонзы суд вяршылі на зямлі.
А смертнаму,
Яму навошта крылы?
Яму —
Каб рыс і гляк вады былі.

І рынуліся да паднеб'я людзі
Па стромах скал, злавесных і крутых.
Хай літасцівы Божа не асудзіць!
Малілі Бога
І усіх святых.

І ластаўкі,
Якім гняздо крутое
І ежай,
І жытлом было заўжды,
Каналі
І стагналі неспакойна,
Не ў стане засланіцца ад бяды. .

І птушаняты гінулі,
Як цені,—
Не бачыць ім блакітнай вышыні.
У мары трапяткой і летуценнай
Ужо дарэшты вычарпаны дні.

Калі такой экзотыкай частуюць
Мяне за морам шчырыя сябры,
Я чарку перакульваю пустую
І з-за стала,
Бо ў сэрцы —
Птушак крык.

ДЖУНГЛІ

Здалося,
Што прарвала паднябессе,
Што Ной каўчэг да сініг гор вядзе,—
Дождж уладарыў у трапічным лесе
Не першы дзень
І не дзесяты дзень.

І чуйныя,
Нібыта рукі Джуны,
Схавалі хіжых кіпцюроў асцё,
І распачна прыцішыліся джунглі:
Ідзе трапічны дождж —
Ідзе жыццё!

Пітон стаіўся пругкаю ліянай,
З разгаліны яму усё відно.
Не ведае:
Патэльна рэстарана
Па ім сумуе і вішчыць даўно.

Тыгр пацягнуўся уладарна,
Слынна
І пазяхнуў:
Ён сэнс жыцця спасціг,—
У мірны час і сцежкай Хо Шы Міна
Ён можа ноччу цёмнаю прайсці.

І, як святочных феерверкаў залпы,
Праз буйную расліннасць напраткі
Выпырхваюць апуджаныя малпы,
Глядзяць на нас, нібыта дружбакі.

Няўключна дзікі слон да вадапою
Ідзе,
Бы варухнуўся землятрус...
І разаслаў В'етнам перада мною
Шыкоўны самаградавы абрус.

Са стромай пальмы пакаштуй какосы,
Наліты сонцам важкі ананас.
Падзякуем святой зямлі,

Нябёсам,
Што гэтак шчыра частавалі нас.

У лапушыстым калаўроце кроны,
Дзе уладарыць векавечны цень,
Ўкрычаць патрабавальныя гібоны,
Каб пасвятлеў хаця на хвілю дзень.

А ля хацін мунтжак брахаў,
Хімеры
Панёс у джунглі на рагах алень.
У гушчары заенчыла вівера,—
І выбліснуў, як парастак, прамень.

І праз імжу,
Праз цьмяны шлейф туману,
Праз непрагляддзе азалелых хмар,
Зазяла сонца залатым сампанам,—
Умомант залацістым стаў абшар...

Мы пакідалі прывідныя горы,
Ў даліне —
Ветлых аганькоў разліў...

У джунглях хтось сярэбраныя горны
Настроіў
І трубіў...
І ўсё трубіў...

САМЦАН НА ДУХМЯНАЙ РАЦЭ

Узрушыць і здзівіць ужо не ў стане
Лёс,
Што трымаеш моцна у руцэ.
А ці плылі вы часам на сампане
Па звечарэлай прывіднай рацэ?..

Тым,
Змайстраваным з хіжага «Фантома»,
Што колісь смерць над чэкамі насіў,
Чый гаспадар,—

Ва ўсім Хюэ вядомы,—
Гасцінна ў падарожжа запрасіў?..

Апошні промень у расе іскрыцца,—
Свяціла адыходзіць на спакой.
Былая каралеўская сталіца
Шырокай перакрэслена кармой.

Матор суладна тахкаў у сутонні,
Цямнелі воды плыткія ракі.
Пазначыліся сціпла у прадонні
Будыцкіх пагад кроплі-светлячкі.

Суладна у барты хвасталі хвалі,
Дыміўся на цыноўках пахкі чай.
Матор замоўк.
І ціха заспявалі
В'етнамскія калегі пра свой край.

Пра цішыню,
Якой было так мала,
Каб пасадзіць, дагледзець шчодры рыс...
Духмяная рака сампан люляла
І несла нас да акіяна ўніз.

Праклянуліся у Сусвеце зоры,
Як зерне днём вясновым на раллі.
Мы не ракой,
Здалося,
А прасторай
Нябеснаю удалячынь плылі.

ДЫХАННЕ МУСОНА

Прадоння неба не запарасоніш,
І сховішча не знойдзеш на зямлі,—
Ад подыху шалёнага мусона
Трацічны лівень пачынае ліць.

У бездані настылай акіяна
Вятры спакой знаходзілі сабе,
Ды табуном злавесна-апантаным
Свой пачалі нястрымна-хіжы бег.

І вось ракой струменіцца дарога,
Як павуцінка мокрая дрыжыць,
І колькі ні прасі умольна Бога,
Утаймаваць не зможа ён дажджы.

Віры у пlynні плыткай,
Як жаронцы,
Ліст круціцца,
Бы кінуты сампан,
І шчыра верыш,
Што мусоны сонца
Навекі знеслі ў Ціхі акіян.

Стаілася халодная хаціна.
Няўжо патоп?
Няўжо зямны канец?..
І ледзь ліпіць за выцвілай прасцінай
Панікліва-сухотны каганец.

На покуці,
Нібыта цені,—
Дзеці
Імкнуцца зладзіць нейкую гульню.
Хоць каганец не грэе
І не свеціць,
З даверам рукі цягнуць да агню.

І пазяхаюць змерзлыя дачасна.
Скавыча вецер прывіднай гайнёй...

І сніцца ім,
Што дзень падняўся ясны
І сонца шчодро ззяе над зямлёй.

ДАРОГА НУМАР АДЗІН

Гудзе у азяблай даліне,
Бы ранішні муэдзін,
Як промень ляціць па краіне
Дарога нумар адзін.

Струною ляціць напятай
Праз пыл і тлум гарадоў,
Праз неруш сялянскай хаты,
Без песень узнёслых
І слоў.

Яна сузіральных турыстаў
Ашчодрыць не можа ўсім.
Палёт яе лёгкі, чысты,
Як ранішні бляск расы.

Фіналам памкненняў таных,
Іх ракавою мяжой,
У чэках застылі танкі
Дабітыя рыжай іржой.

Зацягвае глей варонкі,
Кары не абмінуць,—
Вораны і вароны
Косці «джы-ай» дзяўбуць...

З поўначы
І да поўдня,
Наколькі плёну стае,
Клопатамі,
Як поўня,
Напоўнены будні яе.

Дарога —
Нібыта рыса
Працы і чорнай вайны.
Снапамі в'етнамскага рысу
Яе спавітыя сны.

Без шыку
І пыхі дасужай,
Не спатыкнецца нідзе,
Яна
На плячах натруджаных
Наступны прыносіць дзень.

МОСТ НА ЧЫРВОНАЙ РАЦЭ

Калі паўнеба схапіцца агніста,
Дасвецце схамянецца залатое,
Чародкі спешных веласіпедыстаў
Выпырхваюць на вуліцы Ханоя.

Вязе бананаў важкае бярэма
Хлапчук —
Ён з капялюш мясцовы нон,
Дзяўчынка —
Агнявыя хрызантэмы,
Каб радасць асвятліла нейчы дом.

Мільгаюць спіцы, быццам сонца промні,
Двухколы конь малечы —
Навырост...
А над ракой Чырвонай — сlynны помнік,
Ахрышчаны злавеснай бурай мост.

Ён сведкам быў раз'ятранай віхуры,
Крыві багата бачыў за свой век.
У фермах паіржаўленых,
Ажурных
Глухое рэха даўніх дзён жыве.

Яму грымоцце выбухаў вядома,
Ён памятае водбліскі ракет,
Як хіжыя,
Бы каршуны, «Фантомы»
Ішлі на мост у баявым піке.

Вадзянікамі уставалі бомбы,
І бераг усцілаў асколкаў шрот.
Каму ж вядома,
Чорту або Богу,
Калі чарговы авіяналёт?

І мост стаіць салдатам над ракою,
У акіян грымоты адплылі,
Каб быў спакой заўсёды над Ханоем,
Каб быў спакой заўсёды на зямлі.

ВОЗЕРА ЗДАБЫТАГА МЯЧА

Трапічны дзень згарэў танюткай свечкай,
З дрэў фарбы акварэльныя сплылі,
І невядома:
Ці ўладарыць вечар,
Ці ноч гасцінна крочыць па зямлі.

Згубіліся трамваі у завулках,
Ракет сляды —
Нібы хвасты камет,
І тахкае ля закаханых гулка
«Судзукі» —
Неразлучны іх мапед.

Гаворкі галубінай нам не ведаць,
Ды верыцца у глыбіні душы,
Расказвае абранніцы легенду
Юнак у зорнай прывіднай цішы.

...Тры возеры ў Ханоі.
Толькі гэта
Вышэй узнята у людскіх вачах,
Як месца закаханых і паэтаў
І некалі здабытага мяча.

Меч выслізнаў углыб.
І імператар
У распачы і роздуме сядзеў,—
Не мог змірыцца з непапраўнай стратай.
Ад злой бездапаможнасці знямеў.

Бо меч прыносіў толькі перамогі,
Бо ад дракона засланыў той меч...
Застыў пагляд, пранізлівы і строгі,
І споўз змяёй халат шаўковы з плеч...

І раптам у вачах, паўнютокіх жаху,
Паўстала,
Як чароўны вадалаз,
Вялізная, бы джонка, чарапаха,—
Меч залаты блішчасты падала.

Зноў сілу здабыла сваю дзяржава,
Зноў песні ускрылілі над зямлёй...

Накрыла ноч Ханой крылом ласкавым,
Бы хлопец плечы дзеўчыне сваёй.

ПАГАДА НЯБЕСНАЙ ЖАНЧЫНЫ

Раса ў лістоце ранішняй іскрыцца,
Лік горліцы вядуць імклівым днём...
Кароль шукае месца для сталіцы,
Не аднаго ужо загнаў каня.

Ды каралю спыняцца не па сану.
Пад капытамі пыл, нібыта дым.
На беразе крутым ракі Духмянай
Жанчына ў белым стала перад ім.

Тлумачыць доўга каралю не трэба,
Бо сам ён быў
(Як сам лічыў!)
Святым,—
І зразумеў ён, што пасланка Неба
Стаіць у белым-белым перад ім.

Яна зірнула з берага крутога
На шчодрую в'етнамскую зямлю:
— Хай палачка духмяная дарогу
Падкажа у вандроўках каралю.

Там,
Дзе патухне палачка,— гаворыць
Жанчына,—
Ты майстроў сваіх сялі,
Закладвай смела незвычайны горад,—
Сталіцаю ён будзе са сталіц.

І зноў скакалі коні што ёсць духу,
Праз дождж скакалі, слоту і туман.
І палачка духмяная патухла
Ля вёскі непрыкметнай Фусуан.

Бы караван, асмужаныя горы,
Чародкай хмары над ракой плылі.
Тут загадаў кароль узвесці горад
Хюэ —
Найлепшы горад на зямлі.

На месцы ж, дзе Нгуен-Хаанг пасланку
Сустрэў, каб шлях-дарогу папытаць,
Ён пагаду сваім майстрам старанным
Загад аддаў хутчэй пабудаваць.

За ярусам палез у неба ярус,
Прыступкамі,
Бы Бог на неба лез.
Лагодзіліся сонейкам абшары,
Смужынкаю трымцеў трапічны лес.

А побач манастыр устаў.
Дымяцца
Кумірні, як і сто гадоў таму.
Хто з Усявышнім змог душой з'яднацца,
Вядома толькі Буду аднаму.

Гучаць ціхмяна-манатонна сутры,
Нібы чытае маналог паэт...
А пагада глядзіць узнёсла-мудра
На зграбна-засяроджаны Хюэ.

Былая каралеўская сталіца —
Блакiт вады,
Зяленiва садоў!..
І праз гады яна мне будзе сніцца,
Вярэдзіць чыстым успамінам кроў.

ТЭТ

Адстракацеў ля вуліц і дарог
Базар святочны...
Неўзабаве Тэтам
Жаданым
Ашчаслівіцца парог

У ззянні зорак,
Сполахах ракетных.

З пап'е-машэ драконы-ліхтары,
І птахі папяровыя па хатах
Раз'ехаліся
Шчасцем адарыць,
Каб Новы год быў светлы і багаты.

Бамбукавыя жэрдкі ля хацін
Усталі ад В'етнама
Да Кітая,
Каб продкі не згубілі пуцявін,
Дзе іх сям'я

адзіная

Чакае.

Пачышчаны калодзеж,
Каб вада
Была найчыстай і салодкай ў свеце...
У гэты дзень не выбухне бяда —
Упэўнены дарослыя і дзеці,

Бо на стала ўзвінулася гара —
Напечаных
Мудроных цацак самых.
Гаспадароў не будзем дакараць,
Майстэрствам іх падзівімся таксама.

Тут лотас зацвітае, бы ў рацэ,
Звяры і птушкі,
І глынаеш слінкі,
Калі сампан трымаеш у руцэ
Ці лёгенькага зайчыка-сняжынку...

Вось расхінуўся кветкавы базар
Стыхійны,
Быццам весня паводка.
Ад персікавых дрэўцаў кіне ў жар,
Але галінкі іх бяруць ахвотна,—

Без іх не будзе ладны Новы год...
Дары нясуць нарэшце Тао-Куану.
Вакол яго сямейны карагод

Перадсвяточны
Круціцца аддана.

Той Тао-Куан —
Дух добры ачага.
Дары — яму,
Каб Дух падняўся ў Неба,
Вярхоўнаму Ўладыку,
Ўсім Багам
Сказаў,
Як год жылі
І жыць як трэба...

Без карпа Тэт ніяк не можа быць.
Пры карпе — капялюш,
Бо Дух на рыбе
У неба трапяткое паляціць.
А капялюш —
Сябры начальства нібы.

Нарэшце зручны момант наступіў,
Каб адплываць далёка Тао-Куану,
І хтось таропка свечкі запаліў,
Дымок віецца палачак духмяных,

Салодкае гарою на сталах,
Каб Дух падсаладзіў душу
Як трэба,
І лішняга не намалоў і ў снах,
Калі ўзляціць у прывіднае неба.

Паперчынак,
Як плёскае раўчука,
На покуці трапечацца багата:
«Ў пачатку года нарадзіць сынка,
Напрыканцы —
Дачку прынесці ў хату».

Праменіцца,
Гамоніць шчодры Тэт,—
Заснулі ўсе будзённыя турботы...
А заўтра
Новы год начне Сусвет
І новую стваральную работу.

ВЯЛІКАЯ КІТАЙСКАЯ СЦЯНА

Як спуджаны паглядам злосным лебедзь
Перасмыкнецца ў неспакойных снах,—
Ускрыльвае на схаладнелым небе
Вялікая кітайская сцяна.

Нялёгка вершам расказаць пра гэта
І веліч рукатворную апець,—
На светла-трапяткое дзіва свету
Бясконца можна здзіўлена глядзець.

Маўкліва-насцярожана байніца
Удалячынь наструнена глядзіць...
Галосіць вецер спуджанай сініцай,
Былінка перасохлая трымціць.

І ў гэтай несусветнай калатнечы
Фатограф прадпрымальны, як уюн,
Намерваецца хутка вас засведчыць —
У вопратцы былых вякоў стаю.

Вось меч зіхоткі,
І шалом фанерны,
І роблены пранізлівы пагляд,
Каб кожны без нацяжкі мог паверыць —
Я друг цару
Ці, можа, нават брат.

Плыве, плыве людскі паток пад неба.
І хоць нялёгка вышыню скарыць,
У сэрцы не суцішыцца патрэба
Сябе на крок да дзіва далучыць.

Згасае дзень...
Акрылены, узніёслы,
Трапляе надарожнік на шашу,
Каб зноўку шлях трымаць насустрач вёснам,
Надзей і саграваць сваю душу...

КАЧКА ПА-ПЕКІНСКУ

Лёс зрэдку ды адорвае удачай,
І проста грэх на Бога наракаць,—
Мне асабіста па-пекінску качку
Даводзілася неяк каштаваць.

Мне пра яе казалі тыдзень цэлы.
Плыло чаканне прывідна, як цень,
І вось, перадажджэлы, азалелы,
Прышоў нарэшце той жаданы дзень.

Запрошаны на званую вячэру.
Далі мне месца ля гаспадара.
Стол смакату нябачную ашчэрыў,—
Падзякуем усім зямным дарам.

За рысавай пайшлі бляшанкі піва,
Спяшаўся хтосьці песню зацягнуць,
І абвясціў наш тамада гулліва:
— А хутка ж, пэўна, качку пададуць!..

Але спачатку падалі вантробы,
Падсмажаную шыйку падалі,—
Праз не магу без хлеба і без здобы
Ўсё госці згаладалыя змялі.

Зноў пеністае піва лёгкай хваляй,
Зноў рысавая гарачыла кроў,
«Масква — Пекін» мы дружна праспявалі,
Куплеты з «Падмаскоўных вечароў».

І вось пакой мажны запоўніў повар,
А на падносе качка верашчыць,
Ён ножыкам набліскваў адмыслова —
Цікаўнасць нашу трэба ж наталіць.

Усё было, як кажуць, на узроўні.
Хапіла нам і ежы і пітва,
І аглаблёвы келіх поўняй поўнай
Нам гаспадар умлелы падаваў...

Казаў я сто разоў:
Каб не згубіцца

У свеце з яго тлумнай калгатнёй,
Да скопу трэба шчыра ганарыцца
Народнаю адметнасцю сваёй.

Хай слуцкі пояс будзе або дранік,
Гляк івянецкі, што як звон звініць,
Інакш надобны станем на Івана,
Які сябе не помніць ані ні...

ПОЎНЯ НАД КАСТРЫЧНІЦКІМ ПЕКІНАМ

Дзень адспяваў гарластым Арлекінам,
Гайнёй веласіпеднаю спалаў,
І поўня над кастрычніцкім Пекінам
Загадкавай кабетай наплыла.

Сталіца гаспадыняю надзейнай
За справай зноўку слыннай —
Не сасніць!..

І на кляновых бронзавых алеях
Забранзавелі сціплыя агні.

Правулкі патыхнулі моцнай кавай
І смакатай з народнага меню...
Вялікая працоўная дзяржава
Працоўнаму адкланьвалася дню.

Зашыкалі настылыя жароўні,
Запыхкалі умлела шашлыкi.
Пах смажанiны вуліцы напоўніў —
Глыталі слiнькі ўпотаі хлапчукi.

Вось зіркнуўшы на бацьку асцярожна,
Патузаўшы упарта за крысо,
Марожаным
Хлапчук узнагароджаны
Халодным,
Як сталёвае лязо.

Але хлапчук з ім абышоўся крута,
Язык скакаў,
Як крылцы ветрака.

Адно шкада,
Што вельмі-вельмі хутка
Падтайваюць ласункі у руках.

Ён без бацькоўскай ветлівай падказкі
Нырнуў ціхутка ў цёплы ложкак свой...

І поўня,
Як марожанае з казкі,
Да раніцы плыла над галавой.

ЖАМЧУЖНЫ РЫНАК

Удзячнае здзіўленне не пакіне
Вас болей
Аніколі
У жыцці,
Калі Жамчужны рынак у Пекіне
Няспешна,
Засяроджана прайсці.

Уласна,
Рынак не зусім Жамчужны,
Дзе жэмчуг зіхаціць,
Нібы агонь,
А той,
Што акіянскай хваляй кружыць,
Той,
Без прычалаў што,
Без берагоў.

У кошыку варочаюцца крабы —
Знямела-запаволены брэйк-данс,
Карп — здаравенны,
Як стаптаны лалаць,
У тазіку пустым пайшоў у транс.

Аслізлыя напяліся многі,
Смяротнай закруціліся пятлёй,—
Марскія неабсяжныя дарогі
Іх болей не прывецяць пекнатоў.

Але і на апошнім крузе
Крута
Насельнікі марскія не здаюць,
І б'юць ацынкаваны посуд спруты,
І мускулам спакою не даюць.

Агоніяй пякельнай апантаным
У тых
І гэтых
Цесна берагах...

Дзень стайвае,
Як сцішаны падранак,
Каб заўтра зноў пачаць
Свой новы шлях.

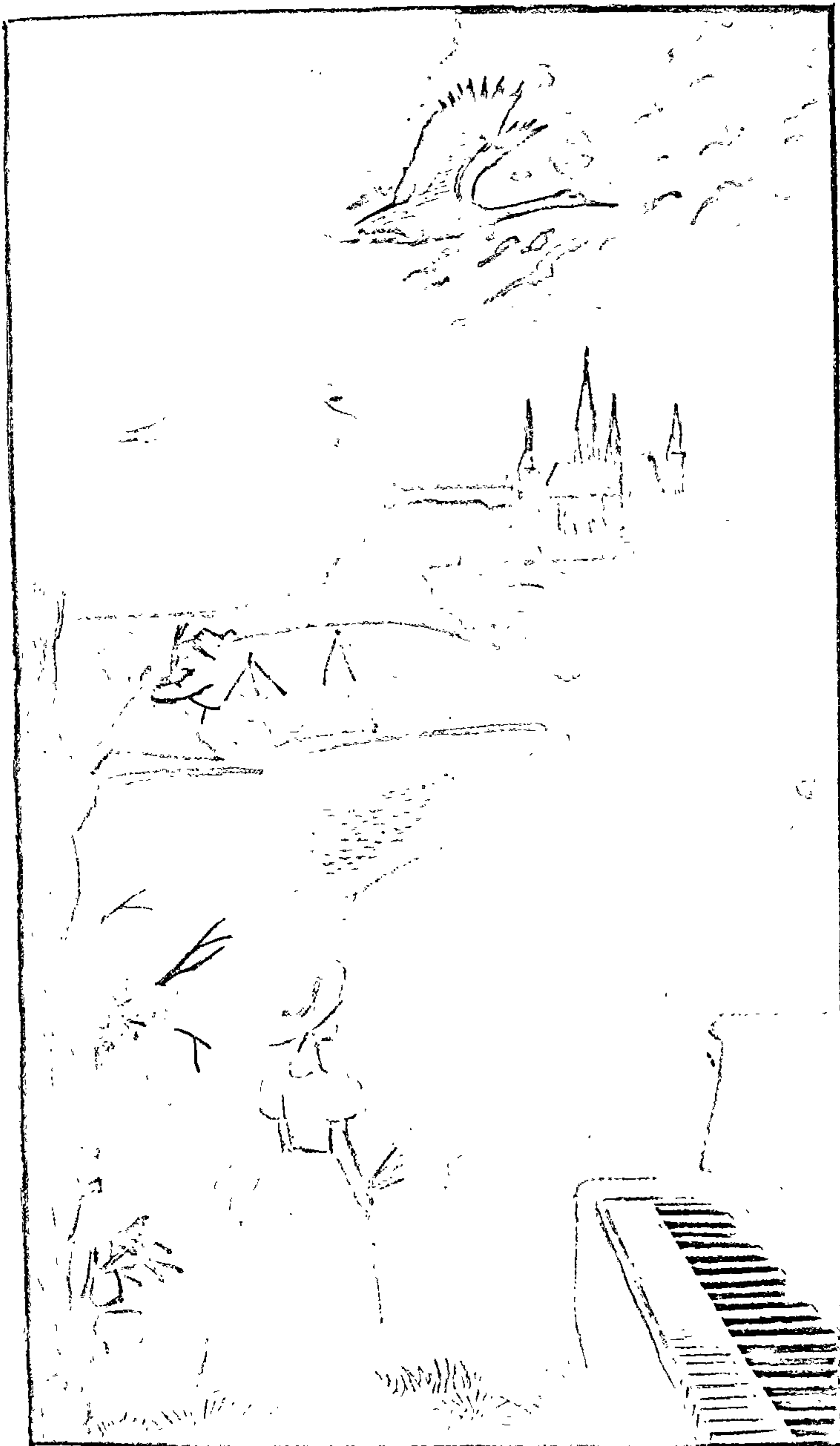
ШАНХАЙ

Як росхрыст барыкад
З юнацтва наплывае —
Барачны Нафтаград
Названы быў Шанхаем.

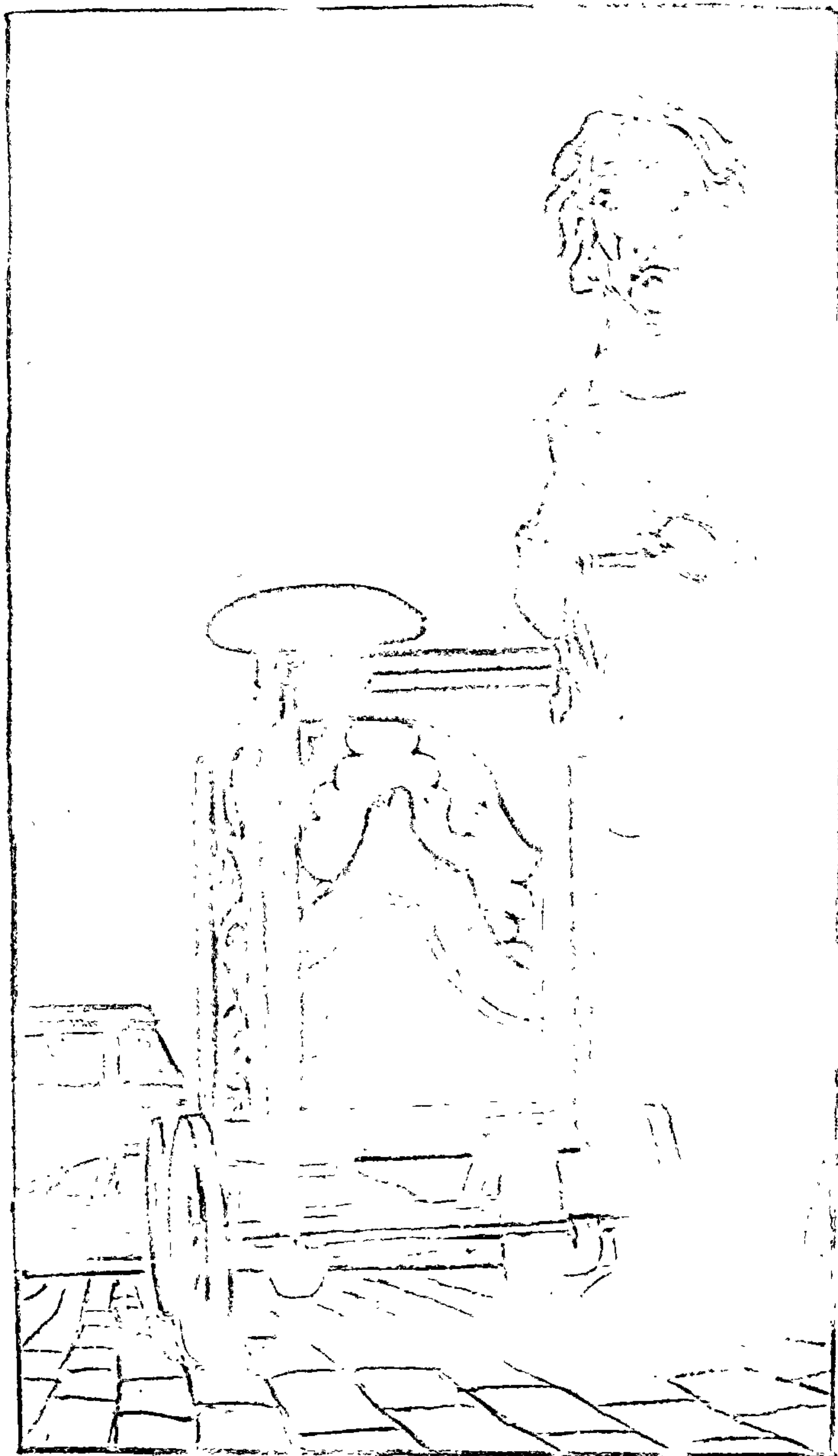
І сёння праз гады
Сцвярджаю,
Што дакладна
Далі імя тады
Будоўлі самаўладнай,—

Шанхай і ёсць Шанхай,
Не меней і не болей,
Гарласты, нібы грай
У схаладзелым полі.

Калі стаяць стажкі
Пад небам чыста-шчырым

Жэлязова Воля

Шарманшчык з-пад Дрэздэна

І тлустыя гракі
Наструньваюцца ў вырай.

Натоўп ракой плыве,
Дамы — нібыта соты —
Свідруюць з-пад павек
Штодзённыя турботы.

Вітаюць санцавей,
Прахожага вітаюць
І зычаць сто гасцей
Гасціннаму Шанхаю.

Каб ажывіць душу,
А стому —
Прэч дазвання,
Займаецца ушу
Ад самага світання.

Стары і малады
Старанна гнуцца долу,
Каб новыя гады
Прыносілі анёлы.

Па Хуанпу-рацэ
Катамаран люляе,
Бы сонца у руцэ
Лёс падае Кітаю.

І будзіць новы дзень
У клопатах будзённых,
Дзе залацень-прамень
Ускрыліць над Пусонам.

Пусон —
Такі ж Шанхай.
Ды толькі
Явы новай,—
Там,
За ракой,—
Кітай
Зіхціць зарой вясновай.

ПУШКІН У ШАНХАІ

Хоць сцежка лёсу злая і крутая,
Ашчодрыць зрэдку сонечным дзяньком,—
На Персікавай вуліцы Шанхая
Сустрэўся я з вялікім земляком.

Надзеі ранак на далонях гушкаў,
Плылі машыны, быццам на парад.
На выпачцы малой спыніўся Пушкін,—
Яна паўстала выпачкай добра.

Тут,
На ўзбярэжжы Ціхаакіянскім,
Стаяў ён, як належала багам.
Паэтаў профіль,
Профіль афрыканскі
Блакiт нябёс раскройваў напалам.

З акцэнтам аспірант спяваў:
«Я помню...»
Вярэдзіла стамлёную душу.
А побач, як лунаціка на поўню,
Старога пацягнула на ушу.

Прынесла кветкі закаханых пара,—
Паэту,
Нiбы госпаду,—
Паклон.
І сонца павяло вялізнай фарай
За ноч настылым ценям наўздагон.

І перакладчык наш зрабіў выснову:
— Так, Пушкін быў і ёсць,
Як сэнс вясны...

Дадаў:
— Тут Гарбачоў і Гарбачова
Праездам прамільгнулі...
Што ж яны?..

Увішна сціплы томік падханіў,
З дакорам прачытаў,

Каб не збівацца:
«Когда народы, распри позабыв,
В единую семью соединятся...»

Нарэшце ранак кволай хмаркай стаяў,
Усталяваўся уладарна дзень...

Гісторыя на месца ўсё расставіць,—
Хто сонцам будзе,
Хто сплыве,
Як цень!

БУРУНЯЦЦА ЖОЎТЫЯ ХВАЛІ ЯНЦЗЫ

Нібы ажыў шматколерны экран,
І дзіва-стужка сэрца працінае,—
Трохпалубны адплыў катамаран
Ад пірса калгатлівага Шанхая.

Па працавітай Хуанпу браў курс,
Бы па гандлёвай вуліцы галоўнай,
Наш карабель,—
На сто гадоў рэсурс,—
Дзе капітан у залатой шпакоўні.

Нясе афіцыянт зялёны чай,
Какосавымі стружкамі частуе...

Катамаран плыве за небакрай,
Катамаран за далягляд прастуе.

Расчырванеўся,
Разгудзеўся бар —
«Зялёныя» —
Заваяю завейнай,
І кідае «Напалеон» у жар,
Да спраў амурных
І размоў кялейных.

І вось чароўнай вазай цзюйбаонэнь,
Якая скарбы шчодрья збірае,
Па жоўтай плыні сцебацуў прамень,—
Я н ц з ы
Турысцкі цеплаход вітае.

Вялікая кітайская рака
Трымціць
Набраклай весняю галінай,
Яна,
Нібы магутная рука,
Багаты плён усёй нясе краіне.

ПАПЯРОВЫЯ ЗМЕІ НАД ПЛОШЧАЙ ЦЯНЬАНЬМЭНЬ

Лістота ў стылых парках бранзавее,
Хаваецца ў каўнер асенні дзень,
Але вясёлкай папяровай змеі
Плывуць,
Плывуць над плошчай Цяньаньмэнь.

Пагушкваюцца ў небе адмыслова,
Каб радасць з цёпрых сэрцаў выкрасаць.
На іх зірнуўшы, генерал-вайсковец
Не здольны ўжо усмешкі прыхаваць.

Дракона цягне хлапчання за нітку —
Драпезна усміхаецца дракон.
І вецер схамянуўся хваляй плиткай,
Заварушыўся у спляценні крон.

Дракон напяўся над пекінскай плошчай,
Вялізнай самай на планеце ўсёй,
І ледзьве чуцен далікатны пошчак
У схаладнелай цішыні над ёй.

Дзятва стаіла частае дыханне —
Тут столькі шырыні

І вышыні,
Што ёй лічыць да новага спаткання,
На гэтай плошчы,
Як да свята — дні.

І зноўку рукатворныя дзівосы
Наструняць вастравокія ў зеніт,
І будзе сонца залатыя кросны
Дарыць ім
І нябёс чысцінь-блакіт.

Падлетак падрасце ажно на лета,
Адчуе —
Божа крылы падарыў,
Адчуе —
Ён лунае над Сусветам,
І не стрымаць вятрам яго парыў!

КІПРСКАЯ ВЁСКА

Ні мора і ні людзі не паспелі
Як трэба адпачыць,
А ўжо з-за гор
Па дахах чарапічных промень стрэліў,
І грай птушыны абудзіў прастор.

Зацерусіў ішак правулкам вузкім,
І зайграў вясновы аксаміт,
І сонца,
Нібы шар більярдны ў лузу,
Няспешна пакацілася ў зеніт.

Мянташаць жвава бабы языкамі —
Пласцінкі пашчарбачанай матыў.
Працяла потам перастылы камень,
Абвялі перагрэлыя лісты.

Кот на умлелай прызбе пацягнуўся —
Напэўна, котку жвавую сасніў,

І конь на ўзлюбку голым схамянуўся —
Адолелі трудзягу авадні...

Тады у вёску на сваёй «Таёце»
Прымчаў ласкава-прытарны гандляр.
Прагаварыў,
Нібы каменне ў роце,
Пра экспартна-нябачаны тавар.

Старыя перазіркваліся мудра —
Маўляў, таварац тварам пакажы:
На каляровых кадрыках з-пад футра
Вылузваліся цыцкі,
Як глыжы.

Быў дзед вясковы з раніцы ў гуморы.
Да госця павярнуўся ён:
— Дзівак!..
Ты голы свой тавар вяртай у горад —
На баб мы надзівіліся затак!

ВУЛІЧНЫ РЭСТАРАН У ТЭЛЬ-АВІВЕ

Яўген Лейбовіч душанькай не крывіць, —
У бізнес пнецца колькі мае сіл.
У рэстаран звышсціплы ў Тэль-Авіве
Ён будучых партнёраў запрасіў.

Па вуліцы пагырквалі машыны,
Да столікаў каціўся пыл, як кот,
І гаспадар напяты, бы спружына,
Таропка выціраў работны пот.

Пра справу гаварыў Яўген начціва,
Наколькі сціплы статус дазваляў,
Накуль не надалі на куфлю піва,
Стол смакатой зямной не запалаў.

Часночны соус і смарагд салаты
Былі на гаспадарскі проты густ...
Пятра святога рыбіны лупата
Улегліся на выцвілы абрус.

Вылузваліся шашлыкi з жароўні,
Гандлярскія сакрэты паплылі,
Зноў куфлі мінскі эмігрант напоўніў —
Бадай няшчасны самы на зямлі.

Ён нейкай шышкай быў у Белпраекце,
Ды сверб пра карані адчуў свае,
І вось нікому не патрэбны ў свеце,
Нам пеністае піва падае.

Ішла гаворка спорная...
Гулліва
Заўважыў гаспадар дасціпна ўслых:
— Ізраіль —
Не для ўсіх людзей шчаслівы,
І нешчаслівы,
Пэўна ж,
Не для ўсіх!..

ХАЙФА

Працерабіўся дзень расточкам з мора,
Сутонне знікла ў прывідных гарах,
І вось,
Нібы свяшчэнная менора,
Над Хайфай заірзелася зара.

Дзень расхінуўся,
Быццам бы заслона
Тэатра
Пад вялікай назвай —
Дзень...
Шашэрацца, як вожыкі, газоны,
Пазначыўся на тратуары цень.

Вось клячай,
Што ўсё ж дайшла дадому,
На недамашніх — купленых — харчах,
Паром работны—
Сціплая «Палома»
Натужна-мякка клюнула ў прычал.

І знікла з твараў лёгкая пахмурнасць,
Слязінка слізганула з-пад павек:
— Як маецца у Полацку наш Шмуйлік?
— Як Дора Саламонаўна жыве?

Усмешкі,
Пацалункі
І абдымкі,
Напружана-нервовыя смяшкі,
Як спрытны дэмакрат на фотаздымку
Здымае з таннай акцыі вяршкі.

Грамадзянін становіцца алімам,
Становіцца на круг жыццёвы свой.
Цяпер ён хто?
Адценне пілігрыма
Ці зорнае знаменне над зямлёй?

Вядома,
Што свяцейшыя нябёсы
Ў канцы жыцця адказ вам змогуць даць,—
Ніхто не разгадаў сакрэты лёсу,
Хто ж можа лёс камусьці прадказаць?..

МЁРТВАЕ МОРА

Глядзяць Галаны у Сусвет з дакорам,
Як чалавек,
Калі зашмат гадоў...
Віруе гамана на Мёртвым моры,
Сёй-той у лёк шыбуе стрымгалоў.

І быццам корак —
Вон з вады, —
Бо вочы,
Нібы у рака на ілбе гараць.
Алім заўсёды на сабе ахвочы
Нязведанае смела паспытаць.

А выхаваны еўрапейскі дэндзі
Плыве,
Плыве,
Чытае «Дэйлі Ньюс»,
Варушачы нагамі ледзьве-ледзьве,
Пацягвае з бляшанкі лёгкі джус.

Вось пані выгінастаю змяёю
Прышла да мора.
Сумата стаяць...
І чорнай мёртваморскаю гразёю
Абляпвае сябе ад А
Да Я.

Бо тая гразь —
Адметная у свеце.
Заразу з цела зніме
Як рукой.
І хто жыве сягоння пры манеце,
Ляцяць ў Ізраіль век прадоўжыць свой.

Удалечы,
Нібыта снег Хермона,
Ляжыць на сонцы выцвілая соль.
І чалавек —
Сваіх хвароб прыгонны —
Прытушвае на час нясцерпны боль.

Бо тут даўно хваробы —
Не пасады —
Людзей зусім чужых змаглі здружыць...

І крэпасць старадаўняя «Масада»
Удалячынь
Задумліва
Глядзіць...

ЗА СВЕТ ТРЫВОЖУСЯ ДУШОЙ...

Смаркач мянташыць:
«Пятыя калоны»
Павымерлі і канулі ў нябыт.
Маўляў,
Навошта згадваць іх штодзённа,
Маўляў,
Маўчыць драпежны дынаміт.
Маўляў,
Фашызм даўно спісала старасць,
Сляды былыя параслі травой...

Адкуль жа толькі выбухі,
Пажары,
Як знак непрымірымасці сляпой?
Жывуць «калоны» ў саладжавых плётках,
У анекдотах смажаных жывуць,
Майстэрстве драць падкупленую глотку
І здрадніцкі пад грудзі садануць.

Я помню:
З тых «калонаў» гід,
Як гніда,
На наркае не пабрахаць не мог.
Твар пакрывіўся настальгічнай крыўдай.
Пра светлае маўчаў,
Змрачнеў, як смог.

Я почырк пазнаю,
Іх намаганні
Сумленнае дарэшты затаптаць,
Нікчэмнасць сваіх хіжых парыванняў
Вяршыняў духу гулка абвяшчаць.

Навязваць людзям халадок сумнення,
Сумнення верыць,
Працаваць,
Любіць...
Іх сушаць Рэвалюцыі імгненні,
Яны хацелі б Праўду задушыць.

Мне выпадала ворагаў пабачыць:
Тых,
Што паўзлі зялёнай саранчай,
І ўсё знішчалі,—
Не маглі іначай,—
І тых,
Што сёння ў хаўрусе з крывёй.

Варшаўскіх хіпі, ўзвінчаных ксяндзамі,
З бутэлькамі з-пад таных каньякоў.
У тых бутэльках —
Вогненная замець,—
Пякучы монстр кіёск умомант змеў.

І тых,
Што у Балонні,
Тых,
Што ў Рыме
Фугас хоць зараз могуць падпаліць,
І песня абарвецца ў чорным дыме,
І сэрца скаланецца,
Затрымціць.

І тых,
Што над барханамі Сахары
Крыві разліць гатовы акіян...
Заўсёды вельмі прагны да ахвяры
Патомны кат
Ці ботал-гарлапан.

І тых,
Што ад снягоў Каракарума
Па горных сцежках неслі боль і смерць,
Пазбаўленыя, як драпежнік, думак,
І толькі крыважэрныя,
Як звер.

Шыпенне чую гнюснае ў эфіры —
Патруціць душы,
Існасць абалгаць...
Касціста вораг горла цісне міру,—
Свой «ідэал» імкнецца ўсталяваць.

Не!
Зрада думаць:
«Пятыя калоны»
Закончылі ганебны поступ свой.
Іх водгулле мне чуецца і сёння,
Таму
За свет трывожуся душой.

VIII. ШЛЯХ НА ГАЛГОФУ

БЕЛЫЯ БЕРАГІ

Паэма-хроніка

П р а л о г

А над намі муры.
А над намі муры залатыя.
А пад намі — рака.
Быццам чыстая песня яна.
Гэта значыць, над намі —
Улюбёнка стагоддзяў — Сафія.

Гэта значыць, пад намі
Бяжыць і смяецца Дзвіна.

Бачыш?

Вунь, быццам пена, бялее пагорак.

Бачыш?

Гмахі нагадваюць стрэлы дзіцячых ракет.

Гэта — рупны завод,

Гэта — новы наш ранішні горад,

Дзе твой бацька быў першы рабочы

І першы рабочы паэт.

Не мастак я да казак —

Ты ведаеш гэта даўно.

Расказаць пра заморскія цуды

Наўрад ці мне ўдасца,

Мне б, як горад,

Узвесці паэму адно,

Дзе ўсё —

Нібы ў жыцці,

І дзе ўсё —

Як у казцы.

Я да кроплі апошняй

Улюбёны ў свой ранішні горад.

І няхай на праспектах

Лютуе і стогне зіма,

Бачу горад вясновым.

Са мной ён, як сябра, гаворыць,—

Усміхаецца шчасце маё рукатворнае

Ў сонечных светлых дамах.

Не шукаў я рамантыкі

У дзіўных краінах далёкіх —

Хоць карцела пабачыць

Крутыя дарогі зямлі.

Мара, пэўна б, збылася,

Ды ў родным краі сінявокім

Над Дзвіной будаваць нафтаволат

Аднагодкі мае пачалі.

Мы былі верхалазы,

Былі землякопы і цеслі.

Нам сухмень і мятлюгу,—
Усё давялося спазнаць.
І ў змаганні сяброўкай надзейнай
Была несмяротная песня,
Неадольная прага —
Горад мары сваёй збудаваць.

Я па звычцы старой
Кожны дзень свой, шчасліва пражыты,
Белым-белым каменьчыкам
У тэрмін заўжды адзначаў.
Сёння глянуў — Дзвіны берагі
Ў белым снезе нібыта.
Значыць, я недарэмна
Пакутваў, спяваў, працаваў!

Па начах
Доўга вокны гарэлі мае адзінока.
«Акадэмік» мянушку
Мне вясёлыя хлопцы далі.
Я над кнігамі чах,
Ну, а сэрца далёка-далёка
Мяне клікала ў шлях —
Сваё шчасце знайсці на зямлі.

Мы былі верхалазы, бетоншчыкі...
Так, мы жылі недарэмна.
Мы хацелі, каб кожнага мара збылася,—
Дзіва-горад устаў.
Хлопцы так і не ведалі,
Што па начах я паэму,
Дзе ўсё —
Нібы ў жыцці,
І дзе ўсё—
Як у казцы,
Складаў.

ЧАСТКА ПЕРШАЯ

ІНТЭГРАЛЫ НА ЦЭГЛЕ

1

Палатачны гарадок над пакручастай стромай Заходняй Дзвіны. У парусінавых буданах — і кантора будаўніцтва, і рэдакцыя шматтыражкі. З палаткі чутны галасы перагавораў па рацы: «Як справы па пляцоўцы?» І адказ: «Будаўніцтва, як і планавалася, пачата 7 чэрвеня 1958 года». «Дзякую!» — трашчыць рацыя. Насустрэч адзін аднаму выходзяць Каця Верас і Валерыя Вятрун.

Каця

(радасна)

Валерка!

Валерыя

Каця?.. Добры дзень, Кацюша!

(Імкнецца абняць дзяўчыну, але яна адхінаецца.)

Каця

Ну вось, ты і прыехаў. Малайцом!

Ці ж маладосць палухае дарога?..

Адразу павяду да Васіля.

Да Беражкова... У яго брыгада —

Адна сям'я... Ты прыжывешся тут.

Валерыя

(ціха)

А ты?.. А ты ці рада, што прыехаў?

Каця

Я проста дужа рада за цябе...

(пасля паўзы)

А ты не думай — Нафтабуд дазволіць

Табе рабіць,

Як мокрае гарыць.

Бо тут не школа, дзе Вятрун урок

Сам выбірай — пайшоў ці перадумаў...

Надумаў і з дзетдома збег Вятрун...

(Углядаецца ў вочы Валерыя.)

Аднекуль, можа, збег цяпер таксама?

Валерыя

(перамінаецца)

Я, Каценька, прыехаў, каб з табой...

Каб разам... Каця, ты не адказала,
Ці рада ты?

Каця

(быццам не пачуўшы яго)

Ты зразумееш тут,
Што значыць новы горад будаваць,
Завод узводзіць...
Ты — не сузіральнік,
А творца паўнапраўны усяго!
У брыгаду Беражкова папрашу,
Каб залічылі...

Валерый

Што ён, Бог які?

Каця

Ён больш чым Бог!
У баявой брыгадзе
Нарэшце чалавекам станеш ты.
Не будзеш... Ветруном...

Валерый

А што, не скажуць:

Па блату ўладкавала землячка?

Каця

Я ўсё-такі мясцовае начальства.
Зямляк прыехаў —
трэба спагадаць.

Валерый

(апусціўшы галаву)

Дзеля цябе прыехаў я, Кацюша...

Каця

Дзеля мяне?..
(бярэ яго за руку)
Пайшлі! Хадзем хутчэй!..

Каця і Валерый паспешліва выходзяць.

2

Над стромай пад разгалістай бярозай — хаціна Яніны Плаксы. Стара я
выходзіць на ганак, слухае гул матораў, углядаецца ўдалачынь.

Яніна

(хрысціцца)

А божухна, машыні такая процьма
Наехала, нібы з усёй зямлі...

Шкада, Даніла мой не дацягнуў
Да гэтых дзён... Так і памёр пры думцы:
«Той анжынер прыезджы — балбатун.
Бо ці ж цвярозы чалавек паверыць —
Ля нашай Слабады — нафтазавод?!
Гаворка гэта — смех адзін, дый толькі».
Цяпер Даніла вокам бы зірнуў
На горад белакрылы над Дзвіною,
На справы рук людскіх...

Недзе блізка прагула машына, спынілася.

В а с і л ь

(здаля)

Ці ёсць тут хто?

Я н і н а

Я тутачка!

В а с і л ь

(выходзіць)

А-а, цётка Яніна!

Я не адзін.

Са мной яшчэ — сябры.

На Нафтабуд прымчала папаўненне.

Выходзяць Валерый Вятрун і Віктар Машкоў.
Ставяць кайстры на ганак.

Ці не ўзялі б вы пакватараваць,
Бо з інтэрнатам цяжка.

Я н і н а

Добра, добра!..

В а с і л ь

Вось той цыбаты Віктарам завецца.

В і к т а р

Па прозвішчу Машкоў.

В а с і л ь

А той куртач —

В а л е р ы й

Я — Вятрун.

В а с і л ь

Дык, значыць, згода, цётка Яніна?

Я н і н а

Накуль дамок Яніны Плаксы ёсць,

Вядзі сюды усю сваю брыгаду...

Я зараз сырадою прынясу.

В а с і л ь

Няварта, можа?

Я н і н а

Я, як стой, сыночкі.

(Выходзіць.)

В а л е р ы й

Якая прыгажосць!..

Эдэм сапраўдны!..

В і к т а р

(з'едліва)

Рубель на цягнічок — і прама ў рай!

Цікава, што праз тыдзень заспяваеш?..

Эдэ-э-эм!..

В а с і л ь

(абрывае)

З паўабарота годзе вам

Заводзіцца.

В і к т а р

Мы ж любячы...

Ад сэрца.

Недзе ўдалечыні варухнуўся гром.

В а л е р ы й

(спявае)

Дожджык, дожджык, секані,

Я паеду на кані...

В а с і л ь

Метэарыт табе на язычок.

Не звездаў паху поту...

В і к т а р

(перадражнівае)

Дожджык, дожджык...

Ды Ветруну здалося, што вось-вось

Прытэпае на Нафтабуд матуля.

«Валерачка, — прамовіць, — мой сыноч.

Змарнеў, схуднеў... Ды што яны з табой

Зрабілі, бессардэчныя?!»

В а л е р ы й

(рэзка)

Даволі!..

Дзетдомаўскі я...

В і к т а р

(вінавата)

Ты, стары, прабач...

Не ведалі ж... Ты мне прабач, Валерка.

Я н і н а

(вяртаецца з гарлачом малака)

А вось і я, сыночкі.

В а с і л ь

Вы дарма...

Я н і н а

Папіце на здароўе сырадою!

Пакуль мая Лысуха — любата,

Каб не сурочыць — поўная даёнка.

Сілкуюцца... Прымервацца дарма,

Васіль, старэйшы ты — частуйся першы.

В а с і л ь

(бярэ гарлач, п'е)

Цудоўны сырадой... Давай, Валер.

Саромецца даволі.

В а л е р ы й

(п'е малако)

Вельмі смачна!

(Перадае гарлач Віктару.)

В і к т а р

(п'е)

Не сырадой, а сонечны нектар.

Я н і н а

Няхай ідзе у сілу вам, сыночкі.

В а с і л ь

(пачуў, што за хатай спынілася машына)

Прыехалі за намі. Нам пара.

Г о л а с

Ну, годзе, беражкоўцы, загараць!

Хутчэй выходзьце! Нас бетон чакае.

В а с і л ь

Іду.

В і к т а р

Ідзём.

В а л е р ы й

Сняшаемся.

В а с і л ь

Ляцім!..

Хлопцы выходзяць, пакінуўшы на ганку кайстры.

Утульны інтэрнацкі пакой. Прытуліўшыся адна да адной, сядзяць **К а ц я**
В е р а с і я сяброўка **М а р ы н а** **С у п р у н**.
 Ціха спяваюць.

Ой, рэчанька, рэчанька,—
 Заспявала дзеванька.
 Ай, люлі, люлі, люлі,
 Заспявала дзеванька.

А таму, што малада,
 Вішняй расцвіла ў садах,
 Ай, люлі, люлі, люлі,
 Вішняй расцвіла ў садах.

А таму, што ўсюды май,—
 Адказаў ёй рэхам гай.
 Ай, люлі, люлі, люлі,
 Адказаў ёй рэхам гай.

А таму, што вочы сіні,
 Пакахаў яе хлапчына.
 Ай, люлі, люлі, люлі,
 Пакахаў яе хлапчына...

К а ц я

(уздыхае)

Марынка... Эх, Марыначка... Дзяўчаты
 На танцы падаліся... Мы ж з табой
 Адседжваемся тут.

М а р ы н а

Сама ж прасіла,

Каб не сустрэцца часам з Ветруном.

К а ц я

Сказаць я не асмелюся, што хлопец
 Другі мне падабаецца.

М а р ы н а

Скажы.

Навошта чалавеку спадзявацца?

Навошта нудзіць хлонцаву душу?

К а ц я

Марынка, зразумей, дзеля мяне
 Валерый прыімчаўся на будоўлю.

Скажы яму ўсю праўду, і, мабыць,
Сарвецца з месца, кінецца на свеце.
Гарачая у хлопца галава.
Надзея на брыгаду Беражкова.
Здружыліся, нібы адна сям'я.
Як стане цяжка, падтрымаюць тут жа,
Ніколі ў крыўду сябра не дадуць.
У іх такі закон.

М а р ы н а

Закон — законам,
Але ў жыцці і выключэнні ёсць.
А твой Вятрун заўпарціцца, і хлопцы
З ім, наравістым, рады не дадуць.
Але ж і сітуацыя... Нібы.
Сам брыгадзёр дарогу пераходзіць
Валерыю твайму.

К а ц я

Які ён мой!

М а р ы н а

Валерка слаўны хлопец.

К а ц я

Так, някепскі,
Але бліжэй да сэрца Беражкоў.
Прыгожы, працавіты і сумленны —
З ім я гатова хоць на край зямлі!

4

Будаўнічая пляцоўка. Аднатонна гудуць вібратары, рыпяць вежавыя
краны. Зрэдку чуюцца каманды: «Майна!», «Віра!».

В а с і л ь Б е р а ж к о ў спускаецца з рыштаванняў. Да яго падыходзіць
С ы м о н К а ў т ы г а.

С ы м о н

Таварыш Беражкоў!

В а с і л ь

А-а, ты, Каўтыга!

Што робіш на пляцоўцы ў гэты час?

Не спіцца ветэрану?

С ы м о н

Годзе, годзе!

Які я ветэран. З табою мы

Прыехалі сюды амаль што разам
І ставілі палатку разам тут,
Закладвалі падмурак самы першы...
Ты выклік на спаборніцтва прымай!
(*Перамінаецца.*)

Памераемся сіламі у працы.

В а с і л ь
Спаборніцтва?

С ы м о н

Ага.

В а с і л ь
З брыгадай я
Параіцца павінен.

С ы м о н

Што брыгада.

Ты галава. Табе і вырашаць.

В а с і л ь

Узважыць і прадумаць неабходна
Усё як след.

С ы м о н

Тваім сябрам прасцей.

Ім што губляць. Часовыя яны.

Дыпломы у кішэні — і цю-цю,

Бывай, бывай, ударная будоўля,—

Заводскі цэх гаспадароў прымай!..

Ну як?

В а с і л ь

Сказаў, брыгадай абмяркуем,
Узважым «за» і «супраць».

С ы м о н

А шкада,

Што не прывык рашаць ты самастойна
І дробязі.

В а с і л ь

Спаборніцтва, Сымон,

Не дробязі... Працуем мы сумленна —
Не за рубель.

І людзі вырашаць,

Павінны з кім спаборнічаць, змагацца.

С ы м о н

Шкада, шкада. Ат, ледзьве не забыў.
Вось, паднішы.

В а с і л ь

Што гэта за пацеркі?

Сымон

Бетон. Вы ж залівалі «башмакі»
На галаўной учора устаноўцы.
Дайшло?

Васіль

Даходзіць.

Сымон

Вось і падпішы.

Тут роўна трыццаць тры кубы бетону.

Васіль

(дастае з кішэні запісную кніжку, гартае)
Ты не спяшайся. Дай удакладню...

Сымон

Навошта ўдакладняць? Усё тут ясна.
Я адзінаццаць ЗІЛаў пасылаў.
Па тры кубы. І ўся навука.

Васіль

(рэзка)

Хопіць!

Не адзінаццаць ЗІЛаў — толькі шэсць.

Сымон

А ты пішы! Не буду вінаваты.
Ў даўгу не застануся.

Васіль

Замаўчы!

Наконт прыпісак я заўжды жалезны.

Сымон

Закінеш — знойдзеш. Падпішы хутчэй!

Васіль

Хутчэй на тваім твары распісацца?

Сымон

Палохаеш?

Васіль

Не, праўду гавару.

Сымон

Паскарджуся, і кропка.

Васіль

Хоць Хрыстосу!..

Сымон

Усюды мне навераць.

Васіль

Прэч з вачэй!

Сымон

Збіраешся надрэзаць план?

Васіль
(дае аплявуху) . . . . . Вось, шкурнік,
 Табе адна машына!
 Даць яшчэ?

Сымон
(уцякае)
 Ты хуліган!

Васіль
 Чакай, чакай, Сымоне,
 Гаворку пра спаборніцтва плясці
 Ты быў ахвочы. Вынікі падводзім!

Сымон
 Адумайся, бо людзі не дазваляць
 Табе, малойчык, рукі распускаць.

Васіль
 Ах ты, слімак!

Сымон
 І сам жа не святы.
 Брак нарабіў — бетон на дошкі выліў.
 Я ўсё раскрыю.
(Знікае.)

Васіль
 Ты бяжы, бяжы!
 Заводзіць пра спаборніцтва гаворку,
 А сам...

Каця
(выходзіць)
 Васіль!

Васіль
 Кацюша?!

Каця
 Нейчы цень
 Усхваляваў цябе, і не на жарты.

Васіль
 Салодкую дыскусію правёў
 З Каўтыгам.

Каця
 А навошта столькі нерваў?

Васіль
 Мне ліпавыя рэйсы падаваў
 На подпіс. Бач, «не высахне за мною».

Каця
 Даўно пячысты на руку Сымон.

Васіль

Табе адкуль вядома?

Каця

Ды Марына

Усё мне расказала пра яго.

Яны з Каўтыгам гэтым землякі.

Ліпучыя занадта ў мальчика пальцы,

Ды па зубах ніхто не адхадзіў.

Васіль

Не. Адхадзілі.

Каця

Ці не ты?

Васіль

Я, Каця.

Каця

Ну вось, і зноў ты кашу заварыў.

Васіль

Вядома, па галоўцы не пагладзяць.

Каця

Аргвывадаў чакай.

Васіль

Перажыву,

Бо ў мяне ёсць ты...

Каця

Васіль, Васіль мой.

Ці ж гэтак усё проста у жыцці?

Кахаемся з табою мы, а людзі,

Ці ўсе яны шчаслівыя?

Васіль

Ты што?

Не верыш?

Каця

Веру.

Васіль

Што ж тады?

Каця

Валерка.

Васіль

З яго напраўду выйдзе будаўнік.

Сур'ёзны будаўнік.

Ды толькі ён

Ваўком апошнім часам назірае

У бок мой.

Каця

Ён прыехаў з-за мяне.

Васіль

Цябе?.. Цябе?!. Ніяк не разумею.

Каця

Васіль, ты ўсё павінен зразумець.
Валерый, ён ні ў чым не вінаваты.
Дзетдомаўскі... І ў свеце у яго
Няма нікога. Ты, Васіль, павінен
Яму дапамагчы... І зразумець...

Васіль

(рэзка)

Умоў цяплічных я ствараць не буду,
Хаця Вятрун і падапечны твой.

Каця

Васіль.

Васіль

Не будзем больш. Не будзем, Каця.
Без чулых слоў пагана на душы.

5

Прыцемнены пакой. Валерый Вятрун і Віктар Машкоў
спяць. Раптам Віктар устае з ложка, запальвае святло, нахіляецца над
Валерыем.

Віктар

(ціха)

Валерка, падымайся! Брыгадзіру
Пра той «башмак» бы варта расказаць.
Так вось і так. Ці ж ведалі, што «плёхне»
Шафёр бетон на дошкі. Уставай!..
Што «запаролі» мы «башмак», даруйце.
Мы выправіць гатовы гэты брак.
Валерка!

Валерый

Ну-у...

Віктар

Валерка, падымайся!

Валерый

Ну, што табе?

Віктар

Забывся пра «башмак»?

Удвух напавім.

Валерый

Га-а?

Віктар

Цішэй, збірайся!

Бо заўтра будзе позна. Стане ўсім
Вядома — беражкоўцы «запаролі».
А гэта ж мы...

Валерый

Не мыкай, як цяля!

Віктар

Далі ж мы слова.

Валерый

Мне пляваць на слова!

На гонар наш і планы — напляваць!

Віктар

Валерка!

Валерый

Напляваць!

Чуюцца паспешлівыя крокі. У пакой уваходзіць Васіль.

Васіль

Чаму не спіцца?

Віктар

Пагутарылі проста.

Васіль

А пляваць

На гонар наш, на планы хто збіраўся?
Ды што ўгаворваць!..
Цёмную яму!

Валерый

За што такая злосць?

Васіль

Яшчэ пытае!

Валерый

Я... не... заўважыў...дошак...

Васіль

Хлусіш ты!

Заўважыў, толькі думаў сыдзе неяк.
Ды, бачыш, не сышло.

Валерый

Я не хацеў!

Васіль

Чаму ж маўчаў? Адразу не прызнаўся?

В а л е р ы й
Баяўся, будзе выгадна табе
Пазбавіцца ад Ветруна.

В а с і л ь
Э-эх, нюня!
Пазбавіцца...

В а л е р ы й
Ты помсціш, брыгадзір!..
За Кацю помсціш... Проста выжыць хочаш
Мяне з брыгады. Дык я сам пайду.

В а с і л ь
Ты глупства мелеш.

В і к т а р
Глупства.

В а л е р ы й
Я знікаю...

(Выходзіць.)

В і к т а р
Мо збегаць і вярнуць яго, Васіль?

В а с і л ь
Сам вернецца, як галава астыне.

Настойлівы стук у акно. Васіль і Віктар прыслухоўваюцца.

В і к т а р
Хто б гэта мог?

В а с і л ь
Ты паглядзі.

В і к т а р
Прараб!

В а с і л ь
Што ж, адчыняй!

В і к т а р
Заходзьце, калі ласка!

А с т р э й к а
Не спіце?.. Дагуляліся, сынкі?

В а с і л ь
Што здарылася, можна растлумачыць?

А с т р э й к а
Гы-ы...Ён яшчэ пытаецца?.. Сымон!
Кулачны бой твой!

В а с і л ь
Ён жа прахадзімец!

А с т р э й к а
Так, прайдзісвет і н'яніца... Але
Не след перавыхоўваць кулакамі.

В а с і л ь

Ды я...

А с т р э й к а

(перадражнівае)

Ды я... Гаворкі тут няма.

От, нарабіў.

В а с і л ь

Не цалавацца ж з гадам.

А с т р э й к а

Рукам бы волі не даваў... Баец!

Хто даў такое права?.. Выхавацель!..

З брыгадай вашай гора мне стае...

(пасля паўзы)

Чаму не спіце?..

В і к т а р

Думаем пра заўтра.

А с т р э й к а

(строга)

Спаць неадкладна!.. Раніцай калом

Вас не падымеш.

(Васілю)

А з табой размову

Яшчэ працягнем, мілы чалавек.

Выходзіць.

В а с і л ь

Вясёленькая ночка нам прыпала.

Збірайся на заводскую хутчэй!

Да дня мы пераробім.

В і к т а р

Я гатовы!

Хадзем!

В а с і л ь

І крыва ж усміхнуўся лёс!

Сябры выходзяць у цемру ночы.

6

Ноч. Пакой Сымона Каўтыгі і яго дружбака Аляксея — «мазіста». На добрым падпідку яны сядзяць за сталом. Аляксей бярэ гітару, трэнькае па струнах.

А л я к с е й

(спявае)

Ой, п'яны я, п'яны,
Гарэлкі напіўся,
Вараному коніку
На грыўку зваліўся:

— Ой, коню мой, коню,
Конь мой вараненькі,
Парай мне, коню,
Бо я маладзенькі.

— Што я буду раіць,
Ты сам тое знаеш.
Не любі чужых жонак,
Бо ты сваю маеш.

А чужая жонка,
Як асіна горка.
Твая ж маладзенька,
Як мёд саладзенька.

— З сваёй пасваруся —
Розуму набуду.
А з чужой сайдуся,
Дык усё забуду.

Сымон

Ты, Лёшка, граеш здрава. Артыст!

Аляксей

Стараюся, стараюся, Симоне.

Чаго не зробіш дзеля брыгадзіра,
Як ты, такога.

Сымон

Дружа, дарагі.

Люблю цябе я, Лёшка, як сябе.

(падымае чарку)

На разе!

Чокаюцца. Стук у дзверы.

Аляксей

(злосна)

Непавага да рабочых.

І ляснуць не даюць...

Сымон

Заходзь, заходзь!

Валерый

(уваходзіць, перамінаецца)

Мне можна?.. Добры вечар!

Сымон

Добры вечар!

Каго мы бачым, Лёшка! Паглядзі!

Парламенцёр ад Ваські Беражкова!

Аляксей

(з'едліва)

Мірыцца «акадэмік» захацеў?

Сымон

Заўсёды ў свеце праўда пераможа.

Аляксей

Мірыцца захацеў?

Валерый

Я назаўжды

Пакінуў беражкоўскую брыгаду.

Сымон

Пакінуў?

Аляксей

Як?

Валерый

Пакінуў назаўжды.

Аляксей

Табе так і паверылі.

Сымон

Жартуеш?..

Аляксей

А заўтра пяты Васілю лізаць

Уранку падасіся.

Валерый

Не падамся.

Аляксей

Рассыпаліся мы перад табой.

Сымон

(Аляксею)

Ты, цыц! Напоўні чарку чалавеку.

(Валерыю)

А да мяне ў брыгаду ты б пайшоў?

Валерый

Пайду...

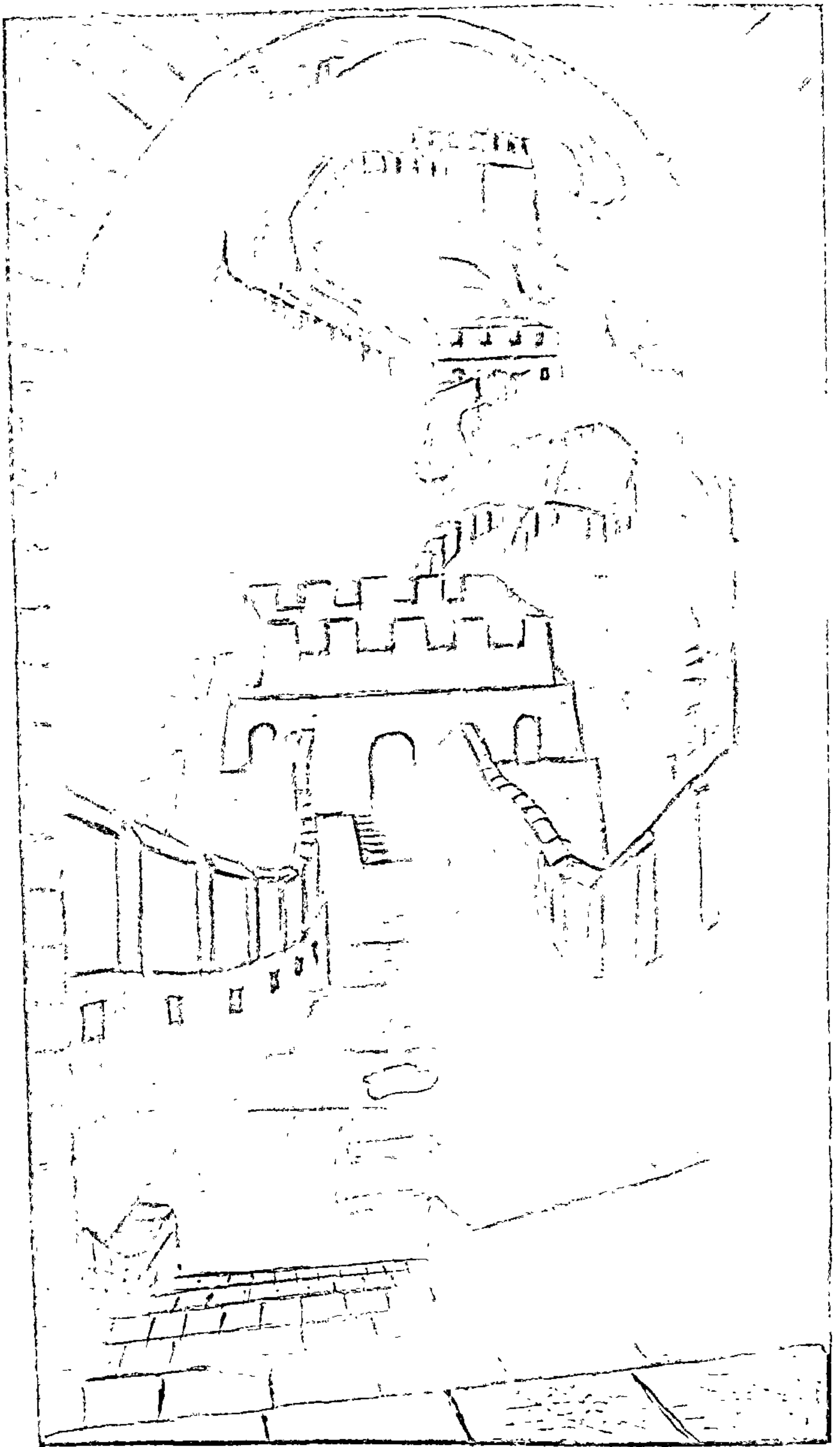
Сымон

Це прагадасш?

Сфинкс у Гізе

Вялікая кітайская сцяна

А л я к с е й

Не пралічыш?

В а л е р ы й

Якая мне выгода тут... Абы...

Няма другога выйсця...

С ы м о н

Тут і кропка.

Тады займай вось ложка ля сцяны.

І жыць, і працаваць мы будзем разам.

А л я к с е й

(Валерыю)

А за прытулак дзякуй.

С ы м о н

(Аляксею)

Замаўчы!

В а л е р ы й

Спагада грэе.

С ы м о н

Ды пра што гамонка...

А л я к с е й

А дзякуй мне?

С ы м о н

(Аляксею)

Заткніся, замаўчы!

А л я к с е й

(спявае)

Ой, п'яны я, п'яны,

Гарэлкі напіўся...

Сымон і Валерый чокаюцца, п'юць.

7

Будаўнічая пляцоўка. Звон рэйкі — сігнал абедзеннага перапынку.

З рыштаванняў спускаюцца В а с і л ь, В і к т а р, К а ц я.

В а с і л ь

Абедзенны ў правы свае ўступае.

Студэнцікі, ў сталоўку!.. І жвавей!..

А то пакуль датэпаеце, лёдам

Прыхопіць боршч. Пагрэйцеся ядой!

В і к т а р

Я за абедам папацець не супраць.

(Васілю)

Ты застаешся?

Васіль

Справы, Віктар.

Віктар

Так...

А можа, ўсё ж чаргу мы патрымаем?
Падзякуеш.

Васіль

Я застануся. Не.

Каця

І мне пярэчыш?

Васіль

Ты даруй, Кацюша...

Мне сапраўды...

Каця

Тады давай, дзярзай!

Васіль

Што ж, буду...

Каця выходзіць. Васіль разгортвае чарцяжы.
Т-так... Здаецца, усё дакладна.
Паяўляецца Астрэйка.

Астрэйка

Не ведаў... Цэгла ў ролі канцпрылад
Яшчэ адну саслужыць людзям службу!
На цэгле інтэгралы!..

Васіль

(падымае галаву)
А-а, прараб...

Астрэйка

Чаго не папрыдумвае студэнцтва.

Васіль

Ды вось, прараб, экзамены у нас,
А розных спраў і шуфлем не раскінеш.
Даводзіцца і дзень і ноч карпець
Над кніжкамі і чарцяжамі.

Астрэйка

Трэба!..

О-о, каб я меў паэтаву душу!
Паэму пра брыгаду напісаў бы.
Пра інтэгралы на цаглянах... А-а?..
Жыццё ідзе наперад... Чуеш, чуеш?
Завод бетонны голас падае.

Васіль

(задумліва)

Пайшоў завод бетонны?

Астрэйка

Што так сумна?

Васіль

Бо нам пакуль даводзіцца сядзець

На другарадных цэхах.

Віктар

(горача)

Ты, ці што мы?

Каця

(уваходзіць)

Не давяраюць нам.

Васіль

Мы горш за іншых?

Астрэйка

От, адвокаты.

Віктар

Ты мы сапраўды?

Астрэйка

А ў тыле пакідаюць лайдакоў?..

Ці палахліўцаў?

Віктар

Не.

Астрэйка

Кажы, даказвай.

Каця

Нас на перадаваю час даўно.

Астрэйка

Перадаваю?

Васіль

Так.

Каця

Хутчэй пашліце!

Астрэйка

Усё сказалі?

Васіль

Усё.

Віктар

І да канца.

Астрэйка

Я зараз і прыйшоў, каб папярэдзіць,

Што з заўтрашняга дня...

В а с і л ь

Ура!.. Ура-а-а!..

В і к т а р

Няхай жыве Астрэйка!

К а ц я

Самы мудры!

В а с і л ь

І самы дабрадзеіны!.. Наш прараб...

8

Зноў пакой Сымона і Аляксея. На сцяпе аднатонна цікаюць ходзікі. Сымон, як заўсёды на падпітку, сядзіць за сталом. Перад ім — пляшка гарэлкі. На ложку В а л е р ы й пералічвае грошы.

В а л е р ы й

Чым не аванс?.. Аванс, кажу, салідны.

С ы м о н

Пра што ты?

В а л е р ы й

Што аванс як мае быць.

Раней я і не бачыў столькі грошай.

С ы м о н

Га-а!.. У меня, браток, заўсёды так.

В а л е р ы й

Мне б гарнітур прыгожы, чаравікі.

Пакуль капейка ёсць...

С ы м о н

Не гарнітур

Сапраўднага ўпрыгожвае мужчыну,

Не чаравікі... Лепшым каньячком

Каб патыхаў.

В а л е р ы й

Я ехаў не па гэта.

Сапраўдным чалавекам ехаў стаць.

С ы м о н

Высокіх слоў і я насыплю кошык.

Табе вось гэта трэба.

(Працягвае бутэльку.)

Палівай!

В а л е р ы й

Не хочацца мне болей. Можна, хопіць?

Сымон
Не паважаеш?.. Ды з такім бугром
Нідзе не прападзеш.

Валерый

Вы вельмі добры.

Сымон

(з'едліва)

Не хочацца... Яшчэ ў маім жыцці
Выпадку не было, каб стограмовік
Не мелася жадання прапусціць.

Валерый

Зусім абрыдла гэтая атрута.

Сымон

Валерка, кінь!

Валерый

Сур'ёзна я кажу.

Сымон

А я ж табе... Нібыта бацька родны...
Ўзяў у брыгаду?

Валерый

Дзякуй!

Сымон

І ў пакой...

Валерый

Вам дзякуй, што ўзялі.

Сымон

Ну, а заробкі

Вышэйшыя у трэсце хто зрабіў?..

Валерый

Вы ўсё!.. Усё вы!..

Сымон

Ды ты б у Беражкова
Мазгі сушыў. І тры рублі за дзень
Заробку б меў... А тут аванс — заўважыў?
З цябе і... чалавека... я... зраблю...
Г-героя... п-працы...
(Засынае.)

Валерый

Але ж як душна тут!
Як брыдка тут! І не стае сяброў!..

Адчыняе фортку. У пакой урываецца шум горада.

Гарадская вуліца. На аўтобусным прыпынку стаіць Марына Супрун. Паяўляецца Валерый Вятрун.

Валерый

(узрадавана)

Як добра, што сустрэў цябе, Марынка!
Што здарылася ў вас? Я не магу
Знайсці Кацюшу ўжо каторы тыдзень.

Марына

Табе не трэба больш яе шукаць.
Яна кахае...

Валерый

Беражкова?

Марына

Праўда...

А ты скажы, Валерый, як жывеш?
Як твае справы?

Валерый

Ды табе вядома.

З брыгады хлопцы выперлі мяне.

Марына

Ты хлусіш!.. Ты пайшоў сваёю воляй.
Падаўся да хапуг. Ты — дэзерцір!..
Ды ведаеш, Сымон твой з Аляксеем
У вёсцы штосьці ўпотай прадаюць?

Валерый

Адвозяць? Прадаюць? Ты што гаворыш?

Марына

Прыгледзься пільна ты да іх, Валер.
А лепш табе б вярнуцца у брыгаду
Да Беражкова.

Валерый

Ведаю. Я сам,

Сам ведаю...

Марына

Я ўсё хачу як лепей.
Падумай. Цябе прыме Беражкоў..
Дарэчы, вунь ён... У праблемах вечна.

Васіль

Валерый, прывітанне!

Валерый

Мой поклон!

В а с і л ь

Не бачыліся з месяцц...

М а р ы н а

Я пабегла.

В а л е р ы й

Прызнайся, згаварыліся з Марынай
Мяне сустрэць?

В а с і л ь

Цябе шукаў я сам.

Ты некуды зусім прапаў, Валер...

В а л е р ы й

Цябе таксама ладна я не бачыў.

В а с і л ь

З работы прама — у дружыну, ў штаб.

Завёўся злодзей хітры, як лісіца.

Штоночы прападае рухавік.

Злавіць бы нам...

В а л е р ы й

Міліцыя навошта?

Яна хай ловіць...

В а с і л ь

Нашае ж дабро.

Маё, тваё...

В а л е р ы й

Няпраўда!.. Нічыё ўсё.

В а с і л ь

Відаць, Каўтыга лічыць так заўжды.

В а л е р ы й

Каўтыгу кінь!..

Сам чысценькі, анёлак?

В а с і л ь

Дарэмна ты, Валерый.

В а л е р ы й

Хопіць вам...

В а с і л ь

Не соладка табе,

што краем ходзіш.

В а л е р ы й

Давай не будзем...

В а с і л ь

Будзем!.. Будзем!.. Вось...

Вяртайся ж у брыгаду. Мы ж хацелі

Вучыцца, працаваць адной сям'ёй.

Валерый
Няпроста гэта.
Васіль

Толькі дужа трэба!
А хлопцы зразумеюць. Ты павер...
Не вернешся —
мне дараваць не змогуць.

Валерый
Чаму табе спатрэбіўся Вятрун?

Васіль
Чаму?

Валерый
Але.

Васіль
Каб стаў ты чалавекам,
Каб ты сапраўдным стаў працаўніком!..
Ты гэта зможаш.

Валерый
Я?..

Васіль
Да нас вяртайся.

І зараз...
Валерый
Н-не магу.

Васіль
Чаму?

Валерый
Таму...
Рахункі я яшчэ павінен звесці
З Каўтыгам. І сягоння... Выбачай...

Васіль
Ты пазычаў?

Валерый
Не буду больш тлумачыць.
Ты неўзабаве зразумееш сам.
А потым з'еду я адсюль.

Васіль
Дарэмна...
І Каця не дазволіць.

Валерый
Каця?

Васіль
Так.

Валерый
Прабач... Я пабягу... Мяне чакаюць...
Я не такі паганы чалавек,
Як думаюць усе...

Васіль
Да нас вяртайся.

Валерый
Пакуль што не магу. Бывай, Васіль!
Валерый знікае. Выходзіць Каця.

Каця
Васіль?.. А дзе Валерый?.. Мне Марына
Сказала: засталіся вы удвух.

Васіль
Што здарылася, Каця?

Каця
Дзе Валерый?

Васіль
Пайшоў рахункі зводзіць.

Каця
Да каго?

Васіль
Не ведаю дакладна. Ён спяшаўся...
Узбуджаны быў...

Каця
Ён пайшоў адзін?

Васіль
Адзін... Скажы, што здарылася, Каця?
Скажы хутчэй?

Каця
(з трывогай)
Яго заб'е Сымон,
Калі мы не паспеем.

Васіль
(цвёрда)
Мы паспеем!
Хутчэй, Кацюша любая, бяжым!

10

Знаёмы пакой Сымона Каўтыгі і Аляксея. Каля ложка, прыкрыты коўдрай, наблісквае рухавік зварачнага аграгата. Сымон сядзіць моўчкі, уставіўшыся ў адну кропку. Аляксей ходзіць з кутка ў куток, спявае.

А л я к с е й

Ой, п'яны я, п'яны,

Гарэлкі напіўся...

(Сымону)

А здрава рухавічку мы ногі

Прыставілі. Парадуйся, Сымон!

Работа, як у цырку,— шыта-крыта...

С ы м о н

Святкуеш рана.

А л я к с е й

Будзе ўсё — ціп-топ!..

У той жа раз як трэба абышлося.

Дык і цяпер...

С ы м о н

Цяпер другое, брат.

А л я к с е й

Чаму ж другое?

С ы м о н

Думаю — усіх, Лёшка,

Што зварачны не робіць апарат,

Напэўна, насцярожыла?

А л я к с е й

Нічога...

С ы м о н

Хто трэба ўжо задумаўся як след

Над тым, каму ж так рухавік патрэбны?

Бялілы, скажам... Шыфер... Нейкі цвік

Будаўнікам-аматарам у Шніткі.

А рухавік?

Патрэбны, як святло,

Відаць, шафёрам? Логіка?

А л я к с е й

Здаецца.

С ы м о н

Калі здаецца — хрысцяцца... А ты?..

А л я к с е й

Дрыжу, нібыта заяц-лістападнік.

С ы м о н

Дрыжыш?

А л я к с е й

Дрыжу.

С ы м о н

Дрыжы сабе, дрыжы...

Мне боязна таксама.

А л я к с е й

Нашы сцэжкі

Не разгадае нават Шэрлак Холмс.

С ы м о н

Каб чутае ды богу ў вушы.

А л я к с е й

Змоўкні!

В а л е р ы й

(уваходзіць)

Вы дома?

С ы м о н

Як цудоўна, што прыйшоў!

В а л е р ы й

Чаму маўчыце, быццам на хаўтурах?

Якія непрыемнасці?

С ы м о н

Ды... м-мы...

В а л е р ы й

Здагадваюся: Лёшка на машыне

Пад «мухай» быў...

А л я к с е й

Разумны ты, аднак.

В а л е р ы й

Міліцыя яго і прыхапіла.

С ы м о н

Разумны ты на радасць нам усім.

Паесці хочаш?

В а л е р ы й

Так сабе.

А л я к с е й

Не грэбуй!

І вось кульні «спецвырабу».

В а л е р ы й

Ды не.

С ы м о н

Даставіў Лёха са Старых Дарожак

Кілбаскі, свежанінкі і пітва.

В а л е р ы й

Як трапіў аж туды?

С ы м о н

Табе ці трэба

Такое ведаць?

А л я к с е й

Мала нас куды

Ў камандзіроўкі пасылаюць часта...
Ударная будоўля-я-я!..

В а л е р ы й

Так.

С ы м о н

Ты што?

В а л е р ы й

Ударная будоўля?

С ы м о н

Гэтак, гэтак.

А л ь к с е й

Табе ці нездаровіцца?.. Як стой
Я злётаю за «хуткай дапамогай».

В а л е р ы й

Не трэба «хуткай». А пакінуць нас
Сам-насам з брыгадзірам я прасіў бы.
Гаворка ёсць сур'ёзная...

А л ь к с е й

Але,

Раней сакрэтаў у пакоі нашым
Не існавала.

В а л е р ы й

То было раней,

Калі крамной кілбаскай частавалі.
Без «спецзаказу»... Без Старых Дарог...

А л ь к с е й

Сымоне, мне становіцца ўсё ясна.

В а л е р ы й

Здагадлівым шанцуе.

А л ь к с е й

Не спяшай.

Я пакуру, Сымон, пад зорным небам.
Працягвайце, калегі... Я пайшоў!

Выходзіць.

В а л е р ы й

(Сымону)

Дай закурыць.

С ы м о н

Хвалюешся чамусьці?

В а л е р ы й

Я ведаю, дзе грошы бераце!
Куды раней рухавікі сслаўлялі,

Куды вось гэты... Мне вядома ўсё.
Канец прыходзіць «фірме».

Сымон

Не спяшайся...

Ты, можа, спадзяешся на працэнт?
На колькі?

Валерый

На ўсе сто, Сымон Каўтыга!

Сымон

Далей рабіць што будзеш, Шэрлак Холмс?
Жыў разам з намі. Улічы і гэта.
Ты з намі заадно і еў, і піў...
Пароўну нас і пракурор падзеліць.

Валерый

Які ж ты чорны!.. Чорны!.. Я пайшоў.
З табою разлічуся.

Сымон

Дай мне лапу

На развітанне.

Валерый

Воўк няхай дае.

Сымон

(хапае Валерыя)

Ага, папаўся!

Валерый

Ну, пусці, Каўтыга!
Дапамажыце, людзі!

Сымон

Задушу!..

За здраду задушу!..

Валерый

Н-не выйдзе, злодзей!..

У пакой улятае Васіль, за ім — Віктар, Каця. Сымон адхі-
наецца да акна. Валерый павольна асядае на падлогу.

Васіль

Сышліся нашы сцежкі.

Сымон

Ты?.. Васіль?..

Дай выйсці мне!

Васіль

Не саступлю з дарогі.

Не для таго спяшаліся сюды,

Каб выпусціць цябе. Ты поўнай меркай
Павінен атрымаць, што зарабіў.

На падлозе стогне Валерый. Віктар нахіляецца над ім, надымае галаву.

В і к т а р

Валерка, што з табою?

В а л е р ы й

Т-там... пад... ложкам...

Каўтыгі ўсё... работа...

Каця зрывае коўдру. На падлозе паблісквае крадзены рухавік. Сымон
далей туліцца ў куток, ваўкавата пазірае на беражкоўцаў. У пакой
уваходзяць М а р ы н а і цётка Я н і н а.

М а р ы н а

(кідаецца да Валерыя)

Што з табой?

В а л е р ы й

Ты слаўная, Марынка.

М а р ы н а

Добра, добра...

В а л е р ы й

Вы — верныя, адданыя сябры...

Я н і н а

(Валерыю)

Табе, сыноч, балюча?

В а л е р ы й

Што вы, цётка...

Я н і н а

Магло б і гораі...

К а ц я

Ён у нас герой!

В а л е р ы й

Герой?.. Не кпі...

К а ц я

А ты герой, Валерка.

Па радыё віншуюць нас усіх

З выдатнай перамогай!

В а с і л ь

Пуск завода

Паскорылі і на тваіх плячах.

В і к т а р
Ішоў ты з намі поруч.
В а л е р ы й

Толькі збочыў.

Я н і н а
Падзякуй, што не кінулі цябе
На слізкай сцежцы... Працягнулі рукі...
Цяпер адна вы дружная сям'я!..

ЧАСТКА ДРУГАЯ

СВАЕ КРЫЛЫ

1

Палац культуры Нафтаграда. Віруе вечар пасвячэння ў нафтавікі. У фэе
выходзіць В а с і л ь, прыслухоўваецца да песні, якая гучыць недзе
ў зале:

У карагодзе спраў будзённых
Заўсёды з намі, нібы сцяг,
Рабочы гонар,
Рабочы гонар —
Закон рабочага жыцця.

Багата спраў у нас сягоння,
Мы ў заўтра верым да канца,
Ў рабочы гонар.
Рабочы гонар —
Закон рабочага жыцця.

Імчацца дні, як эшалоны,
Нас кліча велічны прасцяг.
Рабочы гонар,
Рабочы гонар —
Закон рабочага жыцця.

У карнавальным адзенні з'яўляецца Каця. Васіль артыстычна кла-
няецца ёй.

В а с і л ь
Ты Золушка сапраўдная, Кацюша.

Каця

Я — каралева!

Васіль

Каралева?! Ха-а!

Ты ж Каця Верас.

Каця

Каралева!.. Ясна?

Я болей не падсобніца.

А вы

Не брыгадзір ужо... Не нафтахімік...

Пакуль. І я...

Васіль

Ты — каралева. Так?

Каця

Мне сёння падпарадкавацца будзеш...

Васіль

(з усмешкай)

Начальства мне знайшлося.

Каця

Зараз я

Пацалаваць пры людзях загадаю!

Васіль

Кацюша.

Каця

(строга)

Каралева!

Васіль

Зноў сваё?

Астрэйка

(уваходзіць)

А моладзь што: на покуце буркуе,

Як тыя галубкі?

Васіль

Ды вось, бяда.

Трон брыгадзіра не паспеў пакінуць,

А новае начальства тут як тут.

Я на будоўлі акрамя прараба

Нікога знаць і ведаць не хацеў,

А тут... Нашчадкі звергнутых тыранаў!

Астрэйка

Абралі нашу Верас і давай

Ёй пакланяцца... Бо як што, Кацюша

Не возьме ў сваё царства.

Васіль

Ну, няўжо?

Каця

А што, магчыма...

Васіль

Я ж цябе, як помню,
Ў брыгаду залічыў у першы ж дзень.
Ні з чым не палічыўся.

Каця

Вось геройства!

А ты, як будзеш неслухам, за мной
І не ідзі...

Астрэйка

Вось, чуеш?

Васіль

Ну і справы...

За ўсё «удзячнасць» шчырая.

Астрэйка

За ўсё...

(задумліва)

Памалу разлятаецца сямейка.
Вы — на завод.

Васіль

У горад вось і вы...

Каця

Віншуем вас з высокаю пасадай.

Астрэйка

Адказна.

Васіль

Дыялектыка жыцця!

Астрэйка

Яшчэ, здаецца, ўчора ля палаткі
Мы марылі пра будучы завод,
Пра горад...

Каця

Ля хацінкі цёткі Плаксы.

Васіль

А потым той Каўтыга з Ветруном,
Вярэдзіў ваша сэрца.

Астрэйка

Так заўсёды —

Адны ў цяжкой дарозе адстаюць,
Другім мы стаць у строй дапамагаем.

Каця

Як, скажам, Ветруну.

Васіль

Але-але...

З Каўтыгам назаўсёды развітацца
Прышлося, бо рабочая сям'я
Ніколі прайдзісвета не прымае.

Астрэйка

І праўда.

Каця

(Астрэйку)

Не крыўдуеце на нас?

Ёсць справа — справай.

Астрэйка

Гэтак. Справа — справай.

Мінулае не варта варушыць.

Прыгадваць крыўды дробныя. Мы з вамі

Пабудавалі горад і завод.

І вы — гаспадары магутных цэхаў.

Вы — першыя у іх нафтавікі.

І верыцца мне, — як і на будоўлі,

Не будзеце ў хвасце.

Васіль

У абозе — не!

Астрэйка

Сярэдзінка, як кажуць, залатая

Мяне не задаволіць, я такі!

Ці ж логіка сераднячка цябе

Задавальняе?

Васіль

Не.

Астрэйка

Вось бачыш — не!

Музыка ў зале заціхае. Памочніцы «каралевы» выносяць Каці
вянок з польных красак.

Каця

А зараз пасвячаем Беражкова

У нафтавікі.

Васіль

Хвалююся, сябры...

Астрэйка

Не бойся. Буду побач.

Каця карануе вянком галаву Васіля.

Каця

Што ж, прымаем
Цябе, Васіль Антонавіч, да нас
У нафтавае царства.

Васіль

Шчыры дзякуй!

Каця

Высокае ў вас званне. Вы цяпер...

Васіль

Я?

Каця

Старшы аператар.

Астрэйка

Мы чакаем

Кароценькае слова у адказ.

Васіль

Што ж мне сказаць? Я проста разгубіўся...
Я працаю аддзячу вам усім.

2

Аператарная буйнога хімічнага прадпрыемства. Гудуць прыборы на галоўным пульце кіравання. Васіль штосьці занатоўвае за сталом, Валерый стаіць ля акна.

Валерый

Васіль, такое сёння адчуванне,
Нібы на касмадроме мы з табой.
Каскад прыбораў розных... А калоны,
Дык падабенства поўнае ракет.

Васіль

Націснуць застаецца мне на кнопку,
І... фюі-ць — Вятрун Венеру асядлаў.
Ці Андрамеду...

Валерый

Ты, Васіль, калючы.

Памарыць нельга?

Васіль

Можна. У вольны час.
Пры поўні, бо рамантыка, мой дружа,
І антуражу вымагае.

Валерый

Годзе.

Засушыш паэтычную душу...

Васіль

Сымон заўжды натхняў цябе на песні?..
І на дзяржанне?..

Валерый

Годзе!.. Я прашу.

Гарачы быў, зялёны, песабраны.
Брак данусціў... Пачысцілі як след.
Ці ж ты не «чысціў»?

Васіль

Чысціў.

Валерый

Я і здаўся. І да Каўтыгі...
Той на ўзлёце быў.

Васіль

Узлёт бяскрылы.

Валерый

Хто пра гэта ведаў.
Ды ты не думай — толькі за рублём
Падаўся да Каўтыгі... Проста сорам
Мяне за свой учынак спапяляў.
А потым стала ясна, што Каўтыга
Душою чорны, брудны чалавек.

Васіль

І стаў ты самадзейным дэтэктывам?

Валерый

Не смейся. Зразумей мяне... Я сам
Хацеў віну загладзіць перад вамі...
Перад табой і... Кацяй...

Васіль

І жыцця

Аматарства ледзь-ледзь не каштавала.

Валерый

Цяпер, напэўна, пойдзе ўсё прасцей.
Мятлой Каўтыгу вымелі.

І болей

Не будзе ён брыгадзе замінаць.

Васіль

Наіўны чалавек, Вятрун.

Валерый

Наіўны?

В а с і л ь

Складаная, Валерка, рэч — жыццё,
Не думай, што, прыбраўшы камень, шпарка
У заўтра можна лёгка кіраваць.
Жыццё — пераадоленне.

Рэзкі тэлефонны званок.

В а л е р ы й

Дыспетчар!

В а с і л ь

Ты адкажы, Валер...

В а л е р ы й

Старэйшы ты.

Вось і адказвай.

Выбіўся ў начальства.

В а с і л ь

(буркатліва)

Мянтуз адрэчны!

(Здымае трубку.)

Слухаю... Васіль...

А-а, гэта вы, Ігнатавіч. Нармальна.

Працуе ваша помпа пакрысе.

Пакрэктае, як дзед двухсотгадовы.

Дацягне змену. А тады — на злом!

План ёсць... А якасць?.. Быццам бы

нармальна...

Што?.. Каразійным палівам?.. Ды мы

Заменім шчолач, выправім умомант...

Ігнатавіч, на слова верце мне...

(Кладзе трубку, Валерыю.)

Ты шчолаччу займіся тэрмінова.

В а л е р ы й

Я зараз... Брак далі?

В а с і л ь

Ды кроплі дзве...

В а л е р ы й

(выглядае ў акно)

Да нас ідзе начальнік устаноўкі!

Сам Лазерскі.

В а с і л ь

Заданне атрымаў,

А спіш!..

В а л е р ы й

Таварыш Беражкоў, знікаю!

(Выбягае.)

Л а з е р с к і
(уваходзячы)
Пра паліва ты ведаеш?

В а с і л ь

Ужо.

Л а з е р с к і
А вывады?

В а с і л ь

Заменім зараз шчолач,
І пойдзе ўсё як трэба.

Л а з е р с к і

Што ж, лады!..

Мы з каразійкай парываем дружбу.

В а с і л ь

Даўно парвалі.

Л а з е р с к і

Крышку ўсё ж было?

В а с і л ь

Здаецца, кроплі.

Л а з е р с к і

Усё табе здаецца!

Аналізы пацвердзілі?

В а с і л ь

Так...

Уваходзіць К а ц я.

Л а з е р с к і

Вось,

Сама лабараторыя!.. Хварэе
За вахту вашу.

К а ц я

(сумеўшыся)

Што вы...

В а с і л ь

Што вы...

К а ц я

Я за пробамі.

Л а з е р с к і

Канечне... Ну, канечне.
Чаго расчырванеўся? Вось бяры
Кацюшу пад сваю апеку.

К а ц я

Што вы!..

Л а з е р с к і

А то мядзведзі ў гэты ходзяць час

Тут па заводскай. І дзяўчат прыгожых
У лес цягаюць... Красачкі тваёй
Не абмінуць ім.

Васіль

Годзе пасміхацца.

Лазерскі

Жартую...

Ну, давай, Васіль, давай,
Паказвай, чаго варты палачане!
Табе я веру!

Васіль

Мы не падвядзем.

Лазерскі выходзіць.

Каця

(пасля паўзы)

Цудоўны ранак...

Васіль

А табе, Кацюша,
Нагадвае ён штосьці?!. Прыгадай!..
Вясною ранняй дыхала прырода,
І ценькія званілі капяжы,
І ў лужынах, запэцканыя нафтай,
Натхнёна буркавалі галубы.
Жылі яны ў падстрэшшы на градзірні
І гадавалі кволых немаўлят.
Вярталіся мы з вахты... Былі зоркі,
І неба фіялетавым было.
Такім глыбокім...

Каця

І такім ласкавым.
На практыцы... Згадала... Я ў Уфе...
Ты гаварыць тады пачаў узнёсла —
Для подзвігу ёсць месца у жыцці.
І подзвіг плённай нашай мірнай працы
Упоравень стаіць з імгненнем, тым,
Што ў вечнасць узляціць на ратным полі...

Васіль

Не тыя словы! І не трэба больш!..
Прашу, Кацюша!

Каця

Добра. Я здаюся!..
Рабіў тады разлікі ты. Цяпер

Ты адкрыццё сусветнае здзяйсняеш?
Ты змайстраваў ракету?!

Васіль

Каця, зноў?!

Так, змайстраваў ракету!

Каця

Альфа-бэта?

А ці няпраўда?..

Васіль

Праўда. «Альфа-100»!

Не, нумар 101.

Каця

І зноў палезеш

Ты на канфлікты?.. Зноўку кош гузоў?

Васіль

Гузы мне, Каця, вельмі даспадобы,
Каб толькі справа рухалася лепш...
Што за жыццё, калі спакой навокал,
Ні парыванняў, ні табе праблем.

Каця

Што ж ты цяпер надумаў?

Васіль

(разгортвае чарцёж)

Вось, дзівіся!..

Мінуючы рэзервуарны парк,
Жыўленне сыравінаю прамое!..

Каця

Так, прапанова...

Васіль

Тут выгода — во!..

Ачышчаная, цёпленская нафта
На ўстаноўку прама пабяжыць.
Скарочваецца цыкл тэхналагічны,
І вызвален...

Каця

Рэзервуарны парк.

Васіль

І людзі.

Валерый

(уваходзячы)

Во, усе знаёмыя асобы!

Васіль

Ну, як цяпер?

Валерый

Усё ідзе як след!

А гэта што за лозунг?..

(чухае патыліцу)

Зразумела...

Нарэшце нафтабудаўскі тэатр
Парадуе прэм'ерай Беражкова!

Каця

Здагадлівы, Валерый, ты, аднак.

Прэм'ера, толькі іншая.

Валерый

(разглядае чарцёж)

Жыўленне...

Мінуючы рэзервуарны парк?..

Сябры!.. Дык гэта ж здрава!

Васіль

Каб толькі

Усё ад цябе залежала, Валер...

Галоўнае — падтрымкі я чакаю...

Валерый

Што ж ты надумаў?.. Чэсна.

Васіль

Я?..

Валерый

Але.

Васіль

Новаўвядзенне гэта — перспектыва.

І я змагацца буду за яго,

Бо толькі адступлю — сабе ніколі

Такога не дарую...

Каця

Зноў гузы!..

Васіль

Праз дзве гадзіны будзе пасяджэнне.

Там і паглядзім.

Каця

Хлопцы, мне пара!

Да вечара, Васіль. Трымайся неяк.

Васіль

Трымаюся!.. І ўсё ж іду на «вы»!

Прасторны кабінет галоўнага інжынера завода Міхася Іванавіча Бугрова. Пачатак нарады. Старшы дыспетчар Віктар Ігнатавіч Жызнеўскі падымаецца, стукае алоўкам па сталае, акідвае позірмак прысутных.

Жызнеўскі

Таварышы, увага!.. Пасяджэнне
Лічу адкрытым. Хто супроць?.. Няма...
І добра. Не дыскусіі разводзіць
Сабраліся ў Бугрова.

Васіль

А чаго ж?

Жызнеўскі

Нам трэба працаваць, а не праседжваць
Штаны... Прабачце... Правільна кажу,
Міхась Іваныч?

Бугроў

Наш дыспетчар добра
Хвіліны кожнай ведае цану...
Далей, Жызнеўскі!

Жызнеўскі

Мне, ў чым сутнасць справы,
Няма патрэбы болей паўтараць.
Прысутныя — пісьменныя ўсе людзі.
Няварта, мне здаецца, гаварыць
І пра карыснасць прапановы... Толькі...

Лазерскі

(ціха, Васілю)

Насы не вешаць! Наша возьме верх.

Васіль

Каб чулае, ды Богу ў вушы...

Жызнеўскі

...Толькі...

Хаця яна карысная, ды нам...

Бугроў

(з усмешкай)

Прадукцыя патрэбна, не паперкі.

Жызнеўскі

Так... Новае жыўленне... Разам з ім
Мы зробім рэканструкцыю... Заводам
Перапрацоўваць нафты будзе больш,
Прадукцыі палепшым якасць значна...
На гэта нас нацэльваюць... Але
Займацца сёння гэтым пражэкцёрствам,

А потым мчаць за планам наўздагон?..
Прабачце, ды ніхто нам не дазволіць...
Хіба галоўны інжынер Бугроў?

Б у г р о ў

Вядома, не!

Ж ы з н е ў с к і

Дык што, ў такім выпадку
Мы прапанову ў прынцыпе ухвалім
Пакуль... А Беражкоў нас зразумее...
Паправачка на час...

Л а з е р с к і

(устае)

Хвілінку мне...

Я супраць вось такой адтэрміноўкі.
Спатрэбіцца зусім не многа дзён,
Затое потым...

Б у г р о ў

План зрываць не будзем!

Падумайце!..

Л а з е р с к і

Я думаю, а вы —

Стэрэатыпна мысліце!..

Б у г р о ў

(рэзка)

Ну, досыць!..

Л а з е р с к і

Мы з гэтым разбяромся!

Б у г р о ў

Будзе час...

Л а з е р с к і

Мы сёння на галоўнай устаноўцы
Праблемамі заняты... Беражкоў
Там выступіў з карысным пачынаннем,
Каб паліва нам выпускаць як больш
Пры якасці выдатнай...

Б у г р о ў

Беражкоў ваш...

Для аднаго ці не занадта ўсё ж?!

В а с і л ь

Ад меншага мне сумна і трывожна.

Ж ы з н е ў с к і

А план?!

В а с і л ь

Але ж жыццё, жыццё, жыццё!..

Яно ствараць і думаць вымагае,
Мы ж зводкамі кіруемся... І ўсё!..
Я па-старому працаваць не буду.
Не хочаце — ў начальства працягну
Я гэтую гаворку...

Б у г р о ў

Ну і шустры!..

Працягвай... Тваё права, Беражкоў.

В а с і л ь

Так, права маю!.. Болей!.. А-ба-вя-зак!..

Б у г р о ў

А толькі...

Л а з е р с к і

Кропкі ўсё ж...

В а с і л ь

Паставіць час!..

В а с і л ь рашуча выходзіць з кабінета. Бугроў і Жызнеўскі перагляд-
ваюцца. Л а з е р с к і ўстае і таксама паспешліва ідзе да дзвярэй.

4

Вечар. Бераг ракі. За Дзвіной заліваецца салавей, В а с і л ь і К а ц я
сядзяць на вялізным валуне.

К а ц я

Як хораша!

В а с і л ь

Так, хораша, Кацюша.

К а ц я

Хоць раніцу над стромай сустракай.

В а с і л ь

Кацюша.

К а ц я

Я.

В а с і л ь

А колькі год знаёмы
З табою?

К а ц я

Гэта лёгка палічыць.

Чатыры... Два ў брыгадзе працавала,
Два ў нафтавым вучыліся з табой.

В а с і л ь

Я думаю, ці досыць столькі часу,

Каб звездаць чалавека да канца?
 Каця
 Не разумею.
 Васіль
 Я даўно збіраўся
 Табе сказаць...
 Каця
 Навошта?.. Памаўчым...
 Васіль
 Не!.. Досыць беспрытульнымі бадзяцца.
 Няхай жа будзе ўсё, як у людзей.
 Каця
 Як у людзей?
 Васіль
 Я на руках, Кацюша,
 Цябе праз цэлы горад пранясу!
 Няхай усе убачаць, як кахаю
 Цябе...
 Каця
 Але ж наіўны ты, Васіль.
 Як той карась-ідэаліст... Даволі,
 «Я пранясу...», «цябе кахаю так...»
 Васіль
 Не разумею я цябе, Кацюша.
 Каця
 Ты ў паднябессі лётаяш, і ўсё!
 А я... Я ж чалавек, Васіль. Уцяміў?
 Жывы, звычайны, прасты чалавек...
 Васіль
 Кацюша, пачакай!
 Каця
 (гулліва)
 Фізкульт-прывецік!..
 Васіль
 Тады бывай...
 (Ідзе прэч.)
 Каця
 (сабе)
 Што?.. Што ж я нарабіла?..
 А можа, плёткі, што з Марынай ён?
 Мо наша спрэчка некаму патрэбна?
 (Крычыць найздагон.)
 Васіль, даруй!.. Прашу цябе, даруй!..

Кабінет Астрэйкі. Акрамя Ягора Александравіча прысутнічае
Віктар Машкоў з нафтаперапрацоўчага завода.
Рэзкі тэлефонны званок.

Астрэйка

(у трубку)

Я слухаю... А-а, гэта ты, вітанне!..

Табе заўсёды рады, Беражкоў...

Чаму не вельмі?.. Гэта, брат, часова...

Дык прыезджай і высветлім усё...

(кладзе трубку)

Віктар

(запытальна)

Васіль?

Астрэйка

Ён самы.

Віктар

Здарылася нешта?

Астрэйка

Напорыстаму цяжка у жыцці...

Пакуль яшчэ хапае раўнадушша.

Ты разумееш?..

Віктар

Так.

Астрэйка

Не, не кажы...

А вось табе б дарэчы умяшацца,

Дапамагчы, параіць, падтрымаць

Даўно была патрэба.

Віктар

(вінавата)

План, цякучка...

Астрэйка

Цякучка... Мне шкада цябе, Машкоў.

Галоўнае ў рабоце нашай — людзі.

А потым пасяджэнні...

Стук у дзверы.

Віктар

Гэта ён!

Астрэйка

Заходзь, Васіль... Чакаем... Калі ласка!

Уваходзіць Валерый.

Валерый
Я на хвілінку... Добры дзень!..

Віктар
(здзіўлена)

Вятрун?..

Астрэйка
Сядай, Валерый... Чым ты ўсхваляваны?

Валерый
З-за Васіля прыйшоў я. Кепска з ім.
Пасля нарады быццам падмянілі...
Разладзілася з Кацяй... Назусім
Збіраецца завод пакінуць...

Віктар

Клопат.

Валерый
Ну, я пабег...

Стук у дзверы.

Астрэйка
Ён.

Уваходзіць Бугроў.

Гэта вы, Бугроў?

Бугроў
Вось зазірнуў, каб развітацца... Еду...
Мне з іншага завода пачынаць,
Бо тут, здаецца, збіўся я з арбіты,
Не ўзважыў сілы... Пры сваіх гадах
Старым сябе адчуў.

Астрэйка
Заўважыў трапна!
Ты па паперцы працаваў.

Бугроў

Так. Так.

Астрэйка
Далей яе жыцця не мог разгледзець.
Састарыўся душой.

Бугроў

Я зразумеў...
Хаця асэнсаваць было нялёгка,
Што адбылося... План жа я даваў.
І ў перадавіках хадзіў нямала...

Астрэйка

Так, ты адукаваны інжынер.

Ды мала сёння толькі план ды якасць —
Работай трэба дыхаць, трэба жыць!
Каб творчасцю была яна высокай.
Не сёння бачыць — бачыць за вярсту!..
Глядзец у заўтра... Так, як беражкоўцы.

Б у г р о ў

Прайшлі ваганняў-разважаняў дні,
Пакуль рашыў узняцца над сабою
І выпраміцца. На жыццё зірнуць
Па-іншаму.

А с т р э й к а

Усё зразумеў дакладна...
Цяпер ты пойдзеш прама. Веру я...
(Выглядвае ў акно.)
Дарэчы, вунь і Беражкоў прастуе.
З ім хочаш развітацца?

Б у г р о ў

З ім — пазней...

Бывайце!

А с т р э й к а

Раз бывайце, дык бывайце!..
А ты сабе, Астрэйка, разважай:
Прагледзелі — і чалавек звіхнуўся,
Хаця і перспектыўны інжынер.

В і к т а р

Не згублены ён. Можна ў гэта верыць.
Вір першай славы голаў закружыў.
І паімчаўся ён па лёгкай плыні.

А с т р э й к а

Мы малабаяздольныя былі...

Уваходзіць В а с і л ь.

Прышоў нарэшце. Ну, сядай, выкладвай.
Я слухаю уважліва, Васіль.

В а с і л ь

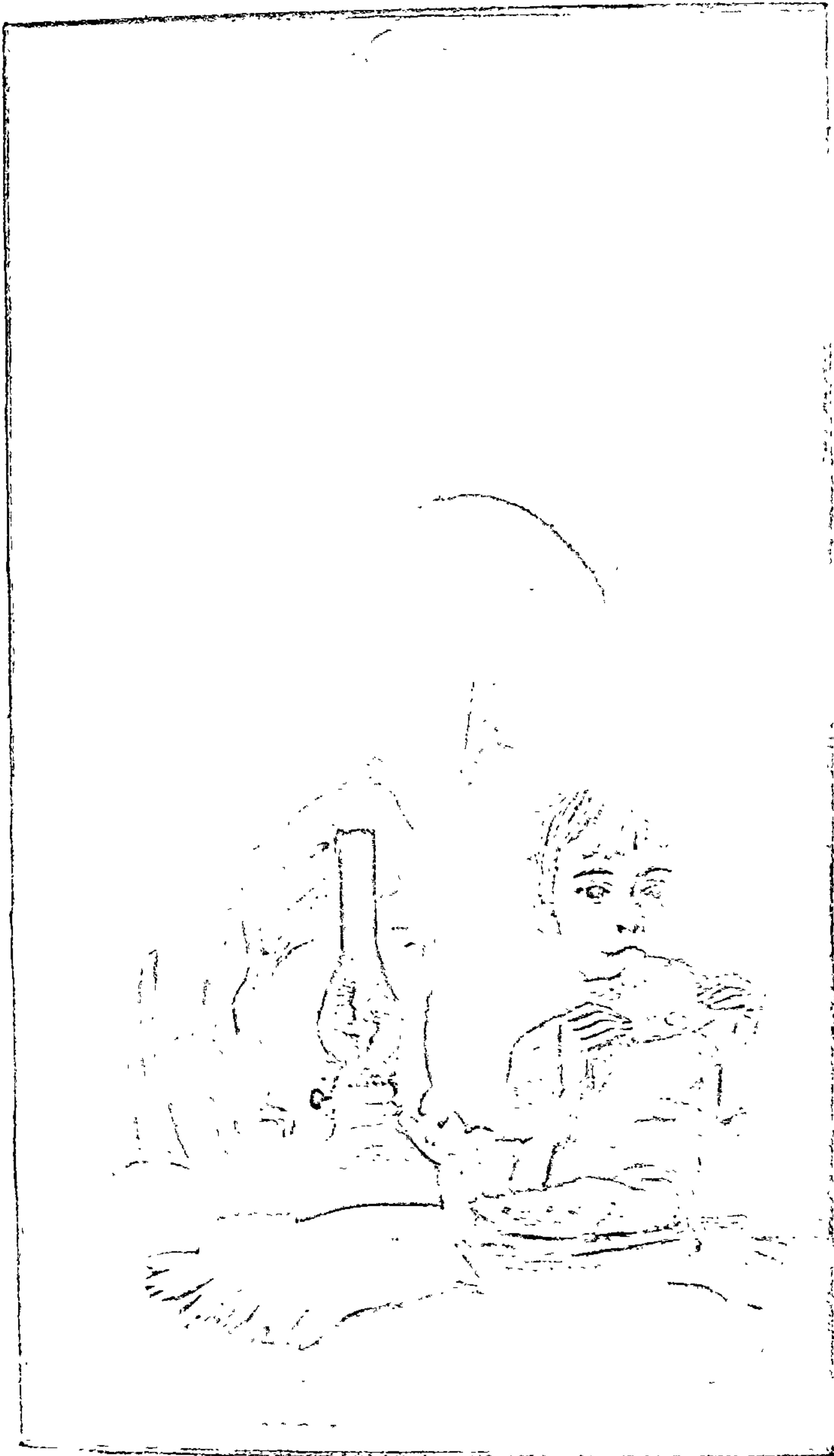
Збяруся з думкай.

А с т р э й к а

Можна і сабрацца...

В а с і л ь

Калі на практыцы ў Уфе былі...
Прамое прымяняецца жыўленне
Там з поспехам...

Шамшали

Цярэшка

Астрэйка

Ты ладам, спакайней.

Васіль

Новаўвядзенне гэта неабходна!

Я ўсё праверыў, падлічыў, узважыў,

Адкладваць — значыць не лічыцца з часам.

Астрэйка

Мне радасна, што ўсе мы лічым так.

Васіль

Як лічыце?.. Дык вам усё вядома?..

Пра пасяджэнне тое...

Астрэйка

Так, Васіль.

Мы вывучылі да драбніц пытанне

І кропкі парасставілі.

Васіль

Няўжо?

Астрэйка

«Няўжо», «няўжо»... Твая бяда у гэтым?

Васіль

Такога павароту не чакаў.

Не ведаеце, думаў.

Астрэйка

(буркатліва)

Думаў, думаў...

І памыліўся.

Васіль

Проста маху даў.

Астрэйка

Скажы, яшчэ што каменем пудовым

Ляжыць на сэрцы... Так, кажы, кажы...

Васіль

Я лепш пісьмо вам напішу сягоння.

Астрэйка

(здзіўлена)

Пісьмо?..

Васіль

Пра асабістае.

Астрэйка

Скажы!

Віктар

(выходзіць)

Я лепей пачакаю у прыёмнай.

Астрэйка

Ну?..

Васіль

Я вас на вяселле запрашаў...

Астрэйка

І перадумаў?

Васіль

Так... Не быць вяселлю!

Я горад пакідаю і завод.

Астрэйка

Гаворыш глупства.

Васіль

Так яно і будзе...

Адсюль паеду я...

Астрэйка

Калі пушчу.

А я дазволу даць табе такога

Ніколі не змагу... Ты зразумеў?

Дык, значыць, да сустрэчы на вяселлі?

Васіль

Яго не будзе!..

Астрэйка

Будзе!.. Я кажу.

6

Аператарная галоўнай тэхналагічнай устаноўкі. Ля пульта кіравання шчыруе Валерый. Уваходзіць Віктар.

Валерый

Вітанне клапатліваму начальству!

Ты, Віктар, рэдкі госць у нас. Сядай.

Віктар

За крытыку удзячлівы. Запомню...

Дзе Беражкоў?..

Валерый

На вахце Беражкоў.

У Лазерскага ці на устаноўцы.

Сам разумееш — клопатаў дай бог!

Віктар

Ты не фінці, Валерка. Толькі шчыра!

Валерый
Я адказаў.

Віктар
Няма яго. Ня-ма!
Ёсць у мяне сур'ёзная размова.
Ён мне патрэбны.

Валерый
Для спагнання?

Віктар
Не.

Валерый
Выконваеш Жызнеўскага заданне?
Яшчэ каго, хто пажадаў сказаць
На вуха Беражкову спачуванне?

Віктар
Астрэйка напасіў.

Валерый
Ты ад яго?..

Віктар
Не думай — прапанова Беражкова
Ў паперы, папяровая, вісіць.
Начальства занялося...
Неўзабаве
Прымаецца.

Валерый
Ты з гэтым і прыйшоў?

Віктар
Дык дзе Васіль?.. Вагаешся?.. Дарэмна!
Упусцім час.

Валерый
Ён, можа, на вакзал...
Паехаў...

Віктар
Эх, ты, «можа», «можа»...
А сябрам называешся...
Лячу
Я неадкладна на вакзал.

Валерый
Спяшайся!..

(ціха, сабе)

Васіль!.. Васіль!.. Ці вернешся назад?!

Вакзальная гамана. Цяжка дыхае цягнік. Голас дыктара: «...Цягнік
адыходзіць праз пяць хвілін...»
Адзінока стаіць Васіль. Да яго падбягае Віктар.

Віктар

Як добра, што застаў цябе!.. Як добра!..
Пашчасціла...

Васіль

Праводзіш хоць адзін...

Адзін з усіх...

Віктар

Праводзіш?.. Ты навошта

Збіраешся паехаць?

Васіль

Мне рашаць...

Там ёсць завод таксама.

Віктар

Пачакай жа,

Завод там ёсць. А права маеш ты
Пакінуць горад гэты, ўсё пакінуць...
Тут так багата звязана з табой.

Васіль

Я вырашыў паехаць канчаткова.

Віктар

Ён вырашыў!.. А мы, твае сябры?
Валерка, скажам, я... Нарэшце, Каця?..

Васіль

Што Каця?

Віктар

Каця згоды не дае.

Яна ж цябе кахае...

(Кладзе руку на плячо сябра.)

Вася, Вася...

Васіль

(з усмешкай)

Га, паварот мне даўшы ад варот!

Віктар

Блазенства ўсё... Гарачыя галовы...

Яна цябе кахае... Мне павер...

Пакутуе твая дзяўчына горка.

Наплёў ёй нехта пра цябе...

Васіль

Мяне?..

В і к т а р

• Таму і гаварыла вельмі рэзка...
Але ж яна кахае...

В а с і л ь

Каця?

В і к т а р

Так...

Вярнуць цябе прасіла...

В а с і л ь

(рэзка)

Немагчыма...

(Разгублена.)

Дык што ж рабіць?

В і к т а р

Ты вырашай хутчэй.

Чакае нас заводская машына...

Дык выбірай жа свой жыццёвы лёс!

В і к т а р выходзіць. В а с і л ь нервова перамінаецца, потым сляпаецца
следам за ім.

8

Светлая зала Палаца культуры нафтавікоў. Збоку — святочны стол.
Танцуюць пары.

В і к т а р

(пляскае ў далоні)

Увагі папрашу, сябры, увагі!..

Нявыбраны вам хоча тамада

Напомніць, што сабраліся мы ў зале

Не толькі каб сляваць і танцаваць.

В а л е р ы й

Піць мёд тваімі б вуснамі.

В і к т а р

(Валерыю)

Між іншым,

Табе б сабраным трэба быць, Валер,

Бо, як не маракуй, а давядзецца

Каханую павесці пад вянец

І развітацца з халасцяцкай звычайкай

Перабіваць старэйшых...

В а л е р ы й

Я маўчу!

В і к т а р

Яшчэ раз да стала вас запрашаю...
Усіх прашу я!.. Каця і Васіль,
Сюды, у цэнтр!.. Сядайце, калі ласка!

В а л е р ы й

Хоць тост скажы.

В і к т а р

За новую сям'ю!..
За слаўнае сямейства Беражковых!
Хто супраць?

В а л е р ы й

Горка!..

Я н і н а

А падсаладзіць?!

Прыгожа як!.. Глядзець — не наглядзецца
На вас, шчаслівых, светлых, маладых.
Прыгадваю: дзе наш сягоння горад,—
Стаялі вёскі: Плаксы, Слабада...
Любіліся вы хораша і слаўна,
Таму хачу вам, дзеці, пажадаць:
Каб жылося — не журылася,
Каб пілося — не цадзілася,
Каб пладзілася — не зводзілася!..

К а ц я

(засаромейшыся)

Вы што...

В і к т а р

Удакладню, каб прыбывала
Штогодна папаўненне на завод.

В а л е р ы й

З наяўнымі спраўляешся не вельмі,
Глядзі, забалатуе маладосць.
Яна цяпер зубастая...

В а с і л ь

Ну, годзе...

(Астрэйку)

Вам асабліва ўдзячны, што прыйшлі...

В і к т а р

А зараз патапцуем!.. Усе танцуюць!..

В а с і л ь

(Астрэйку)

Адыдзем да акна...
(Адыходзяць убок.)

Вось тут зручней.

Астрэйка
(углядаецца ў акно)
Наш горад бачны...
(Васілю)

За цябе я рады.

Васіль
Ды не без вас усё. Дапамаглі...

Падыходзіць Бугроў.

Бугроў
Прабачце мне...
(Васілю)

Ці можна на хвілінку?..

На нейкую хвілінку?..

Астрэйка

Пэўна... Што ж...

Бугроў
Я еду на другі завод... Прышоў вась
Час развітацца... Шчасця пажадаць...
Каб крочылася па жыцці удала...
Без тых памылак, што я нарабіў...

Васіль
Удзячны...

Бугроў
Ты цудоўную дзяўчыну
Узяў. Шануй.

Каця
Прабачце... Вось дзе ты?!
Вяселле ж у жыцці не кожны год...
Я мужа забіраю...

Васіль
Я іду.

Бугроў
Прыслухайся, а што параіць жонка.

Каця
Танцуем, муж?

Васіль
Танцуем.

Каця
(Астрэйку)

Ой, а вы?..

А с т р э й к а

Я... зараз...

(Падыходзіць да Яніны.)

Калі ласка!

Я н і н а

Калі ласка!..

В і к т а р

Танцуе ўся рабочая сям'я!..

9

Аператарная галаўной тэхналагічнай устаноўкі. На вахце — В а с і л ь і В а л е р ы й. Васіль занатоўвае штосьці ў вахценны журнал, Валерый сочыць за паказаннямі прыбораў.

В а с і л ь

А ты хацеў здавацца, красулевіч?!

Вось бачыш — наша праўда ўзяла...

Наогул вышыні такой не знойдзеш,

Якую б не адолеў чалавек.

В а л е р ы й

Не рана кажаш — гоп?!

В а с і л ь

Не, я не вельмі

Люблю дачасна вывады рабіць.

Выяўна ўява стала явай.

В а л е р ы й

Рана

Абагульняць.

В а с і л ь

Перастрахоўшчык ты.

В а л е р ы й

Я ад цябе заўжды глядзець у корань

Вучыўся.

В а с і л ь

Толькі не перахвалі.

Звоніць тэлефон. Васіль здымае трубку.

Я слухаю... Так, Беражкоў... Жызнеўскі?!

Галоўнаму дыспетчару — фізкульт!

Ж ы з н е ў с к і

Як вахта?.. Адчуванне?..

Васіль

Усё нармальна.

Жызнеўскі

Цяжар на плечы ты ўзваліў, Васіль.
Не цісне да зямлі?

Васіль

Цяжар прыемны.
Лягчэй да мэты іншым шлях прайсці.
Спраўлялі наваселле?

Жызнеўскі

Наваселле?..

Пры чым тут наваселле?

Васіль

А пры тым;

Што клопаты прыемныя.

Жызнеўскі

Хітруеш?

Аднак ты дыпламат. І малайцом!
І на правах старэйшага хачу я
Цябе павіншаваць — выдатны ход!
Рэкорд за змену!.. Якасць — на «выдатна»!
Хай твой пачын без перашкод ідзе!

Васіль

(Валерыю)

Мы выйгралі, Валерка... Толькі гэта
Яшчэ пачатак... Самы першы крок...
Але запомні гэты дзень, Валерка,—
Сапраўдны подзвіг здзейснілі з табой!

10

Заводская пляцоўка. Выходзяць Васіль і Сяргей Міхайлавіч
Лазерскі.

Лазерскі

З табой не пагадзіцца не магу я —
Нафтаперапрацоўчы — першы крок.
Так, першы крок да комплексу буйнога!
Вяршкі здымасм з нафты мы, а там
І хімія сказаць павінна слова.
Там тваё месца...

Васіль

На хімкамбінат?

Лазерскі

Спачатку прынеш устаноўку. Потым
Закончыш інстытут... І веру я,
Вышэй сяднеш.

Васіль

Але ж...

Лазерскі

«Але» не трэба.

Так думаю не толькі я адзін —
Тваё начальства прозвішча назвала.

Васіль

Тады я з прапановай.

Лазерскі

Што ж, давай!

Васіль

Ці можна ўладкаваць са мною разам
Адну жанчыну... Вы ж галоўны?.. А-а?..

Лазерскі

Ты ўсё пра Кацю?

Васіль

Так.

Лазерскі

Уладкавалі.

Дынастыі нафтавікоў — прастор!

Васіль

Дык, значыць, можна?

Лазерскі

Можна?.. Неабходна!

Час не чакае.

Васіль

Час дыктуе нам

І працаваць, і жыць не як учора.

Лазерскі

Ну што ж, тады, Васіль, у добры шлях!

Васіль

Я веру, будзе шлях наш вельмі добры —
Ёсць на каго раўняцца у жыцці!

ЧАСТКА ТРЭЦЯЯ

ЗОРНЫ ЧАС

1

Гарадскі Музей працоўнай славы. На сценах фотакарткі першабудаўнікоў. Тут Л а з е р с к і, А с т р э й к а, В а с і л ь. Ш м е н г е л ь, перакладчыца К р ы с ц і н а.

Л а з е р с к і

Такі вось наш Музей працоўнай славы.
Прашу далей.

Ш м е н г е л ь

(затрымліваецца ля партрэта)

Астрэйка гэта?

Л а з е р с к і

Так...

Наш кіраўнік калісьці быў прарабам.
Падмурак першы ён закладваў тут,
Узводзіў карпусы нафтазавода.

А с т р э й к а

(сумеўшыся)

Занадта... Вы занадта пра мяне...

Ці ж я адзін закладваў і ўзводзіў?

А вунь і сам герой наш — Беражкоў!

В а с і л ь

Мы што... Рабілі...

Л а з е р с к і

Гэта і даводжу.

Астрэйка з ціхіх школьнікаў зрабіў
Будаўнікоў, гаспадароў завода.

Наш гонар — малады рабочы клас.

А с т р э й к а

Гаспадароў завода падымалі.

Л а з е р с к і

Зноў не без вас... І зноў жа не без вас.

А с т р э й к а

Ну, до... А то нямецкія калегі
Падумаюць — прывезлі у Музей,
Каб пахваліцца.

Ш м е н г е л ь

Што вы. Што вы. Што вы.
Усё ясна. Не патрэбен пераклад.

Крысціна

Гут. Зразумела ўсё.

Шменгель

І добра. Добра.

Далей, Сяргей Міхайлавіч. Далей.

Лазерскі

Вось выхаванцам нашага Астрэйкі

І выпала з нямецкімі сябрамі

Узвесці карпусы хімкамбіната,

Пабудаваць слауты «Палімір».

Шменгель

Я многа сустракаў траншэй, варонак

На вашай слаўнай і святой зямлі.

Яны — сляды былой вайны крывавай.

А збудаваны вамі «Палімір» —

Выдатны помнік міру і прагрэсу.

Імя ў яго выдатнае.

Астрэйка

Імя

Адпавядае цалкам духу часу.

Шменгель

О так!.. Дух міру — вельмі добры дух.

Астрэйка

Нам гэта зразумела як нікому...

Чым адыходзім ад вайны далей,

Тым больш усведамляем, што за шчасце,

Калі на свеце уладарыць мір.

Шменгель

Калі пра «Палімір» гаворым з вамі,

Таксама шчасця большага няма...

Крысціна

Васіль, вы прачытаць мне абяцалі

Верш пра цудоўны горад ваш, пра край.

Васіль

Раз абяцаў, то раскажу, Крысціна.

Верш гэты называецца «Глушцы».

Крысціна

Глушцы?.. То — глухары?.. Я зразумела?

А аўтар?..

Васіль

(сумеўшыся)

Мой... знаёмы напісаў...

(Засяроджваецца, дэкламуе.)

Прыляцелі, сабраліся дзівакі,

Дзе было такавішча, на ўзбярэжжы ракі,
І зайшліся, прымружыўшы вочы,
На гудроне цэнтральнай плошчы.
Ім здалося, што пахне жывіцай узлессе,
Набрынялай вясновай зямлёю.
Бесклапотна мырмочуць глухаватыя песні
Пад старой, заімшэлай хвойй.
Ды нядоўгім было такавішча глушцоў —
Раскалоў першы промень морак,
І пабачылі птушкі — з усіх бакоў,
Нібы воблачка, белы горад.

Крысціна

(пляскае ў далоні)

Як здорава!.. Як трапна!.. Зразумела!..

Васіль

Я вельмі-вельмі рады...

Крысціна

Вы хлапцу

Скажыце, каб заўжды пісаў сардэчна,
Як гэты верш.

Васіль

Да слова перадам...

Крысціна

Вы нечым заклапочаны, здаецца?..
Спяшаецца некуды?

Васіль

Не... Я...

Даўно хачу спытаць у вас, Крысціна,
Хто той, у акулерах, чалавек?

Той, што пра «Палімір» казаў узнёсла?..

Крысціна

О Ганс!.. Вядомы наш спецыяліст!..
Ганс Шменгель...

Васіль

Мне, Крысціна, ўсё здаецца,

Што недзе сустракаліся мы з ім...

Крысціна

Магчыма... Так... У Мінску ён вучыўся.

Васіль

Не... Гэта ўсё ж раней было,
Ў вайну...

Крысціна

Магчыма... У антыфашысцкім руху
Прымаў удзел Ганс Шменгель у вайну.

В а с і л ь

Тады... Я ўсё прыгадваю... Канечне...
Сустрэцца трэба неадкладна з ім...

2

Вытворчая пляцоўка. Высозныя ажурныя збудаванні. Выходзяць В а-
с і л ь і Л а з е р с к і.

Л а з е р с к і

Я думаю, Васіль, што пераконваць
Узводзіць гэты комплекс як хутчэй
Цябе не трэба.

В а с і л ь

Згодзен, што не трэба.
Усё вельмі ясна. Ды патрэбен час —
«Касметыку» навесці на пляцоўцы
Ды агрэгаты ўсе апрабаваць.

Л а з е р с к і

Так. Час імчыць, што нават азірнуцца
Няма калі. Ды ў шапку мы не спім.
Прыспешваем хаду, каб у абозе
Не апынуцца. Нельга мне адстаць.

В а с і л ь

Мы тыднямі цяпер жывём, гадамі...
А дзень мільгнуў іскрынкай — і няма.

Л а з е р с к і

Васіль, а праз гады ты уяўляеш,
Як сённяшнія клопаты мінуць,
Пра свой хімкамбінат мы прачытаем:
«Маланкі» абвясцілі: калектыў
Стотысячны рубеж узяў сягоння
Па выпрацоўцы валакна «нітрон».
На ганаровай вахце — ветэраны.
Кіруе імі Беражкоў Васіль.
Цікава, што і выпуск першай тоны
Таксама забяспечваў Беражкоў».
Гучыць?

В а с і л ь

Гучыць. Ды толькі перспектыва
Далёкая занадта. Сёння...

Л а з е р с к і

Вам

Загадваю...

В а с і л ь

Апрабаванне скончыць.

Л а з е р с к і

Выдатна. І з «касметыкай» турбуй
Будаўнікоў.

В а с і л ь

Я турбаваць — турбую,
Ды толькі вось аддача — з гулькін нос.

Л а з е р с к і

Бурчэць не трэба. Сам жа з іх пароды.

В а с і л ь

О не!.. Мы варушыліся жывей.

Л а з е р с к і

А ці заўсёды?

В а с і л ь

Не скажу заўсёды,
А што жывей — сячыце галаву!

Выходзіць Г а н с Ш м е н г е л ь.

Л а з е р с к і

Калега наш, Васіль, таварыш Шменгель.

Ш м е н г е л ь

Аб нечым разважаеце?

В а с і л ь

Аб тым,

Якім хімкамбінат прыдзвінскі будзе
Гадкоў праз пяць...

Ш м е н г е л ь

Няцяжка адказаць.

Вось трыццаць пяць гадоў калі адкінуць,
Тады была задача.

В а с і л ь

Трыццаць пяць?..

Тады сёй-той пра «а» і «б» не ведаў.

Ш м е н г е л ь

Сёй-той не ведаў. Ведаў наш Васіль.

Л а з е р с к і

А вам адкуль пра гэта ўсё вядома?

Ш м е н г е л ь

Мне? Мне вядома.

(Васілю)

Ці не так, Васіль?

Васіль

Так.

Шменгель

Так, Сяргей Міхайлавіч.

Лазерскі

Дзівосы!

Як гэта, раскажыце, разумець?

Шменгель

Са стажам наша дружба з Беражковым.

Выток яе...

Васіль

Сорак чацвёрты год,

Калі вайна касцямі грукацела...

Лазерскі

Загадкі... Раскажыце, Ганс, Васіль?

Васіль

Як толькі-толькі вызвалілі Полацк,

Быў сярод нашых воінаў і Ганс.

Ваенны перакладчык...

Лазерскі

А да нашых

Як трапіў Ганс?

Васіль

У Шменгеля бацькі

Былі антыфашысты.

Шменгель

Іх гестапа

Закатавала.

Лазерскі

А далей, далей?..

Васіль

Таму з сорак чацвёртага і дружба

Выток бярэ.

Шменгель

Са школы на плытах...

Плытоў ганялі па Дзвіне вясною

Ў той час цяжкі!..

Васіль

Рудстойку. У Данбас.

Лазерскі

А школа на плытах?

Васіль

Была такая.

Пра «а» і «б» ў ёй выкладаў мне Ганс.
Стаяла часць яго непадалёку,
Дзе з маці ў леспрамгаснай хаце жыў.
Прыходзіў Ганс дакладна і на строме
Пытаўся строга:

— Адкажы цяпер,

На «а» якія словы ўспомніць можаш?

— «А»?.. Армія, артылерыст,— кажу.

— Цяпер на «б».

— Бінокль, бой, блакада...

— На «в»...

— Вайна і вораг.

— Добра. Пяць!

Шменгель

Да слова «палімір» мы з Беражковым,
Наколькі помню, так і не дайшлі.

Лазерскі

Цяпер затое поўная магчымасць
Прапушчанае наганяць.

Шменгель

О так.

Лазерскі

Тым больш вы так упэўнены абодва,
Што тэрмін пуску адмяняць не след.

Шменгель

Упэўненасць была заўсёды сілай,
Калі не самаўпэўненасць яна.

Васіль

Я з Гансам цалкам згодны... Зараз мушу
Напомніць, што чакаю ў госці вас...

Лазерскі

Жывуць жа людзі.

Шменгель

Не жывуць — гасцююць!

Васіль

Да вечара!.. Дачушцы сёння — пяць!..

Кватэра Беражковых. За гасцінным сталом — Васіль, Шменгель,
Каця. З цацачным «лунаходам» забаўляецца дачка Беражковых —
Таня.

Каця

Вам, можа, болей драгікаў падкласці,
Таварыш Ганс?

Шменгель

Не. Дастаткова мне.

Васіль

А ты мяне, Кацюша, не шкадуеш.
Адмовіцца ад бульбы не магу.

Шменгель

У нас таксама паважаюць бульбу.
І тут яна дарэчы на сталае.

Каця

Таццянка наша ў гэтым сэнсе ў бацьку.
Гатова бульбе песні прысвячаць.
Таццянка, праспявай для дзядзі Ганса!

Васіль

Дачушка, не саромейся, спявай!

Таня

Ну, слухайце. Каб толькі без усмешак.
І доўга-доўга хлопайце ў адказ!
(спявае)

Гарні, гарні бульбу з печы
У торбачку ды на плечы,
У торбачку ды нясі,—
Скажаш дзякуй, як з'ясі...

Шменгель

(пляскае ў далоні)
Цудоўна!.. Ты цудоўна праспявала.
Сапраўднаю артысткаю расцеш.

Таня

Артысткай не хачу, на змену тату,
Як падрасну — пайду на камбінат.

Каця

Як толькі падрасцеш, вядома, пойдзеш,
Як тата...

Шменгель

Ты задумаўся? Аб чым?

В а с і л ь

Згадаў пасляваеннае маленства...
Я не забуду той далёкі год.

Ш м е н г е л ь

Ідуць, ідуць гады... І час няўмольна
Працуе на дабро.

В а с і л ь

На нас... На нас...

Ш м е н г е л ь

Змянілася зямля непазнавальна.
Шчаслівыя, глядзім мы на дзяцей.
Не прыпадзе ім болей бачыць жахі
Вайны крывавай... Танечка, скажы,
Нам з тваім татам...

К а ц я

Не, скажы ўсім разам.

Ш м е н г е л ь

Такое слова, дзе ў пачатку «а».

Т а н я

Ат!.. То — атмасферная трубчатка.

Ш м е н г е л ь

На «б»...

Т а н я

Бетон, ды бітум, ды бензін...

Ш м е н г е л ь

Выдатна, Таня!.. А на... «к»?

Т а н я

«К»?.. Крэкінг!

Я правільна сказала?

Ш м е н г е л ь

Малайцом!

К а ц я

На «э» яна адкажа — экскаватар.

Т а н я

Не трэба, мама... Ведаю сама...

В а с і л ь

Як бачыце, ўсе тэрміны выдатна
Адольвае старанная дачка.

Ш м е н г е л ь

Такі ўжо век. Такі ўжо век імклівы.

Т а н я

Дзядуля Ганс, пытайцеся далей!

В а с і л ь

Дай адпачыць, Танюша, дзеду Гансу.

Таня

Тады я праспяваю.

Шменгель

Што ж, спявай...

4

Вытворчая пляцоўка. Шчаслівымі вачамі глядзіць Васіль на агромністыя карпусы, мудрагелістае перапляценне трубаправодаў. Усхваляваны і расчырванелы з бытоўкі выходзіць Віктар.

Віктар

Цудоўная! Цудоўная карціна!

Ўсё дзівішся на дзецішча сваё?

Васіль

Дзіўлюся, Віктар. Буду век дзівіцца,

Лавіць сябе на думцы — цуд які!

Ад радасці ажно займае сэрца...

Віктар

Так, радавацца ёсць чаму, Васіль,

Табе...

Васіль

Не падзяляю песімізму.

Віктар

Усё ў цябе як трэба. А ў мяне...

Васіль

Не пазнаю веселуна Машкова!

Ты ж быў нядаўна недасяжны бог,

Вясёлае начальства прафсаюза?

Наогул, Віктар, што ў цябе за тон?..

Віктар

Тон адпаведны кепскаму настрою.

Васіль

Што здарылася, Віктар? Раскажы!

Ў вачах тваіх разгубленасць і горыч.

Няўпэўненасць цябе сагнула...

Віктар

Я...

Не ведаю з чаго й пачаць гаворку...

Васіль

Пачні спачатку... Здарылася што?..

Шяк не зразумею...

Віктар

І не дзіўна.

Сябе і сам не мог я зразумець.
Аднак пасля сустрэчы у Астрэйкі,
Калі з Бугровым пасварыўся ты...

Васіль

Я не сварыўся. Я адстойваў праўду,
А ты ў той сітуацыі змаўчаў.

Віктар

Не быў перакананы, што твой метада
Палепшыць тэхналогію...

Васіль

Не!.. Быў,

Бо ведаў, што жыўленне устаноўак,
Мінуючы рэзервуарны парк,
Прыменена даўно...

Віктар

(перамінаецца)

Прызнацца, ведаў...

Я з практыкі яшчэ...

Васіль

І прамаўчаў.

Згубіць баяўся крэсла?..

(Ківае галавой.)

Віктар, Віктар...

А быў жа сябрам... Э-эх, Машкоў!..

Цяпер — намстаршыні мясцкома... Ладна,
Як склалася само — жыві сабе!

Віктар

Не трэба, я прашу цябе, так рэзка.

Мы ж разам гэты горад будавалі.

Васіль

Вучыцца жыць праўдзіва пачыналі...

І ўсім прыстасаванцам бой даваць!

Дык што тады сказаў табе Астрэйка?

Віктар

Галоўнае ў рабоце — ча-ла-век!

Васіль

Дакладна, вычарпальна ён заўважыў.

Чаму ж пра гэта ўспомніў ты цяпер?

Віктар

Таму, што зразумеў: мне больш няможна
З людзьмі...

Васіль

Чаму ж?..

Віктар

Не дадзена, відаць...

Бо знешні бок я ў кожнай справе бачу,
А ў сэрца зазірнуць...

Васіль

І што ж цяпер?

Калі паснавядаўся?..

Віктар

На вытворчасць

Мяне вазьмі. Ты ж ведаеш...

Васіль

Але...

Але ж задачку ты падкінуў, Віктар.
Не вырашыш адразу...

Што ж, давай!

Прыходзь, і неадкладна, на участак.

Віктар

А кіраўніцтва?

Васіль

На сябе бяру!

5

Тая ж вытворчая пляцоўка. Да Васіля шпарка падыходзіць Валерый.

Валерый

Мяне прасіла вельмі-вельмі Каця
Напомніць: трое сутак ты дамоў
З пляцоўкі не прыходзіш.

Васіль

Дык не з танцаў.

Ды і наогул...

Валерый

Добра. Я маўчу...

Па графіку ідзе апрабаванне.

Праз месяц-два — вытворчасць на рэжым
Выводзім.

Васіль

Раз і два. Западта хутка
Усё робіцца ў жыцці ў цябе, Валер.

Валерый

Не, не скажы... Ты меней хваляваўся,
Калі чакалі першы свой бензін?!

Васіль

Не меней. Ды цяпер пра наваселле
Яшчэ зусім не варта гаварыць.

Валерый

Чаму ж не варта?

Васіль

Гаспадар руплівы
Парадак перад святам навядзе,
Падмажа ўсё, паставіць ладам-складам,
А потым — спешна, госцікі, за стол!

Валерый

Ды не, Васіль. Я сэрцам за парадак.
Я супраць прыбіральшчыкам служыць,
«Касметыку» наводзіць на пляцоўцы.

Васіль

Валерка, так не трэба, дарагі.
З табой гаспадарамі камбіната
Мы неўзабаве будзем. А цяпер
Турботы нафтабудаўцаў — і нашы
Турботы...

Валерый

Пагадзіцца не магу.
Выходзіць — нафтахімікі, за мётлы!
Са швабрамі хутчэй падлогі мыць!

Васіль

Навошта так, Валерка? Зараз ясна:
Без гэтай вось «касметыкі» — ні-ні
І думкі пра увод хімкамбіната.
Яе не можа быць, як без таго,
Каб здаць без ачышчальных збудаванняў.

Валерый

Пераканаў.

Васіль

Культура, брат, ва ўсім
Павінна быць сапраўднаю культурай.
Калі пераканаў — гані сюды
Вунь той бульдозер. Друз увесь прыгоніш
Да месца аднаго. Лады?

В а л е р ы й

Пайшоў.

В а с і л ь

Ты хутка паварочвайся.

В а л е р ы й

Бурчэлкін!..

Няма калі ні жыць, ні адпачыць.

Спяшаемся усё...

В а с і л ь

Гэта і завецца,

Валерка, імем сонечным — Жыццё.

Ты хутка?

В а л е р ы й

Я знікаю.

(Крычыць.)

Гэ-эй, бульдозер!

Сюды-ы!.. Сюды-ы!..

В а с і л ь

(ціха, сабе)

Во дзіўны чалавек

«Няма калі...» У тым і асалода —

Сябе да кроплі справе аддаваць!

В а л е р ы й

(паяўляецца радасны, акрылены)

А вось і мы. Удвух з канём сталёвым.

Што пачынаць?

В а с і л ь

Смялей!.. Давай! Давай!

Бяры ад сценкі.

В а л е р ы й

(махае бульдазерысту, раптам крычыць)

Вася!!! Небяспека!!!

Кладзіся на зямлю! Снарад! Снарад!..

В а с і л ь

(сабе)

Я, можа, да ракі яго паспею...

(выбягае)

В а л е р ы й

Васіль, вярніся!

В а с і л ь

Толькі б да ракі,

Каб карпусы ў наветра не ўзляцелі.

І пуску не бываць...

(Васіль знікае. Чуецца выбух.)

В а л е р ы й

Васіль, Васіль...

Абхапіўшы галаву рукамі, В а л е р ы й, быццам акамянелы, застаецца на пляцоўцы.

6

Бальнічная палата. В а с і л ь сядзіць ля акна, гартае газеты.
Уваходзяць К а ц я і Ш м е н г е л ь.

К а ц я

(кідаецца да Васіля, абдымае яго, плача)

Васіль, любімы... Не магу паверыць...

Ш м е н г е л ь

Трымаешся, таварыш Беражкоў?

В а с і л ь

Ды вось...

Ш м е н г е л ь

Нібы гадзюкай ядавітай,

Стаілася ў зямлі вайна.

В а с і л ь

Вайна...

Што здарыцца магло — нас абмінула.

Дарма не трэба, Каця, слёзы ліць.

Нам радавацца трэба.

К а ц я

Дзе тут радасць?

Танюшцы растлумачыць паспрабуй...

В а с і л ь

Праз тыдзень-два сустрэнемся.

К а ц я

Праз тыдзень?

Танюшка дня не можа пачакаць.

Ёй татку пазаві сягоння, зараз.

В а с і л ь

Ну, калі так, маглі б з сабой узяць.

К а ц я

А мы ўзялі.

В а с і л ь

Дык дзе ж яна?

Каця

Чакае.

У калідоры.

Васіль

Як? Зусім адна?

Каця

З Валерыем... Васіль, ты не хвалойся.

Васіль

Валерка тут?

Каця

Ён да цябе прыйшоў...

Нішто, гаворыць, больш нас не разлучыць.

Васіль

Што ж ты стаіш? Пакліч сяброў хутчэй!

Каця

(выходзячы)

Я зараз...

Шменгель

Тыдзень-два чакаць замнога.

Нас тэрмін падціскае.

Васіль

Я змагу...

Я папрашу Астрэйку. Ён павінен
Дапамагчы... Мне з вамі здаравей.

Шменгель

З Масквы вярнуўся толькі што Астрэйка...

З табой хацеў сустрэцца.

Васіль

А калі?

Шменгель

Ды перад самым нускам.

Васіль

Чакаюцца падзеі.

Шменгель

Так, Васіль.

Уваходзяць Каця, Валерый, Таня. Таня радасна абдымае бацьку.

Васіль

(расчулена)

Дачушка!..

Таня

(са слязамі на вачах)

Тата!.. Татачка мой любы!

Васіль
Валерка, дружка.
Валерый Шчасце, што жывы!
Мы так пахваляваліся.
Васіль Ну, годзе.
Як бачыш, не здаюся.
Таня А дамоў
Калі ты, татка, вернешся?
Васіль Я... Днямі...
Таня Няма мне з кім «у школу» пагуляць.
Васіль А мама?
Таня Мамае ўсё шкада пяцёрак.
Васіль Чацвёркі ставіць?.. Мама, пачакай!
Вось выпішуся...
(Валерыю)
Ад душы віншую,
Што паспяхова скончыў інстытут.
А як з Марынай?
Валерый Мы ўжо муж і жонка.
Васіль Віншую!
Валерый У адведкі хоць прыйдзі.
Жартую... Запрашаю шчыра ў госці.
Васіль Мне вельмі-вельмі радасна за вас.
Валерый Ну, я пабег... З сям'ёй не пагаворыш...
А вось яшчэ прыйшоў таварыш Ганс.
Васіль Ты Ганса ад маіх не адлучай.
Мае і Ганс — нібы адна сям'я.

Вытворчы корпус хімічнага камбіната. Ля пульта кіравання Л а з е р -
скі, В а с і л ь, Ш м е н г е л ь.

В а с і л ь

Цяпер прымружыць не паспееш вочы,
Як пойдзе першы поліэтылен.

Л а з е р с к і

Аднак ты шустры, Беражкоў, занадта.
Глядзі мне...

В а с і л ь

Ды не шустры я ні-ні.
Не памятаеце —
так было з бензінам.
Гады чакалі, а ён р-раз — і ёсць!
Прыйшоў тады механізатар Крэмень:
«Наліце, калі ласка, першаку!
На самым відным месцы уладкую
Бутэлечку. Ды буду ўсім гасцям
Паказваць. І раскажаш, як нялёгка
Даваўся гэты першы наш бензін».
Далі. Куды ж падзенешся — так просіць...

Л а з е р с к і

Працэс тут больш складаны.
Р-раз — і ёсць!..
Не, брат, не атрымаецца.

В а с і л ь

Зняверца!

(Шменгелю)

Як разумець галоўнага настрой?

Ш м е н г е л ь

Мы вельмі хваляваліся таксама,
Пакуль да перамогі не прыйшлі
І гранулы ў далонях не трымалі.
Крычалі: «Брава — поліэтылен!»

В а с і л ь

Цяпер мы ў гэтай справе разам, поруч.
А поруч — справа ладзіцца спарней.
Ці ж я кажу няпраўду?

Л а з е р с к і

І спакойна
А то нібыта чайнік закіпеў...

Ш м е н г е л ь

Збліжае сэрцы творчая работа...
Сябрамі людзі робяцца тады,
Калі на горную вяршыню ўзыдуць,
Трымаючыся за адзін канат.
Я гэтыя хачу аднесці словы
Да дружбы моцнай, як і сам народ...
Паказваюць народы нашы прыклад
Служэння на агульнае дабро.

Л а з е р с к і

Ціск?.. Ціск, Васіль, трымайце пад кантролем!

В а с і л ь

Нармальны ціск.

Ш м е н г е л ь

Нармальна... Ха-ра-шо!..

У цэх уваходзяць В а л е р ы й, К а ц я, В і к т а р. У прыгаршчах яны трымаюць поліэтылен. Неўзабаве ўваходзіць і А с т р э й к а.

К а ц я

Васіль!.. Васіль!.. Нарэшце!.. Перамога!..

В а л е р ы й

Ёсць!.. Ёсць!.. Ёсць!..

В і к т а р

Першы поліэтылен!

В а с і л ь

З цудоўнай весткай вы, сябры... Кацюша.

Л а з е р с к і

Віншую ўсіх!

Ш м е н г е л ь

Віншую ад душы!

В а с і л ь

(падстаўляе далоні)

Дык сыпце мне!.. Паболеі сыпце гранул!..

Я ўсім даваў бензіну-першаку!..

На самым відным месцы уладкую

Я гранулы. Ды буду ўсім гасцям

Паказваць. І расказваць, як нялёгка

Мы здабывалі поліэтылен...

А с т р э й к а

Валерый, Каця, Віктар, не шкадуйце,

Хай дзівіцца на гранулы Васіль.

Натхняецца. Яму праз тры хвіліны

На мітыngu ўрачыстым выступаць.

Вытворчы корпус паступова заўняюць рабочыя. Тут амаль усе
нашы героі.

Л а з е р с к і

(Астрэйку)

Народ, здаецца, ўвесь у поўным зборы.
Нам, пэўна, час і мітынг адкрываць?

А с т р э й к а

Яно і праўда. Больш цягнуць не варта.
Пачнём, пачнём...

(Падымаецца на станок.)

Таварышы!.. Сябры!..

Дзень сёння незвычайны ў нас, шчаслівы.
Ёсць беларускі поліэтылен!

І радасць наша удвая святлее

Пры думцы, што змаглі мы атрымаць

Такую перамогу з дапамогай

Сяброў нямецкіх... Слава ім, хвала!

Мы можам называць яго прадуктам

Інтэрнацыянальнай еднасці, сябры.

Мы можам плёнам непарушнай дружбы

Лічыць сягоння поліэтылен.

Няхай мацнее дружба і глыбее

На нашае агульнае дабро!..

А зараз... Зараз — слова ветэрану.

Давай, начальнік цэха Беражкоў!

Давай, Васіль Антонавіч!..

В а с і л ь

Я шчасны

Да слоў узнёслых і свае дадаць.

І сапраўды, сябры, шчасліва-светлы

І радасны сягоння дзень у нас.

І мы прайшлі нялёгка дарогі

І ў працы нашу радасць здабылі.

Ды калі ўзяць метал, бетон і дружбу,

Мацней за дружбу на зямлі няма!

Я сёння не магу аб іншым думаць,

Як заўтра працаваць нам, як нам жыць.

Бо з наваселлем новыя турботы

Завітваюць у кожную сям'ю...

Дык вось мы працаваць і жыць павінны,

Каб сорама шчокі чырванню не пёк,

Каб творчыя адносіны да працы,
Сумленныя адносіны былі...
Мо памятаеце, у старой легендзе,
Калі у трох спыталі муляроў:
«Што робіш ты?»
«Штодня адно і тое ж:
Намазваю на цэглу гліну я»,—
Ім першы адказаў.
«Сцяну будую»,—
Пачулі ад другога ўсе адказ.
«Мы ўсе палац будзем самы светлы»,—
Ім шчасны трэці муляр адказаў.
Як трапна адказаў!.. Мы зараз з вамі
Узводзім светлы, велічны палац.
Хай сонечны ён будзе, самы светлы,
Бо нам у ім, палацы гэтым, жыць!..

А с т р э й к а

Таварыш Шменгель!.. Просім!.. Калі ласка!..

Ш м е н г е л ь

(падымаецца на станок)

Хвалююся, ды не магу маўчаць!..
Бо ваша радасць — гэта наша радасць!
Бо ваша песня — песня і мая.
Дарога ваша — нашая дарога.
А поспех? Пospех ваш таксама наш!
Няхай жа на дарозе нашай светлай
Заўсёды будуць поспех, песня, мір!
Фройндшафт!..

К а ц я

Васіль!

В а с і л ь

Што, любая Кацюша?

К а ц я

Ты ж абяцаў мне...

В а с і л ь

Што я абяцаў?

К а ц я

Сустрэцца ля Дзвіны, адкуль будоўля
Пачатак брала...

В а с і л ь

Згода... Кліч усіх!

К а ц я

Валерка, Віктар... На Дзвіну!.. І хутка!..
Збірайцеся, першабудаўнікі!..

Каля бетоннай палаткі на беразе Дзвіны — помнік першабудаўнікам
Нафтаграда — Васіль і Каця.

Васіль

Нафтаград — мой горад вясновы.
Маё шчасце.
Мая абнова,
Мой пачатак.
І першая песня
Тут народжаная на ўзлессі.
Туманом апавіты ранак
Сустракаў я ў абдымках каханай.
І гарачыя гронкі рабіны
На маіх праспектах адзіных.
Напалам тут апошні акраец,
Напалам — трохпудовы ранец.
Напалам і шчасце,
І гора.
Нафтаград — мой вясновы горад...
(Задумліва.)
Гады, як эшалоны, праляцелі
У асмужаную далячынь...

Каця

Але...

Няўжо шкадуеш ты, што праляцелі?
Замест палатак — горад!.. Любата!..

Васіль

Наш горад — людзям помнік!

Выходзяць Валерый, Віктар і Марына.

Каця

Нарэшце...

Васіль

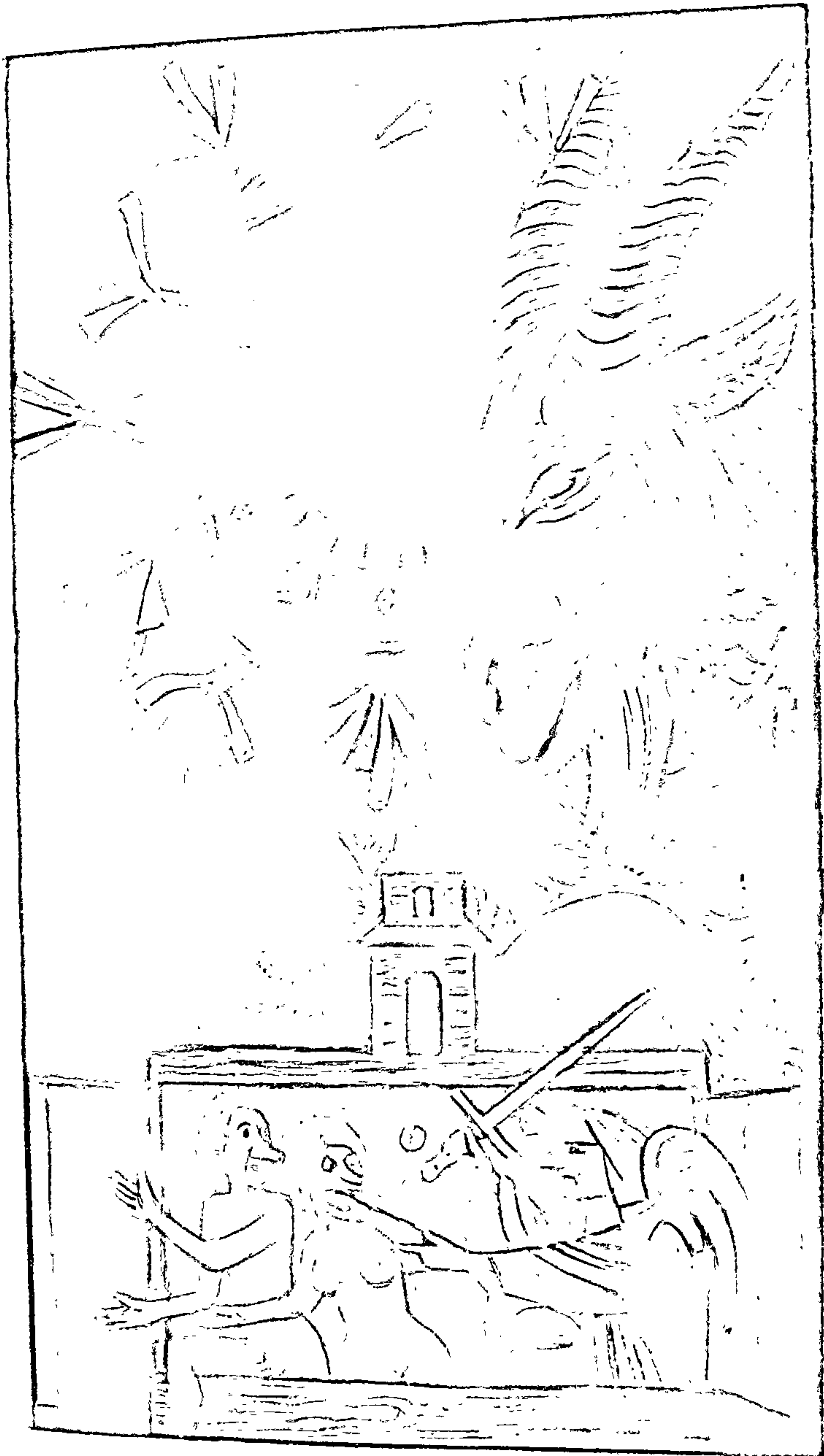
Нашы!

Валерый

Мы ўзялі Марыну,
Каб потым не было ні кроплі крыўды.

Віктар

Дазвольце сход першабудаўнікоў
Лічыць адкрытым...

Батлейка

Вясельны карагод

В а с і л ь

Стой!.. Не дазваляем!..

Ніхто цябе ў начальства не абраў,
Дык не сняхайся...

В і к т а р

Прыгадаў юнацтва...

В а л е р ы й

Калі з юнацтвам развітаўся, то
Тым больш пакіраваць табе тут некім,
Бо ўсе мы, Віктар, з юнаю душой...

Паснешліва выходзіць Яніна Плакса.

Я н і н а

Так, так... Валерый правільна гаворыць.
Жыве ў хаўрусе з намі ма-ла-досць!..

В а с і л ь

Адкуль, адкуль вы, цётка Яніна!

Я н і н а

Я?.. З космасу!..

Ды з вамі ўсе гады,

Мае вы дзеткі... Маладзёю з вамі.

К а ц я

Хоць клопатаў падкідваў вам сёй-той.
Было, Вятрун?

В а л е р ы й

Было.

Я н і н а

Ну што тут зробіш.

М а р ы н а

Было, але з вадзіцаю сплыло.

В а с і л ь

А помніце вы, цётка Яніна,
Як некалі легенду пачалі
Расказваць нам. Пра дзіўны ход падземны.
Пра горад-казку?.. Лівень сцебануў,
І мы легенды так і недачулі.
Які ж, які працяг легенды той?

Я н і н а

Працяг легенды?..
(Паказвае на горад.)

Вось — працяг легенды!

Рукамі дапісалі вы яе.

Жыццём сваім. Працяг — у Нафтаградзе!
Ператварылі ў яву казку вы!..

З кайстрамі за плячыма выходзяць юнакі і дзяўчаты — новае
папаўненне горада нафтахімікаў.

Дзяўчына

(да Васіля)

І вы сюды прыехалі, напэўна,
Каб горад сваёй мары збудаваць?

Васіль

Не... Я, лічыце, тут і нарадзіўся...

Хлопец

(узрадавана)

Вы, значыць, ветэран?

Васіль

(з гонарам)

Так, ветэран.

Дзяўчына

Ці не маглі б нам расказаць, хоць сцісла,
Як горад нараджаўся і завод?

Васіль

Няпроста гэта...

Дзяўчына

Вельмі, вельмі просім!

Васіль

*(апускаецца ля бетоннай палаткі-помніка на
грудок)*

Раз просіце, то трэба расказаць...

Дзяўчына і Хлопец прысаджваюцца поруч.

Праменны красавік сагнаў ільдзінкі
З крыклівых баламутаў-раўчукоў.
З зялёнай малюпасенькай іскрынкі
Пажар вясновы разгараўся зноў.
А на цыбатых буславых нагах
Ішлі, глядзелі ўдаль тэадаліты.
Ад сонца звонкі, ранішні прасцяг
Пераліваўся ў лінзах аксамітам.
Ваколле разамлелае рачное
Прамацвалі настойліва геалагі.
Над ціхай, памяркоўнаю Дзвіною
Палатка зашасцела жорсткім полагам.
Па-маладому весела і ўпарта

З вясною прачыналася прырода.
Крутыя рыскі на паходных картах
Рабіліся абрысамі завода.
Дажджы сцябалі злосна парусіну,
Плыло цяпло з балацявін адталых,
Да родных рэк спяшаўся клін гусіны,
Рунела рунь на будучых кварталах.
Выходзілі сур'ёзныя з палатак
Прамёрзлыя да костачкі «фабзайцы».
Паміж сабою хлопцы і дзяўчаты
Дзялілі зачарсцвелыя акрайцы.
Дзяліўся тут пароўну кожны бохан,
Дзялілася на ўсіх пасылка кожная.
Дасвеццем ля палатак гулка вохкалі
Глушцы — іх такавішча патрывожылі.
І хлопец ваствавокі, хударлявы,
Што на «каленцы» па-дзіцячы лоўкі,
Укладваў першы куб бетону славы
Пашчэрбленай, іржаваю рыдлёўкай.
А ўжо хлапцы з брыгады цесляроў
Сядзяць у іх, бетоншчыкаў, на шыі:
— Давайце фронт, таварышы, бо зноў
У сатырычным выпуску прашыем!..
І хлопец паглядзеў сябрам у вочы,
А сэрца поўніў шчасця горды спеў —
Упершыню адчуў сябе рабочым
«Фабзаяц» і пры ўсіх пачырванеў.
Пяршыць ад пылу. Стома вейкі зводзіць.
Выдатна хлопец вытрымаў экзамен —
У горадзе, якому жыць стагоддзі,
Яго рукой закладзен першы камень.
Сваю дарогу маладосць абрала.
Гарачая пульсуе ў жылах кроў —
Узгадаваць нам лёс паслаў нямала
Вялікіх і маленькіх гарадоў!

Зноў зацвіла вада ў балацявінах,
Зноў шэры дождж і дзень, і ноч імжыць.
У каралеўстве казачным, бусліным
Жыццё нам вызначала рубяжы.
Махорка, гразь, рыпенне жорсткіх ботаў,
Нямы, маўклівы чорнай ночы цень.
Тут з песняю — памочніцай ахвотнай —
Мы пачыналі свой працоўны дзень.

У дашчаціках чыталі чарцяжы,
У дашчаціках у калектыў прымалі.
Сэнс простага, як праўда, слова жыць
На рыштаваннях хісткіх мы спазналі.

А ён прыйшоў — асеннік азалелы.
Трубіла далеч журавам адлёт.
Мы на-юпацку горача, няўмела
Прыроду крута бралі ў абарот.
У халадэчу дзень ужо каторы
Вятры не мелі жалю, хрыплагорлыя.
На сон глядзелі нам у вочы зоры,
І ранкам уставалі мы пад зорамі.
Смяяліся зняверцы:
— А-а, рамантыкі!
Што, не ў дугу на палявых харчах?

Такім, каму гуляць карцела ў фанцікі,
Па-будаўнічы рэзалі з пляча:
— Вось там — рыдлёўка. Там — парог.
Хутчэй
Рашай! І цісні ў будаўнічы штаб!..

Сказаў — аж бліснуў полымем вачэй
Рашучы і разгневаны прараб.
Тады зняверца вочы апусціў.
Ён зразумеў: такос не даруюць.
Прарабу адвячоркам заявіў:
— Калі патрэбна — на перадаваю!

Старэчым ротам шамкала дарога,
І чорным веццем голы лес круціў.
Тут толькі крок зрабі, і — перамога.
Крок, каб табе ў легенду увайсці.
Але нялёгка і хвіліны выстаяць —
Наперад не прабіцца, хоць зарэж.
І накідаў у золь дзяцюк плячысты
Адказны і перадавы рубеж.
Бразь кельму ў каляіну:
— Ліха з ёю!..
Нафтазавод узводзяць хай другія!..

Так несумленна, не прыняўшы бою,
Здаваць рубеж наважыўся стыхіі.

І раптам:
— Стой!

Хтось выкрыкнуў аддана.
На покліч павярнулася брыгада
І паглядзела ў вочы ветэрану,
З якім дзяліла хлеб, махорку, радасць,
З якім глытала кіпецень уранні,
З якім магла на сцюжы ледзянець.
Таго, хто ненавідзеў патуранні,
Змагла цяпер, за хвілю, зразумець.
А ён ківаў з дакорам галавой:
— Ці ж так ісці да шчасця на зямлі?
Наперад, хто смялейшыя, за мной!..

І, як адзін, мы ўсе за ім пайшлі.
Грымелі да світаня эшалоны
На звонкіх затуманеных кірунках.
Былі мы рады першаму бетону,
Як першаму каханай пацалунку.
І хлопцы абдымаліся нялоўка.
Завод шумеў, нібы Дзвіны прыбой.
Паўзлі машыны цяжка на пляцоўку,
Якую звалі тут перадавой.
Перадавая траскуном сустрэла нас.
Вакол — сумётаў снегавыя гмахі.
А па-над экскаватарнымі стрэламі
Стаялі сосны ў шэрані па пахі.
Грызлі каўшы, нібы той камень, глебу,
Грызлі, і толькі іскры з-пад зубоў.
А час прыспешваў: трэба, трэба, трэба!
І зноў каўшы грызлі. І іскры — зноў.
І камякі маленькія, з гарошыну,
На кузавах грукочуць самазвалаў.
Мароз — мядзведзь з бярлогу патрывожаны:
Будоўля спаць дзядулю замінала.
Пайдзі ў абдымкі з ім слабы, нясмелы —
Застанешся над гурбай снегавой.
Ідзе мароз, ад ветру захмялелы,
Пакрэктае і круціць галавой.
Дашчацік-фарбацірка парай дыхае,
Там печ, як пераспелы памідор.
А за сцяною люлькаю папыхвае
І кашляе сівагаловы бор.

— Мо да вясны са штурмам начакаць? —
Як здрада прашыпела прапанова.
І на дашчацік лозунг: «Не пішчаць!»
Сябрук наш у балотніках гумовых
Прынёс збялелы, голасу няма,
Яму б ля печы трохі адагрэцца,
А ён:

— Сябры, сумуеце дарма.
Сягоння ў графік увайшлі, здаецца...
Гудзе, гудзе зімовая дарога,
Імчыць машын замурзаных паток.
Вязуць «зубры» цыбатыя трыногі,
Бетон і цэглу, вапну і пясок.
Машыны снег рыпучы паласуюць,
Не аціхае ні на міг Прыдзвінне.

Мы не здалі сваю перадавую —
Нафтагігант выводзілі на фініш.

Вясновы крыгаход, што кананада,
Ляснога краю заціш раскалоў.
Бубнеў лятун:
— З такою вось брыгадай
Не зварыш кашы — наламаеш дроў...

Сядзелі хлопцы ў распачы дэкадамі
(Ці ж безработце доўгае прывабіць?),
А брыгадзір, як той уюн, з нарадамі
Круціўся у прарабцы ля прарабаў.
Абсмоктаў кожны цвік разоў па пяць,
І чулася хвала ў нядружным хоры:
— Наш брыгадзір!..
— Ён ведае, дзе ўзяць!..
— З такім арлом!..
— Звярнуць, што плюнуць, горы!..

Смалілі хлопцы доўга самасад,
Губілі марна час, умельства, веру.
Прышоў юнак кірпаты:
— Я да вас... Да вас...

І працягнуў лісток паперы.
— Глядзі!..

- Відаць, здалёк, гусак, прыплыў!..
- Адумаўся!..
- Калі тут пуск пад носам!..
- «Гаганавец»!..

А брыгадзёр курыў
Узятую ў кагосьці папяросу.

- «Фабзаец» я. І па пудёўцы ў Полацк.
Узводзіў горад, ды сюды хацеў...

На тварах хлопцаў, што гулі наўкола,
Разгубленасць ён прачытаць паспеў.
Устаў. У багне ногі патанулі:

- Апалубку паставіць хутка трэба,—
З бетоннага завода павярнулі
Сюды машыны з будаўнічым «хлебам»...
І цэлы дзень ішоў круты бетон,
І пыл хрумсцеў жарствою на зубах.
Зірнуў прараб:
- Ого-о, ўзялі разгон!
Падмурак вырас, быццам на дражджах!..
Быў перакур. Пакуль чакала кладка,
Сказалі навічку адкрыта, шчыра:
- Ты — малайчына!..
- Ведаеш што, братка?..
- Давай да нас!
- Да нас!
- У брыгадзіры!..

Да штурму ўсё прадумана да кроплі —
Намёртва лёг у «башмакі» бетон,
І з карпусамі Нафтаграда попlech
Завод-гігант над стромаю відзён.
А ўсё было: прыгоды і нягоды,
Хапала бед і ўдач нам у жыцці
На старце беларускага завода,
Што вырастаў на багне і трысці.
Дзесяткі залнаў маразы давалі,
Гудзелі, прысядалі хмызнякі.
На працу нафтаволат бласлаўлялі
Тут хлопцы сціслым словам:
— На вякі!

І замярзаў бетон, як лёд на рэках,
Трас у сумётах не відаць было.
Бетону і таму, як чалавеку,
Патрэбна чалавечае цяпло.
Палілі хлопцы вогнішчы бясконца,
Адтайвалі падзолістую глебу.
Бездапаможнай, жоўтай плямай сонца
Ледзь да паўдня адагравала неба.
Мы да таго, як затрашчыць сушняк,
Ухутвалі па-гаспадарску лоўка
Прамерзлы і аснежаны «башмак»
З плячэй уласных скінутай спяцоўкай.
Было здалёку чутна:

— Майна!

— Віра!

У ранішняй абуджанай прасторы
Ў запэцканых вушанках брыгадзіры
Праклёны слалі лютаму надвор'ю.
Але ніхто не думаў пакідаць
Адказнай гэтай і нялёгкай вахты —
Хацелася ўсім хлопцам паспытаць
На Полаччыне пах гаркавы нафты.
Хацелася сустрэць, як песню, сёння,
Калі па рэйках мчаць ад нафтаволата
Праз сінія прасторы эшалоны
І песні над зямлёй віруюць молада.

Каб здзейсніць дзіва-казку на зямлі,
Каб край Прыдзвінскі ціхі перайначыць,
З бацькоўскай загартоўкай мы ішлі
Наперад — не маглі рабіць іначай,
Ішлі упарта — не чакае час —
Праз цяжкасці, што ў памяці не сцерці.
Прышлі таму, што сагравала нас
Пуцёўка вызначальная ля сэрца!

Над горадам, над Дзвіной палае праменнае сонца. Сонца шчасця і
добрай надзеі.

З а м е с т э п і л о г а

А пад намі муры.
А над намі муры залатыя.
А пад намі — рака.
Быццам чыстая песня яна.
Гэта значыць, над намі —
Улюбёнка стагоддзяў — Сафія.
Гэта значыць, пад намі
Бяжыць і смяецца Дзвіна.

Бачыш?
Вунь, быццам пена, бялюткі пагорак.
Бачыш?
Гмахі нагадваюць стрэлы дзіцячых ракет.
Гэта — рупны завод.
Гэта — новы наш ранішні горад,
Тут твой бацька быў першы рабочы
І першы рабочы паэт.

Не мастак я да казак.
Ты ведаеш гэта даўно.
Расказаць пра заморскія цуды
Наўрад ці мне ўдасца,
Мне б, як горад,
Узвесці паэму адно,
Дзе ўсё —
Нібы ў жыцці,
І дзе ўсё —
Як у казцы.
...Я да кроплі апошняй
Улюбёны ў свой казачны горад.
І цяхай на праспектах
Лютые і стогне зіма,
Бачу горад вясновым.
Са мной ён, як сябра, гаворыць.
Усміхаецца шчасце маё рукатворнае
У сонечных светлых дамах.

Не шукаў я рамантыкі
У дзівосных краінах далёкіх.
Проста вельмі хацеў я сазнаць
Усе крутыя дарогі зямлі.
Мара, пэўна б, збылася,

Ды ў родным краі сінявокім
Над Дзвіной будаваць нафтаволат
Аднагодкі мае пачалі.

Мы былі верхалазы,
Былі землякопы і цеслі,
Нам мятлюгу і спёку,—
Усё давялося спазнаць.
І ў дарозе сяброўкай надзейнай
Была несмяротная песня,
Неадольная прага —
Горад мары сваёй збудаваць.

Я па звычцы старой
Кожны дзень, што быў шчасна пражыты,
Белым-белым каменьчыкам
У тэрмін заўжды адзначаў.
Сёння глянуў — Дзвіны берагі
У белым снезе нібыта.
Значыць, я недарэмна
Пакутваў, спяваў, працаваў!

Па начах
Доўга вокны гарэлі мае адзінока.
«Акадэмік» мянушку
Мне вясёлыя хлопцы далі.
Я над кнігамі чах,
Ну, а сэрца далёка-далёка
Мяне клікала ў шлях —
Сваё шчасце знайсці на зямлі.

Мы былі верхалазы, бетоншчыкі...
Так, мы жылі недарэмна.
Мы хацелі, каб кожнага мара збылася —
Дзіва-горад устаў.
Хлопцы так і не ведалі,
Што па начах я паэму,
Дзе ўсё —
Нібы ў жыцці,
І дзе ўсё —
Як у казцы,
Складаў.

ШЛЯХ НА ГАЛГОФУ

(Сповідзь паломніка)

Скрыжалі

Жыцця непрадказальная дарога.
Яе ні прамільгнуць,
Ні перакрыць...
Усе з калыскі ходзім мы пад Богам,—
Прызвание —
Боскім словам лёс тварыць.

Мы чуем:
Не рабі сабе куміра!
Куміраў робім...
Колькі іх было!
Але куміры адляцелі ў вырай —
Хвост выдраны,
Падрапана крыло.

Мы чуем:
Не кажы імя Гасподня
Дарэмна...
Толькі як людзей стрымаць?
П'янюга перакошаны у споднім
І ў Бога гне,
І ў Бога душу маць.

Мы чуем:
Бацьку ты шануй і маці,
Як наказаў Гасподзь табе,
Але
За дабрабыт і таннае багацце
Іх кідаем на выселках залець.

Не забівай,—
Мы чуем...
Ды падковы
У эскадронаў смерці зіхацяць...
І забіваюць куляй
Або словам,
І Каіны анёлкамі глядзяць.

Не блуднічай,—
Мы чуем...
Толькі шалі
Маралі
Чорны шашаль пакрамсаў.
Рагоча інтэрсучка над мараллю.
У вочы плюнь ёй —
Божая раса.

І не крадзі,—
Сцвярджаем днём і ноччу...
О Госпадзі,
Ты грэшнікам даруй,
Бо цягнуць прагна, колькі бачаць вочы,
У церам свой
Ці шэрую нару.

Не выкрыкні ілжывага даносу,—
Укленчваем...
І на табе —
Данос...
О колькі лёсаў азалела ў росах,
На ўсіх ці хопіць досвіткавых рос.

Не пажадай ні жонкі
І ні хаты
Раба твайго
Ці бліжняга твайго...
А як жа ў ранг элітных і багатых
Павымкнула былых зямных багоў?..

Тупыя учарашнія законшкі,
Што і караць
І літаваць маглі,
Адрынуўшы драпежны позірк,
Сёння
Прарокамі вяшчаюць на зямлі.

Хоць ім супраціўляецца прырода,
Шле землятрус
Ці іншую бяду,
Яны свяшчэнным іменем народа
Народ у твань адвечную вядуць.

І зноўку,
Колькі сілы ёсць у целе,
Ідуць у наступ...
Як іх кліч суняць:
Усё мы ператрушчым і падзелім,
А потым — будзем новае ствараць.

Але ж было,
Ужо было такое,
Калі на гмахах певень сакатаў
І ботам у свяшчэнныя пакоі
Аслеплы невук дзверы выбіваў.

Ці не таму мы ўсе на дне цясніны,
Што хочам Богу жыць наперакор?..
І чорная халодная адрына
Чакае нас,
Нібы нямы дакор...

Не, перш
Чым далакопы уладкуюць
Мяне...
Паставяць кропку на жыцці,
Мне б
Сэрцам азірнуць зямлю святую,
Мне б
Сцежкамі Хрыстовымі прайсці.

Каб стаць відушчым хоць каму на радасць,
Каб чашу гора выкаўтаць да дна,
Каб звездаць мне,
Дзе крыўда,
А дзе праўда
Ды ісціна святая...

Ў чым яна?..

І. Шалом, Ерусалім

Адораная пахамі усходнімі
Спіць Хайфа,
Быццам стомлены алім,
Але,

Нібы паломнікі з паходнямі,
Ідуць машыны у Ерусалім.

Міжземнамор'е крутабока хвалямі
Варочаецца ў прывідных агнях.
Там,
За гарамі,—
Стромістымі палямі,—
Прыпынак зробіць мой вандроўны шлях.

Я з хваляваннем да святога горада,
Нібы на споведзь чыстую, іду,
Каб не расстацца з гонарам
І гордасцю,
Да сэрца браць і радасць,
І бяду.

Там не хачу спыніцца сузіральнікам,
А выверыць сваё жыццё хачу,
На злосць бяздушна-ментарскім маўчальнікам
Душою боль усёй зямлі адчуць.

Дабром ашчодрыць думкі анямелыя,
Ашчодрыць песняй сціплую зямлю...
Ляцяць зіркаста аганькі сатлелыя,
Бы зерне пераспелае ў раллю...

Вось-вось сутонне млявае рассунецца,
Дзень возьме ноту,
Быццам арганіст...
І гоніць вецер па азяблай вуліцы
Апалы і пабранзавелы ліст.

Дасвецце неба шчодрыць фарбай сіняю,
Каб крэп начны да вечара сагнаць.
Над трапяткімі вечнымі святынямі,
Як вартавы —
Каменная сцяна.

Бярэцца сонца плошкай зыркай самаю,
Святло дае удзячнае усім...
Я прыпыніўся перад Яфскай брамаю:
«Наклон табе,
Святы Ерусалім!..»

II. Гефсіманскі сад

Адрынуць часам хваляванні трэба,
Сустрэць у адзіноце зарапад...
Ляжыць карункам на паркалі неба
Біблейскі,
Ціхі Гефсіманскі сад.

З гор стромых патыхае вецер свежы,
Трапечацца над мірным дахам дым.
І немтурамі вартавымі вежы
Ахоўваюць святы Ерусалім.

Туды дарога праз паток Кедрона,
Да мураваных непрыступных сцен,
Дзе,
Нібы воі,
Рымскія калоны
Пабачылі зашмат крываваых сцэн.

Туды ісці за залатую браму
Праз вуліцы гандлярскай тлум і шум,
Душой імкнуцца да святога храма
І там ачысціць светлую душу.

Каб тую чысціню панесці людзям
І веру ім у існае вярнуць,
І калі з верай мы у сэрцы будзем,—
Ніякаму нас д'яблу не сагнуць.

Ніякаму хаўрусніку не струшчыць,
Аракулу не пахіснуць ніяк,
Як дуб стары у Белавежскай пушчы
Ці вывераны за гады маяк.

Хаця спакон вякоў вядома люду,
Што шчасце поруч крочыць ля бяды...

Раз ёсць Ісус,
То знойдзецца Іуда
І срэбранікі знойдуцца тады.

III. Тайная вячэра

Сказаў Ісус:

— Я дзякую сябрам,—
Бадай, такое шчодрое застолле
Ужо не паднясе гаротным нам
Ўсявышні аніколі-аніколі.

Хлеб падзялю і акраплю віном.
Хлеб — мая плоць,
А кроў — віно крутое...
Частуйцеся...
Я ведаю адно —
Прадвызначэнне здзейсніцца ліхое.

Яно не раз прыходзіла у сне,
А сёння,
Сёння гэта ўсё на яве.
Так,
Раніцай адзін з вас здрадзіць мне,
І ўжо ніхто той здрады не паправіць.

Бо так было заўсёды на зямлі:
Хто бачыў далячынь —
Сляпым рабілі,
А паўсяпяныя па касцях ішлі
І ў сленаце святло ідэй губілі.

Глядзелі азварэла на таго,
Хто лепш рабіў,
Чым нехрысці сляпыя,
І тупалі азлоблена нагой,
Пятлю тужэй зацягвалі на шыі.

Я з вамі развітаюся,
Але,
Каб на шляхах жыцця не нагубляцца,
Каб сэрцам да канца не азалець,
Вам трэба за адным сталом збірацца.

Святую праўду,
Як зямлю нарог,

Ўрабляйце у знявераныя душы,
І з вамі будзе міласэрны Бог,
І жорсткі лёс ніколі не раструшчыць.

IV. Пацалунак Іуды

Заснула наваколле сном глыбокім,
Дзіцёначкам бязгрэшным,
Без віны.
Але аднекуль з-за Кедрона крокі
У анямелай цемрадзі чутны.

І з чорнай почы,
Як мядзведзь-няўклюдка,
Натоўп ідзе з паходнямі сюды...
І рымскія салдаты...
І Іуда...
І не пазбегнуць ракавой бяды.

— Дзе той Ісус? —
Гучыць у цемры строга,
І —
Пацалунак стыгне на губах.
І —
Зрадніка закончана дарога.

Ісус ступіў на свой смяротны шлях...

Яшчэ не пачынаў ірдзецца ранак,
Жароўнямі падворак патыхаў,
І пад страхою грэшнаю Ханана
Гарласты певень раптам пракрычаў.

— Канец! —
Сказаў апостал Пётр праз слёзы.
(За ноч ён тройчы здрадзіў на зямлі.)
Застылі вежы ў скамянелых позах,
Ісуса на закланне павялі.

І Пётр са спустошанай душою
За ім пайшоў —
Усё ён зразумеў...

Ад здрады неба стала неспакойным
І камень на дарозе схаладнеў.

Трывожна-ярка запалала далеч,
З-за гор сякерай паласнуў прамень,—
На шыбеніцы ў сцішаным квартале
Пагойдваўся Іудаў чорны цень.

V. Пракуратар Понцій Пілат

Зло прарастала ад стварэння свету.
Грахі,
Нібы расенні зарапад...
Напэўна, люду грэшнаму за гэта
Ўсявышнім быў падораны Пілат.

Зняважлівы да ўсіх жывых і люты,
Намеснік рымскі хабар паважаў,
І, як хацеў,
На горкія пакуты
Ён шчодро іудзеяў бласлаўляў.

Быў кожны крок,
Як поступ землятрусу,
Цяжкія словы —
Сэрцам не падняць:
— Вось перад вамі ажно два Ісусы —
Каго ж з Ісусаў гэтых пакараць?..

Натоўп сабе падобных выбірае,
На хвілю не сумеўшыся ані:
— Вараву адпусці! —
Ён заклікае.—
А гэнага Ісуса ты распні!

Ён зразумеў —
Чакае Іудзея
Зусім не справядлівасці зямной —
Прысуду застарэлых фарысеяў,
Здзяйснення
Іх нянавісці сляпой.

Ён паўтарыў за тым бязродным збродам:
— Распніце! —

На Галгофу паказаў...
О колькі яшчэ іменем народа
Здзяйснялася крывава-чорных спраў.

Не абмінуць прароку эшафота —
За светлы розум
Заплаці жыццём!
А бездар,
Як куга каля балота,
Ашчэрвае пякучае асцё...

Крыжы стагналі,
І гулі пажары,
І ведалі пілаты,
Што рабіць:
Галоўнае —
Не асудзіць ахвяру,
А рукі як мага чысцей адмыць.

VI. Via Dolorosa

На лёс зірнуўшы клопатна і строга,
Узважваючы строга кожны крок,
Ты зразумееш,
Што свая дарога
У кожнага.
І крок,
Нібы урок.

І як ты ні пралічвай лёс заўзята
Ад непазбежных
І нябачных пут,—
Абавязкова стрэнешся з Пілатам
І выслухаеш да канца прысуд.

Крыж панясеш свой на спіне няўмольна,
Цяжкі,
Бо ў ім грахі усіх людзей,
І спраўдзіцца акрэсленая доля —
Прыўзняцца над жыццём у той бядзе.

Ты вельмі-вельмі шмат на ёй сазнаеш
Удалечы ад слоў і паказух.

І, нэўна ж, Богамаці напаткаеш —
Яна урошціць горкую слязу.

Калі ж лязо бяды патрушчыць памяць,
І сілы павысмоктваюцца ўсе,
Сімон цябе сустрэне Кірэнянін
І крыж твой да Галгофы данясе.

І ў калатнечы гніюснай і нязвычайнай —
У ім натоўну цэлы век гібець —
Сустрэнецца, як сонца,
Вераніка
І сонечна паклоніцца табе.

Сустрэнуцца пачцівыя жанчыны,
І хлынуць слёзы горкія з вачэй, —
Ты скажаш,
Што рыдаць няма прычыны —
Сябе аплачце і сваіх дзяцей...

Вось гукі дня сплятаюцца у строфы,
І Богу прагі смерці не суняць...

З зямлі свой чэрап надняла Галгофа,
Гатовая пакутніка прыняць.

VII. Галгофа

Ну, вось і месца хіжага заклання.
І сэрца разрываецца,
Баліць.
Ды з вуснаў —
Ані слова пакаяння
На радасць лютым катам не зляціць.

Так,
Фарысейства прарасло законам.
Калі не з ім,
Калі узбоч стаіш,
То — краты і турэмныя загоны,
Чакае гнеў людскі,
Чакае крыж.

Адно табе —
Каўтай маны атруту,
У ладкі, нібы блазан, ляскачы,
Інакш табе прызначаны пакуты,
Цвікам зубастым цела апячы.

Ўсё зробіць злыдні гладка і старанна.
Здаля зірнеш —
Ажур,
Ні даць
Ні ўзяць...
І ўжо цябе да злодзеяў паганых
Гатовыя зласліўцы прыраўняць.

Згубіўшыя ушчэнт сваё сумленне
(Як толькі Бог трымае на зямлі!)
Тваё падзеляць сціплае адзенне
І сэрца б падзялілі,
Каб маглі.

Пад крыжам будуць апантана гоцаць,
І срэбранікі брудныя дзяліць,
І на кап'і табе падсунуць воцат,
Каб смагу перад смерцю наталіць...

У летаргічным сне ляжыць планета,
Не чуе больш пакутаў брата брат,
І Божай карай людзям за ўсё гэта
Да іх ужо ідзе крываваы кат.

VIII. Уваскрэсенне

Як неба перад злоснай навальніцай,
Над Іудзеяй —
Чорнай ночы крэп,
І кату крыважэрнаму не спіцца,
Пакуль навек пакутнік не аслеп.

Пад плашчаніцай халаднее цела
Ў пячоры,
Толькі знятае з крыжа...
Ад вогненных цвікоў не адбалела
Хрыстова анямелая душа...

Ды толькі Гефсіманская даліна
Абмылася світальнаю расой,
Прыйшла сюды Марыя Магдаліна,—
Жанчыны-міраносіцы пры ёй...

Не выплакаць слязьмі людскога гора,
Боль страты зеллем злым не залячыць...
Адсунуў хтосьці камень ад пячоры —
Яна глядзіць пустая ўдалячынь.

Пасунуліся за узвалкі цені,
Стаілася сутонне,
Нібы звер.
Схаваўся кат, нібыта мыш пад венік,
Бо што адкажаш за Хрыстову смерць?

І галубком на камянюзе голай,
Як хмарка,
Што спусцілася на лес,
Сядзіць бялюткі сонечны анёлак:
— Ісус Хрыстос, Сын Божы,—
Уваскрэс!

Замерла чалавецтва у зеніце,
Вось-вось навек у бездань адляціць...
Душу да Бога,
Людзі,
Павярніце,
Бо як без Веры і Надзеі жыць?

ІХ. Узнясенне

І вось —
Хрыстос.
Як сонца уваскрэслы.
Вас, не яго, чакае небыццё.
Вы ж бойцеся за скуры
І за крэслы,
Дрыжыце за уласнае жыццё.

Не трэба спачувальных слёз салёных,—
Ад слёз ілжывых не лягчэй ані...
І ў памяці натоўну крык шалёны:

— А гэнага — распіі!

Распіі!

Распіі!

Акамянелі сэрцы без прычыны,
Сплыла спагада зіхаценнем рос...

Наіўная Марыя Магдаліна!

Ён — не шчырун-садоўнік.

Ён — Хрыстос!

Не трэба раны свежыя абмацваць,
Знявераны,

Як люд увесь, Фама.

Не трэба над ахвярай пасміхацца,

Бо прыйдзе суд,—

А іншага няма!

І ты, Варфаламей, што над сумненне
Паставіў словы Магдаліны...

Ты...

Яна сваё засведчыла сумленне

Святою службай на шляхах святых.

Чаму ж цяпер, апосталы, маўчыце?

Зайшліся немтурамі у бядзе?..

Святло і праўду існую нясіце,

Надзею данясіце да людзей...

Бо людзі ані ў чым не вінаваты,

Што першабытным сконішчам жывуць,—

Іх па дарозе кволай і гарбатай

Правіцелі бяздарныя вядуць!

Х. Апакаліпсіс

Грахі душу стрыножылі калецтвам.

І, праз вякі ваганняў і пакут,

Аглухлае ад злосці чалавецтва

Чакае самы-самы страшны суд.

За згубу суд

І суд за блудадзейства,

За створаных куміраў-пухіроў

І за даносаў чорнае зладзейства,
Сляпую пенавагу да бацькоў.

Свет захлынуўся прагаю знішчэння —
Святога —
Анічога за спіной.
Ні пакаяння
І ні ачышчэння
Не хоча болей суайчыннік мой.

Сябе прапхнуць імкнецца у бяссмерце,
Якім бы ні прыпаў жыццёвы троп,
Абы на хвалі залатой да смерці,
А там —
Няхай расхрыствае патоп.

Няхай патрушчаць мармур,
Струшчаць бронзу,
Тамы прамоў хай аддаюць агню...
Жаданне хціўцы —
Хвілю быць бы бронзай
Так хочацца, нібы аўса каню.

Ды ўсё часова у паднебным свеце.
Багацце,
Слава,
Бы стухнелы друз...
Паўзе грахоўнасць хіжа па планеце,
Нібы ў рацэ за печкуром мянтуз.

Не выратуе ні зямля,
Ні неба,
Ад лёсу не схаваешся нідзе,
Бо за грахі плаціць заўсёды трэба...

Устаньце, людзі, —
Страшны суд ідзе!..

ЗМЕСТ

Калі пакліча лёс...	3
-------------------------------	---

I. НЕБА НАД ПАЛАТКАЙ

Сляды	4
Тайга хрыпіць, як ранены алень... .	5
Тургайская даліна	6
Запаляр'е	6
Казарка	8
Лёд закрaktaў за молам... . .	9
Першы снег	9
Сібірскі вечар	9
Прадвесне	10
Мак таўкуць камары...	10
Вечар на Іртышы	11
Шчодры май	12
Таежны пажар	12
Расамаха	13
Геадэзісты	13
Дзівасіл	14
Барханы, быццам жоўтыя маршчыны...	15
Выцвілыя далі кавылёвыя...	15
Знічка	16
Саракі	17
Восеньскае	18
Любіце родныя лясы	18
Па-сапраўднаму жыць	19

II. ГЛУШЦЫ НА ПЛОШЧЫ

Стаяць на рэйдзе брыганціны...	21
Рамантыкі	22
Шафёры	24
Барысаў камень	24
Мантажнікі	25
У інтэрнаце над Дзвіною	26
Будаўнікі	27

У спёку	28
Пераправа	28
Неферціці	28
Дзесяты кубрык	29
Нашы любыя	30
Першынец	31
Кацяжы	31
Станцыі майго юнацтва	32
Скульптар	36
Споведзь	37
Калі поруч таварыш	38
Крэда	39

ІІІ. ПАХ РОДНАЙ ЗЯМЛІ

Мая песня	41
Сонца	42
Раніца	42
Міхайлаўскае	44
Успамін маленства	47
Зайцаў хлеб	47
Партызанскі будан	48
Лясныя сны	49
Шамшалі	50
«Цацкі» ваеннай пары	50
Пасляваеннае навагоддзе	51
Хатынскі рэквіем	52
Дальва — сястра Хатыні	53
Трывожная памяць	54
Згадка пра Дзень Перамогі	56
У Брэсцкай крэпасці	57
З хвалі Дзвіны...	58
Пах роднай зямлі	59

ІV. ГЭТЫМ ТРЭБА ДАРАЖЫЦЬ

Выснова	61
Прадчуванне верша	62
Заклінанне	62
Маэстра	64
Музыка	65
Неспакой	66
Рукі	66
Стары маяк	66
Дастархан	67
Полтэргейст	69

Калекі	70
Пісьмо	70
Мне цябе не стае...	71
Цярэшка	72
Батлейка	75
Вясельны карагод	78
Каб памяць не зганьбіць	82
Падкова	82
Апошні дзень Сокала	84
У полацкім музеі кнігадруку	86
Фрэскі святой Ефрасініі	87
Гэтым трэба даражыць	88
Пётр I у Полацку	90
Сэрца паэта	91

V. СВЯТЛО УСХОДНЯЙ ЕЎРОПЫ

З аднаго караня	93
Казкі Венскага лесу	94
Кракаўскае прадмесце	95
Майскі дождж у Варшаве 1982-га	96
Жэлязова Воля	99
Варшаўская восень	100
Лазенкі	100
Травесці	102
Пабрацім	103
У Трэптаў парку	103
Сіксцінская мадонна	104
Хлапчукі гуляюць у Берліне	105
Шарманшчык з-пад Дрэздэна	106
Агні Заходняга Берліна	108
Белградскі дыялог	108
На беразе Адрыятычнага мора	109
Трыглаў	110
Дзіцячы фестываль у Шыбеніку	111
Рабіны Суомі	112
У доме-музеі Алексіса Ківі	113
Айнола	114
Рыбны кірман у Хельсінкі	116
Пачная таверна	117
На Хельсінскім вакзале	118
У Рымскім Калізеі	119
Кароца!	120
Ватыкан	121
Ла Скала	122

Ля помніка ахвярам выбуху на чыгуначным вакзале	
ў Балонні	123
Могільнік машын у Мілане	124
Мадоннары	125
Пытанне	128
Горад, які будзецца вечна	129

VI. ПАД КРЫЛОМ ЕГІПЕЦКІХ ПІРАМІД

Сахара	131
Каірская раніца	132
Вечарам ля піраміды Хеопса	134
Сфінкс у Гізе	135
Ханхаліль	136
Мёртвы горад	137
Замалек	139
Золата грабніцы Тутанхамона	140
Фараон Рамзес Другі	142
Хамсіп у Порт-Саідзе	143
Дождж у Лівійскай пустыні	144
Рымскі тэатр у Александрыі	145
Калона Аляксандра Македонскага	146
Менадзі	147
Самум	148
На набярэжнай Александрыі	149
Суэцкі канал	150
Лазіс	151
Саванна	152
Драмадэр	153
Скарабей	155
Міражы	156
Эцюд	157
Піраміды Сакары	158
Ібіс — птушка свяшчэнная	159

VII. ЗАЎЖДЫ ЗАГАДКАВЫ УСХОД

Над Гімалаямі	161
Свяшчэнная карова	162
Заклінальнік змей	164
Рыкша	165
Фотагенічны ўдаў	167
Чаўкідарамі	168
Тадж-Махал	169
Кола чакры	170

Прадавец бетэлю	171
Лотас	172
Холі	173
Хвалі Ціхага акіяна	174
Ластаўчыны гнёзды	175
Джунглі	177
Сампан на Духмянай рацэ	178
Дыханне мусона	179
Дарога нумар адзін	180
Мост на Чырвонай рацэ	182
Возера Здабытага мяча	183
Пагада нябеснай жанчыны	184
Тэт	185
Вялікая кітайская сцяна	188
Качка па-пекінску	189
Поўня над кастрычніцкім Пекінам	190
Жамчужны рынак	191
Шанхай	192
Пушкіш у Шанхаі	194
Буруняцца жоўтыя хвалі Янцзы	195
Папяровыя змеі над плошчай Цяньаньмэнь	196
Кіпрская вёска	197
Вулічны рэстаран у Тэль-Авіве	198
Хайфа	199
Мёртвае мора	200
За свет трывожуся душой...	202

VIII. ШЛЯХ НА ГАЛГОФУ

Белыя берагі. <i>Паэма-хроніка</i>	205
Шлях на Галгофу. <i>Паэма</i>	299

Літаратурна-мастацкае выданне

Для дзяцей

ЛУКША Валянцін Антонавіч

ПОКЛІЧ ЛЁСУ

Выбраныя творы ў дзвюх кнігах

Кніга другая

Рэдактар У. А. Марук

Мастацкі рэдактар Ю. Ц. Цярэшчанка

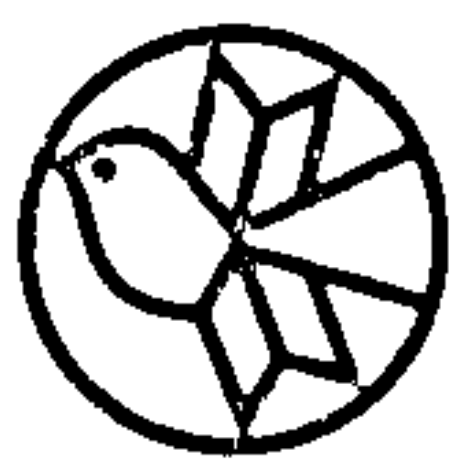
Тэхнічны рэдактар А. В. Русецкая

Карэктар Д. Р. Лосік

Здадзена ў набор 20.11.95. Падпісана да друку 03.01.97. Фармат 84×108¹/₃₂. Папера афсетная. Гарнітура Звычайная новая. Афсетны друк. Ум. друк. арк. 16,80+0,95 укл. Ум. фарб.-адб. 20,74. Ул.-выд. арк. 16,93. Тыраж 6000 экз. Зак. 323.

Выдавецтва «Юнацтва» Дзяржаўнага камітэта Рэспублікі Беларусь па друку. Ліцэнзія ЛВ № 7. 220600, Мінск, Манэрава, 11.
Мінскі ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкампанат МВПА імя Я. Коласа. 220005, Мінск, Чырвоная, 23.

Мінск
«Юнацтва»

